

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Bc. Karolína Malcová

**ANALÝZA VOLEB A VOLEBNÍHO CHOVÁNÍ DO
SENÁTU PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY**

Diplomová práce

Praha 2008

Autor práce: **Bc. Karolína Malcová**

Vedoucí práce: **PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.**

Datum obhajoby: **2008**

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci **Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky** zpracovala samostatně a použila v ní jen uvedené prameny a literaturu. Zároveň souhlasím, aby byla práce zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze, 21. května 2008

Karolína Malcová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a ochotnou spolupráci, které mi pomohly při psaní a k úspěšnému dokončení práce.

ANOTACE

Karolína Malcová. 2008. *Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra politologie. Diplomová práce.

Cílem práce je provedení detailní analýzy senátních voleb na mikroúrovni ve čtyřech volebních obvodech č. 12 Strakonice, č. 15 Pelhřimov, č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo v rámci dvou řádných volebních termínů v letech 1996 a 2002.

V počáteční teoretické části se práce vyrovnává s většinovými volebními systémy, zabývá se jejich vnitřní klasifikací a podrobněji zkoumá efekty dvoukolového hlasování. V samostatné kapitole představuje Senát Parlamentu České republiky jako horní komoru v prostředí českého parlamentarismu a přibližuje zákonem zakotvený volební systém právě pro senátní volby. Ve druhé, praktické části se práce soustředí na mikroanalýzu celkem osmi vymezených senátních voleb. V rámci každého volebního obvodu zohledňuje vnitřní socioekonomické a politické podmínky, sleduje charakteristiky jednotlivých kandidátů do voleb a také rozložení voličů mezi tři kategorie obcí, tj. velká města nad pět tisíc obyvatel, střední obce od tisíce do pěti tisíc obyvatel a nejmenší obce do tisíce obyvatel. Analyzování výsledků voleb je pak založeno na celkových výsledcích za volební obvod, dílčích výsledcích dle velikostních kategorií obcí a podrobných výsledcích v rámci několika konkrétních měst a obcí.

KLÍČOVÁ SLOVA: dvoukolové hlasování - absolutně většinový systém - kandidát - volby - Senát Parlamentu České republiky

ANNOTATION

Karolína Malcová. 2008. *Analysis of the Elections to the Senate of the Czech Republic's Parliament and of related Electoral Behaviour*. Prague: Charles University in Prague, Faculty of Social Sciences, Department of Political Science. Thesis.

The objective of the thesis is a detailed analysis of the senatorial elections on a micro-level in the following four election districts: district № 12 – the area of Strakonice, district № 15 – the area of Pelhřimov, district № 51 – the area of Žďár nad Sázavou and district № 54 – the area of Znojmo in the framework of two regular election terms in the years 1996 and 2002.

In the initial theoretical part, the thesis copes with majority electoral systems, deals with their internal classification and examines in more detail the effects of a two-round voting. A separate chapter of the thesis presents the Senate of the Czech Republic's Parliament as an upper chamber in the milieu of Czech parliamentarism and brings nearer the electoral system, embodied by law, exactly for the elections to the Senate. The second practical part of the thesis focuses on the micro-analysis of - in total - eight delimited senatorial elections. In the framework of each election district, the thesis takes into account internal socio-economic and political circumstances, monitors characteristic features of individual electoral candidates and also the distribution of the electorate among three categories of municipalities, i.e. large towns with the population over five thousand inhabitants, middle size municipalities with the population from one to five thousand, and the smallest municipalities the population of which does not exceed one thousand people. The analysis of the election results is based on overall results in the election district, partial results according to size categories of municipalities, and detailed results in the framework of several particular towns and municipalities.

KEY WORDS: two-round voting - majority system - candidate - elections - Senate of the Czech Republic's Parliament

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	17
1. Většinové volební systémy.....	17
1.1 Teoretické vymezení většinových volebních systémů.....	17
1.2 Základní klasifikace většinových volebních systémů.....	20
1.2.a Systém prvního v cíli.....	21
1.2.b Relativně většinové systémy užívající vícemandátové obvody.....	22
1.2.c Dvoukolové systémy.....	23
1.2.d Alternativní hlasování.....	28
1.3 Potenciální efekty dvoukolového hlasování.....	30
1.3.a Multiplikace a fragmentace stranického systému.....	35
1.3.b Disproporční výsledky voleb.....	37
1.3.c Podpora vzniku a existence aliančních celků.....	39
1.3.d Multiplikace nominovaných kandidátů do prvního kola voleb.....	45
1.3.e Taktické hlasování voličů.....	46
1.3.f Nízká volební účast především druhého kola voleb.....	49
1.3.g Eliminace antisystémových stran.....	50
1.4 Profil „ideálního“ kandidáta.....	54
2. Senát Parlamentu České Republiky.....	55
2.1 Senát a jeho postavení v českém parlamentarismu.....	55
2.2 Krystalizace volebních pravidel pro ustavení Senátu.....	58
2.3 Zákon o volbách do Senátu.....	59
2.4 Shrnutí konaných řádných a doplňovacích voleb do Senátu.....	60
ANALYTICKÁ ČÁST.....	61
3. Senátní obvod č. 12 Strakonice.....	63
3.1 Profil senátního obvodu.....	63
3.2 Senátní volby 1996.....	66
3.2.a Charakteristika nominovaných kandidátů.....	66
3.2.b Registrovaní voliči a jejich volební účast.....	68
3.2.c Výsledky voleb po prvním kole.....	69
3.2.d Konečné výsledky po druhém kole voleb.....	71
3.2.e Volební výsledky ve vybraných obcích.....	73
■ Strakonice.....	73
■ Písek.....	74
■ Třebohostice.....	76
3.3 Senátní volby 2002.....	78
3.3.a Charakteristika nominovaných kandidátů.....	78
3.3.b Registrovaní voliči a jejich volební účast.....	79
3.3.c Výsledky voleb po prvním kole.....	81
3.3.d Konečné výsledky po druhém kole voleb.....	82
3.3.e Volební výsledky ve vybraných obcích.....	84

■ Strakonice.....	84
■ Písek.....	85
■ Blatná.....	87
4. Senátní obvod č. 15 Pelhřimov.....	89
4.1 Profil senátního obvodu.....	89
4.2 Senátní volby 1996.....	92
4.2.a Charakteristika nominovaných kandidátů.....	92
4.2.b Registrovaní voliči a jejich volební účast.....	93
4.2.c Výsledky voleb po prvním kole.....	95
4.2.d Konečné výsledky po druhém kole voleb.....	97
4.2.e Volební výsledky ve vybraných obcích.....	99
■ Jindřichův Hradec.....	99
■ Pelhřimov.....	101
■ Humpolec.....	103
■ Kamenice nad Lipou.....	104
■ Vyskytná.....	106
4.3 Senátní volby 2002.....	107
4.3.a Charakteristika nominovaných kandidátů.....	107
4.3.b Registrovaní voliči a jejich volební účast.....	108
4.3.c Výsledky voleb po prvním kole.....	109
4.3.d Konečné výsledky po druhém kole voleb.....	111
4.3.e Volební výsledky ve vybraných obcích.....	112
■ Humpolec.....	112
■ Vyskytná.....	114
5. Senátní obvod č. 51 Žďár nad Sázavou.....	115
5.1 Profil senátního obvodu.....	115
5.2 Senátní volby 1996.....	118
5.2.a Charakteristika nominovaných kandidátů.....	118
5.2.b Registrovaní voliči a jejich volební účast.....	119
5.2.c Výsledky voleb po prvním kole.....	120
5.2.d Konečné výsledky po druhém kole voleb.....	122
5.2.e Volební výsledky ve vybraných obcích.....	123
■ Žďár nad Sázavou.....	123
■ Bystřice nad Pernštejnem.....	125
5.3 Senátní volby 2002.....	126
5.3.a Charakteristika nominovaných kandidátů.....	126
5.3.b Registrovaní voliči a jejich volební účast.....	128
5.3.c Výsledky voleb po prvním kole.....	129
5.3.d Konečné výsledky po druhém kole voleb.....	131
5.3.e Volební výsledky ve vybraných obcích.....	132
■ Žďár nad Sázavou.....	132
■ Bystřice nad Pernštejnem.....	134
■ Velká Bíteš.....	135
■ Doubravník.....	136
6. Senátní obvod č. 54 Znojmo.....	138
6.1 Profil senátního obvodu.....	138

6.2 Senátní volby 1996	140
6.2.a Charakteristika nominovaných kandidátů	140
6.2.b Registrovaní voliči a jejich volební účast	142
6.2.c Výsledky voleb po prvním kole	143
6.2.d Konečné výsledky po druhém kole voleb	145
6.2.e Volební výsledky ve vybraných obcích	146
■ Znojmo	146
■ Dobšice	148
■ Dolenice	149
6.3 Senátní volby 2002	151
6.3.a Charakteristika kandidátů nominovaných do voleb	151
6.3.b Registrovaní voliči a jejich volební účast	153
6.3.c Výsledky voleb po prvním kole	154
6.3.d Volební výsledky ve vybraných obcích	155
■ Znojmo	155
■ Branišovice	156
7. Syntéza poznatků z jednotlivých volebních obvodů	157
ZÁVĚR	164
RESUMÉ	168
SUMMARY	170
SEZNAM TABULEK	172
SEZNAM GRAFŮ	172
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	174
POUŽITÁ LITERATURA	176
PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	184
SEZNAM PŘÍLOH	189
PŘÍLOHY	190

ÚVOD

Historicky první volby do Senátu Parlamentu České republiky byly vyhlášeny na podzim roku 1996 za účelem zahájení činnosti druhé parlamentní komory a zároveň naplnění díky Ústavy České Republiky o podobě legislativní moci. Společně se Senátem vstoupil na českou politickou scénu zastupitelský sbor volený podle většinových pravidel a tuto svoji jedinečnost si udržel až dodnes. Zatímco pro senátní volby byl ústavně zakotven princip většinového hlasování, všechny ostatní volby jsou řízeny proporční logikou, ať už se jedná o volby prvního řádu do Poslanecké sněmovny PČR či o volby do krajských a komunálních zastupitelstev i volby do Evropského parlamentu.

Pro ustavování Senátu PČR byl zákonem stanoven absolutně většinový dvoukolový systém, který umožňuje zvolení kandidáta hned v prvním kole při zisku minimálně 50 % a jednoho hlasu z celkového počtu platně hlasujících voličů. V případě, kdy žádný kandidát tuto hranici nepřekročí, se ve druhém kole voleb utkají o přízeň voličů dva nejúspěšnější z kola prvního. Protože je tento systém v praxi nejčastěji užíván pro prezidentské volby, označují jej někteří autoři za tzv. prezidentský dvoukolový systém. Obměna senátorů navíc funguje na principu rotace - každé dva roky se konají volby pro obsazení jedné třetiny senátorských křesel. Z těchto skutečností pak vyplývají specifika českých senátních voleb, mezi která se řadí velká personalizace voleb, časová heterogenita konání voleb a unikátnost každého volebního obvodu v rovině počtu nominovaných kandidátů, v rovině zastoupení politických stran či nezávislých kandidátů i v rovině samotné socioekonomické struktury obvodu.

Letos na podzim roku 2008 se budou konat už sedmé volby do Senátu, které po dvanácti letech završí druhou kompletní obměnu osazenstva horní komory Parlamentu a ve vymezených 27 volebních obvodech vyberou v pořadí již třetí senátory s nezkráceným šestiletým funkčním obdobím. Ačkoli by se mohlo zdát, že délka doby fungování Senátu a počet uskutečněných voleb jsou pro konsolidaci horní komory dostatečné, přesto je zájem o téma Senátu a senátních voleb minimální. Na vině se pravděpodobně podílí hned několik faktorů jako např. nižší míra pravomocí horní komory oproti Poslanecké sněmovně, diskuze o transformaci či úplném zrušení Senátu, nízká oblíbenost Senátu u části politiků a následně i u veřejnosti, neustále se snižující volební účast a v neposlední řadě i obtížná metodologická uchopitelnost zkoumání senátních voleb. Přes všechny tyto skutečnosti je Senát PČR aktivní součástí legislativní moci státu a ačkoli jsou jeho pravomoci omezené,

určitou silou disponuje - jak ostatně prokázaly únorové prezidentské volby 2008, ve kterých šlo o skutečně každý hlas poslance a každý hlas senátora. Současné odborné politologické práce ale český Senát nereflektují a drtivou většinu pozornosti upínají k populárním volbám do dolní komory parlamentu. Problematice Senátu a především senátních voleb je tak věnován pouze marginální prostor. Smyslem této práce je proto snaha vstoupit do téměř nezachycené problematiky senátních voleb a alespoň částečně přispět k jejímu postupnému zviditelnění.

CÍLE A HYPOTÉZY PRÁCE

Cílem diplomové práce je provedení detailní analýzy voleb a volebního chování do Senátu PČR ve čtyřech vymezených volebních obvodech, které se uskutečnily v řádných termínech v letech 1996 a 2002.¹ Práce se zaměřuje na volební obvody č. 12 Strakonice, č. 15 Pelhřimov, č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo právě z důvodu zjednodušení nastíněné komplikovanosti komplexního zkoumání senátních voleb. Na výběru konkrétních volebních obvodů se přitom podílelo hned několik kritérií, vedle časového souběhu voleb v letech 1996 a 2002 to byla prostorová blízkost obvodů, podobná struktura obvodů z hlediska velikosti obcí a socioekonomických ukazatelů a v neposlední řadě také osobní známost prostředí.

Díky zúžení rozsahu zkoumání voleb na čtyři volební obvody se otevírá prostor pro zaměření pozornosti na mikroúroveň obvodu a analyzování regionálních specifík každého volebního obvodu. Na základě detailního prozkoumání průběhu a výsledků voleb ve vymezených volebních obvodech je práce nasměrována k potvrzení či vyvrácení následujících hypotéz. (1) Rozhodujícím faktorem volebního chování v rámci voleb do Senátu PČR není politická příslušnost kandidáta, ale individuální kvality jeho osobnosti. (2) Kandidáti se rekrutují z řad komunálních a krajských politiků daného volebního obvodu, zvláště pak ve druhém volebním období. V prvním období, tedy ve volbách roku 1996, se o mandáty ucházeli především kandidáti nominovaní politickými stranami z centrální úrovně bez osobního vztahu k volebnímu obvodu.

STRUKTURA TEXTU

Práce je rozdělena do dvou základních bloků, teoretické a analytické části, které se vnitřně dělí na další kapitoly a subkapitoly. Celou práci ukončuje závěrečná kapitola.

¹ V pořadí třetí řádné volby v těchto volebních obvodech proběhnou letos na podzim roku 2008.

Obsah prvního bloku práce je determinován článkem 18 Ústavy České republiky, jenž zakotvuje, že „volby do Senátu se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady většinového systému.“ Stanovený majoritní princip pro obsazování horní komory parlamentu, v prostředí českých voleb zcela exkluzivní, se stal náplní první části práce, která se zaměřuje na teorii většinových volebních systémů. Ze všeho nejdříve představuje většinovou volební techniku jako takovou a definuje ji pomocí odlišností od dalších dvou hlavních skupin volebních systémů, tedy systémů poměrných a polopoměrných. Následně se potýká s vnitřní klasifikací většinových systémů a jejich dělením na relativně většinové a absolutně většinové volební systémy. V rámci jednotlivých kategorií pak uvádí základní principy hlasování a přepočtu hlasů na mandáty a přibližuje jejich geografické rozmístění ve světových regionech. Podrobnější zájem pak věnuje dvoukolovému hlasování a jeho možným efektům na stranický systém, na chování voličů, na samotné kandidáty vstupující do voleb nebo na konečnou podobu volebních výsledků. V samostatné kapitole se teoretický blok věnuje Senátu PČR za účelem vymezení jeho postavení jako horní komory v prostředí českého parlamentarismu a především z důvodu důkladného seznámení s pravidly jeho volebního systému. Odrazovým můstkem práce se proto stal Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, který v Části první Oddíle třetím vymezuje volební obvody a základní pravidla senátních voleb. Pro komplexnost tuto kapitolu doplňuje shrnutí historie průběhu senátních voleb od roku 1996 až do současnosti, které se konaly v řádných i mimořádných termínech.

Druhý blok práce reprezentuje její výzkumnou část, kterou je analýza voleb a volebního chování do Senátu PČR na mikroúrovni čtyř vymezených senátních obvodů č. 12 Strakonice, č. 15 Pelhřimov, č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo, které se konaly v řádných volebních termínech v letech 1996 a 2002. Celý blok je rozčleněn na čtyři analytické kapitoly jednotlivých senátních obvodů a pátá shrnuje sesbírané poznatky z analytického šetření. V každém oddíle je nejprve pozornost upřena na volební obvod jako celek, který je charakterizován na základě jeho geografických, demografických, socioekonomických a politických podmínek. Po přiblížení místního prostředí se práce ve dvou subkapitolách věnuje volbám 1996 a 2002. V každém volebním období představuje všechny uchazeče o senátorský mandát a poskytuje jejich osobností profil se základními informacemi o stranické příslušnosti, politických a profesních zkušenostech i o vztahu k danému volebnímu obvodu. Zároveň sleduje i aktéry na druhé straně volebního procesu,

a proto poskytuje základní data o voličích, mezi která se řadí rozložení voličů mezi města a vesnice, aktuální míra volební účasti a míra neplatných hlasů. Rozbor výsledků voleb je pak prováděn na třech úrovních. Vedle sledování celkových výsledků voleb za celý volební obvod jsou analyzovány dílčí výsledky na úrovni třech velikostních kategorií obcí, tj. velká města nad pět tisíc obyvatel, střední obce od tisíce do pěti tisíc obyvatel a malé obce do tisíce obyvatel, a podrobné výsledky na úrovni jednotlivých měst a obcí. Selektce konkrétních měst a obcí přitom koresponduje se sledováním fenoménu tzn. domácí prostředí, jež tvoří město nebo obec, ke kterým má kandidát užší vztah založený na narození, trvalém bydlišti či výkonu profese. Celý blok uzavírá, už zmiňovaná kapitola syntetizující poznatky z analytického šetření v celkem osmi volebních kláních.

METODOLOGICKÝ RÁMEC

Na základě výše stanovených cílů a hypotéz využívá práce odpovídající metody. Postupuje pomocí kvantitativních a částečně i kvalitativních metod. K analýze profilu vybraných volebních obvodů a výsledků voleb využívá prostorově a časově agregovaná data Českého statistického úřadu. Pro získání informací vztahujících se především k charakteristikám jednotlivých kandidátů se opírá o analýzu dokumentů, tzn. celostátního a regionálního tisku. Jelikož se práce zaměřuje na systematickou komparativní analýzu řádných voleb v každém ze čtyř vybraných senátních obvodů v České republice, využívá kombinaci synchronní a diachronní komparace. Jinými slovy, porovnává výsledky voleb a volebního chování ve čtyřech volebních obvodech v rámci dvou volebních období, konkrétně v letech 1996 a 2002.

REFLEXE TÉMATU V ODBORNÉ LITERATUŘE

Vymezené téma týkající se problematiky většinových volebních systémů a voleb do Senátu PČR nenachází na trhu odborné politologické literatury příliš silné zázemí, naopak se spíše potýká s velkými nedostatky. Příznivější situace vládne u tématu většinových volebních systémů, ačkoli jim není věnována tak široká pozornost jako v případě proporčních (poměrných) systémů. Při bližším prozkoumání literatury k většinovým volebním systémům zase evidentně převažuje téma relativně většinových systémů typu FPTP, jelikož se jedná o celosvětově nejrozšířenější většinový volební systém.

Česká politologická literatura se absolutně většinovým systémům věnuje především z komplexního a obecného hlediska. Souhrnné informace lze načerpat v částech publikací věnujících se volbám a volebním systémům, konkrétně je jedná o knihu *Volební systémy* od Jakuba Chytilka a Romana Šeda z roku 2004 a publikaci *Volby a politické strany*

v *moderních demokraciích* z roku 2003 od Michala Klímy. Přehledný souhrn volebních systému včetně většinových nabízí článek Tomáše Lebedy *Stručný přehled volebních systémů*, který byl publikován v roce 2004 jako součást knihy editované Miroslavem Novákem a Tomášem Lebedou pod názvem *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Většinové systémy v perspektivě prezidentských voleb pak nabízí další z článků Tomáše Lebedy nazvaným *Volební pravidla pro prezidentské volby*, tentokrát jako součást souborného díla *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, jež v roce 2007 vyšlo pod jménem editorů Miroslava Nováka a Stanislava Brunclíka. Patrně největší sondu do problematiky většinových volebních systémů v české politologii provedl Jakub Šedo ve své disertační práci *Zkoumání většinových volebních systémů* z roku 2007, ve které vyčlenil velice solidní prostor i problematice dvoukolového hlasování. V rozsahu literatury dostupné v českém jazyce není možné opomenout na dnes už klasické politologické dílo italského politologa Giovanni Sartorih *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, výsledků a podnětů* v nejnovějším vydání v překladu Jany Orgocké z roku 2001.

Rozsáhlejší zdroj informací k většinovým volebním systémům lze objevit ve světové literatuře. Základní informace v encyklopedickém stylu se nacházejí ve třech základních publikacích, první od Andrew Reynoldse a Bena Reillyho z roku 2002 *The International IDEA Handbook of Election System Design*, druhá od Richarda Rose taktéž z roku 2000 *International Encyclopedia of Elections*, a třetí od Davida M. Farrela z roku 2001 *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. Klasifikaci většinových systémů a pozastavení u tématu absolutně většinových volebních systémů nabízí i Pippa Norris ve své knize *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. Problematika volebních systémů byla blízká i nizozemskému politologovi Arendu Lijphartovi, o čemž svědčí jeho dvě publikace. V první z roku 1984 pod názvem *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries* staví většinové volební techniky do protikladu se systémy proporční reprezentace a upíná svoji pozornost především k účinkům různých volebních formulí na disproporcionalitu výsledků voleb. Ve druhém svazku *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945 – 1990* z roku 1998 Lijphart věnuje teorii volebních systémů druhou kapitolu na bázi základní klasifikace jejich typů, vzorů a trendů.

Primárním zdrojem pro čerpání informací o konkrétních účincích volebních systémů se stalo základní politologické dílo z 50. let francouzského sociologa a politologa Maurice

Duvergera *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State* v překladu Barbary a Roberta Northových z roku 1978, ze kterého vychází tři notoricky známé „Duvergerovy zákony“ o účincích volebních systémů na stranický systém. Jedním z aspektů se později detailněji zabýval italský politolog Dominico Fisichella ve svém článku *The Double-Ballot System as a Weapon against Anti-System Parties*, který vyšel v rámci sborníku Arenda Lijpharta a Bernarda Grofmana z roku 1984 pod názvem *Choosing an Electoral System. Issues and Alternatives*. Ve svém článku se Fisichella zaměřuje konkrétně na antisystémové strany a jejich působení pod pravidly dvoukolového volebního systému. Další významný zdroj poznatků reprezentuje kniha Garryho W. Coxe *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. V tomto díle z roku 1997 věnuje velký prostor psychologickému efektu absolutně většinových systémů s tzv. uzavřeným druhým kolem voleb (postup pouze dvou nejúspěšnějších kandidátů z prvního kola), zabývá se tedy účinky volebního systému na strategické chování voličů. Velkou pozornost směřují k absolutně většinovým systémům dvoukolového hlasování i dvojice Matthew Soberg Shugart a John M. Carey ve své knize *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics* z roku 2003. Jejich studie se zaměřuje na prezidentské volby a komparaci efektů, výhod a nevýhod relativně většinového a absolutně většinového systému.

Na tato základní politologická díla pak navazují dílčí studie a články, které byly publikovány v rámci světových politologických časopisů. Mezi ně se řadí například článek od André Blaise a Indrihi H. Indridasona *Making Candidates Count: The Logic of Electoral Alliances in Two-Round Legislative Elections*, který byl zveřejněn roku 2007 jako součást *The Journal of Politics*. Jeho ústředním tématem je strategické chování politických elit v prostředí dvoukolového systému. Další z dílčích studií pod názvem *Duverger's Law and Study of Electoral Systems* pochází z dílny Kennetha Benoita a byla publikována ve *French Politics* v roce 2006, přičemž přehledně shrnuje Duvergerovy poznatky a následné reflexe ostatních autorů. Na Duvergera navázali i André Blais a R. K. Carty svým článkem *The Psychological Impact of Electoral Laws: Measuring Duverger's Elusive Factor*, zveřejněném roku 1991 v *British Journal of Political Science*, jenž klade důraz na míru vlivu psychologického faktoru u doporučení a většinových volebních systémů.

Problematika Senátu PČR a senátních voleb je jako téma politologických studií notně opomíjená a je jí věnován skutečně marginální prostor. Základní zdroj informací o horní

komoře českého Parlamentu přináší publikace Jana Kysely z roku 2004 *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Jan Kysela, který se Senátu dlouhodobě věnuje, ve své knize podrobně popisuje diskuzi o vzniku Senátu, jeho konečnou podobu a získané kompetence. Další dostupná literatura o Senátu PČR se omezuje na několik dílčích článků. Mezi nejvýznamnější z nich se řadí dva z pera Jana Kysely, *Glosa k výhledům regionální reformy Senátu* publikovaný v Politologickém časopise v roce 2001 a *Senát - očekávání a skutečnost aneb šestiletá bilance* publikovaný v roce 2003 v rámci sborníku *Deset let Ústavy České republiky*. Josef Mlejnek jr. se zabýval tématem v článku dostupném i v elektronické verzi pod názvem *Senátní volby – otazníky nad smyslem druhé komory zůstávají*, který zveřejnilo Revue Proglas v roce 2002. Posledním je článek ústavního právníka Jana Filipa nazvaný *K historii Senátu: Od jeho zřízení až po ustavení* z Časopisu Senát v roce 2003.

Vedle odborné literatury poskytly cenné informace pro zpracování diplomové práce i internetové zdroje. Nejnavštěvovanější webovou adresou se stal portál Českého statistického úřadu www.czso.cz a www.volby.cz (2008). Výběr novinových článků regionálního a celostátního tisku proběhl prostřednictvím internetové databáze *TamTam* (2007, 2008) firmy Anopress IT a.s. a *Newton Media* (2007, 2008), které monitorují a archivují česká tištěná a zvuková média.

TEORETICKÁ ČÁST

První blok se přednostně zabývá teorií většinových volebních systémů, které se v praxi běžně používají jako způsob ustavování nejrůznějších zastupitelských sborů napříč všemi světovými regiony. Nejdříve ze všeho představuje volební systémy jako takové a přesně vymezuje většinové volební techniky jako jednu ze hlavních kategorií volebních systémů. Následně nabízí klasifikaci většinových systémů do čtyř základních skupin, které tvoří relativně většinové jednomandátové systémy, relativně většinové vícemandátové systémy, dvoukolové systémy a alternativní hlasování. V rámci těchto čtyř skupin pak popisuje principy hlasování a přepočtu hlasů na mandáty a také jejich geografickou distribuci mezi světové kontinenty. Po obecnějším přehledu o většinových systémech se detailně zaměřuje na dvoukolové systémy a podrobně šetří jejich efekty na chování politických stran a voličů, na charakter stranického systému a vyprodukovaného výsledku voleb a také na profil nominovaných kandidátů. To vše z důvodu přiblížení volební techniky absolutně většinového dvoukolového systému, který je určen jako způsob volby reprezentantů do Senátu PČR.

Závěrem poskytuje teoretický blok základní informace o Senátu PČR v prostředí českého parlamentního systému. Nejprve se zaměřuje na ústavní zakotvení Senátu v právním řádu a definuje jeho složení, charakter a postavení v bikamerálním Parlamentu. Následně směřuje pozornost k volebnímu systému určenému pro horní komoru z hlediska jeho postupného vývoje až ke konečnému stanovisku v podobě schváleného zákona. Nakonec shrnuje historii uskutečněných řádných i doplňovacích senátních voleb.

1. VĚTŠINOVÉ VOLEBNÍ SYSTÉMY

1.1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ VĚTŠINOVÝCH VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

Aby bylo možné zabývat se většinovými volebními systémy, je nejprve nutné vymezit obsah pojmu volební systém. Z komplexního hlediska lze na volební systémy pohlížet jako na soubory pravidel, které řídí průběh procesu voleb a které v konečné fázi vyprodukují z odevzdaných voličských hlasů zvolené reprezentanty. V takovém případě volební systém zahrnuje i problematiku volebního práva včetně jeho atributů všeobecnosti, rovnosti a tajného hlasování. V užším významu se pak volební systémy soustřeďují na výstupní stadium volebního procesu, tzn. zprostředkovávají převod počtu hlasů voličů na počet

mandátů, o které usilovali jednotliví kandidáti či politické strany. Arend Lijphart definuje volební systémy jako množiny v podstatě neměnných volebních pravidel, podle kterých se konaly alespoň jedny volby v dané demokratické zemi. [Lijphart 1998: 13] Gary W. Cox vnímá volební systém jako soubor zákonitostí a stranických pravidel, jež řídí volební soutěž mezi stranami a uvnitř stran. [Cox 1997: 38] Důležitost volebních systémů vyzdvihuje i Reynolds a Reilly, podle kterých právě volební systém převádějící volební hlasy na legislativní posty velice účinně ovlivňuje, která strana (popř. strany) získá politickou moc. [Reynolds - Reilly 2002: 7] A zároveň upozorňují na skutečnost, že stejný volební systém v různých zemích nemusí shodně fungovat a nemusí přinášet shodné výsledky. Funkčnost volebních systémů totiž ve velké míře souvisí se socio-politickým prostředím dané země. Dopady volebního systému se pak liší v závislosti na struktuře společnosti z hlediska ideologického, náboženského, etnického, rasového, regionálního, jazykového či třídního rozdělení. Kromě těchto faktorů má velký vliv i trvanlivost a stabilita demokratického režimu, stejně jako povaha stranického systému. [Reynolds - Reilly 2002: 7-8]

Základní dělení volebních systémů rozlišuje dvě diametrálně odlišné kategorie: většinové systémy (*plurality-majority systems*) a systémy poměrné (*proportional systems*). Giovanni Sartori definuje pro klasifikaci volebních systémů dvě kritéria, která mezi nimi vymezují nezpochybnitelnou dělicí linii. První kritérium určuje, zda jsou hlasy převáděny na mandáty v poměru či nikoli, tzn. že „ve většinových systémech vítěz bere vše; v poměrných systémech se vítězství dělí.“ Druhé kritérium se pak týká kontroly nad výběrem kandidátů do voleb, tzn. že v případě většinových systémů probíhá volba konkrétního kandidáta jako individuální osobnosti, v poměrných systémech se volí stranická kandidátní listina. [Sartori 2001: 15] Klasifikaci volebních systémů se mj. věnuje i David M. Farrel, který nabízí dvě možnosti dělení volebních systémů. V rámci první alternativy dělení se zaměřuje na výstupy (*outputs*) volebních systémů a člení je na systémy s proporčními a neproporčními (*proportional and non-proportional*) výsledky. Zatímco systémy proporční mají za cíl zajistit takový počet křesel, který bude co nejpřesněji odpovídat počtu získaných hlasů, cílem systémů neproporčních je zajištění jasné většiny pro vítěze voleb za účelem zvýšení šance na vytvoření silné a stabilní vlády. Druhou alternativu Farrel odvíjí od mechanismu (*mechanics*) přepočtu hlasů na mandáty a rozlišuje

systemy prosté většiny (*plurality*), absolutní většiny (*majority*)² a systémy poměrné (*proportional*). [Farrel 2001: 4 - 6] Za odlišující znak je do určité míry možné chápat i velikost volebního obvodu (*district magnitude*). Proporční systémy totiž z logiky věci vyžadují, aby se ve volebním obvodě soutěžilo o více než jeden mandát (tzn. minimálně o dva mandáty) a nedošlo k popření poměrné dělby křesel. Naopak v případě jednomandátových volebních obvodů lze s jistotou konstatovat fungování většinového systému. [Lebeda 2004: 20] Ačkoli někteří autoři většinové systémy zakládají na koexistenci s jednomandátovými obvody [Klíma 2003: 195 a 202], nelze spojení většinových systémů s jednomandátovými obvody generalizovat, neboť existují i většinové techniky působící ve vícemandátových obvodech.³ [Farrel 2001: 50, Lebeda 2004: 20] Základní diference většinových systémů od principu proporční reprezentace je tedy naprosto zřetelná. Zároveň je však nutné upozornit na fakt, že míra proporcionality výsledků vzešlá z poměrných systémů se nemusí příliš lišit od výsledků poskytnutých většinovými systémy. Proporční systémy jsou totiž značně flexibilní a skýtají velké množství prostředků,⁴ kterými lze výsledky voleb ovlivnit směrem k čistě proporčním, ale také směrem k vysoké disproporcionalitě blížící se většinovým systémům. [Lebeda 2001: 425]

Aby byl výčet kompletní, poslední třetí skupinu tvoří systémy polopoměrné (*semi-proportional systems*), jejichž mechanismus převodu hlasů na mandáty není možné zařadit ani do jedné z výše zmíněných kategorií, protože stojí někde mezi nimi. [Lijphart 1998: 39, Lebeda 2004: 21] Sartori je označuje termínem smíšené systémy (*mixed systems*) a zdůrazňuje, že se jedná výhradně o systémy kombinující poměrná a většinová kritéria pro volbu jednoho zákonodárského tělesa. [Sartori 2001: 17]

² Pojem absolutní většina je implicitně pojímán jako většina dosahující minimálně 50 % a jednoho hlasu z určené množiny hlasů (ať už hlasů všech registrovaných voličů či všech odevzdaných hlasů v daných volbách). Na rozdíl od absolutní většiny je pojem prostá většina definován jako největší podíl získaných hlasů v porovnání s ostatními, bez ohledu na nutnost překonávání určité procentní hranice.

³ Mezi ně se řadí: blokové hlasování (*block vote*), stranické blokové hlasování (*party block vote*), kumulativní hlasování (*cumulative vote*) a bodové hlasování (*point vote*).

⁴ Hlavní proměnné, které ovlivňují konečné výsledky voleb u proporčních systémů a na kterých se politologové obecně shodují, jsou velikost volebního obvodu a volební formule. Shugart a Taagepera dále uvádějí charakter hlasování (nebo-li strukturu hlasovacího lístku), který dělí na nominální či ordinální (pořadový). Arend Lijphart ke dvěma základním faktorům doplňuje přirozený volební práh a velikost volebního shromáždění. Tomáš Lebeda definuje jako třetí a čtvrtou proměnnou uzavírací klausuli a charakter a počet skrutinií.

1.2 ZÁKLADNÍ KLASIFIKACE VĚTŠINOVÝCH VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

Většinové volební systémy se dělí na dvě základní podskupiny, jejichž primárním vymežujícím znakem je odlišný charakter většiny. Na tomto základě lze rozlišit tzn. relativně většinové systémy (*single member plurality* či *plurality systems*) a absolutně většinové systémy (*majority systems*). Prvně jmenované systémy vyžadují k udělení mandátu získání tzn. prosté či relativní většiny (*plurality*) voličských hlasů, kterou je možné definovat jako nejvyšší počet nebo i jako největší menšina hlasů. [Sartori 2001: 17] Jednoduše řečeno, relativně většinové systémy odmění mandátem toho, kdo na svoji stranu naláká nejvíce voličů a připíše si jejich hlasy. Kandidátovi tak k vítězství nad ostatními stačí získat o jeden hlas více, než obdrželi jeho protikandidáti [Norris 2004: 42] bez jakýchkoli dalších ohledů, např. na celkový objem získaných hlasů. V rámci absolutně většinových systémů je nabytí mandátu o stupeň obtížnější, protože je podmíněno získáním absolutní většiny (*majority*) hlasů. K vítězství je tedy nutná celková nadpoloviční většina hlasů, tzn. alespoň 50 % a jeden hlas ze stanovené množiny hlasů.⁵

Za rozlišující kritérium většinových volebních systémů lze kromě charakteru většiny označit také velikost volebních obvodů (*district magnitude, DM*), která je vymezena počtem mandátů, jež se v daném obvodě rozdělují.⁶ [Lijphart 1984: 154] Další rysy diference většinových systémů jsou počet potenciálních volebních kol, nutný počet voličských hlasů k okamžitému zvolení, charakter hlasování či podoba hlasovacího lístku.

Bez ohledu na vnitřní diferenciaci zůstává výrazným spojovníkem většinových systémů snaha o ustavení většiny. Důraz přitom není kladen na skutečnost, jakým způsobem většina vznikla, tzn. zda jde o většinu přirozenou (*natural*)⁷, v rámci které je většina mandátů založena na zisku většiny hlasů, či o vyrobenou (*manufactured*) většinu, které většinový systém získá mandátů „uměle“ navyšuje.⁸ [Lijphart 1984: 166, Norris 2004: 42] Jasným cílem majoritní formule je poskytnout vítězi voleb získání většiny mandátů v parlamentu a možnost sestavení jednostranné vlády.

⁵ Výpočet absolutní většiny se odvozuje z celku buď všech registrovaných voličů, počtu odevzdaných hlasů nebo počtu platných odevzdaných hlasů v daném volebním obvodě. Konkrétní pravidla závisí na institucionálním opatření jednotlivých států.

⁶ Arend Lijphart upozorňuje na matení významu s geografickou velikostí volebního obvodu či počtem voličů v obvodu.

⁷ Douglas Rae ji nazývá tzv. vydělanou (*earned*) většinou. [Lijphart 1984: 166]

⁸ Arend Lijphart na základě svého výzkumu v 21 demokratických zemích v letech 1945 až 1980 dokazuje, že u většinových systémů dochází nejčastěji (ve 45 % případů) ke vzniku právě vyrobených (*manufactured*) většin.

Z hlediska geografického rozšíření mezi nezávislé státy a semi-autonomní teritoria s přímo voleným parlamentem drží většinové systémy prvenství jak v rámci četnosti užití tak v rámci populačního objemu. Globálně se jedná o 54 % nezávislých států a teritorií (nominálně 114 z celkových 212)⁹, které celkem čítají 59 % obyvatel světové populace (nominálně 2,44 bilionů obyvatel). [Reynolds - Reilly 2002: 19-20]

1.2.a SYSTÉM PRVNÍHO V CÍLI

Na bázi zisku relativní většiny hlasů a jednomandátových volebních obvodech funguje volební systém označovaný jako systém prvního v cíli (*first past the post system, FPTP*)¹⁰ nebo-li systém vítěz bere vše (*winner-takes-all system*).¹¹ Pod jeho pravidly disponuje každý volič jedním hlasem, který v daném obvodě odevzdává jednomu z kandidátů. V každém obvodě pak vždy vítězí kandidát se ziskem nejvyššího počtu voličských hlasů. [Lijphart 1998: 18] Princip systému FPTP je klasickou ukázkou relativně většinových systémů. Zároveň je bytostně spjat s volbami do dolní komory britského parlamentu (*House of Commons*),¹² odkud pramení jeho další název westminsterský typ volebního systému. Jeho rozsah ale rozhodně není omezen pouze na prostor Britských ostrovů, protože se jedná o celosvětově nejrozšířenější většinový systém, jenž pro volby do dolní komory parlamentu používá 68 států a teritorií.¹³ [Reynolds Reilly 2002: 27] Zahnuje především území historicky spjatá právě s Velkou Británií, mezi něž se řadí státy jako Kanada, Indie, Nový Zéland,¹⁴ Spojené státy americké a mnoho dalších zemí Commonwealthu.¹⁵ Naprosto zřetelný vliv britského imperialismu a koloniální minulosti

⁹ Druhé v pořadí jsou proporční systémy (35%) a třetí poloproporční techniky (10 % států a semi-autonomních teritorií). Co se týká celkového počtu zemí, Reynolds a Reilly uvádí číslo 211, ale s ohledem na současnost je nutné připočítat nově vzniklý stát Černá Hora, který vyhlásil nezávislost 6. června 2006 a jako nezávislý stát byl i mezinárodně respektován.

¹⁰ V minulosti však pravidlo jednomandátových volebních obvodů neplatilo a systém běžně používal obvody dvou- i vícemandátové (např. osmimandátový obvod pro volby do Kongresu 1962 v americkém státě Alabama). Od druhé poloviny 40. let 20. století však byly vícemandátové obvody postupně rušeny ve Velké Británii, následně v Indii, v Kanadě a nakonec i v USA. Od 70. let 20. století se systém FPTP pojí výhradně s jednomandátovými obvody. [Lijphart 1998: 20]

¹¹ Další označení tohoto systému jsou: *single member plurality system*, *plurality formula* nebo *relative majority method*.

¹² Čistě jednomandátové volební obvody pro legislativní volby na národní úrovni byly ve Velké Británii ustaveny až po Druhé světové válce v roce 1948. Většinová volba do anglického parlamentu ukotvená v roce 1430 probíhala ve vícemandátových obvodech, jejichž velikost byla postupem času snižována. Na počátku 19. století na území Anglie ještě dominovaly dvoumandátové obvody (zhruba pět šestin ze všech), i když v Irsku, Skotsku a Walesu byly normou jednomandátové obvody. [Colomer 2004: 179-180]

¹³ Pippa Norris uvádí počet 54 států, protože nezapočítává útvary teritorií. [Norris 2004: 42]

¹⁴ Nový Zéland od systému FPTP v roce 1993 ustoupil a celkem radikálně jej zaměnil za smíšeně personalizovaný systém (*mixed member proportional system*), který se řadí mezi proporční techniky.

¹⁵ Kompletní výčet všech států je možné dohledat v Příloze A v publikaci *The International IDEA Handbook of Election System Design*. [Reynolds - Reilly 2002: 133-136]

států ukazuje fakt, že tři čtvrtin bývalých britských kolonií převážně na africkém kontinentě dodnes užívají právě většinový systém westminsterského typu. [Norris 2004: 59]

1.2.b RELATIVNĚ VĚTŠINOVÉ SYSTÉMY UŽÍVAJÍCÍ VÍCEMANDÁTOVÉ OBVODY

Skupina relativně většinových systémů s vícemandátovými volebními obvody nezahrnuje pouze jeden konkrétní systém, ale štěpí se na jednotlivé modelové podtypy.¹⁶ Nejvíce podobné systému FPTP jsou blokové hlasování a stranické blokové hlasování, které se vzájemně odlišují dvěma faktory, na jedné straně počtem hlasů, jež mají voliči k dispozici, a na straně druhé, povahou volebního lístku. Blokové hlasování (*block vote*) poskytuje každému voliči počet hlasů rovný počtu mandátů, o které se v daném obvodu soutěží. Tyto hlasy volič distribuuje mezi konkrétní kandidáty. Mandáty jsou pak na základě většinového principu postupně přidělovány kandidátům, kteří jsou sestupně seřazeni podle počtu získaných hlasů, a to tak dlouho, dokud jsou v rámci obvodu k dispozici.¹⁷ Narozdíl od toho, stranické blokové hlasování (*party block vote*) uděluje voliči pouze jeden hlas, kterým nevolí konkrétní jméno kandidáta, ale kandidátní stranickou listinu. Vítězem se pak logicky stává kandidátka odměněná nejvyšším počtem hlasů a její kandidáti obsazují všechny mandáty v daném obvodu. Přidělení všech mandátů vítězi voleb, ačkoli v rámci volebního obvodu, představuje „nejčistší“ formu většinové volby a směřuje k silně disproporčním, supervětšinovým výsledkům. [Reynolds - Reilly 2002: 37, Chytilík 2007: 157] Uplatnění obou právě zmíněných technik je geograficky spojeno zejména s prostorem asijského a afrického kontinentu. Blokové hlasování je zakotveno jako volební systém do dolních komor parlamentu celkem v 10 zemích světa, z nichž jsou nejčastěji citované státy Kuvajt, Thajsko, Filipíny, Palestinská samospráva a Bermudské ostrovy.¹⁸ [Reynolds - Reilly 2002: 36] Stranické blokové hlasování je systém pro volbu všech poslanců zavedený v Džibutsku a Libanonu, pro volbu pouze části legislativního sboru v Ekvádoru, Senegal, Singapuru a Tunisku. [Reynolds - Reilly 2002: 36]

¹⁶ Přesné kontury volebního systému jsou nastaveny až konkrétním institucionálním opatřením státu, který určuje např. velikost volebních obvodů či pravidla sestavování kandidátních listin.

¹⁷ V případě čtyřmandátového volebního obvodu má každý volič čtyři volební hlasy, které udělí podle svých preferencí čtyřem individuálním kandidátům z nominovaných. Mandát pak získají první čtyři kandidáti s nejvyššími zisky hlasů. Na kandidáta pátého v řadě už mandát nezbude.

¹⁸ Zbývající státy užívající techniku blokového hlasování jsou Laos, Mauricius, Maledivy a teritorium Spojených států amerických Panenské ostrovy. V minulosti to bylo i Jordánsko (do roku 1989), Mongolsko (do roku 1992) a Fidži (do roku 1999). [Chytilík 2007: 111] Blokové hlasování se navíc uplatňovalo i ve Velké Británii pro volbu tzn. univerzitních křesel (*University Seats*) do dolní komory parlamentu, které byly zrušeny až v roce 1945.

Minoritními technikami relativně většinových systémů ve vícemandátových obvodech¹⁹ jsou kumulativní hlasování a bodové hlasování. Obě techniky jsou vlastně modifikovanými verzemi blokového hlasování [Lebeda 2004: 23]. Kumulativní hlasování (*cumulative vote*), narozdíl od blokového, umožňuje hromadit hlasy jednomu nebo několika kandidátům. Bodové hlasování (*point vote*)²⁰ navíc uděluje každému voliči ke kumulování více hlasů-bodů, než je potenciálních vítězů v daném obvodu. V současné době se kumulativní hlasování, i když v omezené formě, používá jako volební systém pro legislativu na ostrovech Norfolk.²¹ Bodovým hlasování jsou voleni dva zástupci italské a maďarské minority v Národním shromáždění (*Državni sbor*) Slovinska, členi Parlamentu Nauru (*Parliament of Nauru*)²² a také slouží k výběru prezidentských kandidátů Republiky Kiribati. Typické bodové hlasování se používá pro volbu vedení velkých společností, např. *American Mathematical Society*, nebo pořadí některých sportovních organizací, např. Světový pohár v lyžování a závody Formule 1. [Chytílek 2007: 163-165]

1.2.c DVOUKOLOVÉ SYSTÉMY

Dvoukolový systém (*two-round system* nebo-li *double-ballot system*) je charakterizován automatickým konáním druhého a zároveň rozhodujícího kola voleb, pokud žádný kandidát (popř. kandidátní listina) nepřekročí předem stanovený volební práh. Základním atributem systému je konání dvou, časově odstupňovaných volebních kol v horizontu jednoho týdnu či čtrnácti dní. [Reynolds - Reilly 2002: 43] V současnosti je praktické fungování dvoukolového systému spojeno s jednomandátovými obvody, nicméně teoreticky může bez problémů koexistovat i s obvody vícemandátovými.²³ [Cox 1997: 65, Rose 2000: 280] Klíčovou proměnnou, od které se odvíjí základní klasifikace dvoukolových systémů, je výška volebního práhu a počet postupujících kandidátů do druhého kola voleb.

¹⁹ Teoreticky jsou obě metody představitelné i v jednomandátových obvodech [Chytílek 2007: 162], nicméně praxe jasně preferuje obvody s více mandáty.

²⁰ Další název pro bodové hlasování je Bordovo hlasování (*Borda Rule*), podle navrhovatele systému matematika Jeana-Charlese de Bordy žijícího v 18. století. [Chytílek 2007: 162]

²¹ Tichomořské ostrovy Norfolk, bývalé zámořské území Austrálie, získaly roku 1979 autonomii a s ním pravomoc volit vlastní legislativní sbor. Devítičlenný parlament Norfolků přijal roku 2005 nový volební zákon, který umožňuje kumulaci hlasů. Nicméně kumulování hlasů je omezeno na maximálně dva hlasy pro jednoho kandidáta, tzn. že volič může na volebním lístku označit minimálně pět a nejvýše devět kandidátů. První volby se podle tohoto systému konaly v roce 2007. [<http://www.norfolk.gov.nf/assembly.htm>]

²² Osmnáctičlenný legislativní sbor Nauru je volen pomocí „nekonstantní metody bodování“, tzv. zlomkových hlasů (*fractional votes*). Volební systém tak přiděluje prvním preferencím větší bodové ohodnocení než nižším preferencím. [Chytílek 2007: 164]

²³ V minulosti se stalo dvoukolové hlasování ve vícemandátových obvodech volební technikou pro senátní volby v Argentině v roce 1973. Na přelomu 19. a 20. století se užívalo v několika evropských státech a to v Belgii, Itálii, Norsku, Španělsku a Švýcarsku.

V prvním kole voleb se dvoukolový systém nijak neliší a vždy se řídí volebními principy systému FPTP, tzn. každý volič svým jedním hlasem volí jednoho kandidáta v daném volebním obvodu. Určení vítěze voleb už ale probíhá podle jiných pravidel. Pro okamžitý zisk mandátu je nutné získat určitou procentní hranici z dané množiny hlasů. Objem hlasů, ze kterých se výpočet stanovené většiny provádí, nabývá v jednotlivých zemích různých podob. Nejčastěji se jedná o součet všech platných odevzdaných hlasů ve volebním obvodu,²⁴ další možností je připočtení i neplatných hlasů²⁵ a poslední variantu představuje celkový počet všech oprávněných voličů.²⁶ [Rose 2000: 280] Nejvyšší zisk hlasů přetavený do prosté většiny (*plurality*), která pod pravidly systému FPTP vždy určuje vítěze, u dvoukolových systémů ve většině případů signalizuje nutnost konání druhého kola voleb.

Základní klasifikace dvoukolových systémů se odvíjí od charakteru druhého kola voleb, jenž závisí na dvou kritériích. Prvním z nich je výška volebního prahu, jejíž překročení vymezuje okamžitého vítěze a nezdolání znamená nutnost konání druhého kola, druhým kritériem je počet kandidátů postupujících do druhého kola voleb. Roku v ruce s vnitřní diferenciací dvoukolových volebních systémů se však projevuje komplikovanost jejich vnitřní klasifikace a zařazení do skupin relativně většinových a absolutně většinových volebních systémů. Absolutně většinové systémy totiž stanovují jako nutnou podmínku pro zisk mandátu vítězství nad všemi ostatními protikandidáty, kteří jsou vnímáni jako celek. Aby bylo tohoto předpokladu dosaženo, musí vítězný kandidát překročit hranici 50 % z celkových hlasů, tzv. hranici absolutní většiny.

Systémem, který bezpodmínečně vyžaduje zisk nadpoloviční většiny hlasů, jak v prvním tak ve druhém kole voleb je tzv. uzavřený dvoukolový systém (*majority-runoff system*). Vítězem v prvním kole se tak stává pouze takový kandidát, který dokáže překonat hranici 50 % a jednoho hlasu. V praxi však často dochází k situaci, kdy žádný kandidát není schopen tuto poměrně vysokou volební hranici překonat a systém nemůže vyhlásit vítěze voleb. Proto absolutně většinový dvoukolový systém musí spolehnout na druhé preference

²⁴ Volební práh nadpoloviční většiny hlasů (50 % a jeden hlas) ze všech platných odevzdaných hlasů se používá pro prezidentské volby např. v Brazílii, Chile, Francii, Guatemale, na Madagaskaru, v Polsku a Portugalsku.

²⁵ Součet platných i neplatných hlasovacích lístků pro výpočet volebního prahu „pracuje“ se všemi voliči, kteří se rozhodli zúčastnit se voleb, a tím v podstatě navyšuje procentní hranici vymezující zisk mandátu hned v prvním kole. Takové pravidlo za stanoveného 50 % volebního prahu platí pro volbu prezidenta v Litvě a v Rusku a mezi lety 1985 a 1990 i ve státě Peru.

²⁶ Volební práh založený na nadpoloviční většině všech oprávněných voličů je nejpřísnější variantou ze všech, protože započítává všechny potenciální voliče včetně těch, kteří do volebních místností nakonec vůbec nedorazí. Tento způsob výpočtu volebního prahu je zakotven pro prezidentské volby v Rumunsku a na Slovensku.

voličů, [Reynolds - Reilly 2002: 18] které jsou zajištěny uspořádáním dalšího kola voleb výhradně mezi dvěma nejúspěšnějšími kandidáty. Další variantou zajišťující čistě absolutně většinového vítěze kromě uzavřeného druhého kola je alternativní způsob výpočtu výsledků založený na preferenčním hlasování. [Lebeda 2004: 24] (viz kapitola 1.2.c) Absolutní vítěz dvoukolového systému je tedy zajištěn tím, že do druhého kola jsou propuštěni pouze dva kandidáti s nejvyššími zisky voličských hlasů z kola prvního. Ze souboje dvou kandidátů pak logicky vzejde vítěz, který se bude opírat o nadpoloviční většinu hlasů. Uzavřený dvoukolový systém lze tedy jednoznačně zařadit mezi absolutně většinové volební techniky. Pro tuto variantu dvoukolového systému, která je velice populární pro volby prezidentů,²⁷ se vžilo označení prezidentský dvoukolový systém. Na druhou stranu spojitost s prezidentskou volbou rozhodně není jedinečná. Uzavřený dvoukolový systém nachází uplatnění i jako volební systém jednotlivých legislativních orgánů (např. parlamenty komunistických států či vybrané post-sovětské země) a exekutivních činitelů (např. izraelský premiér v letech 1992 až 2001) na národní úrovni, podobně i na úrovni regionálních a místních voleb (např. volby guvernérů v Brazílii, Rusku a především v jižanských amerických státech,²⁸ volby starostů velkých měst v USA jako je Detroit, Los Angeles, Miami či New York a také primární volby ve vybraných státech USA). [Rose 2000: 281]

Naopak otevřený dvoukolový systém (*majority-plurality system*), který k vyhlášení vítěze po prvním kole voleb rovněž vyžaduje zisk minimálně 50 % a jednoho hlasu, umožňuje postoupit do druhého kola voleb více než dvěma kandidátům. Jejich přesný počet je určen předem stanoveným volebním prahem, ať už procentní hranicí (např. 12,5 % získaných hlasů ve volbách do dolní komory francouzského parlamentu) nebo počtem kandidátů (např. dvojnásobný počet kandidátů než počet mandátů v daném volebním obvodu jako pravidlo belgických voleb platné do roku 1900²⁹). [Fisichella 1984: 189] Přítomnost více

²⁷ Uzavřený dvoukolový systém je celosvětově nejčastější volební technikou pro přímo volené prezidenty, konkrétně se jedná zhruba o 70 % případů (nominálně alespoň 71 ze 102 zemí s přímo volenou hlavou státu). [Lebeda 2007: 50] Namátkou mezi ně z evropských států patří Bulharsko, Bělorusko, Černá Hora, Finsko, Francie, Chorvatsko, Kypr, Litva, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajina. Kompletní seznam ze všech kontinentů viz Příloha 1 článku *Volební pravidla pro prezidentské volby*. [Lebeda 2007: 54-57]

²⁸ Na jihu Spojených států amerických má v rámci jednotlivých států uzavřený dvoukolový systém poměrně dlouhou tradici a široké využití, neboť byl zaveden za účelem omezení vlivu Afroameričanů na výsledky voleb. Například Louisiana jej užívá pro volbu guvernéra, kongresmanů (senátorů a reprezentantů) i pro otevřené, nestraničné primárky.

²⁹ Belgie se v druhé polovině 19. století řadila k zemím užívající dvoukolový systém ve vícemandátových obvodech.

než dvou kandidátů ve druhém, rozhodujícím kole voleb znamená, že vítěz s největší pravděpodobností nebude zvolen na základě absolutní většiny hlasů. Proto je třeba řadit techniku otevřeného dvoukolového hlasování do skupiny relativně většinových systémů. Na základě spojitosti s legislativními volbami se pak označuje, v protikladu k prezidentskému, jako parlamentní dvoukolový systém. [Lebeda 2004: 25]

Pro komplexnost problematiky postupu do druhého kola je třeba zmínit ještě dvě možnosti, které byly užívány v minulosti a dnes jsou jako relikty odsunuty na periferii zájmu. První z nich je postup všech kandidátů, kteří se zúčastnili prvního kola bez ohledu na množství získaných hlasů.³⁰ Druhá eventualita dokonce připouští kandidaturu nových tváří, jež se v prvního kola vůbec neúčastnily, výměnou za stažené kandidáty.³¹ [Fisichella 1984: 182, Chytilík 2007: 89]

Dvoukolové systémy vyžadující nadpoloviční většinu hlasů vyčleňují ještě jeden zvláštní typ, který funguje na základě kombinace přímé a nepřímé volby. Pokud se v prvním kole nepodaří získat žádnému z kandidátů nadpoloviční většinu voličů, přesouvá se druhé kolo voleb do prostředí legislativního orgánu. Členi parlamentu pak nepřímou volbou volí mezi dvěma (popř. třemi) nejúspěšnějšími kandidáty, kteří získali nejvyšší podíly hlasů od veřejnosti. Tato metoda byla v minulosti velice oblíbená jako způsob volby prezidentů na půdě latinskoamerického kontinentu,³² dnes přežívá pouze v Bolívii. [Rose 2000: 280]

Kritérium velikosti volebního prahu, které rozhoduje o okamžitém vítězství kandidáta či o nutnosti konání druhého kola voleb, se však nemusí rovnat zmiňované hranici 50 % a jednoho hlasu. Jako volební pravidla se totiž vyskytují i systémy, které stanovují nižší, popř. vyšší volební prahy nebo jejich kombinace. Praktický výskyt těchto systémů má ale mnohem nižší intenzitu než dvoukolové systému typu *majority-runoff* a *majority plurality*

³⁰ Nulový práh pro postup do druhého kola byl ustaven v Norsku mezi lety 1905 až 1919.

³¹ Tento extrémně liberální přístup k postupu do druhého kola fungoval ve Francii za vlády císaře Napoleona III. v letech 1852 až 1870 a za existence III. Francouzské republiky mezi lety 1928 a 1936, ale také v německých prezidentských volbách v dobách Výmarské republiky od roku 1919 do 1933. [Cox 1997: 66]

³² Nejznámější příklad kombinovaného pravidla dvoukolové volby představuje Chile, ve kterém proběhly poslední volby pod tímto formátem v roce 1970. V prvním kole voleb nedokázal žádný ze tří hlavních kandidátů získat nadpoloviční většinu ze všech hlasujících občanů. Druhé kolo, jež probíhalo v rámci parlamentu, vyznělo ve prospěch socialistického kandidáta Salvadora Allendeho, který začal nabourávat demokratický parlamentní systém prostřednictvím vlády prezidentskými dekrety. Chilský vývoj pak vyvrcholil v roce 1973 vypuknutím státního puče a nastolením vojenského režimu generála Pinocheta. Na zvolení Allendeho měl bezpochyby vliv právě kombinovaný typ dvoukolového volebního systému. Parlament při volbě totiž respektoval ustálenou tradici a zvolil kandidáta, jež zvítězil relativní většinou v prvním, přímém kole voleb. Je otázkou, zda by byl Allende schopen získat podporu a zvítězit v rámci klasického, přímého druhého kola voleb.

s 50 % volebním prahem. Dvoukolové hlasování s nižším volebním prahem je geograficky zakotveno především ve středoamerickém regionu. Prezident Kostariky je zvolen při překonání hranice 40 % hlasů, 45 % ze všech hlasů pak potřebuje k okamžitému zvolení prezident Nikaragui a také guvernér amerického státu Georgia. [Rose 2000: 280] Tyto modifikace dvoukolových systémů se bez pochyb řadí mezi relativně většinové techniky, protože k vítězství postačuje stanovená relativní většina (*plurality*) hlasů. Naopak dvoukolové systémy s vyšším volebním prahem, které se vyskytují v naprosto výjimečných případech, vyžadují vyšší než 50 % procentní hranici. Ty pak spadají s uzavřeným dvoukolovým hlasováním do skupiny absolutně většinových systémů. Např. Sierra Leone zvolí svého prezidenta v prvním kole až při zisku více než 55 % ze všech hlasů. [Lebeda 2007: 49]

Minoritní, přesto čtenější, výskyt představují relativní dvoukolové systémy se složenými volebními prahy, tzn. souhrnem několika pravidel. Argentinský prezident je úspěšně zvolen v prvním kole za podmínky zisku minimálně 45 % a jednoho hlasu, anebo alespoň 40 % hlasů s tím, že druhý kandidát v pořadí na něj jako na potenciálního vítěze ztrácí alespoň 10% hlasů. [Rose 2000: 280] Prezident v Keni zase potřebuje získat podporu voličů napříč regiony a dosáhnout více než 25 % hlasů alespoň v pěti z osmi geografických regionů země. [Lebeda 2007: 47] Další variantou složených pravidel je podmínka volební účasti alespoň poloviny oprávněných voličů, jako např. v prezidentských volbách v Bulharsku, Rusku či na Ukrajině.³³ [Rose 2000: 280]

Rozšíření dvoukolové volby typu *majority-runoff* nebo *majority-plurality* pro volby do legislativních orgánů podle průzkumu Reynoldse a Reillyho z roku 1997 zahrnovalo 31 nezávislých států a teritorií, čítající dohromady 427 milionů obyvatel. [Reynolds - Reilly 2002: 20-21] Nicméně během uplynulého desetiletí došlo v několika zemích ke změnám, buď k reformám mírnějšího rázu směrem ke smíšenému systému (kombinace dvoukolového většinového systému s listinným systémem proporčního zastoupení, např. Čad a Ukrajina) či radikálním reformám k poměrnému systému (např. Makedonie a Moldova). Na území Evropy se tak dnes jedná pouze o jediný stát Francii. Donedávna však byla z rodiny evropských států doprovázená Monakem, které dvoukolový systém používalo v letech 1968 až 2003. Z globálního hlediska geografický rozsah systému dvoukolové volby, podobně jako systém FPTP, poměrně věrně kopíruje bývalé koloniální panství

³³ Volby bulharského, ruského i ukrajinského prezidenta vyžadují pro určení vítěze v prvním kole absolutní většinu hlasů, tj. alespoň 50 % a jeden hlas za nadpoloviční volební účasti všech oprávněných voličů.

Francie.³⁴ Ze zemí frankofonní subsaharské Afriky se jedná o Gabon, Kongo-Brazzaville, Mali, Mauretánii, Středoafričskou republiku a Togo a také severoafrický Egypt. Další skupinou zemí, užívající dvoukolové systémy, jsou současné komunistické režimy na Kubě, v Severokorejské lidové republice a Vietnamu, a post-sovětské státy Bělorusko, Kyrgyzstán, Turkmenistán a Uzbekistán. Uzavřený dvoukolový systém byl totiž v druhé polovině 20. století jednotným volebním systémem pro všechny státy spadající do sovětské sféry vlivu, včetně Československa.³⁵ Druhé kolo voleb však nebylo slučitelné existencí totalitního režimu, který produkoval téměř jednohlasné výsledky voleb. Situace, kdy by jediný režimem nasazený kandidát nepřekročil hranici nadpoloviční většiny všech hlasů, byla naprosto nemyslitelná. Dvoukolový systém se tak v prostředí nesoutěživých voleb přetavil do ryze jednokolové varianty. V současnosti používají dvoukolový systém ještě státy Bahrajn, Haiti, Kiribati, Komorské ostrovy a Irán. [Norris 2004: 49, Reynolds - Reilly 2002: 43, Chytilík 2007: 92]

Přenesením do hlubší minulosti je evidentní, že dvoukolový většinový systém byl v Evropě poměrně populárním volebním systémem. Jeho oblíbenost a četnost užívání byla určitým způsobem spojena s katolickou církví, která ve vlastních interních volbách tradičně vyžadovala získání absolutní většiny hlasů. [Cox 1997: 65] Pro volby do dolní komory parlamentu byl dvoukolový systém v průběhu 19. století a první polovině 20. století přechodně užíván v Belgii, Francii, Itálii, Lucembursku, Německu, Nizozemí, Norsku, Rakousku-Uhersku, Portugalsku, Španělsku a Švýcarsku. [Sartori 2001: 73, Colomer 2004: 195-208, Chytilík 2007: 91]

1.2.d ALTERNATIVNÍ HLASOVÁNÍ

Volební systém alternativního hlasování (*alternative vote*) je stejně jako uzavřený či otevřený dvoukolový systém založen na principu jednomandátových volebních obvodů a získání absolutní většiny hlasů. Rozlišujícím prvkem je ale způsob, kterým se většiny dosahuje. Narozdíl od dvoukolového systému je alternativní hlasování vždy schopné vygenerovat vítězného kandidáta po jediném kole voleb, protože pracuje s tzv. preferenčními hlasy; odtud jeho další označení preferenční hlasování (*preferential voting*).

³⁴ Podle Pippy Norris byl dvoukolový systém užíván pro legislativní volby ve dvou třetinách bývalých francouzských kolonií. [Norris 2004: 59]

³⁵ V socialistickém Československu byl absolutně většinový dvoukolový systém s uzavřeným druhým kolem a jednomandátovými obvody jako volební systém do Národního shromáždění zaveden v letech 1954 až 1967 a podruhé v letech 1971 až 1989. V uvedeném intermezzu byl schválen volební systém, který nahrazoval jednomandátové obvody vícemandátovými (v rozmezí čtyř až osmi křesel na obvod) a voličům proto uděloval více hlasů než jeden. [Chytilík-Šedo 2004: 186-190]

Na volebním lístku každý volič, namísto klasického zaškrtnutí vybraného kandidáta křížkem, „oznámkuje“ jednotlivé kandidáty číslicemi, tzn. přidělí jim na základě vlastního uvážení své preferenční hlasy. [Norris 2004: 49] První preferencí označuje nejvíce favorizovaného kandidáta a sestupně seřadí všechny ostatní. Přesto je nutné mít na paměti, že preference rozdané kandidátům nejsou považovány za plnohodnotné hlasy. Každý volič disponuje pouze jedním hlasem, který má schopnost přenášet se podle potřeby na další kandidáty v určeném pořadí. [Lebeda 2004: 26] Vyhodnocení výsledku voleb vždy začíná poměřením prvních preferencí, pokud některý z kandidátů získá jejich absolutní většinu, vítězí. V opačném případě, kdy si vedoucí kandidát připsá pouze prostou většinu prvních preferencí, vyřazuje systém ze soutěže nejslabšího kandidáta a připočítává jeho hlasy jeho druhým preferencím. Tento proces vyřazování kandidátů a převádění následujících preferencí pokračuje až do okamžiku, kdy jeden z kandidátů obdrží nadpoloviční většinu ze všech hlasů.

Technika alternativního hlasování tedy funguje na základě logiky opakované volby s automatickým vyloučením v daný okamžik neslabšího kandidáta. Výpočet výsledku je sice složitější, ale na druhou stranu systém nenutí voliče chodit opakovaně k volbám a opakovaně vydávat státní finance na pořádání více volebních kol. Alternativní hlasování realizuje tzv. mnohonásobnou volbu jednorázovým aktem. [Klíma 2003: 223, Chytilík 2007: 109]

Technika preferenčního hlasování byla poprvé jako nový systém zavedena pro legislativní volby do dolní komory australského parlamentu v roce 1918 a během času se postupně rozšířila i na úroveň jednotlivých států australské federace.³⁶ V oblasti Oceánie se navíc přenesla na území tehdejšího australského teritoria Papua-Nová Guinea,³⁷ kde se uplatnila ve třech po sobě následujících volbách mezi roky 1964 až 1976, po dlouhodobé přestávce se k alternativnímu hlasování už jako samostatný stát navrátila volbami v roce 2007.³⁸ Další stát oceánského regionu, který zavedl alternativní hlasování, tentokrát od voleb 1999, je souostroví Fidži. Ačkoli by se mohlo zdát, že alternativní hlasování je centralizováno do jedné oblasti světa, přesahuje i na další kontinenty. V Evropě se používá v Irské republice

³⁶ Konkrétně se jedná o státy Jižní Austrálie, Západní Austrálie, Tasmánie a Viktorie. [Chytilík 2007: 111]

³⁷ Alternativní hlasování v Papui-Nové Guinei se z hlediska voličů mírně odlišuje od voleb do dolní komory parlamentu v Austrálii. Zatímco australský volič musí preferencemi označit všechny kandidáty na volebním lístku, v případě papuánského volebního lístku stačí vyznačit alespoň první tři preference.

³⁸ Po vyhlášení nezávislosti v roce 1975 se Papua-Nová Guinea zbavovala veškerých potenciálních australských pout, a proto přešla od alternativního hlasování k volebnímu systému FPTP.

pro prezidentské a doplňovací legislativní volby. Na severoamerickém kontinentě se pomalu rozšiřuje na místní úroveň jednotlivých amerických států. [Chytilík 2007: 108-109, 134-136]

1.3 POTENCIÁLNÍ EFEKTY DVOUKOLOVÉHO HLASOVÁNÍ

Účinky dvoukolového systému mohou působit na široké spektrum atributů politického systému od povahy stranického systému a vnitřní struktury jednotlivých politických stran přes volební chování stran (respektive stranických leaderů) a voličů až po rysy zvolených institucí. Veškeré efekty dvoukolového hlasování však není možné generalizovat, protože jsou poměrně silně závislé na charakteru konkrétního politického prostředí, ve kterém je volební systém aplikován. Na rozdílnost výsledků může mít vliv např. míra stability demokracie, strukturovanost stranického systému, geografické rozložení nebo sociální členění elektorátu (konfliktní linie ve společnosti, *clevages*). Vedle specifičnosti států je dalším podstatným faktorem také typ druhého volebního kola, zda se jedná o uzavřené (s postupem pouze dvou vedoucích kandidátů z prvního kola, *majority-runoff*) nebo otevřené (s postupem kandidátů, kteří překonají stanovený volební práh, *majority-plurality*) a také kolik vítězů z něj může vzejít (zda se v rámci jednoho volebního obvodu soutěží pouze o jeden mandát či o dvě a více křesel).³⁹ Na základě těchto faktorů vzniká odlišná konfigurace a intenzita efektů, kterými může dvoukolové hlasování disponovat.

FRANCIE: V.REPUBLIKA

Modelovým příkladem dvoukolového hlasování typu *majority-runoff* a *majority-plurality* je v současné době Francie, která oba systémy aktivně používá a navíc s nimi má dlouhou historickou zkušenost.⁴⁰ Pro volbu prezidenta zakotvuje francouzská ústava uzavřený dvoukolový systém. Prezident musí být zvolen absolutní většinou ze všech platných odevzdaných hlasů. Pokud žádný z kandidátů takového množství hlasů nedosáhne, pořádá se za čtrnáct dní druhé kolo voleb, v němž své síly změří dva kandidáti s nejvyššími zisky hlasů z prvního kola.⁴¹ Souboj výlučně dvou kandidátů pak bezpečně zaručí vítěze s podporou nadpoloviční většiny voličů.⁴²

³⁹ V dnešní praxi však neexistuje země, která by užívala dvoukolové hlasování ve vícemandátových obvodech, a proto se následující popis efektů volebního systému zaměřuje především na dvoukolové hlasování s jednomandátovými volebními obvody.

⁴⁰ Dvoukolový systém byl zakotven už v období Druhého císařství (1852 – 1870) a v období III. Francouzské republiky (1873 – 1936) s výjimkou voleb 1919 a 1924, ve kterých se užíval systém kombinující kandidátní listiny a absolutně většinovou formuli. Užívání dvoukolového hlasování se obnovilo se vznikem V. Francouzské republiky v roce 1958 a trvá dodnes, kromě voleb v roce 1986, jež proběhly podle pravidel listinného systému proporční reprezentace.

⁴¹ Ústava Francie ze 4. října 1958, odstavec II, článek 7. [<http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>]

⁴² Jedinou výjimkou se může stát patová situace, kdy každý kandidát obdrží rovných 50% hlasů.

Volby do dolní komory francouzského parlamentu V. republiky probíhají podle pravidel otevřeného dvoukolového systému⁴³ v jednomandátových volebních obvodech. Křeslo v Národním shromáždění získává ten kandidát, který v rámci svého volebního obvodu dosáhne nadpoloviční většiny všech platných hlasů za účasti alespoň čtvrtiny oprávněných voličů. V případě, že mandát zůstává neobsazen, protože se nikomu nepodařilo usurpovat absolutní většinu hlasů, koná se druhé kolo voleb a to vždy první neděli následující po již uskutečněném kole. Do druhého volebního kola postupují takoví kandidáti, jejichž podíl získaných hlasů je vyšší než 12,5 %⁴⁴ ze všech oprávněných voličů v obvodech. Pokud se přihodí, že stanovenou procentní hranici překoná pouze jeden kandidát nebo dokonce žádný z kandidátů, pak se druhého kola automaticky zúčastní první dva nejúspěšnější. [Perottino 2005: 133] Legislativní křeslo po druhém kole získá ten, kdo dokáže přitáhnout nejvyšší počet voličů.⁴⁵ Stanovená procentní hranice pro postup do druhého kola teoreticky umožňuje souboj až osmi kandidátů. K vítězství ve druhém kole tedy postačí zisk nejvyššího podílu hlasů, tzn. zisk relativní většiny hlasů. Ve francouzské praxi je postup vyššího počtu kandidátů ztížen podmínkou výpočtu procentního zisku hlasů z množiny všech oprávněných voličů v obvodech.⁴⁶ Další, neméně podstatný faktor omezující počet kandidátů je strategické chování politických stran, které se už před nebo během voleb sdružují do aliančních uskupení a nominují pouze jednoho společného kandidáta. Následkem těchto skutečností se jako běžný model druhého kola prosadil souboj mezi dvěma kandidáty, podobně jako u prezidentského volebního systému. [Lijphart 1998: 18]

Jako vzor pro zevšeobecnění účinků dvoukolového systému nemůže sloužit ani Francie, země s velkými zkušenostmi týkající se fungování absolutně většinového dvoukolového hlasování. Za tento názor se postavili Shugart a Carey, kteří vyzdvihují dvě zásadní francouzská specifika, jež se v žádné jiné zemi neopakují a přitom mají rozhodující význam pro podobu francouzského politického (především stranického) systému. První výjimečností je právě součinnost absolutně většinového systému dvoukolového hlasování pro volbu legislativního i exekutivního orgánu. Ostatní země totiž kombinují dvoukolový systém, jež v drtivé většině slouží k volbě prezidentského úřadu, se systémem proporční

⁴³ S výjimkou let 1986 až 1988, kdy došlo ke krátkodobému přerušení kontinuity absolutně většinové dvoukolové techniky systémem proporční reprezentace.

⁴⁴ Původní hranice pro postup kandidátů do druhého kola byla v roce 1958 stanovena na 5 % hlasů ze všech hlasujících voličů. V následujícím období však byla postupně zvyšována, v roce 1967 na 10 % a v roce 1976 na 12,5 % hlasů ze všech oprávněných voličů. [Fisichella 1984: 182, Alexander 2004: 214]

⁴⁵ Volba poslance. [http://www.assemblee-nationale.fr/english/synthetic_files/file_12.asp]

⁴⁶ Práh volitelnosti a případná nízká volební účast pak fungují ve vztahu nepřímé úměry. Čím menší počet občanů přijde volit, tím vyšší počet hlasů kandidáti potřebují k postupu do druhého kola voleb. Arend Lijphart uvádí, že při stanovené 10 % hranici ze všech oprávněných voličů (od 1967) bylo v praxi k postupu do druhého kola potřeba přibližně 13 % platných hlasů a při 12,5 % hranici ze všech oprávněných voličů (od 1976) asi 17 % platných hlasů. [Lijphart 1998: 21]

reprezentace pro volbu legislativy. Jako druhé francouzské specifikum uvádí zakotvení poloprezidentského režimu,⁴⁷ ve kterém je vládní kabinet primárně závislý na vyslovení důvěry a nedůvěry parlamentu. Taková vláda odpovědná parlamentu si pak nutně musí pro svoji životnost a akceschopnost udržovat podporu nadpoloviční většiny parlamentu, což sekundárně vytváří určitý tlak na vládní i opoziční politické strany směřující k disciplinovanosti a soudržnosti. Naopak v zemích s prezidentským režimem, kde je vládní kabinet závislý pouze na prezidentovi a legislativní orgán nemá žádnou pravomoc odvolat jej, pod takovým tlakem parlamentní strany nejsou. [Shugart-Carey 2003: 213-214] Diverzita účinků dvoukolového hlasování tedy závisí na mnoha faktorech, a proto je z všeobecného hlediska v podstatě nemožné determinovat přesný výsledek jeho působení. K tomuto názoru se v případě dvoukolového hlasování přiklání i francouzský sociolog a politolog Maurice Duverger, který se stal právě v oblasti účinků volebních systémů celosvětově uznávanou autoritou.

Ačkoli se studie o účincích volebních systémů objevovaly už ve 30. a 40. letech 20. století,⁴⁸ širší rozměr zkoumání vlivu volebních systémů nabídl právě až Maurice Duverger na počátku 50. let. Jako první totiž vyzdvihl důležitost volebních systémů jako takových a především důležitost jejich působení na stranicko-politický systém. Současně Duverger stanovil, že volební a stranický systém jsou neoddělitelně spjaty a fungují na bázi kooperace. Výslednicí tohoto recipročního působení je vedle počtu stran i jejich velikost, vnitřní struktura či schopnost aliančního sdružování. [Duverger 1978: 204] Svoje postřehy a přesvědčení pak Duverger zformuloval do tří základních tezí. [Duverger 1978: 205]

TŘI TEZE MAURICE DUVERGERA

1. Proporční reprezentace podporuje systém mnoha stran, které jsou tuhé, nezávislé a stabilní (s výjimkou náhlého vzepětí lidových hnutí);
2. *dvoukolový většinový systém* podporuje *systém mnoha stran*, které jsou pružné, závislé a relativně stabilní (a to bez výjimek);
3. relativně většinový jednokolový systém podporuje dvoustranický systém, v rámci kterého u moci alternují dvě hlavní nezávislé strany.

⁴⁷ Základním rysem poloprezidencialismu je dualita exekutivy, kdy se výkonná moc dělí mezi prezidenta a vládní kabinet. Zatímco prezident je volen přímo lidovým hlasováním a není závislý na parlamentu, vznik vlády iniciuje právě parlament a zároveň disponuje pravomocí tuto vládu odvolat a ustavit novou.

⁴⁸ Nejčastěji citovanou studii zpracoval Ferdinand A. Hermens, který inspirován pádem výmarského Německa, sledoval účinky proporčních systémů. [Fiala 2004: 52-53]

Zatímco první dvě hypotézy sám Duverger považoval za tendence, třetí označil za tvrzení blížící se skutečnému sociologickému zákonu, a proto mu také věnoval největší pozornost. [Duverger 1978: 217] Po zveřejnění čelily tyto teze důkladnému kritickému přezkoumávání, zpřesňování či naprostému odmítnutí, přesto se aktivně začlenily do politologického slovníku a jejich znalost je dnes pro studium účinků volebních systémů nezbytná.

Duverger většinu svých tvrzení definoval v intencích jednokolového většinového systému typu vítěz bere vše a v souvislosti s dvoukolovým systémem jim nepřisoval podstatný význam. Až postupem času vznikaly další politologické studie navazující na Duvergera, které konkretizovaly účinky absolutně většinového volebního systému.

Mezi základní Duvergerovy pojmy patří termíny polarizace a depolarizace, kterými označil proces působení volebních systémů. Proces *polarizace* je definován vytvářením disproportionálních výsledků voleb v prostředí jednokolového relativně většinového systému, kdy jsou velké strany odměněny ziskem vyššího počtu mandátů, než si zaslouží vzhledem k reálnému celkovému podílu získaných hlasů. Naopak malé strany jsou potrestány výrazně nižšími zisky křesel, než by si podle podílu obdržených hlasů zasloužily. Výsledkem tohoto procesu je nadreprezentace velkých stran, eliminace malých (třetích) stran a utváření dvou velkých, navzájem opozičních politických sil. Opačný efekt vyvolává proces *depolarizace*, který v podmínkách proporčního systému umožňuje i malým stranám získat odpovídající počet křesel, čímž v podstatě podporuje jejich vznik a existenci a vyvolává tendenci stranického systému směřující k multipartismu. [Benoit 2006: 72]

Proces polarizace, který diskriminuje malé strany, vysvětluje Duverger prostřednictvím dvou vzájemně spolupracujících sil, které označuje za mechanický a psychologický faktor. [Duverger 1978: 224] Pod pojmem *mechanický faktor* volebního systému se skrývají pravidla, podle kterých se převádí voličské hlasy na mandáty (především stanovení velikosti volebních obvodů a volební formule), tzn. že v zakotveném volebním systému působí zcela samovolně bez zásahu jakékoli lidské manipulace či strategie. [Taagepera - Shugart 1989: 65] Mechanický faktor relativně většinového systému směřuje k systematické podreprezentaci třetích stran. Druhý rys procesu polarizace, *psychologický faktor*, Duverger vztahuje k chování voličů, kteří postupně odhalují působení mechanického faktoru a zjišťují, že hlasování ve prospěch některé z nerelevantních třetích stran je v podstatě plýtvání hlasy. V důsledku tohoto ujasnění voliči hlasují výhradně pro

jednu ze dvou hlavních politických stran a strategicky vybírají tu více preferovanou, která pro ně ztělesňuje nejmenší zlo. [Duverger 1978: 226] Strategické chování ale není možné limitovat a vztahovat pouze na voliče. Při rozšíření úhlu pohledu se jako velice významní účastníci volebního procesu prezentují také politické strany, a právě političtí leaderi mohou koordinací své činnosti do velké míry ovlivnit výsledky voleb. [Cox 1997: 125, Benoit 2006: 73, Blais - Indridason 2007] Z logiky věci je jasné, že psychologický efekt musí začít působit s určitým časovým zpožděním za účinky mechanického faktoru, až si voliči a politické strany osvojí fungování stanoveného volebního mechanismu. Podle Taagepera a Shugarta je k projevu psychologického efektu potřeba alespoň dvou volebních klání, jež proběhly pod stejnými pravidly soutěže. [Taagepera-Shugart 1989: 65] Součinností mechanického a psychologického faktoru, jako hlavních sil polarizace, je trend směřující k dvoustranickému systému nastolen doslova dominovým efektem. Mechanický faktor, jež omezuje počet stran zastoupených v parlamentu na sebe totiž navazuje faktor psychologický, který podporuje odliv voličů od podprezentovaných stran a ve výsledku způsobí jejich postupný zánik. [Taagepera-Shugart 1989: 65] Stručně řečeno mechanický faktor volebního systému je klíčovou proměnou působící na počet stran, které získávají mandát, a psychologický faktor hraje hlavní roli v ovlivnění počtu stran kandidujících do voleb s vidinou zisku mandátu. [Benoit 2006: 72-73]

V souvislosti s polarizací stranického systému na základě psychologického faktoru bylo ustaveno tzv. pravidlo $M + 1$, kde M je velikost volebního obvodu. *Pravidlo $M + 1$* stanovuje rovnovážný počet kandidátů (*equilibrium number of candidates*), tj. maximální počet kandidátů schopných uspět ve volbách. Dochází tedy k vytěsnění těch kandidátů, kteří nemají vážnou šanci na vítězství a dá se u nich s vysokou pravděpodobností očekávat ztráta voličské podpory. [Cox 1997: 32] Na základě tohoto pravidla je patrné, že v případě jednomandátových volebních obvodů proti sobě nastoupí ve volebním boji o jedno křeslo dva hlavní soupeři, takže politické prostředí bude silně polarizované do dvou táborů.⁴⁹ Nicméně v případě dvoukolového hlasování v jednomandátových obvodech takový výsledek očekávat nelze, protože situace je zkomplikována vysokým volebním prahem a případným druhým kolem voleb.

V současné terminologii se pro rovnovážný počet kandidátů vžil termín Duvergerovo ekvilibrium (*Duvergerian equilibrium*), který dává najevo souhlas s tvrzením Duvergera o

⁴⁹ Nelze si ale představovat soubor výlučně dvou hlavních kandidátů. Do voleb jsou nominováni i jiní kandidáti, mají ovšem malou podporu voličů a jejich šance na vítězství je velice nízká.

efektech strategického hlasování. Duvergerovo ekvilibrium nastává v okamžiku, kdy kvůli strategickému hlasování dochází k odlivu voličů od všech kandidátů s výjimkou dvou hlavních favoritů voleb. [Cox 1997: 72, Benoit 2006: 74] Strategické hlasování ale není možné uplatňovat stoprocentně u všech případů, protože může nastat situace, ve které nejsou jasně identifikovatelní dva favorité voleb, ale šance na vítězství jsou velice těsné u tří nebo více kandidátů. Takový případ je pak označován termínem ne-Duvergerovo ekvilibrium (*non-Duvergerian equilibrium*), protože v daných podmínkách nelze rozvinout strategické hlasování voličů, kteří se nedokáží jednoznačně rozhodnout, koho z kandidátů upřednostnit. [Cox 1997: 72, Benoit 2006: 75]

Politologické studie novějšího data rozšířily Duvergerovy myšlenky o problematiku dvoukolového hlasování a především zpřesnily důsledky jeho fungování. Ačkoli nedošly ke generalizaci efektů způsobených dvoukolovým hlasováním do definice blížící se sociologickému zákonu, jako v případě obecně přijímané vazby mezi relativně většinovým jednokolovým systémem a bipartismem, přesto vysledovaly určité tendence, které se v souvislosti s absolutně většinovým dvoukolovým systémem opakovaně, i když v různé míře a síle, vyskytují.

1.3.a MULTIPLIKACE A FRAGMENTACE STRANICKÉHO SYSTÉMU

Jak již bylo naznačeno, absolutně většinový systém dvoukolového hlasování se v porovnání s relativně většinovou jednokolovou variantou chová poněkud odlišně. Sám Duverger se konkrétně dvoukolovému systému příliš podrobně nevěnoval a vyslovil k němu jen několik hypotéz s poznámkou, že ke stanovení přesnějších definicí neměl k dispozici dostatečně velký soubor relevantních dat. Za hlavní limitující faktor označil nízký počet zemí, které do 50. let 20. století dvoukolový systém užívaly. Další rizikové faktory viděl v omezeném volebním právu a také v nejednotnosti volebních pravidel, např. jednomandátové versus vícemandátové volební obvody, uzavřené versus otevřené druhé kolo, dvě kola versus tři kola voleb (třetí kolo se konalo z důvodu požadavku absolutní většiny i ve druhém kole voleb). Na základě takové heterogenity pak nebylo možné vyvodit všeobecně platné teze o působení dvoukolového hlasování. [Duverger 1978: 239] V podobném duchu se na stranu obhajoby Duvergerova tvrzení o tendenci dvoukolového systému směrem k multipartismu postavil Giovanni Sartori. Podle něj měl Duverger před očima zkušenost s modelem III. Francouzské republiky a jejím nestrukturalizovaným a

fragmentovaným stranickým systémem, což mohlo pokřivit jeho představy o fungování systému. [Sartori 2001: 41]

Podle Duvergerova tvrzení má absolutně většinový systém se dvěma koly tendenci k ustavení multipartijního systému. Z hlediska účinků na stranický systém Duverger neviděl žádný markantní rozdíl mezi dvoukolovým systémem a systémem proporční reprezentace.⁵⁰ Oba systémy výrazněji diferencoval pouze na základě charakteru vnitrostranické organizace. Na rozdíl od proporčního systému s vnitřně homogenními stranami, definoval politické strany v absolutně většinovém dvoukolovém systému jako pružné, závislé a relativně stabilní. Vnitřní struktura takových stran se prezentuje jako značně heterogenní a nedisciplinovaná, tzn. že strany jsou vnitřně rozdělené do jednotlivých frakcí a nesou výrazné rysy individualismu. Navenek jsou na sobě strany navzájem závislé, což se projevuje tendencí vytvářet volební aliance za účelem zajištění zisku mandátů. [Duverger 1978: 243] Dezintegrační efekt stranického systému Duverger připisuje existenci druhého kola volby, které podporuje frakcionalizaci spektra politických stran a nakonec i frakcionalizaci počtu kandidátů nominovaných do voleb. [Duverger 1978: 220]

Přesto Duverger na multiplikačním efektu stranického systému netrval za každou cenu a připustil, že detailní účinky jsou silně ovlivněny individuálními rysy konkrétního prostředí. Jako doklad svého tvrzení uvádí Belgie v 19. století, kde se pod pravidly absolutně většinového dvoukolového systému až do roku 1894 držel ryze dvoustranický systém. Technické parametry belgického dvoukolového systému ale byly odlišné od francouzského typu, protože se volilo prostřednictvím kandidátních listin ve vícemandátových obvodech s tím, že do druhého kola postupovaly pouze dvě nejlepší kandidátky. Jako příčinu efektu polarizace však Duverger zdůrazňoval výjimečnou vnitřní strukturu politických stran, která vykazovala neobvyklou míru homogenity i disciplíny a pevné hierarchické uspořádání. Výjimečnost belgických podmínek navíc podtrhoval charakter elektorátu, jež byl striktně duálně rozdělen na přívržence dvou hlavních politických sil v zemi, a proto nebyl ochoten vyjádřit podporu nově vzniklým stranám. Stabilní stranický systém, silné politické strany a vysoký stupeň stranické identifikace belgického elektorátu byly podle Duvergera hlavní faktory, které dokázaly vzdorovat multiplikačnímu efektu dvoukolového systému a udržet bipartijní systém. [Duverger 1978: 243-244]

⁵⁰ Duverger pouze připustil, že proporční systém je náchylnější k vyššímu počtu stran, než je tomu v případě majoritního dvoukolového systému. [Duverger 1978: 243]

V novější studii se problematiky polarizace a depolarizace stranického systému v prostředí absolutně většinového systému dotkli Blais s Carty,⁵¹ kteří na základě svého výzkumu, navzdory Duvergerovu přesvědčení, určili jako stěžejní technický faktor velikost volebních obvodů. Podle Blaise a Cartyho je fungování absolutně většinové formule hluboce spjata právě s velikostí volebních obvodů. V případě absolutně většinového systému v jednomandátových obvodech souhlasí s Duvergerovou druhou hypotézou a přisuzují mu tendenci k multipartismu i velkou podobnost vlivům proporčních systémů s jediným rozdílem, kterým je sklon k produkci o trochu menšího množství stran. U absolutně většinového systému s vícemandátovými obvody se s Duvergerovým vysvětlením bipartismu neztotožňují. Blais a Carty v tomto případě upozorňují na nápadně odlišné všeobecné tendence, které přináší silnou polarizaci voličských hlasů mezi dvě hlavní politické strany a silnou podreprzentaci třetích stran, jejichž podpora je extrémně nízká i v porovnání se zisky třetích stran v relativně většinovém jednokolovém systému.⁵² Důvod polarizace politického systému proto nehledají ve výjimečných individuálních podmínkách, ale připisují jej součinnosti mechanického a psychologického (strategické chování politických stran a voličů) faktoru tohoto volebního systému. [Blais - Carty 1991: 89]

1.3.b DISPROPORČNÍ VÝSLEDKY VOLEB

Protože dvoukolové hlasování patří do rodiny většinových systémů, jedním z jeho atributů musí být produkce disproporčních výsledků voleb. Z logiky většinových systémů, která je postavena na pravidle vítěz bere vše, vyplývá, že poměr mezi získanými hlasy a přidělenými mandáty bude ostře nevyvážený. Projevují se systematickou tendencí zvýhodňovat velké politické strany, které jsou schopny získat potřebnou podporu voličů, a naopak potlačovat malé strany se zúženým okruhem elektorátu. Výjimku tvoří tzv. regionální strany, které disponují geograficky koncentrovanou voličskou podporou a jsou schopny v určitých obvodech zvítězit nad velkými stranami. Nejvýhodnější pozici z globálního hlediska mají ve většinových systémech velké strany s geograficky rovnoměrným rozložením elektorátu. [Lijphart 1998: 20; Farrel 2001: 63] V porovnání s proporčními systémy je hladina získaných hlasů, za které většinové systémy udělí straně

⁵¹ Blais a Carty se ve svém šetření primárně zajímali o míru psychologického efektu v rámci jednotlivých volebních systémů na stranický systém a vycházeli z výzkumu více než 500 voleb, které proběhly ve 20 demokratických zemích během zhruba jednoho století.

⁵² Průměrné procentní zisky hlasů třetí strany byly naměřeny takto: v relativně většinovém jednokolovém systému s jednomandátovými obvody 16,7 % a s vícemandátovými obvody 28,9 % hlasů, v absolutně většinovém systému s jednomandátovými obvody 32,9 % hlasů a s vícemandátovými obvody 8,1 %. [Blais - Carty 1991: 87]

mandát, o mnoho vyšší. Podle Lijharta se potenciální efektivní volební práh většinových systémů pohybuje kolem 35 % hlasů. [Lijphart 1998: 21] Tuto hodnotu samozřejmě není možné plně aplikovat na absolutně většinový dvoukolový systém, který v prvním kole vyžaduje překročení 50 % hlasů ze všech, ale lze na ni pohlížet jako na volební práh k postupu do druhého kola voleb pro potenciálního vítěze.

Na základě kritéria volebního prahu pro postup do druhého kola voleb klasifikuje Sartori čtyři typy dvoukolového systému ležící na pomyslném kontinuu od silného po slabý a predikuje jejich disproporční účinky. (a) Za silný dvoukolový systém označuje hlasování s uzavřeným druhým kolem, do kterého postupují pouze dva kandidáti s tím, že i ve druhém kole vítěz musí vždy získat podporu nadpoloviční většiny voličů. Podle Sartoriho má nejvýraznější reduktivní účinky a velice efektivně podrepräsentuje malé strany bez geograficky koncentrované podpory. (b) Spíše silný dvoukolový systém využívá otevřené druhé kolo s vysokým volebním prahem, jako např. hranice 12,5 % hlasů ve francouzských volbách do dolní komory parlamentu. Tento systém zaujímá poněkud měkčí přístup k malým stranám s rozptýleným voličským elektorátem, protože jim skrze alianční dohody umožňuje vyjednat si určité zastoupení. (c) Spíše slabý dvoukolový systém s otevřeným druhým kolem, pro který je charakteristický nízký volební práh kolem 5 až 6 % hlasů, sice má disproporční schopnosti, ale ty nejsou dostatečně silné na to, aby prosazení malých stran potlačily. (d) A nakonec slabé dvoukolové systémy, které postrádají jakýkoliv volební práh nebo fungují ve vícemandátových obvodech, mají ještě menší reduktivní tendence. [Sartori 2001: 80-81]

Fisichella k tématům disproporcionality absolutně většinových systémů a podrepräsentaci malých stran dodává, že nesledují lineární tendenci a závisí na komplexních výsledcích všech aktérů volebního procesu. Kdyby např. došlo jen k mírné nadreprésentaci největší strany a silné podrepräsentaci další velké strany,⁵³ pak se pravděpodobně objeví prostor pro mírnou nadreprésentaci jednoho nebo více menších uskupení. [Fisichella 1984: 185] Větší šance k nadreprésentaci mají malé strany, které jsou na pravolevé ideologické ose zakotveny v centru politického spektra. Svého středového postavení totiž strana může efektivně využívat k uzavírání a vyjednávání aliančních dohod, a to jak směrem k pravicovým tak k levicovým stranám. Pivotalní pozice by tak mohla centristické straně

⁵³ Fisichella předpokládá, že podrepräsentovaná velká strana je antisystémového charakteru, protože za normálních podmínek většinový systém dvě hlavní velké strany nediskriminuje.

s původně skromnou voličskou podporou umožnit dosáhnout relativně vysokých zisků hlasů a následně i mandátů. [Fisichella 1984: 186]

1.3.c PODPORA VZNIKU A EXISTENCE ALIANČNÍCH CELKŮ

Mechanismus dvoukolového hlasování, který tenduje k vysoce dispropočním výsledkům a multipartijnímu systému, nutí politické strany nějakým způsobem na dané systémové podmínky reagovat. Do volební hry tak vstupuje psychologický faktor, který vytváří tlak na přijetí určité formy strategického chování. Ačkoli by se mohlo zdát, že důležitější roli hraje strategické hlasování voličů, pohnutky politických stran důkladně pochopit volební systém a jeho strategické příležitosti jsou ještě silnější. [Blais - Indridason 2007: 193] Výsledek voleb totiž přináší politickým stranám, a především stranickým leaderům, vážné důsledky jejich dalšího působení na politické scéně. Reakce politiků na mechanismus dvoukolového hlasování se mohou projevovat velice rozmanitými způsoby, ať už se jedná o fúzi stran do jedné velké politické strany, volné sdružení stran do aliančního celku, veřejnou výzvu voličů ke strategické volbě nebo o omezení počtu nominovaných kandidátů. Přesto utváření *volebních aliancí* nebo-li *volebních koalicí* prezentuje nejvíce přitažlivou a účinnou formu, která dokáže využít strategické pobídky dvoukolového systému. [Blais - Indridason 2007: 193]

Z hlediska obecné terminologie, definuje Maurice Duverger alianci jako trvalé sdružení stran, koalici ztotožňuje s dočasnou dohodou. Zároveň ale dodává, že v praxi se často oba pojmy významově překrývají a poměrně snadno může dojít k situaci, kdy se formálně uzavřená aliance rozpadne mnohem dříve než spontánně spolupracující koalice stran. [Duverger 1978: 330-331] Terminologickou zaměnitelnost potvrzuje stanovisko Giovanni Sartoriho, který naopak spojuje pojem aliance s časovou nestálostí a pojem koalice se stabilitou a trvanlivostí. [Novák 1997: 176]

Volební aliance tvoří jednu ze tří hlavních typů základní klasifikace aliancí.⁵⁴ Primárně vzniká za účelem spolupráce sdružených politických stran s vidinou lepších volebních zisků, než v případě jejich samostatné kandidatury. Podstatou volební aliance jsou dohody o nominaci společného kandidáta s největší šancí na vítězství v jednotlivých volebních obvodech, které jsou nutně doprovázeny recipročním stahování kandidátů ostatních

⁵⁴ Další dvě skupiny představuje parlamentní aliance (založená na sdružování poslanců) a vládní aliance (založená na spolupráci ministrů).

aliančních partnerů.⁵⁵ Po volbách nemusí vzájemná kooperace stran skončit, ale může pokračovat na půdě parlamentu ať v koaličních či opozičních řadách (tzv. parlamentní aliance), nadto může vyústit i do vládní spolupráce (tzv. vládní aliance). Rozsah a intenzita volební kooperace závisí na mnoha faktorech, např. na názorové blízkosti aliančních partnerů či na pravidlech volebního systému.

Volební aliance nejčastěji, a především nejsnadněji, uzavírají ideologicky a programově homogenní politické strany nebo strany s alespoň podobnou politickou orientací a zájmem. [Fisichella 1984: 185, Sartori 2001: 77] Typ koalice založené na kritériu ideologické vzdálenosti (*minimal range coalition*) preferuje Arend Lijphart, který považuje spojenectví mezi stranami sousedícími na pravolevé ose politického spektra za daleko stabilnější a životaschopnější než vytvoření koalice mezi stranami ležícími na protějších stranách politického spektra. [Lijphart 1984: 50] Vitalita ideologicky blízké koalice je podpořena nejen programovou a názorovou symbiózou dovnitř samotné koalice, velkou roli zde hraje i možnost snadněji přitáhnout podporu voličů jednotlivých koaličních členů. Elektoráty těchto stran by pravděpodobně nebyly ochotny akceptovat ideologicky protichůdného aliančního partnera. [Sartori 2001: 76] Sjednávání aliančních dohod však nemusí probíhat výhradně podle ideologické šablony, i zde je nutné vnímat konkrétní prostředí v širším kontextu jeho tradic a zvyklostí. [Fisichella 1984: 186]

Výhody ustavení volební aliance tkví především v jejím charakteru sdružení politických stran, které nevyžaduje narušení jejich vlastní stranické integrity a identity. Díky tomu se může aliance velice elegantně vyhnout problémům spojeným s fúzí stran, které se neobejde bez rizikových dohod o image nové strany, jejím názvu, ideologické pozici v politickém spektru a především o osobnosti leadera a dalšího vedení strany. Volební aliance se také nemusí spoléhat na vnímavost voličů a jejich schopnost vyslyšet výzvy ke strategické volbě, protože svojí přítomností na volební scéně limituje voličům výběr přijatelných kandidátů. A nakonec volební aliance jako sdružení dvou a více politických stran nepředstavuje na politické scéně žádného malého aktéra, a proto efektivně uniká disproporčním účinkům mechanického faktoru dvoukolového hlasování. [Blais -

⁵⁵ Výběr společného kandidáta aliance závisí na relevanci a síle jeho mateřské strany. Menší politické strany se slabší voličskou základnou, a tím i slabší vyjednávací pozicí, jsou z hlediska zisku mandátů závislé na silnějším aliančním partnerovi (či partnerech). Proto získají možnost nominovat vlastní kandidáty v celkově nižším počtu volebních obvodů, přičemž jsou vybírány takové obvody, ve kterých má jejich nominace především symbolický (tradičně silné postavení) nebo finanční (státní financování strany za získané volební hlasy) význam. [Blais - Indridason 2007: 200]

Indridason 2007: 193] Hlavní důvod podporující vznik aliancí je maximalizace zisku mandátů, o které se soutěží ve volbách. Pokud strana vidí koalici jako vhodný prostředek k získání vyššího počtu křesel, pak je ochotná uzavřít alianční dohodu i za cenu ústupků. Politické strany jsou totiž s přijetím alianční dohody nuceny akceptovat skutečnost, že v některých obvodech nebudou moci nominovat vlastního kandidáta a budou riskovat ztrátu svého věrného voličského jádra. Na formování volební aliance také velice účinně působí stupeň alianční koordinace opozičního bloku. [Blais - Indridason 2007: 195]

Intenzita podporování vzniku a existence volebních aliancí však není konstantní, ale fluktuuje v závislosti na charakteru druhého kola voleb. V rámci dvoukolového hlasování s otevřeným druhým kolem je prostor pro formování volebních aliancí a koordinaci společné činnosti širší a mohou pod ním vznikat dva typy volebních aliancí. První typ aliance je založen na dohodě stran v časovém úseku, nejčastěji v rozmezí týdne až čtrnácti dní, mezi prvním a druhým kolem voleb. Předmětem jednání aliančních partnerů se stává dohoda o nominacích společných kandidátů v jednotlivých obvodech. Tento typ aliance preferuje Giovanni Sartori, podle kterého je období mezi volebními koly ideálním okamžikem pro zahájení jednání, protože se může pohodlně opřít o zveřejněné reálné výsledky prvního kola voleb. Tímto způsobem získává vyjednávání mezi aliančními spojenci velice důležitý punc racionality chování. Politické strany mají možnost objektivně zhodnotit šance svých kandidátů a přistoupit k racionální smměně nominací do druhého kola. [Sartori 2001: 76] Takovéto volební aliance rozlišuje Maurice Duverger podle kritéria projevů aliance vůči veřejnosti na tacitní (nevyslovené) a explicitní (otevřené). Mlčky vzniklá koalice stran stahuje kandidáty ve prospěch jednoho nejsilnějšího, aniž by mu odstupující kandidáti vyjádřili důvěru a vyzvali své voliče k přesunu jejich hlasů na vybraného kandidáta. Naopak explicitní aliance deklaruje vzájemnou podporu veřejně. [Duverger 1978: 331, Novák 1997: 176] Miroslav Novák dále klasifikuje volební aliance na fakultativní (dobrovolné) a vynucené. Zatímco vynucenou alianci definuje jako sdružení, které např. prostřednictvím společné kandidátní listiny nedovoluje voliči provést svobodnou volbu jedné konkrétní strany sdružené v alianci, fakultativní aliance nenutí voliče hlasovat pro vybraného aliančního kandidáta. Pokud je jeho preferovaný kandidát ve druhém kole voleb stažen ve prospěch aliančního kandidáta z jiné strany, pak volič své preferované straně nijak neublíží, když aliančního kandidáta nebude volit. [Novák 1997: 177]

Druhý typ volební koalice se projevuje více proaktivně. Volební spolupráce sdružených politických stran vzniká už před volbami, tzn. že aliance nominuje společného kandidáta už do prvního volebního kola. Narozdíl od Sartoriho, Blais a Indridason preferují tento druh aliančních dohod. Jsou totiž přesvědčeni, že nominace společného kandidáta hned v prvním kole voleb zvyšuje pravděpodobnost jeho vítězství. Svoje tvrzení opírají o několik argumentů, ke kterým došli analyzováním volebního chování levicového bloku ve francouzských legislativních volbách v roce 2002.⁵⁶ Nominace společného kandidáta aliance hned v prvním kole voleb omezuje štěpení hlasů mezi strany z jednoho ideologického (např. levicového) tábora a do druhého kola jej vybavuje silnější pozicí a přízní elektorátu. Ochota voličů hlasovat pro alianci vybraného kandidáta je totiž vyšší, když je nasazen hned v prvním kole voleb. Naopak voliči, jejichž kandidát se účastnil prvního kola voleb a musel kvůli alianční dohodě odstoupit, se s aliančním kandidátem tak snadno neztotožňují. Přesto stěžejním faktorem pro rozhodování voličů ve druhém kole zůstává pravolevá ideologická osa. Skutečně jen mizivý podíl voličů ve druhém kole voleb radikálně změnil svoji politickou orientaci a dezertuje do jednoho z opozičních táborů, když vypadne jejich preferovaný kandidát. [Blais - Indridason 2007: 195]

Schopnost dvoukolového hlasování podporovat vznik a existenci aliancí se všeobecně považuje za pozitivní faktor tohoto systému. I Maurice Duverger přikládal aliančním dohodám v mezidobí prvního a druhého kola velký význam, protože přeskupení stran v aliance před druhým kolem viděl jako účinnou bariéru negativních dopadů multipartismu na celkové zisky křesel pro jednotlivé strany. [Duverger 1978: 240] Tuto Duvergerovu hypotézu ale jednoznačně odmítá americký politolog Garry W. Cox, podle kterého v podmínkách dvoukolového hlasování s uzavřeným druhým kolem má mnohost stran nepříznivý dopad na celkový počet jejich získaných mandátů. Pokud totiž v prostředí multipartijního systému pouze jedna část ideologického spektra nedokáže účinně zformovat alianci a její potenciální členské strany nominují vlastní kandidáty, pak bude tato fragmentace potrestána vyřazením všech stranických kandidátů, které předstihnou silnější společní kandidáti dvou opozičních aliancí.⁵⁷ [Cox 1997: 125]

⁵⁶ Blais a Indridason se ve svém analytickém výzkumu zaměřili na alianci levicového bloku, která ve Francii spojuje socialisty a zelené. Na základě svého šetření došli k závěru, že elektorát levicových stran preferuje nominaci společného aliančního kandidáta už v prvním kole voleb. Pokud tak totiž levicová aliance neučiní a hlasy voličů se roztrhají mezi kandidáty jednotlivých levicových politických stran, v druhém kole voleb pak zvítězí nejsilnější z pravicových kandidátů. [Blais-Indridason 2007: 195]

⁵⁷ Konkrétně uvádí Cox příklad, kdy centristické strany nejsou schopny utvořit volební koalici a nominují vlastní stranické kandidáty, nicméně sjednocené opoziční bloky pravicové a levicové aliance nominují

S kladným přístupem ke schopnosti systému podporovat volební aliance se plně ztotožňuje i Sartori, který však jedním dechem dodává, že alianční dohody je možné vidět i v negativním světle. Vzájemná jednání a směna výhod za stažení a podporu kandidátů totiž může přerůst do rozměrů netransparentního politického kšeftaření. [Sartori 2001: 77] Východisko z této situace nachází Sartori ve flexibilitě mechanismu dvoukolového hlasování, která umožňuje nekomplikovaný přechod ze systému s otevřeným druhým kolem k uzavřenému.

Uzavřený dvoukolový systém ponechává pro alianční vyjednávání o mnoho menší prostor, protože při postupu pouze dvou vedoucích kandidátů jsou dohody o recipročním stahování smeteny ze stolu. Interakce aliančních partnerů je omezena jen na vyjednání veřejné podpory od neúspěšných kandidátů prvního kola anebo na volební alianci nominující společného kandidáta hned v prvním kole voleb. K přesunutí aliančního vyjednávání už před první kolo volby ale právě Sartori zaujímá velice kritický postoj. Podle jeho názoru je pro politické strany výsostně nevýhodné zavázat se k podpoře kandidáta jiné strany již před prvním kolem volby. Absence stran ve volebním klání totiž může u voličů vyvolat dojem neschopnosti vygenerovat vlastního silného kandidáta. Takovým postojem by se strany mohly postupně vytratit z paměti voličů a spět k vlastnímu zániku. K tomu Sartori připočítává i fakt, že jednání před prvním kolem voleb v podstatě probíhá na „zelené louce“, protože neznalost výsledků neumožňuje racionální chování stran. [Sartori 2001: 78] S tímto tvrzením by ale pravděpodobně polemizovali sociologové provádějící průzkumy veřejného mínění, jež jsou schopny poměrně přesně zachytit náladu veřejnosti a odhadnout pravděpodobné zisky jednotlivých politických stran či koalicí. Sartoriho osobní preference se z výše uvedených důvodů uchylují směrem k tzv. polootevřenému či polouzavřenému druhému kolu za přítomnosti tří až čtyř kandidátů. Tento počet Sartori obhájí jako ideální, protože dokáže udržet racionální úroveň vyjednávání mezi stranami a zároveň limituje počet stran vstupujících do voleb. [Sartori 2001: 78]

Podporování vzniku aliancí pokládá za významné specifikum dvoukolového systému i Domenico Fisichella, který vzájemné stahování aliančních kandidátů definuje jako jeden ze základních kamenů dvoukolového hlasování. Zároveň vyzdvihuje jeho silný vliv na

společné kandidáty. V konečném důsledku roztříštění hlasů mezi kandidáty středových stran způsobí, že z centristických kandidátů nepostoupí žádný. Místa dvou postupujících obsadí silný pravicový a levicový alianční kandidát.

charakter druhého kola voleb. [Fisichella 1984: 185] Fisichella zastává názor, že podoba druhého kola z hlediska počtu postupujících kandidátů není primárně určována tím, zda je formálně nastaven systém s uzavřeným či otevřeným druhým kolem. Jako rozhodující faktor upřednostňuje vliv aliančních dohod o stahování a nominaci jednotlivých kandidátů po prvním kole. Svoji argumentaci opírá o výsledky voleb do Národního shromáždění V. Francouzské republiky, které ukázaly, že i přes zákonně zakotvené otevřené druhé kolo voleb limitované volebním prahem jasně dominovaly obvody boje *face-to-face*, tzn. obvody, ve kterých se konalo druhé kolo voleb za účasti pouze dvou kandidátů.⁵⁸ Dvoukolovému systému bez ohledu na charakter druhého kola proto Fisichella připisuje vlastnost redukování počtu kandidátů vstupujících do druhého kola voleb, [Fisichella 1984: 185] v případě otevřeného druhého kola prostřednictvím aliančních dohod a v případě uzavřeného druhého kola pomocí volebních pravidel.

Pro komplexnost daného tématu je nutné připomenout stanovisko Shugarta a Careyho, které zaujímají k problematice volebních aliancí a dvoukolovému hlasování z výzkumu prezidentských voleb. Na základě jejich šetření došli k závěru, že klasický dvoukolový systém s požadavkem absolutní většiny hlasů pro okamžité vítězství v prvním kole vytváří nepříznivé podmínky pro formování koaličních uskupení před prvním kolem voleb. Důvodem je 50 % volební práh, který představuje příliš vysokou překážku, takže politické strany nevidí ani ve vzniku volební aliance reálnou možnost získat tak širokou podporu elektorátu. Proto v prvním kole politické strany upřednostňují nominaci vlastního kandidáta. Podle Shugarta a Careyho ale stačí snížit hranici absolutní většiny na 40 % volební práh⁵⁹ a dvoukolové hlasování bude velice efektivně podporovat vznik volebních aliancí.⁶⁰ [Shugart - Carey 2003: 210]

⁵⁸ Konkrétně uvádí výsledky voleb v roce 1962, u nichž byl volební práh postupu do druhého kola stanoven na 5 % hlasů ze všech platných odevzdaných hlasů. Druhé kolo voleb se konalo v 369 obvodech z celkových 465. Pouze dva kandidáti se utkali ve 228 obvodech, ve 130 obvodech tři kandidáti a ve zbývajících 11 obvodech čtyři kandidáti. Volby do Národního shromáždění v roce 1978, s výrazněji zvýšeným volebním prahem na 12,5 % hlasů ze všech registrovaných voličů, ukázaly ještě markantnější rozdíl, protože z celkových 491 se druhé kolo konalo v 423 obvodech a z nich proběhl souboj dvou kandidátů ve 409 obvodech. [Fisichella 1984: 185]

⁵⁹ Dvoukolové hlasování se 40 % volebním prahem pro okamžité vítězství je pravidlem pro prezidentské volby v Kostarice.

⁶⁰ Na základě analyzování dat prezidentských voleb konaných pod rozdílnými volebními pravidly došli Shugart a Carey k závěru, že relativně většinový jednokolový systém a dvoukolový systém se 40 % prahem mají velice podobné účinky, které se projevují tendencí ke vzniku široké koalice podporující hlavního favorita voleb a tendencí ke spojení opozice za jedním hlavním protikandidátem, tzn. ke vzniku dvoustrannického systému. [Shugart - Carey 2003: 209]

1.3.d MULTIPLIKACE NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ DO PRVNÍHO KOLA VOLEB

Vyšší počet kandidátů v prvním kole absolutně většinového dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem v porovnání s relativně většinovou jednokolovou variantou je způsoben mechanismem dvou po sobě následujících volebních kol. Podle Shugarta a Careyho nevnímají politické strany první kolo voleb jako rozhodující utkání, ale naopak za jakousi zkušební ukázkou rozložení sil, a proto neváhají nominovat vlastního kandidáta, ačkoli nemá reálné šance na vítězství. [Shugart - Carey 2003: 215] Paradoxně je proto větší pravděpodobnost, že relativně většinový systém s jediným volebním kolem vyprodukuje vítěze s absolutní většinou hlasů, protože zmíněný volební systém silně tenduje k vytvoření dvou vzájemně opozičních bloků stojících za dvěma hlavními silnými kandidáty.

Politické strany nominací vlastního kandidáta v absolutně většinovém systému dvou kol nemohou nic ztratit, naopak mohou jediné profitovat. Souhrou náhod se i zdánlivě neperspektivní kandidát může umístit na druhém místě, postoupit do druhého kola voleb a přitáhnout na svoji stranu strategické hlasy proti favoritovi voleb. Pravděpodobnost, že by takový kandidát dosáhl na vítězství sice není příliš vysoká, nicméně pro politickou stranu je dostatečným úspěchem postoupení jejího kandidáta do druhého kola voleb, protože se tím strana dostatečně zviditelní v povědomí veřejnosti. Nakonec i samotnou účast ve volbách může strana využít ve svůj prospěch, protože odčerpáním určitého podílu hlasů dvěma hlavními kandidáty si vylepšuje svoji vyjednávací pozici. Budoucí podporu jednomu z postupujících kandidátů tak může i irrelevantní strana přetavit do výhodného směnného obchodu a vhodně ji vyměnit za politické ústupky či úřednické posty. [Rose 2000: 281; Sartori 2001: 78; Shugart - Carey 2003: 210]

K trendu fragmentace počtu kandidátů ve dvoukolovém hlasování s uzavřeným druhým kolem se přiklání i Sartori, podle kterého nominují jednotlivé politické strany vlastní kandidáty, aby před veřejností prezentovaly existenci a fungování strany a aby také odčerpaly alespoň část hlasů svým konkurentům. [Sartori 2001: 78] Nakonec i sám Duverger si všímá tohoto efektu dvoukolového hlasování v souvislosti s americkými primárními volbami. Zatímco počet kandidátů nominovaných ve stranických primárkách pořádaných podle pravidel relativně většinového jednokolového systému vykazoval jasné tendence k prosazování dvou hlavních protivníků, v primárkách s dvoukolovým systémem absolutní většiny se jasně projevil trend štěpení strany do více frakcí, které nominovaly a podporovaly vlastní kandidáty. [Duverger 1978: 220]

1.3.e TAKTICKÉ HLASOVÁNÍ VOLIČŮ

Podobně jako politické strany reagují na mechanismus dvoukolového hlasování, vnímají i voliči pobídky a možnosti volebního systému a na jejich základě pak korigují svoje volební chování. Původně se Maurice Duverger vyslovoval k psychologickému efektu dvoukolového hlasování poněkud skepticky a neviděl velké stimuly systému podněcující strategické hlasování voličů. Důvodem jeho hypotézy bylo přesvědčení, že dvoukolové hlasování je oprostěno od restrikcí mechanického faktoru volebního systému (nevytváří tedy žádný tlak na polarizaci systému) a tím je oprostěno i od faktoru psychologického (ponechává voličům svobodnou vůli a politickým stranám rovnocennou šanci na zvolení). Pokud připustil nějaké projevy polarizace systému, pak jen ve velice omezené formě a výhradně ve druhém kole voleb. [Duverger 1978: 240]

Nicméně časový interval mezi prvním a druhým kolem voleb pro strategické chování skrývá dostatečný prostor, takže vedle politických stran jej mohou velice efektivně využívat právě i voliči. Výsledky prvního kola voleb představují důležitý zdroj informací, který poskytuje voličům relevantní základ pro rozhodnutí o další volbě. Toto specifikum dvoukolového systému vyzdvihuje Giovanni Sartori jako unikátní příležitost voličů zkombinovat svobodnou volbu s volbou racionální. Podle Sartoriho může každý volič v prvním kole nakládat se svým hlasem zcela svobodně (podobně jako v systému proporční reprezentace) a volit svého nejvíce preferovaného kandidáta. Jedinou restrikci, kterou je volič limitován, tvoří volební práh pro postup kandidátů do druhého kola (podobně jako volební klausule poměrných systémů omezující vstup politických stran do parlamentu). Sartori tak považuje první kolo voleb za *selekcii*, kterou definuje jako užší výběr nejvíce preferovaných kandidátů bez určení konkrétního vítěz voleb.⁶¹ [Sartori 2001: 75] Podobně hodnotí Pippa Norris hlasování prvního kola jako upřímné vyjádření preferencí, jako hlasování srdcem (*voting with the heart*). [Norris 2004: 49] Pro druhé kolo je naopak charakteristická racionální volba. Volič se při výběru kandidáta primárně neorientuje prostřednictvím vlastních preferencí, ale podle celkové přijatelnosti kandidáta. Zveřejněné výsledky prvního kola poskytují voliči přehled o aktuálním rozložení sil mezi kandidáty a na tomto základě pak volič vybírá toho nejpřijatelnějšího s reálnou šancí na zvolení. Sartori přitom zdůrazňuje, že k této strategické volbě je volič nucen většinou „spoluvoličů“ a jejich preferencemi, nikoli volebním systémem. Druhé kolo, které skutečně vygeneruje vítěze

⁶¹ S výjimkou případu, kdy kandidát získá hned v prvním kole voleb absolutní většinu hlasů a je zvolen. Pak má první kolo funkci elekce.

voleb, pak nazývá *elekcí*, tzn. skutečnou volbou. [Sartori 2001: 75-76] Obdobně Pippa Norris označuje druhé kolo za hlasování hlavou (*voting with the head*). [Norris 2004: 49]

Do opoziční role vůči skeptickému postoji Duvergera k projevům strategického hlasování v podmínkách dvoukolového systému se postavil Garry Cox.⁶² Podle jeho názoru vyvíjí dvoukolové hlasování stejný tlak na strategické chování voličů jako je tomu v případě relativně většinového jednokolového systému. Platnost tohoto tvrzení pak doplňuje nezbytnými podmínkami, kterými jsou racionální voliči (tj. voliči, kteří se zaměřují výhradně na výsledek právě konaných voleb), uzavřené druhé kolo voleb (tzn. postup pouze dvou nejúspěšnějších kandidátů z prvního kola) a nominace tří a více kandidátů do prvního kola voleb. [Cox 1997: 123, 137] Strategické hlasování v dvoukolovém systému je ale mnohem komplikovanější procedura, než je tomu v případě relativně většinového jednokolového systému. Na voliče jsou kladeny vyšší intelektuální nároky, a proto se strategické hlasování projevuje s daleko nižší intenzitou. Každý racionálně uvažující volič se podle Coxe snaží volit tak, aby maximalizoval užitečnost svého hlasu. V úvahu nemůže brát pouze vlastní preference, ale musí předvídat preference ostatních voličů a zvážit, jak si daný kandidát pravděpodobně povede ve volební soutěži. Cox je přesvědčen, že volič se může chovat strategicky hned v prvním kole voleb. [Cox 1997: 127] Podobně jako je v relativně většinovém jednokolovém systému volič schopen předjímat, kteří kandidáti mají největší šance na vítězství, je volič ve dvoukolovém systému s uzavřeným druhým kolem schopen determinovat kandidáty s nejvyšší pravděpodobností na postup. Strategicky pak opouští neperspektivní kandidáty a svoji pozornost soustředí na favority voleb. Převedeno na numerický základ v duchu Duvergerova ekvilibria, počet kandidátů s nadějí na postup do druhého kola se určuje *pravidlem M + 1*, kde M představuje počet kandidátů, kteří podle stanovených volebních pravidel postupují do druhého kola voleb.⁶³ V rámci dvoukolového systému s uzavřeným druhým kolem je počet postupujících kandidátů stanoven na dva, proto v prostředí racionálních a strategicky hlasujících voličů bude počet kandidátů s šancemi na postup do druhého kola roven třem. [Cox 1997: 128] Kandidáti, jejichž preference se propadnou na čtvrté a následující místa, budou silně postiženi strategickou dezercí voličů k prvním třem perspektivním kandidátům, aby voliči neplýtvali

⁶² Opoziční postoj prezentuje Garry Cox v podstatě i vůči Giovanni Sartorimu, protože je přesvědčen, že strategické chování není spojeno výhradně s druhým kolem volby, ale projevuje se hned v prvním kole.

⁶³ Pro volbu podle pravidel relativně většinového jednokolového systému, hodnota M odpovídá velikosti volebního obvodu. Odvození pravidla M + 1 pro dvoukolové hlasování s uzavřeným druhým kolem lze s jistou mírou zjednodušení vysvětlit tak, že první volební kolo představuje volbu ve dvoumandátovém obvodu, protože právě dva kandidáti mohou v prvním kole „zvítězit“ a postoupit do druhého kola.

svými hlasy.⁶⁴ Podíly hlasů pro čtvrté kandidáty proto budou silně zredukovány na hodnoty blízké se nule. Pravidlo $M + 1$, kde M je počet kandidátů postupujících do druhého kola voleb, Cox generalizuje i na dvoukolové hlasování s otevřeným druhým kolem. [Cox 1997: 131] V prostředí ne-Duvergerova ekvilibria, kdy o třetí místo soupeří dva nebo více kandidátů s přibližně rovnými šancemi, je ale strategické chování potlačeno neschopností voličů determinovat tři favority prvního volebního kola. V takovém případě žádný z potenciálně třetích kandidátů netrpí strategickým odlivem voličů, takže dochází k vyšší fragmentaci (a výrazně menší polarizaci) hlasů mezi kandidáty. [Cox 1997: 129]

Strategické chování racionálního voliče je závislé na předpokladu, zda se bude či nebude konat druhé kolo. Pokud má jeden z kandidátů vážné předpoklady k zisku absolutní většiny hned v prvním kole, pak není důvod, proč by mu jeho přívrženci neodevzdali svůj hlas. Pokud ale žádný z kandidátů nedisponuje nadpoloviční převahou nad ostatními, pak je prvořadým úkolem racionálního voliče zajistit svému nejvíce preferovanému kandidátovi s šancí na postup do druhého kola takového protikandidáta, který pro něj bude ve druhém kole snadným soupeřem. Cílem racionálního voliče tedy není volit za každou cenu v prvním kole svého nejvíce preferovaného kandidáta, ale zajímat se o to, který pár kandidátů do druhého kola postoupí. [Cox 1997: 127, 130] Pokud má preferovaný kandidát dostatečně silnou podporu voličů, pak racionální volič přijímá poměrně riskantní strategii a svůj hlas věnuje na výběr vhodného, lehce porazitelného protikandidáta. [Cox 1997: 129] V situaci těsného souboje prvních tří kandidátů se racionální volič stylizuje do tzv. vyrovnávací strategie (*equalization strategy*). Snaha voliče se zaměřuje na eliminaci toho protikandidáta, který představuje potenciálně větší ohrožení, a na vyrovnání volebních zisků jeho preferovaného kandidáta s třetím zbývajícím kandidátem. [Cox 1997: 134]

Taktika hlasování voličů je navíc ovlivněna i vývojem uvnitř politických stran a volebních aliancí. Ve dvoukolovém hlasování s uzavřeným druhým kolem mohou politické elity vyvíjet tlak na veřejnost a snažit se získat všechny negativní hlasy voličů, tj. hlasy, které voliči odevzdávají proti potenciálnímu vítězi voleb.⁶⁵ [Cox 1997: 133; Shugart - Carey 2003: 215] V případě dvoukolového hlasování s otevřeným druhým kolem se do hry dostávají alianční jednání, jejichž výsledkem bývá nominace pouze jednoho z aliančních

⁶⁴ Jedná se o analogii ke strategickému chování v relativně většinovém jednokolovém systému, které se projevuje odklonem volební přízně od třetích kandidátů.

⁶⁵ Jako klasické případy úspěšné výzvy ke strategickému hlasování a vymezení se jako hlavní alternativy vůči vedoucímu kandidátovi voleb se uvádí volby peruánského prezidenta v roce 1990, ve kterých se dokázal prosadit Alberto Fujimori, a prezidentské volby v Rusku s vítězstvím Borise Jelcina v roce 1996.

kandidátů a stažení ostatních, včetně těch, kteří disponují dostatečným množstvím hlasů k postupu do druhého kola. Určitá část elektorátu tak ztrácí svého preferovaného kandidáta. Pokud se rozhodne zúčastnit se druhého kola voleb, je v podstatě nucena hlasovat pro alianci vybraného kandidáta, protože v drtivé většině případů představuje ideologicky nejbližší a programově nejpřijatelnější řešení. V této souvislosti hovoří Fisichella o manipulaci hlasů voličů, kteří byli zbaveni možnosti volit svého preferovaného kandidáta, a nazývá je tzv. osiřelým elektorátem (*orphaned electorate*). [Fisichella 1984: 185, Farrel 2001: 65] Tito osiřelí voliči jsou pak předmětem zájmu aliancí, které se snaží udržet všechny jejich hlasy.

Komplikovanost strategické volby ve dvoukolovém hlasování je skutečně vysoká a silně závisí na charakteru voličů. Nezbytnou podmínkou takticky hlasujícího voliče je dostatečná informovanost o volební náladě ostatních voličů, zájem o politiku a samozřejmě i pochopení mechanismu a účinků fungování volebního systému. Voliči, kteří se o tyto aspekty nezajímají, se mohou poněkud krátkozrace uchýlovat k volbě svého nejvíce preferovaného kandidáta, ačkoli reálné důsledky jejich volby mohou být protichůdné k jejich původnímu očekávání. [Cox 1997: 135]

1.3.f NÍZKÁ VOLEBNÍ ÚČAST PŘEDEVŠÍM DRUHÉHO KOLA VOLEB

Nízká participace veřejnosti ve volebním procesu představuje problém u všech typů volebních systémů. Pokřivení výsledků, která je způsobené mechanickými a psychologickými efekty volebních systémů, voličská neúčast ještě zvýrazňuje. Nakonec může dojít k situaci, kdy výsledné rozložení mandátů mezi politické strany či aliance silně nekoresponduje s politickými náladami veřejnosti. Nízká volební účast bývá tradičně zdůvodňována nezájmem, nespokojeností nebo znechucením veřejnosti politikou či bývá spojována se slabou či nulovou stranickou identifikací voličů. Příčinu lze hledat ale i ve spokojenosti s politickým stavem v zemi a vůlí zachovat současnou situaci beze změn.

U absolutně většinového dvoukolového systému jsou příčiny absence voličů ve volebních místnostech ovlivněny existencí druhého kola. Míra volební účasti může v obou kolech nabývat různých hodnot. Pokles volební účasti ve druhém kole voleb může znamenat nespokojenost voličů se zúženým výběrem kandidátů, tzn. že je volební neúčast důsledkem vysokého stupně stranické identifikace a neschopnosti voliče ztotožnit se s nabízeným koaličním kandidátem. [Fisichella 1984: 187] Další faktor, který by mohl působit na nižší

volební účast ve druhém kole, je únava voličů z nutnosti opakované účasti ve volbách v časově krátkém horizontu.⁶⁶

Volební účast u dvoukolového hlasování je důležitá už z podstaty volebního systému, který je založen na udělení mandátu tomu, kdo si získá většinovou podporu společnosti, ať už v prvním či druhém kole. Vítěz vzešlý z voleb pod pravidly absolutně většinového systému pak právě o vysokou veřejnou podporu opírá svoji legitimitu.⁶⁷ Nízká volební účast, především pak ve druhém kole voleb, je prezentována jako dominantní negativní rys systému, [Farrel 2001: 64-65, Reynolds - Reilly 2002: 44, Norris 2004: 49] který nakonec může legitimitu zvoleného kandidáta zpětně podkopávat.

1.3.g ELIMINACE ANTISYSTÉMOVÝCH STRAN

Zatímco disproporční účinky dvoukolového systému jsou obtížně prediktabilní, je možné docela přesně určit druh stran, v jejichž neprospěch bude dvoukolové hlasování působit. Domenico Fisichella i Giovanni Sartori se shodují na efektivním vyloučení antisystémových stran.

Samotnou problematikou antisystémovosti v rámci stranického systému se nejprve zabýval Sartori. Antisystémovou stranu⁶⁸ definoval jako stranu, která se snaží podkopávat legitimitu fungujícího režimu, ať cestou protestu či cestou hlásání odlišné ideologie. Smyslem její existence není jen snaha změnit vládu, ale kompletně změnit systém samotného vládnutí. Podobně není smyslem její opoziční role oponovat vládě v jednotlivých problémech, ale odporovat jí v základních principech. Antisystémová strana tedy působí v politickém systému, vůči němuž se vymezuje diametrálně odlišnými hodnotami politického řádu a ty následně formuluje do odcizené ideologie. [Sartori 1976: 133] Později Sartori rozčlenil antisystémové strany na tři typy, na strany extremistické,

⁶⁶ Tento problém elegantně řeší výše popsaná absolutně většinová technika alternativního hlasování, která díky preferenčnímu rozdělení hlasu nevyžaduje dvojitou účast v jediných volbách. Velký důraz na rozdílný charakter hlasovacího lístku klade právě Sartori a označuje jej za hlavní dělicí linii mezi dvoukolovým a alternativním hlasováním. Konání dvou volebních kol vyzdvihuje jako pozitivum, kriticky se naopak staví k mechanismu alternativního hlasování, tj. rozdělování preferencí mezi všechny kandidáty hned v prvním kole. Odmítavý postoj k alternativnímu hlasování opírá o argument, že volič rozděluje svoje preference bez znalosti preferencí ostatních voličů. [Sartori 2001: 75]

⁶⁷ Ve většině případů se hovoří o nadpoloviční většině veřejnosti. Přesněji se ale jedná o nadpoloviční většinu aktivních voličů, která je nutná ke zvolení kandidáta v prvním kole volby. Ve druhém kole se vítěz může opírat o absolutní většinu voličů, pokud probíhá za účasti dvou kandidátů (tzn. v případě uzavřeného kola a díky strategii aliančních dohod poměrně často i v případě otevřeného kola).

⁶⁸ Přítomnost antisystémové strany ve stranickém systému uvádí Sartori jako první z charakteristických znaků polarizovaného pluralismu, tzn. systému více než pěti až šesti relevantních politických stran. Za další rysy označuje bilaterální opozici, existenci středové strany, velkou ideologickou vzdálenost, odstředivé (centrifugální) tendence, přirozenou ideologizaci, neexistenci zodpovědné opozice a praktiky podbíživé politiky a přehnaných slibů. [Sartori 1976: 131-140]

extrémní a izolované. Extremistické strany v podstatě ztotožňuje s revolučními, které prostřednictvím svého aktivistického chování prosazují dobytí moci a nastolení nového pořádku (např. komunistické strany v období po Druhé světové válce). Extrémní strany charakterizuje na základě kritéria velké ideologické vzdálenosti stranického systému, protože obsazují prostor na samém okraji ideologické osy politického spektra, ať už se jedná o krajní pravici či krajní levici (např. současné neonacistické strany). Izolované strany definuje prostřednictvím silně omezeného množství elektorátu a striktním odmítnutím většinovou veřejností (např. Komunistická strana Čech a Moravy, která si udržuje relativně stabilní a početný elektorát, přesto od roku 1989 nebyla zapojena do vládní koalice). [Sartori 2001: 79-80]

Schopnost dvoukolového hlasování eliminovat zisk mandátů antisystémovým stranám definuje Fisichella jako nejdůležitější specifikum systému, a proto dvoukolové hlasování označuje doslova za zbraň na antisystémové strany. Zároveň zdůrazňuje, že systém je za určitých podmínek schopen antisystémové strany silně podprezentovat bez ohledu na jejich velikost a důležitost ve stranickém systému, a to tak dlouho, dokud se jejich podpora nepřiblíží absolutní většině voličů.⁶⁹ [Fisichella 1984: 183-185]

Největším problémem všech typů antisystémových stran je striktně limitovaný okruh jejich voličů a především neschopnost jeho rozšíření. Ostatní voliči totiž odmítají přesunout svoji podporu na konto antisystémových stran a vždy raději upřednostní prosystémového kandidáta bez ohledu na jeho stranickou příslušnost. Kandidát antisystémové strany tak získává v prvním, popř. i druhém kole hlasy pouze svého pevného voličského jádra, přičemž toto množství hlasů je jeho maximem. Naopak kandidáti prosystémových stran jsou ve druhém kole schopni přilákat k sobě ty voliče, jejichž kandidáti do druhého kola nepostoupili z důvodu nedostatečného počtu získaných hlasů nebo stažení v rámci koaličního vyjednávání. Kvůli technice dvoukolového systému získají antisystémové strany méně mandátů, než by jim náleželo při čistě poměrném převedení reálné podpory od voličů.

⁶⁹ Jako kritickou hranici Fisichella stanovuje hodnotu kolem 35 % hlasů voličů. Po jejím výrazném překonání může být schopnost dvoukolového systému redukovat antisystémové strany silně oslabena.

Fisichella ke svému tvrzení o dvoukolovém systému jako zbrani na antisystémové strany přikládá konkrétní výsledky voleb⁷⁰ a ukazuje na nich vzniklé diskrepance mezi získanými hlasy a poslaneckými mandáty. Nejmarkatnější rozdíl mezi procentním ziskem hlasů a křesel z uvedených případů demonstruje na francouzských volbách z roku 1958. Tehdy komunistům za 18,9 % hlasů připadlo pouhých 2,2 % mandátů. Míra podrepräsentace tří zkoumaných stran ale neměla konstantní charakter, což dokazují opět francouzské volby tentokrát z roku 1978, kdy komunisté za 20,7 % hlasů získali 17,5 % mandátů. [Fisichella 1984: 183-185] Průměrné hodnoty rozdílů mezi získanými hlasy a mandáty ve sledovaném období tvořily u komunistů ve Francii 8,5 %, u německých sociálních demokratů 12,1 % a u norských socialistů 11,1 %.

Oba italské politologové, Fisichella i Sartori, se shodují na tom, že intenzita reduktivní schopnosti dvoukolového systému závisí na několika podmínkách. Za účelem jistého disproportního znevýhodnění antisystémové strany, stanovuje Fisichella dva základní předpoklady. První z nich definuje jako schopnost prosystémových stran uzavírat efektivně fungující volební aliance. Pokud jsou strany schopné vytvářet funkční alianční systém, jež do druhého kola nominuje v daném volebním obvodu jednoho silného kandidáta schopného čelit antisystémovému kandidátovi v souboji *face-to-face*, pak šance na podrepräsentaci antisystémové strany výrazně stoupá. Pokud se ale ve druhém kole střetne antisystémový kandidát se dvěma a více prosystémovými kandidáty, může reduktivní schopnost dvoukolového systému naopak rapidně klesat v závislosti na růstu počtu obvodů se soutěží více než dvou kandidátů.⁷¹ [Fisichella 1984: 186-187]

Přesto Fisichella odmítá zjednodušení jeho prvního předpokladu do závěru, že nejvíce funkční formulí absolutně většinového dvoukolového systému je typ s uzavřeným druhým kolem. Důvodem je obava, že by uzavřený dvoukolový systém mohl mít v podmínkách přítomnosti velké antisystémové strany a stejně velké či větší prosystémové strany podobné účinky jako systém FPTP a tlačit směrem k dvoustranickému formátu, ve kterém se soupeři antisystémové strany stávají ve všech volebních obvodech kandidáti jediné prosystémové strany. Přitom bipartismus se silnou antisystémovou stranou je pro demokratický systém

⁷⁰ Fisichella uvádí výsledné volební zisky komunistů ve Francii (v rámci deseti volebních klání v letech 1928 až 1981), sociálních demokratů v císařském Německu (v rámci šesti volebních klání v letech 1903 až 1918) a socialistů v Norsku (v rámci šesti volebních klání v letech 1903 až 1918).

⁷¹ Jako příklad uvádí Fisichella výsledky francouzských voleb z roku 1962, ve kterých získali komunisté celkem 41 mandátů. V prvním kole dokázali zvítězit pouze v 9 volebních obvodech. Druhé kolo se soubojem dvou kandidátů jim přineslo 10 mandátů, ale tzn. trojúhelníkový souboj tří kandidátů vynesl komunistům 22 poslaneckých křesel.

výsostně nežádoucí. Stejně jako Sartori, preferuje Fisichella otevřené druhé kolo, které počet kandidátů částečně limituje stanoveným kvórem. Jeho argumentace se opírá o schopnost otevřeného dvoukolového systému zachovat souboje *face-to-face*, díky vhodnému aliančnímu vyjednávání, a zároveň o schopnost udržet systém více relevantních prosystémových stran, tentokrát díky možnosti prosazení kandidátů různých prosystémových politických stran v různých volebních obvodech.

Druhý Fisichellův předpoklad zajišťující podprezentaci antisystémových stran je svázán s charakterem elektorátu. Důležitou vlastností voličů je přistoupení na pravidla hry aliančního vyjednávání a recipročního stahování kandidátů. Voliči se tedy nesmí příliš pevně vázat na jednu konkrétní politickou stranu, ale musí být ochotni činit drobné ideologické ústupky a volebně podpořit alianci vyjednaného kandidáta. Jak již bylo řečeno, silná intenzita stranické identifikace v případě dvoukolového systému způsobuje volební absenci prosystémových voličů a v konečném důsledku se eliminační schopnost dvoukolového systému může otočit v neprospěch režimu loajálních stran. V situaci polarizovaného multipartismu s relevantní antisystémovou stranou a silnou stranickou identifikací voličů je téměř jisté, že se v každém obvodě dokáže alespoň do druhého kola prosadit antisystémový kandidát. Ten se totiž může plně spolehnout na všechny hlasy svých voličů, zatímco se kandidáti systémových stran musí vyrovnat s tlakem silné stranické identifikace, která nedovolí voličům podvést svoji stranu a hlasovat pro jejího aliančního partnera. Volební podpora prosystémových stran se štěpí a následně převádí efekt podprezentace z antisystémové strany do řad stran prosystémových. Povaha elektorátu by navíc měla akceptovat nepřipustnost volební aliance spojující prosystémové strany s antisystémovou a ve volbách takovou alianci jako celek bojkotovat. Příčinou alianční kooperace stran s antisystémovou stranou bývá výhodnost pro všechny členy koalice, antisystémová strana se vyvazuje z izolace a loajální strana se ohlíží po velikosti a významnosti antisystémové strany. Fisichella ale dodává, že v praxi taková aliance nepřináší antisystémovým stranám očekávané výsledky, protože elektorát koaličních partnerů není natolik disciplinovaný, aby podpořil extrémistické kandidáty a raději se rozhodne pro neúčast ve volbách či dokonce k volbě opozičního systémového protikandidáta. [Fisichella 1984: 186-187]

Sartori spojuje schopnost dvoukolového hlasování vyloučit antisystémové strany s charakterem druhého kola volby, přičemž základní ukazatel představuje výška volebního

prahu pro postup do druhého kola. Účinky absolutně většinového systému se dvěma koly ve vztahu k antisystémovým stranám formuluje v rámci již zmiňované klasifikace dvoukolových systémů z hlediska disproportionality. (a) Silný dvoukolový systém, tzn. systém s uzavřeným druhým kolem, se projevuje nejvýraznějšími reduktivními účinky nejen pro malé, ale i pro antisystémové strany. (b) Spíše silný dvoukolový systém, tzn. vysoký volební práh pro postup do druhého kola, má dostatečnou tendenci k redukování relevantního zastoupení antisystémových stran. (c) Spíše slabý dvoukolový systém, tzn. nízký volební práh pro postup do druhého kola, také tenduje k podreprerentaci antisystémových stran, nicméně v mnohem slabší míře, která za určitých podmínek nedokáže zabránit získat relevantnější postavení. (d) Slabé dvoukolové systémy, bez volebního prahu nebo ve vícemandátových obvodech, mají proti reprezentaci antisystémových stran ještě mírnější reduktivní účinky. [Sartori 2001: 80-81]

Na první pohled by se mohlo zdát, že se Sartori v hodnocení uzavřeného dvoukolového systému, z hlediska účinku na antisystémové strany, rozchází se stanoviskem Fisichelly, který upozorňuje na potenciálně nebezpečný trend směřující k dvoustranickému systému za přítomnosti silné antisystémové strany. Je ale nutné vzít v úvahu fakt, že Fisichella tento názor formuloval v podmínkách extrémního multipartimu (polarizovaného pluralismu) se silnou antisystémovou stranou s geograficky rovnoměrně rozloženým elektorátem a navíc se silnou stranickou identifikací voličů. Naopak Sartori žádné zvláštní podmínky stranického systému nespecifikoval. Pokud antisystémová strana nemá silné a významné postavení ve stranickém systému a pokud má pouze regionálně orientovanou podporu, pak lze se Sartoriho úsudkem souhlasit. V případě ustavení uzavřeného dvoukolového hlasování bude většina extrémistických kandidátů poražena hned v prvním kole, protože volební práh pro postup do druhého kola je příliš vysoký. V regionech se silnou voličskou podporou sice mohou zasáhnout do druhého kola, ale v souboji *face-to-face* s prosystémovým kandidátem se jejich šance na vítězství blíží k nule.

1.4 PROFIL „IDEÁLNÍHO“ KANDIDÁTA

Na základě prozkoumání fungování absolutně většinového dvoukolového systému lze nastínit potenciální profil „ideálního“ kandidáta s největší šancí uspět v obou kolech volby a zvítězit. Mezi jeho základními vlastnostmi a charakteristickými rysy by proto neměla chybět umírněnost, dostředivost, zároveň silné charisma jeho osobnosti, znalost jeho volebního obvodu a dobré vztahy s místní veřejností. Nepostradatelným atributem

kandidáta je možnost opřít se o podporu silné politické strany, která má dobře rozložený, početný a disciplinovaný elektorát schopný jít k volbám a hlasovat pro nominovaného kandidáta.

Pořádání druhého kola voleb, ve kterém probíhá souboj mezi redukováným počtem soutěžících, zvyhodňuje umírněnější, nepřilíš vyhraněné kandidáty v rámci své politické strany, jež se na ideologické ose blíží politickému středu. Dvoukolové hlasování, za běžných podmínek diskriminující extrémistické kandidáty, vykazuje jasné tendence k dostředivé politice. Ostře vyhranění kandidáti tak ve druhém kole bývají poraženi jejich umírněnějšími soupeři.

Velký vliv na úspěšnost kandidáta má kromě jejich stranické příslušnosti a postavení ve straně také charakter jeho osobnosti, schopnost zaujmout veřejnost a přitáhnout voliče na svoji stranu. Tomuto faktu nahrává skutečnost, že dvoukolové hlasování v dnešní praxi probíhá v jednomandátových obvodech. Volby jsou tedy silně personalizované a pro kandidáta je důležité soustředit svoji pozornost primárně k volebnímu obvodu, ve kterém kandiduje. Značnou výhodou pro něj bude dobrá znalost prostředí volebního obvodu, orientace v místních problémech a známost jeho osoby mezi místním obyvatelstvem.

2. SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY

2.1 SENÁT A JEHO POSTAVENÍ V ČESKÉM PARLAMENTARISMU

Na základě Hlavy druhé Ústavy České republiky ze dne 16. prosince 1992⁷² je moc zákonodárná svěřena Parlamentu České republiky, který se skládá ze dvou komor, Poslanecké sněmovny a Senátu. Zatímco dolní komora parlamentu, Poslanecká sněmovna, je tvořena 200 poslanci volenými na čtyři roky podle zásady poměrného zastoupení, v Senátu zasedá 81 senátorů volených na šest let podle zásady většinového systému.

Zakotvení Senátu v českém ústavním řádu navazuje na prvorepublikovou tradici bikamerálního Národního shromáždění Československé republiky.⁷³ Přesto byla existence Senátu jako jedné z parlamentních komor předmětem dlouhých diskuzí a politických sporů

⁷² Ústava ČR schválená Českou národní radou nabyla účinnosti až dne 1. ledna 1993, společně se vznikem samostatné České republiky.

⁷³ Charakter dnešního Senátu se ale od jeho prvorepublikového předchůdce značně odlišuje a vykazuje poučení se z pozitivních a negativních jevů provázejících parlamentarismus První republiky. Mezi nejvýznamnější odchylky patří současné zakotvení odlišných volebních systémů pro obě komory, odlišná délka volebního období komor, nerozpuštělnost Senátu a zakotvení jasných kontur asymetrického bikameralismu.

už při formování samotné Ústavy v době od července do prosince roku 1992 na úrovni vládní i parlamentní komise České národní rady. Vedle prosazování unikamerálního parlamentu se do názorových střetů dostávaly čtyři různé koncepce Senátu⁷⁴ společně s rozsahem jeho pravomocí. Ačkoli nakonec byl dvoukomorový parlament ve schválené Ústavě zakotven, k naplnění Senátu došlo až po téměř čtyřech letech, když se v polovině listopadu 1996 uskutečnily první senátní volby. Toto protiústavní období provázené činností pouze jedné z komor parlamentu, bylo poznamenáno dalšími spornými debatami o vzniku a podobě Prozatímního senátu,⁷⁵ o totálním odstranění Senátu z Ústavy a také neshodami nad jeho případným volebním systémem.

Na základě schválené Ústavy je Senát definován jako jedna z parlamentních komor, kterou tvoří 81 přímo volených členů na základě většinového principu. Trvání funkčního období senátorů je stanoveno na dobu šesti let a současně platí jeho podřízení principu parciální obměny, kdy se každé dva roky konají volby třetiny senátorů (tzn. volby 27 senátorů). Zatímco aktivní volební právo umožňuje volit do dolní i horní komory Parlamentu všem občanům České republiky starším 18 let, u pasivního volebního práva je zakotven výrazný rozdíl. Nominace kandidátů na senátorské posty je Ústavou limitována dosažením minimální věkové hranice 40 let.⁷⁶ Vyšší věkový cenzus pro členy Senátu byl zaveden s úmyslem ustavit horní komoru jako sbor osobností s většími profesionálními a životními zkušenostmi. [Kysela 2004: 445]

⁷⁴ První navrhovanou možností byl Senát v hayekovském pojetí, který by se zaměřoval na dlouhodobá pravidla chování (zjednodušeně na soukromé právo, tzn. trestní, občanské a obchodní právo), přičemž Poslanecká sněmovna se měla soustředit na kontrolu vlády a tvorbu organizačních pravidel (tzn. na právo veřejné). Druhý návrh viděl Senát jako regionální komoru, která by reprezentovala zájmy jednotlivých územněsprávních celků republiky. Regionální charakter Senátu měl být nastaven nejen rozsahem jeho pravomocí zaměřených na územněsprávní jednotky, ale i způsobem volby senátorů prostřednictvím nepřímé volby regionálními (krajskými) zastupitelstvy. Třetí představa ztotožňovala Senát s tzv. sborem moudrých, který by kladl primární důraz na tradice a společenské principy. Spíše než pravomocemi by taková komora disponovala svojí autoritou. Poslední, čtvrtá koncepce pojímala Senát jako pojistku k přezkoumání schválených návrhů zákonů druhou komorou, měl tedy být komorou revize a opětovného zvážení. [Kysela 2001: 65-66]

⁷⁵ Prozatímní senát měl podle Ústavy (čl. 106) do doby ustavení „řádného“ Senátu vykonávat všechny jeho funkce. Měl tedy být jakýmsi provizorním řešením, než se vyjasní všechny záležitosti ohledně Senátu a budou vypsány první volby. Zároveň však Ústava stanovila, že existence a činnost Prozatímního senátu bude ošetřena samostatným ústavním zákonem. Podle dvou návrhů takového zákona měli v Prozatímním senátu zasednout poslanci Federálního shromáždění zvolení na území České republiky a vykonávající svůj mandát k 31. prosinci 1992. Fungování Prozatímního senátu přitom mělo skončit nejdéle 31. prosince 1994. [Filip 2003: 23] Na žádném z návrhů ústavního zákona však nebyla nalezena širší politická shoda, a proto k ustavení Prozatímního senátu nikdy nedošlo.

⁷⁶ V porovnání s pasivním volebním právem kandidátů do Poslanecké sněmovny, které je omezeno věkovou hranicí 21 let, se jedná o skutečně výrazný rozdíl. [čl. 19 Ústavy ČR]

Senát je rovněž zakotven jako trvalá ústavní instituce, která je narozdíl od Poslanecké sněmovny nerozpuštělná. V případě rozpuštění dolní komory proto přebírá její funkce a má pravomoc přijímat zákonná opatření v záležitostech, které nesnesou odkladu.⁷⁷ Kromě toho má z hlediska kompetencí Senát v ústavodárné oblasti rovnocenné postavení s Poslaneckou sněmovnou (tzv. symetrický bikameralismus). Přijetí změn Ústavy a nových ústavních zákonů se neobejde bez souhlasu tří pětinové většiny senátorů za přítomnosti minimálně jedné třetiny senátorů ze všech. [čl. 39 Ústavy ČR] Senát jako horní komora parlamentu tak nakonec získal charakter pojistky ústavnosti a demokracie.

V oblasti zákonodárné už ale Senát čelí omezenému postavení vůči rozsáhlým legislativním pravomocem Poslanecké sněmovny. Právě legislativní proces je ukázkou fungování asymetrického bikameralismu s konečným slovem dolní komory Parlamentu. Už jen pravomocí zákonodárné iniciativy disponuje Senát pouze jako celek, takže narozdíl od poslanců nemůže skupina senátorů podat vlastní návrh zákona. Výrazně slabší roli pak hraje Senát i v rámci samotného projednávání zákona, které musí vždy projít nejprve systémem tří čtení v dolní komoře Parlamentu. Až poté má Senát 30 dní k tomu, aby ke sněmovnou schválenému návrhu vyjádřil svůj postoj.⁷⁸ Konečné slovo v legislativním procesu však opět drží Poslanecká sněmovna, která může odmítavé stanovisko horní komory zpětně přehlasovat (i když obtížnější cestou za nadpoloviční většiny všech poslanců). Navíc návrhy zákonů o státním rozpočtu a státním závěrečném účtu po projednání a schválení poslanci postupují hned k rukám prezidenta republiky, protože z kompetence Senátu jsou Ústavou zcela vyňaty. [čl. 42 Ústavy ČR]

Vedle ústavodárných a zákonodárných pravomocí disponuje Senát kreační působností, jejímž účelem je ustavení určitých státních orgánů. K nejvýznamnější kreační pravomoci se řadí podíl senátorů na volbě prezidenta republiky.⁷⁹ Dále Senát vyslovuje souhlas s prezidentským jmenováním soudců Ústavního soudu ČR, navrhuje dva kandidáty na

⁷⁷ Zákonná opatření však Senát nemůže přijímat v otázkách Ústavy, státního rozpočtu, státního závěrečného účtu, volebního zákona a mezinárodních smluv. K trvalé platnosti musí být senátní zákonné opatření schváleno hned na první schůzi nově ustavené Poslanecké sněmovny. Pokud tak Poslanecká sněmovna neučiní, pak tento „senátní zákon“ pozbývá platnosti. [čl. 33 Ústavy ČR]

⁷⁸ Podle Ústavy má Senát k dispozici pět možných reakcí, mezi které patří s návrhem zákona souhlasit, zamítnout jej, vrátit ho Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, vyjádřit vůli návrhem se vůbec nezabývat nebo do 30 dní k němu vůbec nevyjádřit. [čl. 46 Ústavy ČR]

⁷⁹ Nepřímá volba prezidenta republiky probíhá ve třech volebních kolech na společné schůzi obou parlamentních komor. V prvním kole je prezident zvolen za souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a nadpoloviční většiny všech senátorů, v druhém kole už se jedná o nadpoloviční většinu přítomných poslanců a nadpoloviční většinu přítomných senátorů. Třetí kolo počítá zákonodárce dohromady a k úspěšnému zvolení vyžaduje nadpoloviční většinu přítomných poslanců a senátorů. [čl. 54 a čl. 58 Ústavy ČR]

funkce Veřejného ochránce práv a jeho zástupce a také kandidáty na funkci předsedy a inspektorů Úřadu pro ochranu osobních údajů. Pravomocí Senátu se nově stala i volba členů Rady Ústavu pro studium totalitních režimů. V oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti státu vyhláší Senát společně s Poslaneckou sněmovnou válečný stav a vyslovuje souhlas s pobytom cizích vojsk na území republiky a vysláním českých ozbrojených sil do zahraničí. Mimoto se Senát vyjadřuje k návrhům legislativních aktů a dalším dokumentům Evropské unie a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Výlučnou pravomocí Senátu je podání žaloby na prezidenta republiky k Ústavnímu soudu ve věci velezrady.

2.2 KRYSALIZACE VOLEBNÍCH PRAVIDEL PRO USTAVENÍ SENÁTU

Podobně složitým vývojem, který doprovázel diskuzi o samotné existenci Senátu, si prošel i volební zákon pro volby do Senátu. Největší rozepře vyvolala nutná specifikace většinového principu, který zaváděla Ústava jako obecný způsob volby senátorů. Většinový volební princip totiž umožňuje nastavení typu relativně většinového či absolutně většinového systému, které se výrazně odlišují v základních faktorech jako je volební formule, velikost volebních obvodů, počet volebních kol a uzavírací klausule. Tato heterogenita možností většinové techniky se zpětně promítla i do návrhů volebních zákonů prosazovaných jednotlivými skupinami.

Projednávání zákona o volbách do Senátu se v průběhu let 1993 až 1995 stalo předmětem sváru tehdejší vládní koalice, protože jednotliví koaliční partneři měli o konkrétní podobě senátního volebního zákona antagonistické představy. Zatímco občanští demokraté prosazovali relativně většinový systém v jednomandátových obvodech (tzn. systém prvního v cíli, FPTP), křesťanští demokraté preferovali systém alternativního hlasování ve 27 třimandátových obvodech. Po zamítnutí vládního návrhu volebního zákona, právě kvůli sporům v koaličním kabinetu, začala v červnu 1994 Poslanecká sněmovna projednávat dva vzájemně konkurenční poslanecké návrhy. Jeden z nich, který podali křesťanskodemokratičtí poslanci v čele s Ludvíkem Motyčkou, prosazoval zavedení australského systému alternativního hlasování. Druhý návrh volebního zákona, podaný poslanci kolem Pavla Hirše, zaváděl dvoukolový absolutně většinový systém probíhající v 81 jednomandátových obvodech, protože požadavek občanských demokratů na ustavení systému FPTP nebyl u koaličních partnerů průchozí. Nakonec právě návrh poslance Hirše prošel schvalovacím procesem Poslanecké sněmovny. [Filip 2003: 23-24] Model

dvoukolového absolutně většinového systému se tak stal kompromisem, na který koaliční partneři s protichůdnými názory dokázali přistoupit.

2.3 ZÁKON O VOLBÁCH DO SENÁTU

Volby do Senátu PČR se řídí podle pravidel stanovených v Zákoně č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, v Části první Oddíle třetím. Pro senátní volby zakotvuje absolutně většinový systém s uzavřeným druhým kolem voleb, který funguje v rámci jednotlivých volebních obvodů na principu tzv. prezidentských dvoukolových voleb.

Území republiky je rozděleno do 81 jednomandátových obvodů, které nekopírují žádné historické ani kulturní obvody, ale splňují požadavky přibližně shodného počtu obyvatel.⁸⁰ V případě výrazné početní změny populace obvodu v hodnotě vyšší než 15 %, je možné hranice volebního obvodu přizpůsobit tak, aby splňovaly původní parametry. Z každého volebního obvodu pak vychází pouze jeden vítěz, který získává post senátora. Nominace do senátních voleb je podmíněna podáním přihlášky k registraci a dokladu o splnění stanovených podmínek⁸¹ nejpozději 66 dní před dnem konání voleb do rukou pověřeného obecního úřadu v sídle volebního obvodu. Kandidáty do senátních voleb mohou nominovat registrované politické strany, politická hnutí či koaliční uskupení. Přihlásit k volbám se mohou i samotní nezávislí kandidáti.

Průběh volby z pohledu voličů je velice jednoduchý, protože volič má na výběr mezi počtem volebních lístků, který se rovná počtu kandidátů ucházejících se v daném obvodě o mandát. Každý volební lístek tedy nese jméno jednoho kandidáta. Volební činnost tak obnáší pouze vložení volebního lístku se jménem nejvíce preferovaného kandidáta do obálky a následné vhození lístku do volební schránky. Kandidát, který získá nadpoloviční většinu ze všech odevzdaných a platných lístků, je zvolen a získává senátorské křeslo. V případě, že žádný z kandidátů nezíská absolutní většinu hlasů, je vypsáno druhé kolo voleb, jež musí být zahájeno šestý den po skončení prvního kola. Do druhého kola postupují výhradně dva kandidáti s nejvyššími zisky hlasů z kola prvního. Post senátora pak získá ten kandidát, který obdrží více odevzdaných platných hlasovacích lístků. V případě shodného počtu hlasů rozhodne o vítězi los.

⁸⁰ Pokud uvažujeme, že celkový počet obyvatel ČR je 10,2 milionů, pak by každý senátní volební obvod měl zahrnovat zhruba 125 tisíc obyvatel.

⁸¹ Jedná se především o doložení českého státního občanství a věku kandidáta (minimálně 40 let), dále o souhlas s vlastní kandidaturou, o petici s podpisy alespoň tisíce oprávněných voličů z volebního obvodu v případě nezávislého kandidáta a o potvrzení o složení kauce v hodnotě 20 tisíc Kč.

2.4 SHRnutí KONANýCH řáDNýCH A DOPLňOVACÍCH VOLEB DO SENÁTU

První ustavující senátní volby byly vyhlášeny na 15. a 16. listopadu 1996 a konaly se ve všech 81 volebních obvodech s tím, že byly konkrétně rozděleny do tří skupin s odstupňovanou délkou funkčního období v délce dvou, čtyř a plnohodnotných šesti let. Po uplynutí zkráceného dvouletého funkčního období byly ve vybraných obvodech⁸² vyhlášeny volby v termínu 13. a 14. listopadu, který se kryl s termínem voleb do obecních zastupitelstev. V pořadí třetí senátní volby pro 27 volebních obvodů se zkráceným funkčním obdobím na čtyři roky,⁸³ které byly vyhlášeny na den 12. listopadu 1998, probíhaly souběžně s volbami do zastupitelstev krajů. Další senátní volby, tentokrát pro třetinu obvodů s nezkráceným šestiletým funkčním obdobím,⁸⁴ byly stanoveny na dny 25. a 26. října 2002, aniž by se kryly s jinými volbami druhého řádu. Souběh voleb totiž proběhl až o týden později v termínu 1. a 2. listopadu 2002, kdy se konalo druhé kolo senátních voleb společně s volbami komunálními. Páté volby do Senátu v termínu 5. a 6. listopadu 2004 se už „tradičně“ kryly svým prvním kolem s volbami do krajských zastupitelstev. A dosud poslední řádné senátní volby ve dnech 20. a 21. října 2006 se konaly v souběhu jejich prvního kola s volbami do obecních zastupitelstev.

Na závěr lze poznamenat, že mimo termín řádných voleb proběhly za dvanáctiletou existenci Senátu doplňovací volby pro sedm uvolněných senátorských postů. První doplňovací volby proběhly v roce 1999 z důvodu úmrtí senátora Václava Bendy ve volebním obvodě č. 27 Praha 1. Další doplňovací volby byly uspořádány v roce 2003 v obvodě č. 12 Strakonice a č. 58 Brno-město na místa uvolněná po jmenování Pavla Rychetského a Dagmar Lastovecké soudci Ústavního soudu. V říjnu roku 2004 byly doplňovací volby vypsané v souvislosti se vstupem České republiky do struktur Evropské unie, jelikož se po volbách českých zástupců do Evropského parlamentu uvolnily posty senátorů v obvodě č. 20 Praha 4 po Josefu Zielenieci a č. 54 Znojmo po Vladimíru Železném. Doposud poslední doplňovací volby se konaly v dubnu roku 2007 v obvodě č. 5 Chomutov, ve kterém se senátor Petr Skála vzdal svého mandátu ze zdravotních důvodů, a v obvodě č. 63 Přerov na místo po Jitce Seitlové, která získala funkci zástupkyně ombudsmana neslučitelnou s výkonem senátorského mandátu.

⁸² Konkrétně senátní volební obvody č. 1 a další v řadě $1 + 3(n - 1)$, kde $n = \langle 1, 27 \rangle$.

⁸³ Konkrétně senátní volební obvody č. 2 a další v řadě $2 + 3(n - 1)$, kde $n = \langle 1, 27 \rangle$.

⁸⁴ Konkrétně senátní volební obvody č. 3 a další v řadě $3 + 3(n - 1)$, kde $n = \langle 1, 27 \rangle$.

ANALYTICKÁ ČÁST

Druhý blok reprezentuje praktickou část práce, jež je založena na analyzování voleb a volebního chování do Senátu PČR ve čtyřech vymezených volebních obvodech, konkrétně č. 12 Strakonice, č. 15 Pelhřimov, č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo ve dvou řádně vyhlášených podzimních termínech v letech 1996 a 2002. Z hlediska metodologické složitosti komplexního zkoumání senátních voleb jako celku, nabízí následující čtyři kapitoly detailní mikroanalýzu na úrovni každého z výše jmenovaných volebních obvodů. V rámci každého senátního obvodu se pozornost nejprve zaměřuje na jeho celkový profil z hlediska geografických, demografických, socioekonomických a politických podmínek. Po vymezení prostředí a atmosféry, ve kterém volební klání o post senátora probíhá, následují subkapitoly s podrobným zkoumáním průběhu jednotlivých voleb. Na základě časové posloupnosti jsou nejdříve představeni kandidáti nominovaní do voleb. Osobnostní charakteristika každého z nich se zaměřuje především na jejich profesní zaměření, politické zkušenosti a také na vztah k volebnímu obvodu, který chtějí jako potenciální senátoři reprezentovat v horní komoře parlamentu. Následně je pozornost otočena směrem k voličům a soustředí se na faktory, kterými voliči ovlivňují konečný výsledek voleb, tzn. popisuje podíl městského a venkovského elektorátu, aktuální míru volební účasti a také míru neplatných hlasů. Samotné analyzování výsledků voleb probíhá v rámci dílčích výsledků jednotlivých kandidátů ve třech velikostních kategoriích obcí⁸⁵ a v rámci podrobných výsledků v konkrétních obcích.⁸⁶

Ačkoli se jedná o mikroanalýzu na úrovni jednotlivých obvodů, přesto nelze zcela opomenout tehdy aktuální politickou situaci na parlamentní a vládní úrovni, jejíž vliv dosáhl až do jednotlivých volebních obvodů. Proto je třeba mít na paměti, že se historicky první volby do Senátu PČR v roce 1996 konaly ve značně rozbourané politické atmosféře. Nově ustavená vládní koalice ODS, KDU-ČSL a ODA sice stranicky navazovala na předchozí vládní kabinet, nicméně po volbách na jaře 1996 ztratila svoje většinové postavení. Opírala se o 99 hlasů v Poslanecké sněmovně a tichou podporu opoziční ČSSD. Pozici vlády však nejvíce oslabovaly napjaté vztahy mezi koaličními partnery, které se promítly i do přípravy senátních voleb a voleb samotných. Koalice

⁸⁵ Tři kategorie obcí jsou vymezeny na základě počtu obyvatel. První kategorií tvoří velká města nad pět tisíc obyvatel, druhou kategorií představují střední obce od tisíce do pěti tisíc obyvatel a do třetí kategorie spadají nejmenší vesničky do tisíce obyvatel.

⁸⁶ Výběr obcí probíhal na základě tzv. domácího prostředí kandidátů. Jedná se tedy o města a obce, ke kterým měli kandidáti určitý bližší vztah, jenž vzniknul např. narozením, trvalým bydlištěm nebo zaměstnáním.

fungující na vládní úrovni se rozhodně nepřelila do volební koalice, která by na základě dohody takticky nasazovala v jednotlivých obvodech vždy nejsilnějšího kandidáta s největší šancí na úspěch, ale koaliční členi se chovali jako maximálně svébytné strany se snahou prosadit do Senátu co nejvíce svých kandidátů. Lehká spolupráce v tomto smyslu vznikla snad jen mezi KDU-ČSL a ODA, nicméně rozhodně neplatila ve všech volebních obvodech. Rozepře vládní koalice se ještě ostřeji projevíly před druhým kolem voleb, kdy podle výsledků kola prvního měli výtečně nakročeno kandidáti ODS, kterým se podařilo postoupit do druhého kola celkem v 79 volebních obvodech, tzn. s výjimkou dvou do všech senátních obvodů. Reakce vládních koaličních partnerů na sebe nedala dlouho čekat a objevila se v podobě varování před nebezpečím jednostranického Senátu pod taktovkou občanských demokratů. Proto v mnoha regionech vyzvalo stranické vedení KDU-ČSL a ODA své voliče, aby podpořili kandidáty ČSSD oproti kandidátům ODS či raději nechodili k volbám vůbec.

Atmosféra na poslanecké a vládní rovině se projevila i o šest let později, kdy se v roce 2002 konaly v pořadí již čtvrté volby do Senátu. I tentokrát sledovaly s půl ročním zpožděním volby do Poslanecké sněmovny, po kterých byla ustavena vláda levého středu ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU. Posledně dvě jmenované strany přitom postavily do poslaneckých voleb společnou kandidátní listinu s názvem Koalice⁸⁷ a dohodly se o navázání alianční dohody i pro následující senátní volby. Koaliční spolupráce se zakládala na dohodě o nominaci kandidátů v jednotlivých obvodech, fungovala na principu nenasazovat proti sobě kandidáty KDU-ČSL a US-DEU, aby nedocházelo k tříštění hlasů a vzájemnému přebírání voličů. Do každého konkrétního obvodu měl být nominován kandidát pouze jedné strany vybrán za základě jeho kvalit a schopností v daném obvodě zvítězit.

⁸⁷ Koalice se stala torzem Čtyřkoalice, přičemž základ tohoto aliančního uskupení čtyř stran KDU-ČSL, US, DEU a ODA byl položen už v roce 1998. Největší úspěch zaznamenala 4K v senátních a krajských volbách 2000. Nicméně během času se začaly projevovat vnitřní neshody koaličních členů, které 4K postupně zevnitř rozkládaly. Vyvrcholením krize se pak stala finanční aféra ODA a její odchod z aliančního hnutí. Čím strmější zažila 4K vzestup, tím strmější byl její pád.

3. SENÁTNÍ OBVOD Č. 12 STRAKONICE

3.1 PROFIL SENÁTNÍHO OBVODU

Senátní obvod č. 12 Strakonice se nachází na západním okraji jihočeského regionu. Jeho centrální část tvoří okres Strakonice, nicméně zasahuje i na území dvou přilehlých okresů.

Na severu se ke strakonické oblasti připojuje jižní pás okresu Písek, který představuje necelou třetinu území píseckého okresu, a na jihu se připojuje severozápadní část okresu Prachatice, jež tvoří přibližně polovinu území prachatického okresu.⁸⁸ Podíl těchto tří okresů na obvodě č. 12 se ale značně liší. Při sledování kritéria registrovaných voličů mají na senátních volbách největší podíl voliči strakonického okresu, a to v hodnotě 51,1 % registrovaných voličů. Nicméně písecký okres, navzdory zahrnutí jen malé části jeho území do senátního obvodu, se na volbách do Senátu podílí 30,4 % registrovaných voličů. Zbýlých 18,5 % registrovaných voličů pochází z okresu Prachatice.

Celková rozloha obvodu č. 12 je tvořena územím strakonického okresu o ploše 1 032 km² a částmi okresů Písek a Prachatice, tzn. dohromady čítá přibližně 2 000 km². Převážná část senátního obvodu je součástí Středočeské vysočiny, jeho krajina tedy má charakter pahorkatiny s průměrnou nadmořskou výškou mezi 500 až 600 m n. m. Na jihu však terén přechází v horské pásmo Šumavy, čímž se jeho nadmořská výška postupně zvedá až k průměrné hodnotě 800 m n. m. Nejdůležitějším vodním tokem na vymezené území je řeka Otava a také pramen Vltavy na Šumavě. Okres Strakonice a Písek se vyznačují poměrně velkým počtem rybníků, které zabírají asi 4,5 % území jejich okresu.

Volební obvod č. 12 zahrnuje přibližně 131 tisíc obyvatel, kteří jsou rozmístěni do 168 měst a vesnic. Z jednotlivých velikostních kategorií obcí jasně vítězí malé vesnice do tisíce obyvatel, kterých je v obvodě celkem 148⁸⁹ a reprezentují tak 88 % všech obcí v senátním obvodě. Střední kategorie obcí od tisíce do pěti tisíc obyvatel je zastoupena celkem 14 obcemi.⁹⁰ Skupina velkých měst nad pět tisíc obyvatel je zastoupena hned pěti

⁸⁸ Ačkoli se území senátního obvodu č. 12 skládá ze tří různých okresů (jejich částí), přesto spadá v rámci klasifikace podle krajů na území pouze jednoho z nich, tj. Jihočeského kraje.

⁸⁹ Při rozdělení malých obcí do tisíce obyvatel mezi okresy početně převažují vesnice ležící na území Strakonicka. Z celkového počtu z nich 112 náleží právě okresu Strakonice, 17 okresu Písek a 39 okresu Prachatice.

⁹⁰ Na území okresu Strakonice se nachází 5 obcí střední velikosti (tzn. od tisíce do pěti tisíc obyvatel), v píseckém okrese se jedná o 2 obce a v prachatickém okrese o 7 obcí.

městy, kterými jsou Blatná, Strakonice a Vodňany ze strakonického okresu, Písek jako okresní město⁹¹ a Vimperk z prachatického okresu. Hustota zalidnění obvodu na území strakonického a píseckého okresu se nijak nevymyká standardům v rámci regionu, nicméně v jižní části tvořené prachatickým okresem klesá z průměrné hodnoty 65 obyvatel na km² až na pouhých 37 obyvatel na km². Příčinu tohoto prudkého propadu hustoty zalidnění je možné odhalit v příhraniční oblasti, která se dosud nevzpamatovala z poválečného odsunu obyvatelstva německé národnosti.

Z ekonomického hlediska má senátní obvod č. 12 zemědělsko-průmyslový charakter. V průběhu času je však znatelný odklon od zemědělského sektoru a v mírnějším tempu i od průmyslového sektoru, který postupuje ve prospěch služeb. Na zemědělství, lesnictví nebo rybolovu se v obvodě č. 12 podílelo 9,5 % ekonomicky aktivních obyvatel, na průmyslu⁹² a stavebnictví 42,6% ekonomicky aktivních a zbylých 47,9 % vztahovalo svoji činnost ke službám. Průměrná mzda obyvatel obvodu trvale zaostávala za celorepublikovým průměrem, kterému se v roce 1996 přibližovala jen ze 89 % a v roce 2002 ze 84 %. Míra nezaměstnanosti v regionu naopak oproti republikovému růstu zpomalila, i když mu ještě v roce 1996 zdatně sekundovala hodnotou 3,6 %, a v roce 2002 se dostala díky hodnotě 7,1 % nezaměstnaných pod celorepublikový průměr.

Charakteristika senátního obvodu č. 12 podle společenských ukazatelů vykazuje 5,9 % vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, 22,7% středoškoláků s maturitou nebo vyšším odborným vzděláním a nadpoloviční většinou obyvatel, přesně 52,9 %, se základním vzděláním či vyučením. Míra religiozity elektorátu obvodu v hodnotě 36,8 % je z hlediska celé republiky nadprůměrná a napříč třemi okresy, které se podílejí na senátním obvodě, dosahuje podobných hodnot. Přesto se náboženská víra neprojevuje v politických preferencích voličů. Podle výsledků voleb do Poslanecké sněmovny není možné jednoznačně určit, zda voliči inklinují spíše k pravé či levé straně politického spektra. Zatímco elektorát strakonického okresu upřednostňoval spíše sociální demokracii, v píseckém a prachatickém okrese získali lehce navrch občanští demokraté, ale také komunisté.

⁹¹ Právě město Písek s více než 25 tisíci obyvateli je důvodem pro rapidní navýšení podílu registrovaných voličů v senátním obvodě č. 12, který je v rozporu s velikostí zahrnutého píseckého území.

⁹² Průmysl se orientuje především na strojírenství (Česká zbrojovka ČZ a.s. Strakonice, Metal Progres Strakonice s.r.o., Vzduchotechnika ZVVZ a.s. Milevsko, atd.), textilní odvětví (FEZKO a.s. Strakonice, Jitex a.s. Písek, atd.) a potravinářské odvětví (Agropol Food s.r.o. Vodňany – Vodňanské kuře, Měšťanský pivovar Strakonice, atd.)

Tabulka 1: Profil okresů v obvodě č. 12 Strakonice

	STR		PI		PT	
	1996	2002	1996	2002	1996	2002
Počet obcí	112	112	75	75	65	65
do 999	103	104	66	65	53	53
1000 - 4999	6	5	7	7	10	10
nad 5000	3	3	2	3	2	2
Počet obyvatel	70 646	69 496	70 433	70 171	51 428	51 410
0 - 14 let	12 652	10 706	12 241	10 882	9 964	8 620
15 - 64 let	48 177	48 656	47 947	48 540	35 538	36 469
nad 65 let	9 817	10 134	10 245	10 749	5 926	6 321
průměrný věk	37,8	39,6	38,2	39,9	36,1	37,9
Míra nezaměstnanosti¹	3,6	6,9	3,4	7,6	4,0	7,0
Průměrná mzda²	8 547	14 105	8 968	13 106	8 402	13 155
Politická orientace³						
ODS 29,6% x 24,5%	26,0	23,9	27,7	25,2	26,3	25,4
ČSSD 26,4% x 30,2%	26,9	31,7	25,5	29,4	24,8	28,6
KSČM 10,3% x 18,5%	10,0	18,0	11,6	19,2	12,9	20,2
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	9,7	11,3	8,9	13,2	9,3	12,3
SPR-RSČ 8,0%	9,4		7,8		7,3	
ODA 6,4%	6,3		6,8		5,8	

	STR	PI	PT
	2001	2001	2001
Rozloha okresu (km²)	1 032	1 138	1 375
zemědělská půda	669	638	500
Hustota zalidnění (ob. / km²)	67	62	37
Vzdělání (%)			
základní	52,9	51,7	54,8
úplně střední s maturitou	19,4	21,9	18,7
vyšší odborné a nástavbové	2,7	2,8	2,6
vysokoškolské	5,9	6,3	5,0
Zdravotní péče (lékař / 1000 ob.)	2,6	3,1	2,8
Hospodářství			
zemědělství, lesnictví, rybolov	9,8	9,2	9,3
průmysl a stavebnictví	45,5	38,4	41,3
obchod, doprava a další ⁵	28,6	34,2	31,6
ostatní služby ⁶	16,1	18,2	17,8
Náboženské vyznání⁷			
věřící	36,6	37,4	36,5
ateisté	49,2	49,6	48,7

¹ Ø ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² Ø ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (Ø PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ veřejná správa, zdravotnictví, školství

⁶ pohostinství, ubytování, služby pro podniky, výzkum, vývoj,...

⁷ Ø ČR v r. 2001: 32,1 x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz

Tabulka 2: Profil obvodu č. 12 Strakonice

Senátní obvod č. 12		
	1996	2002
Počet obyvatel	67 030	66 359
0 - 14 let	12 030	10 374
15 - 64 let	45 772	46 369
nad 65 let	9 228	9 616
průměrný věk	37,6	39,4
Míra nezaměstnanosti¹	3,6	7,1
Průměrná mzda²	8 648	13 626
Politická orientace³		
ODS 29,6% x 24,5%	26,6	24,6
ČSSD 26,4% x 30,2%	26,1	30,4
KSČM 10,3% x 18,5%	11,0	18,8
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	9,4	12,1
SPR-RSČ 8,0%	8,5	
ODA 6,4%	6,4	

č. 12	
2001	
Počet registrovaných voličů	109 743
okres Strakonice	56 126
okres Písek	33 338
okres Prachatice	20 279
Vzdělání (%)	
základní	52,9
úplně střední s maturitou	20,0
vyšší odborné a nástavbové	2,7
vysokoškolské	5,9
Náboženské vyznání⁵	
věřící	36,8
ateisté	49,2

¹ Ø ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² Ø ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (Ø PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ Ø ČR v r. 2001: 32,1% x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz a vlastní výpočet

3.2 SENÁTNÍ VOLBY 1996

3.2.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

Seznam kandidátů do senátních voleb 1996 ve strakonickém volebním obvodě č. 12 zahrnoval vysoký počet osmi nominovaných s velice rozmanitými charakteristikami. Vedle čtyř reprezentantů hlavních parlamentních politických stran se jednalo o další čtyři nestraníky, kteří kandidovali buď za malé, neparlamentní subjekty nebo jako nezávislí kandidáti.

Dvě nejsilněji zastoupené strany v Poslanecké sněmovně vybraly své kandidáty podle klíče všeobecné známosti bez ohledu na jejich přímou vazbu k volebnímu obvodu. Společným rysem kandidátů občanské i sociální demokracie se tak v tomto volebním obvodě stala silná, charismatická osobnost, která se zapsala do povědomí veřejnosti během aktivního působení ve vysokých patrech politiky v první polovině 90. let. Občanští demokraté do boje o křeslo senátora nominovali vědeckého pracovníka a bývalého ministra životního prostředí Václava Bendu, který žil v centrálním městě sousedního volebního obvodu České Budějovice. Sociální demokraté proti němu postavili Pavla Rychetského, místopředsedu vlády ČSFR v letech 1990 až 1992, advokáta a vysokoškolského pedagoga v Praze. Dalo se proto předpokládat, že hlavní souboj proběhne právě mezi těmito dvěma známými osobnostmi, jež se opíraly o dvě celostátně nejsilnější politické strany.

Dva další parlamentní subjekty, křesťanští demokraté a komunisté, neměly při výběru potenciálních senátorů k dispozici tak silné osobnosti z hlediska všeobecné známosti, ale využily své rozvětvené a početné základny stranických organizací i na obecní úrovni. Jejich kandidáti se proto prezentovali jako regionálně známé osobnosti, které v obvodě č. 12 aktivně působily. Kandidát lidovců Josef Kalbáč pocházel z místní malé vesnice Třebohostice a pracoval jako zástupce přednosta Okresního úřadu ve Strakonici. Z pozice jeho funkce lze předpokládat částečnou známost jeho osoby, nicméně určitou oporou v prostředí s vyšší mírou křesťanský orientovaných obyvatel mu jistě byla i stranická příslušnost ke KDU-ČSL. V rámci komunistického tábora uspěla a byla nominována jeho členka Vítězslava Baborová, úzce spjata s městem Strakonice, ve kterém bydlela, byla zaměstnaná jako učitelka a aktivně se podílela na politickém životě města v rámci místního zastupitelstva.

Narozdíl od kandidátů nominovaných parlamentními stranami, disponovali všichni čtyři bezpartijní kandidáti určitou vazbou ke konkrétnímu městu či malému regionu senátního

obvodu. Miroslav Gebr za hnutí Nezávislých působil dlouhá léta jako učitel na Písecku. Nešťánek Jan Žák, kandidující za ČSNS, byl známou postavou ve Strakonících. Kromě výkonu tamní kantorské činnosti, byl členem reprezentačního družstva lyžařů a následně profesionálním lyžařským trenérem. V době voleb měl navíc za sebou dvouletý výkon funkce místostarosty Strakonice. Zbývající dva bezpartijní vstoupili do voleb jako nezávislí kandidáti. Právnička Elvíra Tomášková byla členkou zastupitelstva ve Vodňanech a Jiří Kotas, jehož minulost byla spojena se zkrachovalou Bankou Bohemia, pracoval v regionálním rádiu sídlícím v nejlidnatějším městě celého volebního obvodu č. 12 v Písku.

Tabulka 3: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodu č. 12 Strakonice

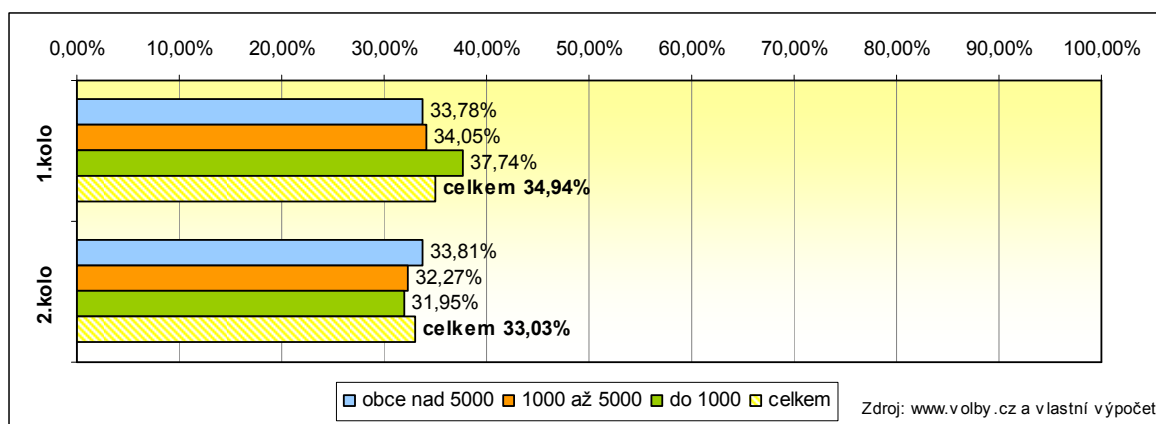
č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluř. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Elvíra Tomášková 50 NK BEZPP České Budějovice	Právnická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně (JUDr.)	právnička	členka zastupitelstva: Vodňany (2 roky)	žije zde a politicky působí
2	František Benda 52 ODS ODS České Budějovice	VŠCHT v Praze, obor anorganická chemie (Ing., CSc.)	vědecký pracovník Ústavu krajinné ekologie ČSAV, od 1990 v soukr. chem. lab., (dříve ředitel Biskup.gymnázia v ČB)	ministr životního prostředí (4 roky), (dříve náměstek primátora Českých Budějovic)	narodil se zde na Prachaticku, žije v sousedním regionu
3	Miloslav Gebr 67 NEZ BEZPP Písek	Pedagog.fakulta UK v Čes.Budějovicích; Elektrotech.fakulta ČVUT v Praze (Ing.)	důchodce, (dříve učitel na střed. a základ. školách na Písecku)	žádná	žije zde a pracoval
4	Pavel Rychetský 53 ČSSD ČSSD Praha 4	Právnická fakulta UK v Praze, doktorské rig.zkoušky a soudcovská justiční zkouška (JUDr.)	advokát, vysokoškolský učitel politologie na VŠE Praha	místopředseda vlády ČSFR a předseda Legisl. rady (2 roky); gen.prokurátor (1/2 roku)	založil Nadační fond občanům Prácheňska
5	Vítězslava Baborová 42 KSČM KSČM Strakonice	vysoká škola pedagogická (Mgr.)	učitelka na základní škole ve Strakonících	členka zastupitelstva: Strakonice (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
6	Josef Kalbáč 56 KDU-ČSL KDU-ČSL Třebohostice	VŠ zemědělská v Praze, Fakulta provozně- ekonom., obor fytotechnický v Čes. Budějovicích (Ing.)	zástupce přednosty Okresního úřadu Strakonice	zástupce předsedy okresního výboru KDU- ČSL ve Strakonících (5 let)	žije zde a pracuje
7	Jan Žák 59 ČSNS BEZPP Strakonice	Vysoká škola strojní (Ing.)	místostarosta Strakonice, profi lyžař. trenér a exter. učitel na gymnáziu a prům. škole	místostarosta ve Strakonících (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
8	Jiří Kotas 44 NK BEZPP Písek	vysoká škola, obor historie (PhDr.)	komentátor a publicista Rádia Prácheň, (dříve prezident dnes zkrachovalé Banky Bohemia)	poradce na min. financí (čas.obd. nezjištěno); kandidát na prezidenta ČSFR v roce 1992	žije zde a pracuje

3.2.b REGISTRUVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

Strakonický senátní obvod pro volby 1996 zahrnoval celkem 105 352 voličů (resp. 105 828 voličů pro druhé volební kolo). Jejich rozložení mezi tři kategorie obcí vymezené podle počtu obyvatel nebylo rovnoměrné, ale nápadně převažovalo ve prospěch městského obyvatelstva. Skupina velkých měst nad pět tisíc obyvatel, kterou tvořilo již zmiňovaných pět měst Písek, Strakonice, Blatná, Vodňany a Vimperk, sdružovala téměř 55 % obyvatel obvodu. Kategorie středních obcí kumulovala zhruba 17,5 % a kategorie nejmenších vesnic do tisíce obyvatel přibližně 27,5 % obyvatel obvodu. Na výsledku voleb se tedy nadpoloviční většinou podílela velká města, z necelé čtvrtiny venkov a zbylou částí města střední velikosti.

Počet aktivních voličů, kteří k senátním volbám skutečně přišli, ale tvořila přibližně jen třetina všech registrovaných voličů. Nicméně takto nízká volební účast nebyla žádnou raritou, protože senátní volby vykazovaly celostátně podobně nízká čísla. Celková volební účast v obvodě č. 12 v prvním kole dosáhla na 34,9 % a to především díky vyšší aktivitě voličů na venkově. Nicméně ve druhém kole volební aktivita venkova i obcí střední velikosti poklesla až pod úroveň volební účasti velkých měst, což mělo za následek celkové snížení míry volební účasti na 33 %.

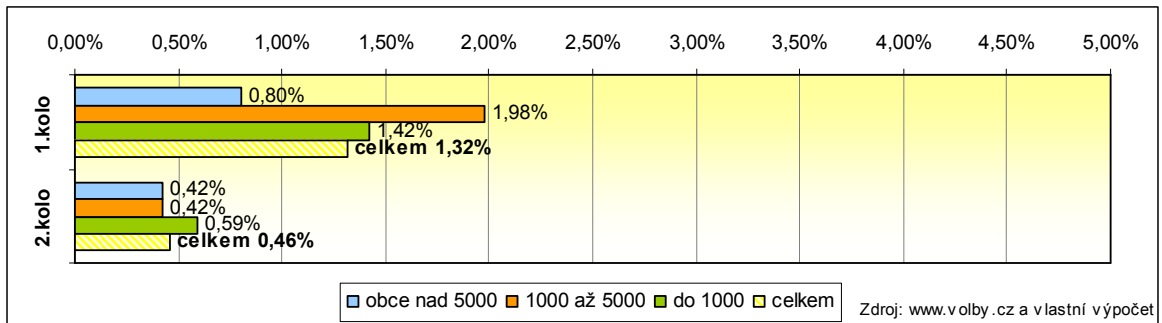
Graf 1: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

Průběh prvních senátních voleb, které probíhaly na základě principiálně odlišných pravidel od voleb do Poslanecké sněmovny, poznamenal poměrně výrazný nárůst neplatných hlasů. Oproti standardní hodnotě ve výšce kolem 0,5 % vyskočila v prvním kole senátních voleb míra neplatných hlasů na 1,3 %, přičemž nejvyšší počet neplatných hlasů pocházel z obcí střední velikosti. Ve druhém kole se ale průměrný podíl neplatných hlasů výrazně snížil a to až na běžnou hodnotu 0,5 % neplatných hlasů. Důvodem tohoto poklesu byla

pravděpodobně velice jednoduchá technika hlasování ve druhém kole absolutně většinového systému, kdy se činnost voliče omezuje pouze na výběr jednoho ze dvou hlasovacích lístků, který se po vložení do obálky vhazuje do volební schránky.

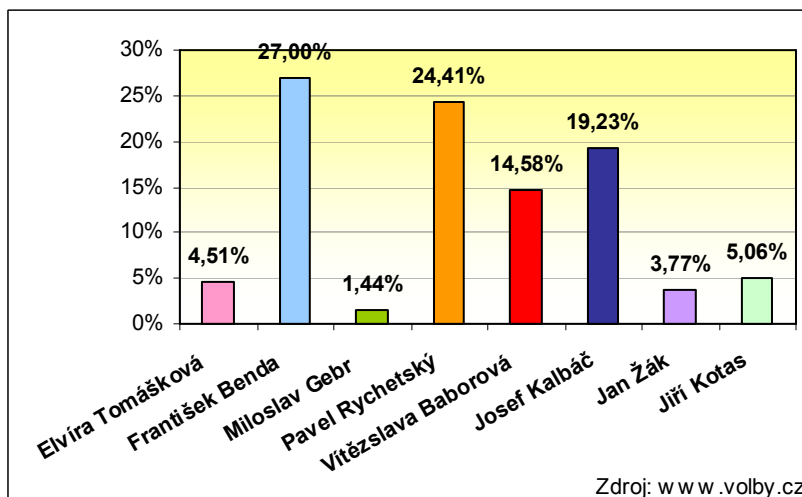
Graf 2: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

3.2.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Výsledky senátních voleb v obvodě č. 12 ukázaly, že k určení vítěze a budoucího senátora bude nutné uspořádat druhé kolo voleb, jelikož se ani jednomu z kandidátů nepodařilo shromáždit více než 50 % platných hlasů. K požadované volební hranici absolutní většiny se žádný z kandidátů ani nepřiblížil, jelikož při kandidatuře vysokého počtu osmi nominovaných došlo k očekávanému rozptylu voličských hlasů.

Graf 3: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 12 Strakonice

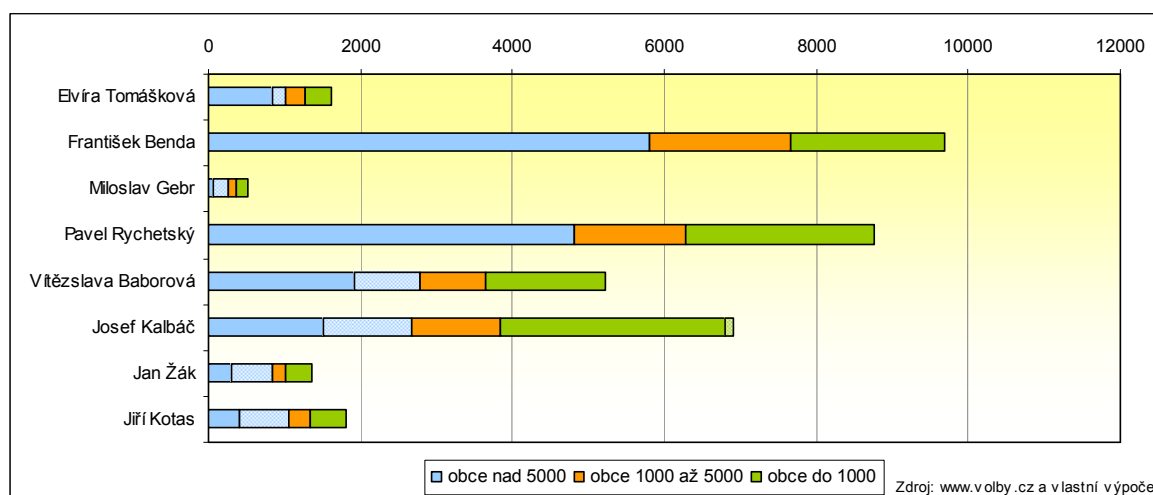

První místo se ziskem 27 % hlasů obsadil občanský demokrat a exministr životního prostředí František Benda. Se ztrátou 2,6 % hlasů skončil na druhém místě člen sociální demokracie Pavel Rychetský. Tito dva nejúspěšnější kandidáti s relativně podobnými zisky hlasů tedy postoupili do druhého kola, jež mělo rozhodnout o konečném zisku senátorského

křesla. Třetí, nepostupové místo obsadil již s větším odstupem a ziskem 19,2 % hlasů kandidát KDU-ČSL Josef Kalbáč a na čtvrtém místě skončila komunistka Vítězslava Baborová, která na svoji stranu přilákala 14,6 % voličů. Zisky zbylých čtyř kandidátů se pohybovaly pod hranicí 2 000 hlasů v rozmezí zanedbatelných 1,5 % až 5 % hlasů.

František Benda jako vítěz prvního kola opřel svoji pozici o vysoké zisky hlasů z velkých měst, které v hodnotě 5 815 hlasů tvořily drtivou většinu z jeho celkových zisků. Dominantní postavení mezi ostatními kandidáty si Benda dokázal udržet i v kategorii středních obcí, nikoli už v nejmenších vesnicích. Venkov dal totiž přednost celkově druhému Pavlu Rychetskému, což lze přičíst jeho příslušnosti ke straně levého středu. Podpora Rychetského byla rovnoměrně rozložena mezi všechny tři kategorie obcí, kde dosahovala hodnot kolem 23 % až 25 % hlasů.

Graf 4: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

Všichni zbývající kandidáti, kteří se umístili od třetího do osmého místa, prohráli se dvěma finalisty na všech frontách, tedy ve velkých, středních i nejmenších obcích. Přitom si všichni z neúspěšných kandidátů ke svým konečným výsledkům mohli připočítat zisky z domácích měst, které evidentně navýšily jejich celkový objem hlasů. Nejvíce si polepšil Josef Kalbáč díky svému volebnímu úspěchu ve Strakonících, kam dojížděl za zaměstnáním. Výraznou početní vzpruhu ve formě voličských hlasů poskytly Strakonice i místní učitelce Vítězslavě Baborové a místostarostovi Janu Žákovi. V Písku si připsali své nejvyšší podíly hlasů Jiří Kotas a Miloslav Gebr.

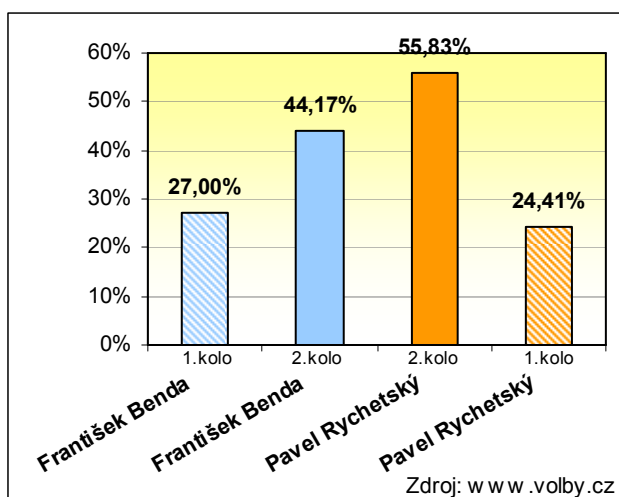
Bližší srovnání kandidátů na třetím a čtvrtém místě názorně ukázalo, že jejich poměrně vyrovnaný souboj rozhodly obce střední a malé velikosti. Ve velkých městech zvítězila komunistická kandidátka Baborová jen s malým náskokem na Josefa Kalbáče. Ačkoli

Kalbáčovy zisky hlasů z velkých měst byly průměrně nižší, dokázal Vítězslavu Baborovou téměř dostihnout hlasy voličů ze Strakonice. Jejich volební zápas ve středních obcích a na venkově pak na plné čáře vyhrál křesťanský demokrat Kalbáč a připsal si nad Baborovou konečné vítězství. Tento výsledek relativně koresponduje s profilem volebního obvodu, tzn. s jeho vyšší mírou nábožensky věřících občanů koncentrovaných spíše na vesnicích a nikterak nadprůměrnými zisky komunistické strany.

3.2.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

Druhé rozhodující kolo přineslo volební výsledek, který zcela zahýbal s výchozím pořadím kandidátů. Františka Benda, který nastupoval jako favorit voleb, porazil výrazným rozdílem 4 055 hlasů (11,7 % hlasů) kandidát sociální demokracie Pavel Rychetský. Zatímco nárůst hlasů občanského demokrata Bendy oproti prvním kolu činil 5 669 hlasů, Rychetský dokázal přitáhnout více než dvojnásobek svých voličů z prvního kola a připsat si o 10 654 hlasů více.

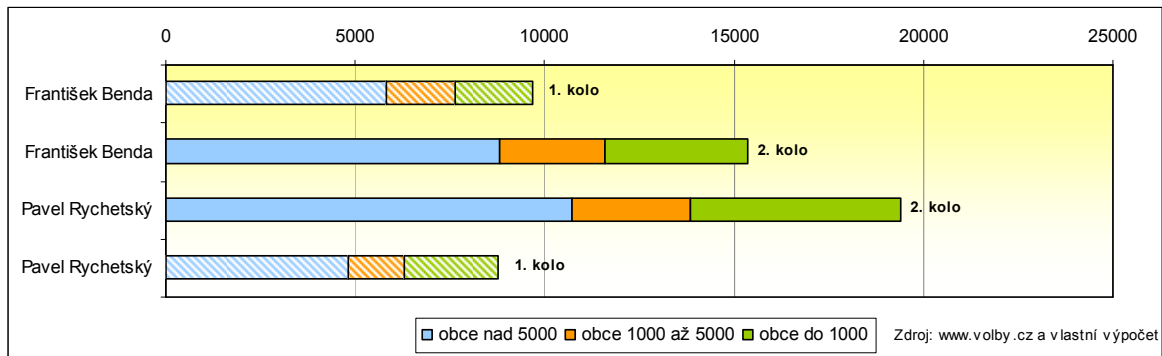
Graf 5: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 12 Strakonice

Rapidní nárůst zaznamenal Pavel Rychetský v kategorii velkých měst nad pět tisíc obyvatel, jejichž počet přibližně odpovídal přelivu levicového elektorátu KSČM a voličů KDU-ČSL slyšících na výzvy svého stranického vedení. Naopak na stranu Františka Bendy jakoby se početně přiklonili jen voliči čtyř ostatních nestranických kandidátů. Případné odchylky v přelivu hlasů mohly být způsobeny nižší mírou volební účasti ve druhém kole, příchodem nových voličů do druhého kola nebo nedisciplinovaností stranických voličů. S menším rozdílem zvítězil Pavel Rychetský nad Bendou i v kategorii středních obcích. Na venkově už bylo Rychetského vítězství opět výraznější, nicméně ne natolik, aby si připsal všechny komunistické i křesťanskodemokratické hlasy získané v nejmenších vesnicích.

K tomu navíc přispěl pokles volební účasti na venkově v hodnotě 5,8 %. Minimálně tato část voličů v nejmenších vesnicích nespokojených s výsledkem prvního kola a vypadnutím jejich preferovaného kandidáta se rozhodla zůstat doma a nevolit raději nikoho. Prakticky mohlo být takovýchto voličů více, ale ty nahradili noví voliči, kteří se naopak nezúčastnili prvního volebního kola.

Graf 6: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

Senátorem za volební obvod č. 12 se stal sociální demokrat Pavel Rychetský, který si ve druhém kole dokázal připsat zisk absolutní většiny platných hlasů. Za předpokladu jednokolového většinového systému typu FPTP by ale senátorský mandát obdržel vítěz prvního kola, bývalý ministr životního prostředí za ODS František Benda. Na zvolení Pavla Rychetského se v konečném důsledku podílela souhra několika faktorů. Jak v prvním tak ve druhém kole hrála důležitou roli jeho osobnost, veřejná známost a povědomí o jeho fundovanosti v oblasti práva a činnosti ve vysoké politické funkci místopředsedy vlády. Samozřejmě i osobnostní profil Františka Benda, vědeckého pracovníka a ministra životního prostředí narával k jeho zvolení, o čemž svědčí jejich nezpochybnitelný postup do druhého kola jako dvou nejúspěšnějších kandidátů. Nicméně ve druhém kole se vedle charakteristiky osobnosti výrazněji projevila schopnost přilákat na svoji stranu voliče, jejichž preferovaný kandidát neprošel prvním kolem, popř. dostat k volbám voliče nové. Ke slovu se dostala stranická příslušnost kandidáta, na základě které se rozhodovali voliči hlasující podle stranického klíče a výzvy stranického vedení. Těžko si lze představit extrémně levicového voliče KSČM, jak ve druhém kole volil kandidáta pravicové strany. Pavel Rychetský jako kandidát levého středu tak pravděpodobně na svoji stranu pohodlněji přetáhl početný lidovecký a komunistický elektorát. František Benda jako pravicový kandidát už v podstatě neměl prostor k zisku takto početného voličstva, protože podpora

zbylých nezávislých kandidátů a kandidátů malých politických stran byla skutečně marginální.

3.2.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ STRAKONICE

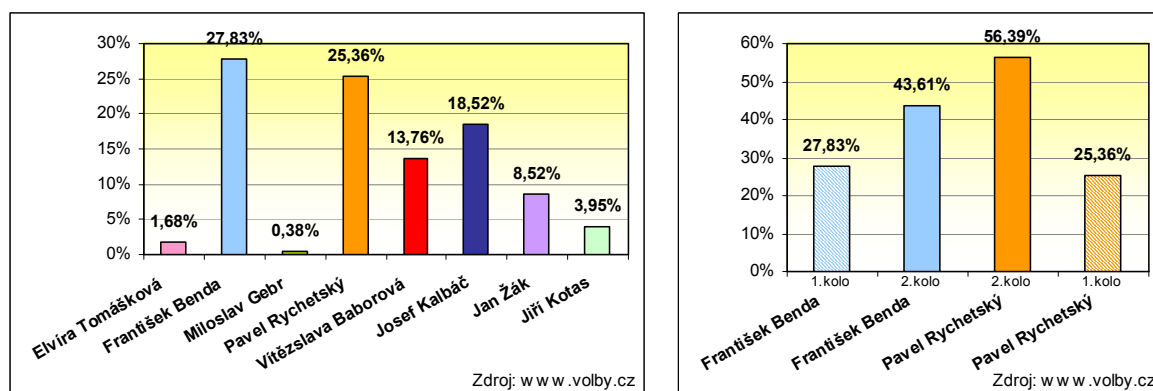
Okresní město Strakonice představuje z hlediska počtu obyvatel druhé nejlidnatější město senátního obvodu č. 12. V době voleb 1996 v nich žilo 18 575 voličů (resp. 18 567 voličů v době druhého kola). Jejich volební účast nijak nevybočovala z průměrné hodnoty volebního obvodu a dosahovala výše 34,4 % v prvním kole a 35 % v kole druhém. Politická orientace města se podle preferencí voličů v jarních volbách roku 1996 do Poslanecké sněmovny profilovala spíše pravicovým směrem, o čemž svědčily vyšší zisky ODS. Pravicovější zaměření města korespondovalo s výsledky komunálních voleb z roku 1994, ve kterých se nejsilněji prosadila právě ODS a také ODA. Na místní úrovni se však docela dařilo i komunistům a křesťanským demokratům, dvěma stranám se všeobecně nejrozvinutější sítí stranických základen na místní úrovni.

Volby ve Strakonících probíhaly za specifických podmínek, protože tři z kandidátů měli k městu užší osobní vazbu. První z nich byla žena, Vítězslava Baborová nominovaná KSČM, jež ve Strakonících trvale bydlela, vyučovala na místní základní škole a zároveň se jako členka strakonického zastupitelstva podílela na politickém životě města. V podobné situaci se nacházel i Jan Žák, bezpartijní kandidát ČSNS, který ve Strakonících rovněž bydlel, učil na gymnáziu, byl znám jako profesionální lyžařský trenér a do místního politického života promlouval z vyšší funkce místostarosty města. Vztah posledního z kandidátů k městu byl mírně odlišný, protože Josef Kalbáč ve Strakonících nebydlel, ale dojížděl tam z nedaleké vesnice za zaměstnáním na post zástupce přednosta Okresního úřadu Strakonice.

Výsledková listina ve Strakonících přesto nepřinesla žádné velké překvapení. První dvě místa naprosto přesvědčivě uhájily osobnosti známé z vysoké politiky, občanský demokrat František Benda na prvním místě a sociální demokrat Pavel Rychetský na místě druhém. Třetí a čtvrté místo po vzoru celkových výsledků za obvod obsadili Josef Kalbáč a Vítězslava Baborová. Jejich výsledky však nedosáhly nijak vysokých hodnot, ale přibližně odpovídaly velikosti jejich stranického elektorátu ve městě. Jako domácí kandidáti si na svá konta nepřipsali procentuálně ani jejich celkové zisky hlasů za volební obvod. Změna pořadí ve Strakonících nastala až na posledních místech, když se na páté místo dokázal

probojovat strakonický místostarosta Jan Žák, který ve svém domácím městě získal 8,5 % voličů.

Graf 7: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Strakonice

Souboj Benda a Rychetského ve druhém kole voleb dopadl stejně jako na úrovni volebního obvodu. Větší podporu strakonických voličů dokázal přitáhnout Pavel Rychetský a zvítězit prostřednictvím 55,8 % hlasů.

Volební chování strakonických voličů tedy nebylo ve větší míře ovlivněno kandidaturou osobností, které aktivně působily přímo ve městě a které mohly obyvatelé Strakonice běžně a každodenně potkávat v ulicích města. Příčinou, která tento jev způsobila, mohla být právě nedostatečně silná osobnost jednotlivých domácích kandidátů, která nedokázala čelit konkurenci dvou velice silných, mediálně známých osobností z vysoké politiky. Kandidáti Baborová, Žák a Kalbáč zkrátka ve městě neměli takové postavení a popularitu, která by ustála tlaku kandidatury Benda a Rychetského, a proto se žádnému z nich nepodařilo zaútočit ani na druhé, postupové místo.

■ PÍSEK

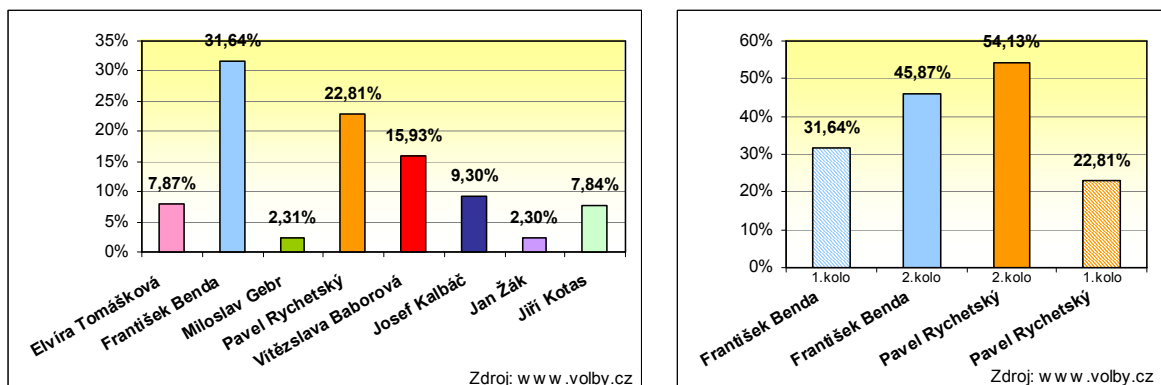
Okresní město Písek během konání senátních voleb v roce 1996 sdužovalo celkem 22 804 voličů (resp. 23 313 voličů ve druhém kole voleb) a tímto počtem představovalo nejlidnatější město senátního obvodu č. 12. Nicméně do volebních místností se v prvním kole vypravilo jen 35,7 % a ve druhém kole 35,2 % voličů. Písecká volební účast se tak přesto udržela nad průměrem senátního obvodu. Z hlediska politické profilace vykazoval Písek v poslaneckých volbách tendenci k pravicové části politického spektra, tzn. k vyšší podpoře občanských demokratů. Komunální úroveň pravicový směr města potvrdila, na druhou stranu ukázala i relativně vysokou podporu místních komunistů a velice slabou pozici křesťanských demokratů.

Do volební situace v Písku zasáhli dva místní kandidáti, kteří ve městě trvale bydleli a pracovali. V obou případech se jednalo o nestraníky, kteří kandidovali jako nezávislí. Miloslav Gebr, toho času v důchodu, po dobu svého ekonomicky aktivního života pracoval jako učitel na základních a středních školách v regionu Písecka. A Jiří Kotas, muž s bohatou minulostí, který v roce 1992 kandidoval na úřad prezidenta ČSFR, vykonával funkci poradce ministra financí, zastával post prezidenta později zkrachovalé Bohemia Banky a v době voleb byl zaměstnán jako komentátor a publicista v regionální radiové stanici v Písku.

První kolo voleb však až na drobné výjimky, které neměly souvislost s domácími kandidáty, dopadlo ve stylu celkových výsledků za senátní obvod. Nejúspěšnějším kandidátem po prvním kole voleb se s velkým náskokem stal občanský demokrat František Benda, který v Písku dokázal nasbírat až 31,6 % hlasů, což v tomto lidnatém městě znamenalo 2 556 hlasů. Druhý v pořadí Pavel Rychetský obdržel podporu od 22,8 % píseckých voličů, kterou představoval zisk 1 843 hlasů. Třetí místo uhájila Vítězslava Baborová, která odsunula Josefa Kalbáče na čtvrté místo. Pořadí komunistické kandidátky na třetím místě a lidoveckého kandidáta na místě čtvrtém koresponduje s místní politickou situací, ve které si komunisté drželi mnohem silnější postavení než stranická organizace křesťanské demokracie.

Z domácích kandidátů se lépe umístil Jiří Kotas, jenž obsadil se ziskem 7,8 % hlasů až šesté místo, když ho jen o 3 hlasy porazila nezávislá právnička Elvíra Tomášková. Druhý z domácích kandidátů, důchodce Miloslav Gebr, obdržel zanedbatelných 187 hlasů (2,3 % hlasů), přičemž taktak unikl poslednímu místu, které v Písku zbylo na místostarostu Strakonice Jana Žáka s podporou 186 voličů.

Graf 8: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Písek

Druhé rozhodující kolo slibovalo vyrovnaný souboj občanského a sociálního demokrata, neboť Písek byl městem s výraznější pravicovou orientací. Nesmí se však opomíjet silné postavení místních komunistů, které se s vysokou pravděpodobností podepsalo na výsledku druhého kola voleb. Na stranu kandidáta levého středu Pavla Rychetského totiž patrně většinově přešli právě početní komunističtí voliči, jejichž kandidátka Vítězslava Baborová v prvním kole voleb vypadla. Ačkoli i pravicový kandidát František Benda dokázal ve druhém kole sehnat ke svému základu z prvního kola dalších 1 194 hlasů, přesto se nevyrovnal nárůstu Pavla Rychetského v hodnotě 2 583 hlasů, kterých by asi nemohl dosáhnout bez podpory většiny komunistického elektorátu a pravděpodobně i části elektorátu křesťanských demokratů.

Vliv domácích kandidátů na písecké voliče byl prokazatelně silně limitován a projevil se jen v minimální míře. Částečně vyšší zisky obdržel pouze Jiří Kotas, který byl veřejnosti jistě známější osobností, než důchodce a bývalý pedagog Miloslav Gebr. Příčinou volebního chování voličů ve Strakonících, které v podstatě nevzalo kandidaturu místních jedinců v potaz, lze hledat v jejich osobnostech charakteristice. Žádný z domácích kandidátů nebyl ve městě nijak váženou osobností ať už z důvodu profesních či morálních kvalit. Ačkoli se tedy jednalo o domácí kandidáty, písecká veřejnost pravděpodobně neshledala žádné pozitivní důvody, na základě kterých by tyto kandidáti dobře prezentovali a zastupovali zájmy města Písek a vůbec celého volebního obvodu v horní komoře parlamentu.

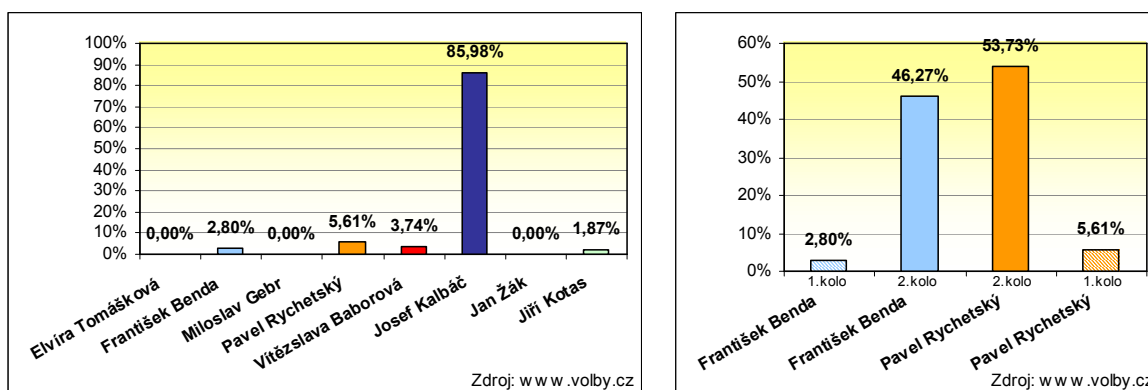
■ TŘEBOHOSTICE

Obec Třebohostice, vzdálená asi 10 km od Strakoníc, spadá svým počtem obyvatel mezi kategorii nejmenších vesnic. V době konání voleb 1996 registrovala celkem 220 voličů, z nichž se k prvnímu senátnímu kolu dostavila téměř polovina z nich, tzn. že míra volební účasti dosáhla vysoce nadprůměrné hodnoty 49,1 %. Druhé kolo už ale zaznamenalo výrazný pokles aktivity místních voličů a míra volební účasti se propadla až na 30,5 %. Z hlediska politické orientace se tato vesnička na Strakonicku řadila mezi tradičně lidovecké bašty, neboť v poslaneckých volbách vyjádřila extrémně vysokou podporu KDU-ČSL a naopak extrémně nízkou podporu ODS, zisky sociálních demokratů zůstaly průměrné. Složení obecního zastupitelstva jen stvrdilo nastolený trend v poslaneckých volbách, když vedoucí postavení v obci opanovali místní křesťanští demokraté a na zbytku se podíleli nezávislí kandidáti.

Jako domácí kandidát vstupoval do voleb Josef Kalbáč, kandidát a člen nominovaný KDU-ČSL, který se v obci Třebohostice narodil a trvale v ní žil společně se svojí rodinou. Do práce sice dojížděl do nedalekých Strakonice, přesto byl jako dlouholetý zástupce předsedy stranického okresního výboru KDU-ČSL se sídlem ve Strakonících ve své rodné obci se silnou náboženskou orientací velice dobře známou osobností.

Senátní volby ve vesničce Třebohostice se za vysoké účasti místních voličů staly jasnou záležitostí domácího kandidáta Josefa Kalbáče, který se stal ústřední postavou prvního kola voleb a který odsunul všech sedm zbývajících kandidátů za hranici zájmu. Josef Kalbáč, třebohostický rodák a člen křesťanské demokracie získal téměř 86 % hlasů a v obci se stal dominantním vítězem.

Graf 9: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Třebohostice

Nicméně druhé kolo se konalo bez Kalbáčovy účasti, neboť v celkových číslech za senátní obvod skončil až na třetím místě. Jeho absence ve druhém kole voleb pak zřejmě vyvolala velký pokles volební účasti. Z dvojice rivalů Františka Benda a Pavla Rychetského nakonec většina 53,7 % voličů preferovala kandidáta sociální demokracie. Přeliv voličů, kteří v prvním kole volili drtivou většinou Josefa Kalbáče, je velice obtížně specifikovat, navíc při jednoznačné náboženské orientaci obce. Ke zvolení Pavla Rychetského však přeci jen nahrávala politická nálada v obci, která vykazovala extrémně nízkou podporu občanské demokracii a samozřejmě i výzvy stranického vedení KDU-ČSL, jež doporučilo svým voličům hlasovat proti kandidátovi ODS ve prospěch kandidáta ČSSD.

3.3 SENÁTNÍ VOLBY 2002

3.3.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

Množství kandidátů nominovaných v obvodě č. 12 při srovnání s předchozím volebním období v roce 1996 zaznamenalo poměrně významný pokles z původních osmi na současných pět kandidátů. Z nominací vymizeli nezávislí kandidáti, kteří tradičně vyzdvihují svoji politickou nezávislost a všeobecnou přijatelnost, a všichni uchazeči o křeslo senátora se opřeli o známé politické subjekty ať už z parlamentní či z regionální úrovně, ačkoli tři z nich vystupovali jako nestraníci.

Jasným favoritem voleb se stal kandidát vládních sociálních demokratů Pavel Rychetský, který obhajoval šestiletý výkon senátorského mandátu. Opoziční občanští demokraté za sebe vyslali do boje osobnost aktivně působící uvnitř volebního obvodu a navíc osobnost regionálně dobře známou. Rodák ze Strakonic Pavel Pavel se zapsal do povědomí tamní veřejnosti díky jeho snahám o přepravu soch moai na Velikonočním ostrově a také vyřešením stavebního postupu při tvorbě pravěkého Stonehenge v Anglii. Po návratu z ciziny domů se chvíli věnoval profesi učitele, ale pak se pustil do soukromého podnikání v oblasti manipulace těžkých a rozměrných břemen. Zároveň se zajímal i o politický život ve svém rodném městě z funkce místostarosty Strakonic a od roku 2000 jako krajský zastupitel. Aby nebylo silných osobností málo, Koalice nominovala nestraníka za US-DEU knížete Karla Schwarzenberga, který vlastnil rodinné sídlo na Orlíku, tzn. v blízkosti senátního obvodu č. 12. Jeho charismatická osobnost spojená především s vysokou politikou a důrazem na morální společenské principy mohla znamenat naději na jeho úspěšnou kandidaturu. Už během 80. let předsedal Karel Schwarzenberg Mezinárodnímu helsinskému výboru pro lidská práva a kladl zvláštní důraz právě na situaci v Evropě. Počátkem 90. let stál v čele delegace OSCE do Náhorního Karabachu po propuknutí válečného konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Po sametové revoluci a jeho návratu do České republiky byl roku 1990 jmenován kancléřem prezidenta ČSFR Václava Havla, přičemž tuto funkci vykonával až do prezidentova odstoupení z úřadu v roce 1992. Kandidatura Karla Schwarzenberga rozšířila soutěžní pole potenciálních vítězů na tři silné a zároveň vzájemně heterogenní osobnosti.

O mandát ve strakonickém obvodě ale usilovali ještě dva další nestraníční kandidáti. První z nich byl Zdeněk Prokopec z Písku, kterého nominovala regionální politická strana SNK ED. Zdeněk Prokopec, který byl v 70. letech za svoje politické názory vyloučen

z KSČ, žil a dlouhodobě působil ve funkci přednosta Okresního úřadu v Písku. Celkový počet pěti kandidátů pak uzavřel Pavel Poláček, nestranický kandidát za KSČM, který sice pocházel z regionu, nicméně v době voleb už dlouhodobě žil v Praze a vyučoval na střední škole. Zároveň vykonával funkci předsedy občanského sdružení na podporu vlastenectví Matice Čech, Moravy a Slezska a vydavatele časopisu Matice.

Tabulka 4: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodě č. 12 Strakonice

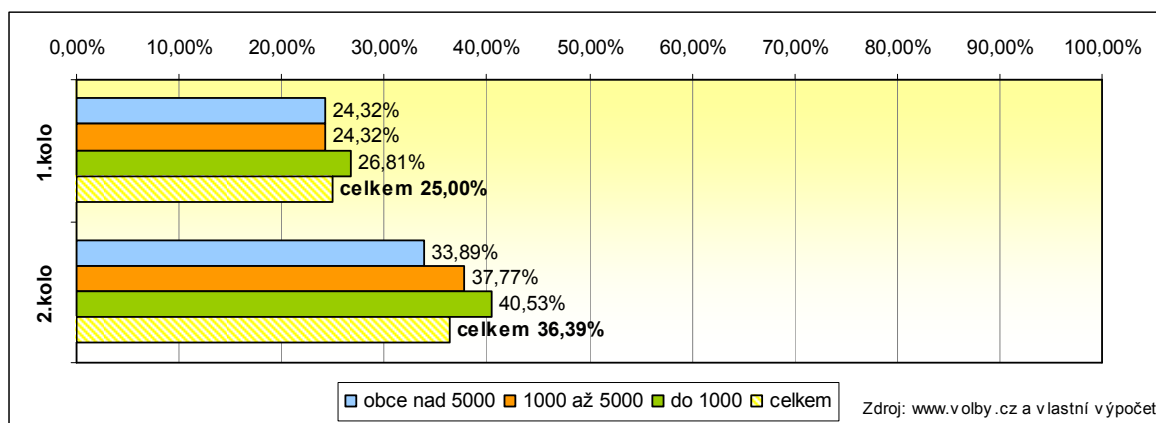
č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluř. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Pavel Rychetský 59 ČSSD ČSSD Praha 4	Právnická fakulta UK v Praze, doktorské rig. zkoušky a soudcovská justiční zkouška (JUDr.)	senátor, advokát, vysokoškolský učitel politikologie na VŠE Praha	senátor (6 let), min. spravedlnosti, místopředseda vlády ČR (6 let), gen. prokurátor (1/2 roku)	reprezentuje obvod v Senátu PČR
2	Karel Schwarzenberg 64 US-DEU BEZPP Sýkořice	střední škola, z rod.důvodu nemohl dokončit VŠ studia práv a lesnictví	vlastník podniku v oboru lesnictví a údržby svěřených památek	předseda Mez. helsin. výboru pro lidská práva (6 let), kancléř prezidenta republiky (2 roky)	vlastní rod. sídlo v sousedním regionu, ve kterém přechodně žije
3	Zdeněk Prokopec 59 SNK ED BEZPP Písek	Vysoká škola strojní a elektrotechnická v Plzni, katedra energetiky - jader.inž. (Ing.)	přednosta Okresního úřadu Písek, (dříve výzkumný pracovník v oblasti jader. reaktorů)	žádná	žije zde a pracuje
4	Pavel Pavel 45 ODS ODS Strakonice	Vysoká škola strojní a elektrotechnická v Plzni (Ing.)	majitel firmy na manipulaci s těžkými a rozměr. břemeny, (dříve středoškol.učitel)	místostarosta Strakonice (4 roky); člen zastupitelstva: Jihočeský kraj (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
5	Pavel Poláček 64 KSČM BEZPP Praha 4 - Háje	VŠ zemědělská, postgraduál: VŠE v Praze, ekonomika zahr.obch. a VŠ zemědělská, vědec. řízení a organizace práce (Ing., CSc.)	středoškolský učitel, předseda sdružení Matice Čech, Moravy a Slezska a vydavatel časopisu Matice	žádná	narodil se zde a vyrostl v obci Blatná

3.3.b REGISTROVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

V pořadí druhých senátních voleb, které se v obvodě č. 12 konaly po šesti letech, se v roce 2002 mohlo zúčastnit celkových 109 675 voličů (resp. 109 743 voličů ve druhém kole), přičemž jejich distribuce mezi vymezené velikostní skupiny obcí se v podstatě vůbec nezměnila. Nadále platila situace, ve které se velká města ve složení Písek, Strakonice, Blatná, Vodňany a Vimperk podílela na výsledku voleb nadpoloviční většinou, necelou čtvrtinou se do volebního výsledku zapojoval venkov a zbylou částí disponovaly obce střední velikosti.

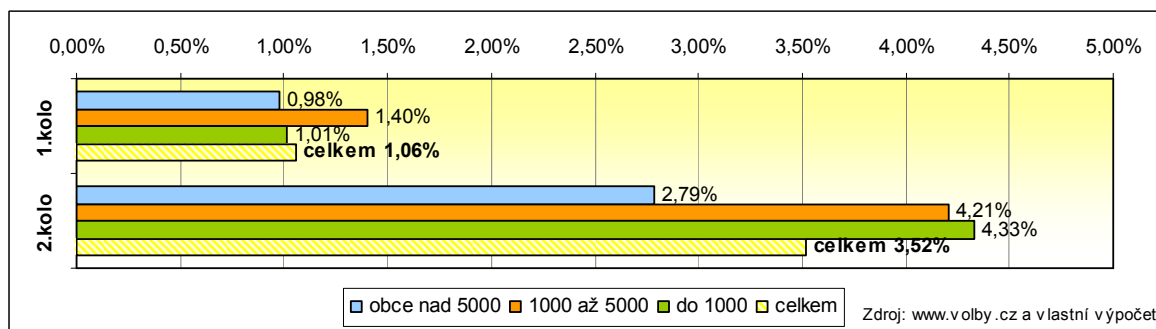
Míra volební účasti ale oproti předchozím volbám výrazně klesla až na hodnotu 25 %, takže do volebních místností „zabloudil“ jen každý čtvrtý registrovaný volič. O trochu vyšší volební aktivitu oproti velkým městům a středním obcím opět prokázal venkov. Situace po uplynutí čtrnácti dnů se evidentně zlepšila, protože druhé kolo senátních voleb proběhlo ve stejném termínu s volbami do obecních zastupitelstev - u veřejnosti populárnějších. Míra volební účasti tak ve druhém kole výrazně vzrostla na 36,4 %. Na venkově, kde se komunální volby těšily největší popularitě pak volební účast do Senátu dosáhla hodnoty 40,5 %.

Graf 10: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

Souběh senátních voleb s komunálními pak v negativním smyslu potvrdila i míra neplatných hlasů. V prvním kole byla oproti normálu opět vyšší v hodnotě 1,1 % neplatných hlasů, ale namísto poklesu ve druhém kole zaznamenala rapidní nárůst na 3,5 % neplatných hlasů. Tato vysoká hodnota byla přičtena na vrub právě souběhu dvou odlišných voleb, v rámci kterých voliči hlasovali podle naprosto rozdílných volebních pravidel.

Graf 11: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

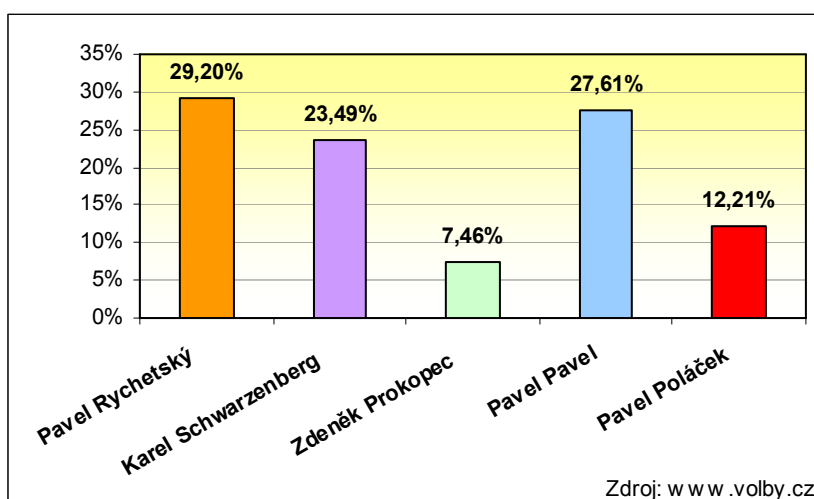

3.3.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Po sečtení odevzdaných hlasů v senátních volbách 2002 se objevily celkem překvapivé výsledky v neprospěch bývalého senátora Pavla Rychetského, jenž se pokoušel obhájit svůj mandát. Na výsledkové listině se sice objevil na prvním místě se ziskem 29,2 % hlasů, nicméně v blízkém závěsu na něm se držel jeho největší soupeř z ODS Pavel Pavel se ztrátou pouhých 430 hlasů (1,6 % hlasů). Tento těsný výsledek dvou největších rivalů navíc poměrně úspěšně atakoval kníže Karel Schwarzenberg, na kterého ale za zisk 23,5 % hlasů zbylo až třetí nepostupové místo. Dvojici, která se ve druhém kole utkala o křeslo senátora, vytvořili jako v předchozích volbách kandidáti dvou nejsilnějších politických stran v zemi. Ve vzájemném duelu se utkali sociální demokrat a občanský demokrat, zároveň všeobecně mediálně známá osobnost s dlouholetým působením ve vysoké politice na jedné straně a na straně druhé regionální osobnost aktivně se podílející na politickém životě na úrovni obce a kraje.

Zbývajícím dvěma kandidátům se již nedostalo velké podpory od voličů a s velkým odstupem v počtu hlasů se zařadili na čtvrtou a pátou pozici. Komunistický kandidát Pavel Poláček získal 12,2 % hlasů a Zdeněk Prokopec nominovaný SNK ED obdržel pouhých 7,5 % hlasů.

Graf 12: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 12 Strakonice

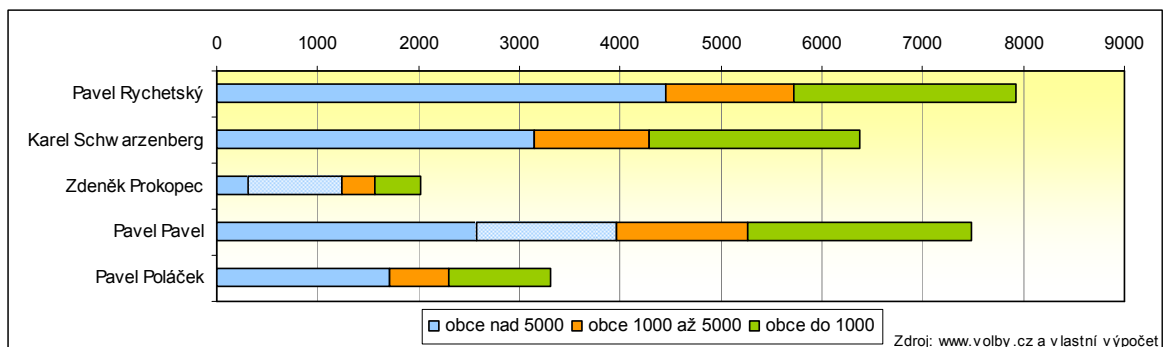

Vyrovnanost souboje mezi dvěma (resp. třemi) vedoucími kandidáty dokládají jejich volební zisky rozložené mezi tři velikostní kategorie obcí. Zatímco Pavel Rychetský dokázal zvítězit ve velkých městech a získat si na druhého Pavla Pavla náskok v podobě

500 hlasů, ve středních a malých obcích se situace vyměnila. Pavel Pavel zabodoval v malých obcích do pěti tisíc obyvatel, předstihl Rychetského a stáhl jeho náskok z velkých měst o 70 hlasů. Dva favority voleb jen s mírným odstupem stíhal Karel Schwarzenberg, který nejvíce ztratil právě ve velkých městech, jež v obvodě č. 12 představovala nejdůležitější a největší zásobárnu hlasů. Naopak na venkově a ve středně velkých obcích držel s vedoucími kandidáty krok.

Kandidát Pavel Poláček, nestraník nominovaný KSČM, obdržel sice nižší, ale velice vyrovnanou podporu ve všech třech skupinách obcí. Jako komunistický kandidát se mohl spolehnout na síť stranických organizací KSČM a její disciplinované voličstvo jak ve velkých městech tak na venkově. Zisky hlasů v pořadí posledního Zdeňka Prokopce byly tak nízké, že jen stěží překonaly hranici 2 000 hlasů. Za zmínku stojí snad jen podpora v jeho domácím městě, která na počet hlasů překonala jeho zisky z jednotlivých kategorií obcí.

Graf 13: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

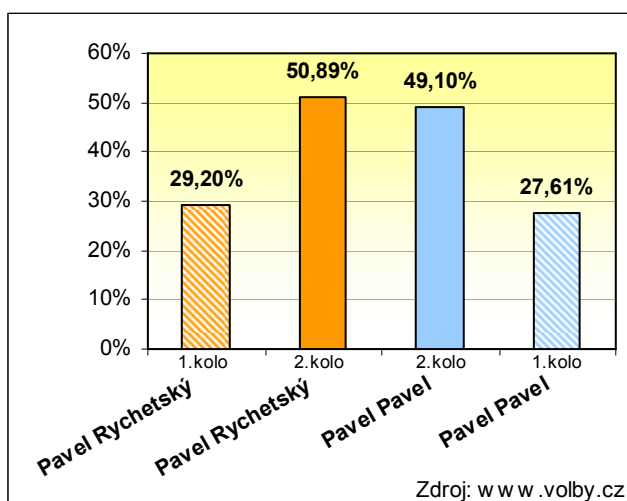

3.3.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

Výsledky prvního kola v senátním obvodě č. 12 slibovaly zajímavý a dramatický boj o křeslo v horní komoře parlamentu. Proti sobě stáli dva naprosto svébytní kandidáti s odlišnými charakteristickými rysy a přitom velice podobnými volebními zisky z předchozího kola. Jejich vzájemný souboj nakonec vyvrcholil ve velice blízký volební výsledek, o kterém rozhodlo jen 672 platných hlasů (1,8 % hlasů). Vítězem se ziskem těsné nadpoloviční většiny hlasů v hodnotě 50,9 % hlasů zvítězil kandidát sociální demokracie Pavel Rychetský a prodloužil tak svůj výkon senátorského mandátu o další funkční

období.⁹³ Občanský demokrat Pavel Pavel, místostarosta Strakonice a krajský zastupitel, sice dokázal oproti prvnímu kolu navýšit zisky svých hlasů, na celkové vítězství to však nestačilo. V nárůstu hlasů totiž porazil svého volebního rivala Rychetského pouze v jedné kategorii obcí střední velikosti. Velká města a venkov na svoji stranu lépe přitáhl právě bývalý senátor Rychetský.

Graf 14: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 12 Strakonice

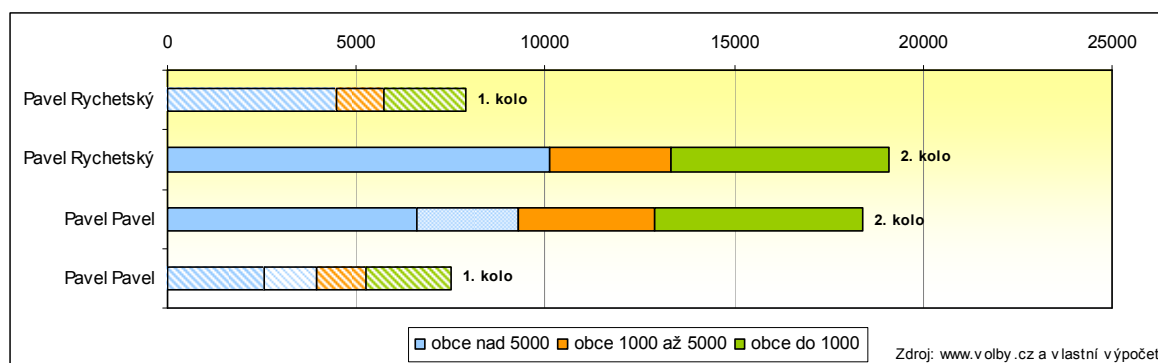
K rapidnímu nárůstu hlasů obou kandidátů bezesporu přispěla zvýšená volební účast ve druhém kole, kterou vyprovokoval souběh s volbami do obecních zastupitelstev. Hodnocení přelivu hlasů od voličů, jejichž preferovaný kandidát vypadl v prvním kole, je o to složitější, že velký podíl hlasů získal nestraník nominovaný US-DEU Karel Schwarzenberg. Jeho volební zisky se odvíjely spíše od charismatické osobnosti než stranické náklonnosti k pravicové US-DEU, toho času koaličního partnera vlády levého středu. Elektorát Karla Schwarzenberga a Zdeňka Prokopce za SNK ED se pravděpodobně rozptýlil mezi dva favority voleb buď na základě jejich osobnostních rysů či na základě stranické profilace, anebo se jejich voliči rozhodli podruhé v senátních volbách nehlasovat vůbec. Hlasy levicového kandidáta KSČM Pavla Poláčka ve většině případů patrně podpořily sociálního demokrata.

Pavel Rychetský ve druhém kole potvrdil vedoucí postavení a úspěšně obhájil svůj mandát. V roce 2002 se tak stal podruhé v řadě senátorem za volební obvod č. 12. Znovuzvolení

⁹³ Pavel Rychetský byl v roce 2003 jmenován soudcem Ústavního soudu ČR. Z důvodu neslučitelnosti funkcí se musel vzdát výkonu senátorského mandátu a na jeho senátorský post byly vypsané doplňovací volby, ve kterých zvítězil Josef Kalbáč z KDU-ČSL. Druhé šestileté funkční období Pavla Rychetského tak trvalo pouze jeden rok.

Pavla Rychetského však nebylo žádnou samozřejmou a jistou záležitostí, protože se mu dokázali postavit silní protikandidáti a celkem reálně ohrozit jeho pozici.

Graf 15: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

Nejblíže k vítězství měl Pavel Pavel, který měl dobré výchozí podmínky v podobě stranické příslušnosti k tehdy nejsilnější opoziční straně ODS a především v podobě vlastního regionálně silného postavení a dobré známosti místního prostředí. Přesto se z výhry nakonec radoval Pavel Rychetský, kterému k vítězství jistě dopomohla šestiletá zkušenost s výkonem senátorského úřadu.

3.3.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

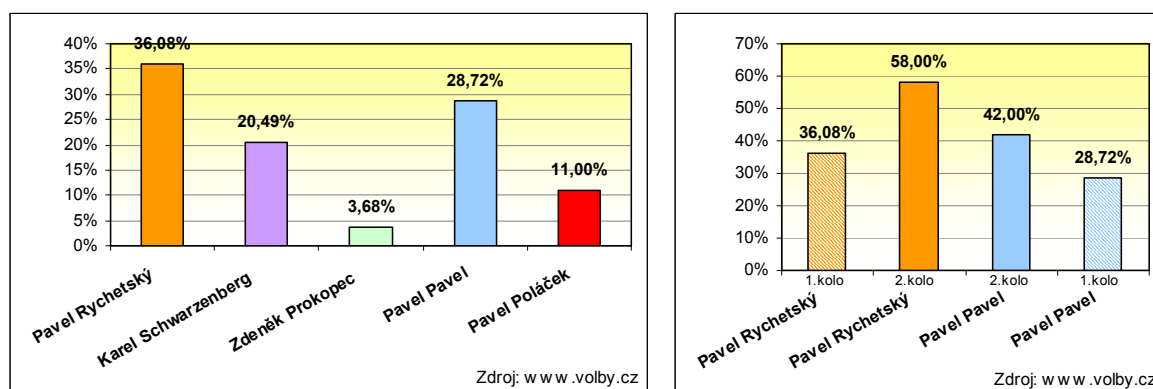
■ STRAKONICE

Město Strakonice, druhé nejlidnatější v senátním obvodě, zahrnovalo v době voleb 2002 celkem 19 121 voličů (resp. 19 101 voličů pro druhé kolo). K volbám se z nich dostavila jen pouhá čtvrtina, protože míra volební účasti v prvním kole voleb dosahovala 25,4 %. Situace se mírně zlepšila ve druhém kole, kdy k volbám přišlo 36,2 % voličů. Politická orientace města stále nebyla výrazněji vyprofilovaná a v podstatě zde koexistovala rovnocenná podpora pravicové ODS a umírněné levice v podobě ČSSD. Na komunální úrovni byla situace obdobná, jen poměrně silné postavení zaujímala i místní organizace KSČM.

Jako domácí kandidát nastupoval do voleb Pavel Pavel, který se ve Strakonici narodil, bydlel a podnikal ve firmě zabývající se manipulací těžkých a rozměrných břemen. O své zajímavé práci navíc psal knihy, publikoval články a přednášel. Po dobu čtyř let zastával funkci místostarosty města a v roce 2000 stal zastupitelem Jihočeského kraje. Osobnost občanského demokrata Pavla Pavla, který přicházel do každodenního styku s občany města, tak musela být napříč Strakonice všeobecně velice dobře známá.

Výsledková listina prvního kola voleb však na přítomnost rodáka ze Strakonice jakoby zapoměla. Pavel Pavel si na své konto připsal až druhé místo s nikterak vysokým ziskem 28,7 % hlasů, ale přitom s výraznou ztrátou na prvního Pavla Rychetského o 7,4 % hlasů (354 hlasů) strakonických voličů. Pořadí zbylých kandidátů nebylo nijak výjimečné a drželo se vzoru celkových výsledků.

Graf 16: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Strakonice

Ani ve druhém kole se domácímu místostarostovi nepodařilo zvrátit výsledek voleb. Pavel Pavel opět prohrál, dokonce jasným poměrem 42 % hlasů ku vítězným 58 % hlasů Pavla Rychetského. Proč se Pavel Pavel nedokázal prosadit ve svém rodném městě, v němž navíc aktivně politicky působil, podnikal a byl dobře známou osobností, která se opírala o občanskou demokracii se silným postavením její strakonické organice, zůstalo otázkou otevřenou spekulacím. Jako jedna z možností se nabízí soustředění předvolební kampaně do vzdálenějších měst a obcí regionu volební obvodu a zanedbání kampaně ve vlastním městě, kde automaticky předpokládal podporu na základě své trvalé přítomnosti a známosti. Další možností mohl být osobní přístup Pavla Pavla k místní veřejnosti, která ho nemusela vnímat jako vhodného kandidáta na senátora, anebo naopak za nízkými volebními zisky ve Strakonici mohla stát jeho přílišná úspěšnost vyvolávající závist spoluobčanů. Ať tomu bylo jakkoli, Pavel Pavel oproti očekávání ve svém domácím městě nezískal širší voličskou podporu a jednoznačně podlehl vítěznému Pavlu Rychetskému.

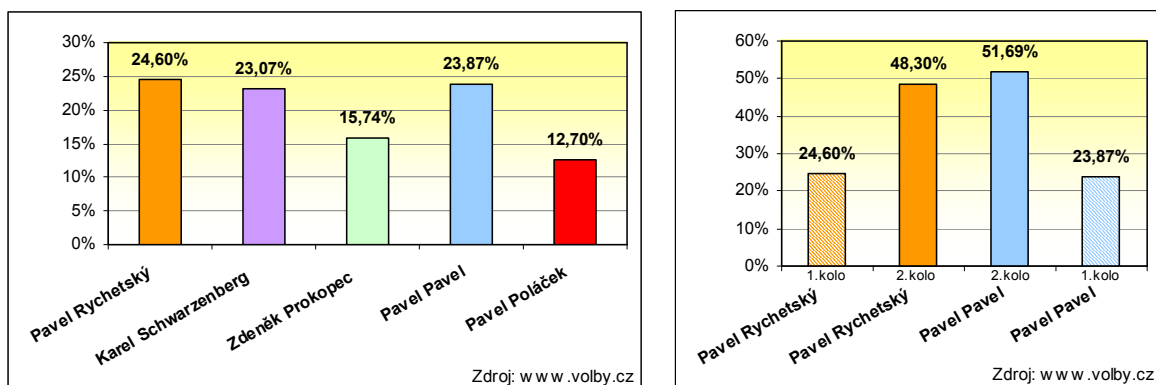
■ PÍSEK

Během šesti let se město Písek rozrostlo o další obyvatele a jen utvrdilo svoji pozici největšího města senátního obvodu č. 12. V době voleb čítalo dohromady 24 096 voličů (resp. 24 104 voličů ve druhém kole). Nízká míra zdejší volební účasti v hodnotě 24,7 % znamenala účast jen každého čtvrtého voliče. Ve druhém kole se opět z důvodu souběhu s volbami do místních zastupitelstev volební účast zvedla alespoň na 36,2 %. Z hlediska

politické orientace se Písek i nadále profiloval směrem k pravé části politického spektra, občanská demokracie se mohla spolehnout na vysokou podporu jak v poslaneckých tak komunálních volbách.

Město Písek vytvářelo domácí prostředí pro nestrannického kandidáta Zdeňka Prokopce, kterého nominovala strana SNK ED. Bývalý člen KSČ, který byl na počátku 70. let pro své politické názory ze strany vyloučen, se v Písku usadil po Sametové revoluci, když v roce 1990 přijal funkci přednosta Okresního úřadu Písek. Jeho profese a trvalé bydliště v Písku mu pravděpodobně zaručily určité povědomí místní veřejnosti o jeho osobě. Nicméně jeho úspěšnost byla limitována stranickou příslušností, protože se do voleb postavil bez opory některé z hlavních celostátních politických stran.

Graf 17: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Písek

Výsledková listina po prvním kole voleb na první pohled zaujala velice těsnými zisky kandidátů, kteří obsadili první tři místa, a také solidní podporou Zdeňka Prokopce, jenž dokázal porazit komunistického kandidáta a obsadit čtvrté místo. Pořadí na předních místech se nijak neodchýlilo od celkových výsledků voleb, ale rozhodovaly o něm skutečně jednotlivé hlasy. Na prvního Pavla Rychetského se ziskem 24,6 % hlasů ztrácel Pavel Pavel na druhém místě pouhých 43 hlasů (0,7 % hlasů). Karlu Schwarzenbergovi zase scházelo na druhého Pavla Pavla jen 47 hlasů (0,8 % hlasů). Z hlediska celkového objemu hlasů si tak všichni tři pánové připsali na svá konta vysoké a velice podobné zisky hlasů, protože Písek představoval nejlidnatější město senátního obvodu. Relativně vysoký podíl hlasů si tak v Písku dokázal zajistit i domácí kandidát Zdeněk Prokopec, který ziskem 15,7 % hlasů vysoce překročil svůj procentní průměr za volební obvod a odsunul Pavla Poláčka na poslední, páté místo. Osobně pro Zdeňka Prokopce se výsledek v Písku stal dílčím úspěchem, který v porovnání s jeho celkovými zisky znamenal velkou početní vzpruhu hlasů.

Zveřejnění výsledků druhého kola píseckých voleb přineslo překvapení v podobě vítězství občanského demokrata Pavla Pavla. Senátor Pavel Rychetský dokázal na svoji stranu přilákat pouze 48,3 % hlasů a v Písku skončil až na druhém místě. Triumf Pavla Pavla byl postaven na 251 hlasech (3,4 % hlasů) místních voličů. Těsný výsledek voleb v podstatě koresponduje s politickou situací na místní úrovni, kde se velice silnému postavení těší tři celostátní politické strany ODS, ČSSD a KSČM. V senátních volbách pak bylo otázkou, na čí stranu se přikloní více nestabilních a přelétavých voličů, pro než je prioritou osobnostní charakteristika kandidáta a nikoli jeho stranická příslušnost. A také, kterému z kandidátů se podaří dostat k volbám více svých potenciálních voličů, jež se prvního kola jednoduše nezúčastnili.

Na volební chování v Písku se tedy nominace domácího kandidáta příliš výrazně neprojevila. Ačkoli obdržel vyšší počet hlasů, ze čtvrtého místa mohl sledovat souboj dvou (tří) favoritů voleb jen z povzdálí. Zdeněk Prokopec, který sice dlouhodobě zastával vysokou pozici na místní okresním úřadě, ale nikdy se nezapojil do veřejné politické činnosti ve městě nebo v regionu, nemohl konkurovat třem skutečně silným osobnostem svých protikandidátů. Pro úplnost je třeba dodat, že na úspěch Karla Schwarzenberga v Písku by se mohlo pohlížet z perspektivy vnímání jeho osoby píseckou veřejností jako blízké a známé osobnosti. Dětství a mládí Karla Schwarzenberga totiž bylo svázáno s obcí Čimelice a Orlíkem, které spadají do okresu Písek, nicméně se nachází až za hranicemi senátního obvodu č. 12.

■ BLATNÁ

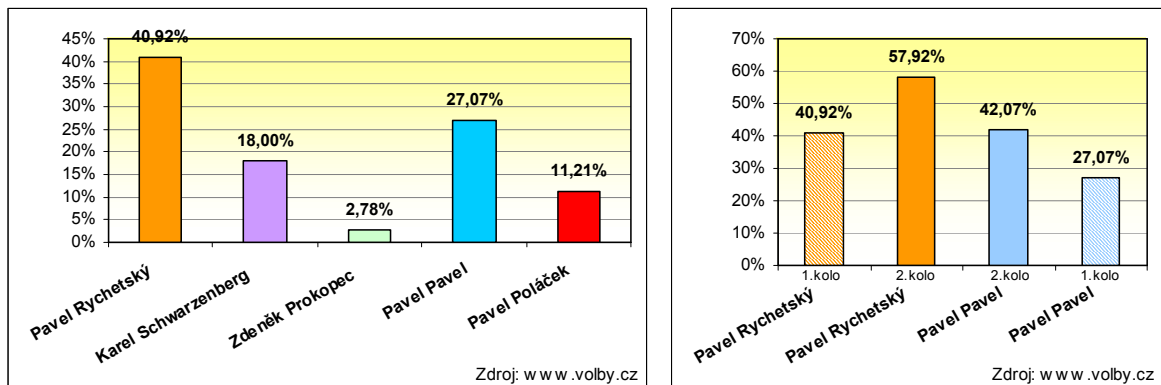
Městečko Blatná, které se administrativně řadí do strakonického okresu, představuje na počet obyvatel třetí největší město senátního obvodu. Do voleb v roce 2002 registrovalo celkem 5 430 voličů (resp. 5 435 voličů pro druhého kolo). Míra volební účasti dosahovala už standardní hodnoty 26,2 %, ale ve druhém kole výrazně navýšila na 40,4 %. Podle výsledků voleb do Poslanecké sněmovny s jasným vítězství ČSSD se Blatná zařadila mezi obce nakloněné levici. Na komunální úrovni se ale vedle nejúspěšnějších místních SNK prosazuje sociální demokracie společně s ODS.

Specifikem Blatné ve spojitosti se senátními volbami 2002 je kandidát Pavel Poláček nominovaný KSČM, který se zde narodil a prožil zde své dětství. Nicméně z města odešel už v době studia na střední škole a od té doby se v regionu nevyskytoval. V době voleb

trvale žil a pracoval v Praze jako středoškolský pedagog, zároveň předsedal vlasteneckému sdružení Matice Čech, Moravy a Slezska.

Výsledková listina v Blatné nepřinesla žádné radikální výkyvy nebo změnu pořadí kandidátů. Pavel Poláček skončil až na čtvrtém místě se ziskem 11,2 % hlasů, který zhruba odpovídal velikosti místního komunistického elektorátu.

Graf 18: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 v obci Blatná

Ve druhém kole nad občanským demokratem Pavlem Pavlem zvítězil kandidát ČSSD a obhájce senátorského mandátu Pavel Rychetský, který obdržel nadpoloviční většinu hlasů v hodnotě 57,9 %.

Volební chování voličů v Blatné nebylo žádným prokazatelným důkazem ovlivněno skutečností, že bylo rodným městem jednoho z kandidátů. Vztah Pavla Poláčka k Blatné byl natolik volný, že nemohl mít efekt na volební výsledek ani v konkrétní obci, tím spíše v celém volebním obvodu. Svoji podporu tedy získával díky nominaci komunistickou stranou a její husté síti místních stranických organizací. Městečko Blatná svým volebním chováním potvrdilo, že pokud kandidát není všeobecně a mediálně známou osobností, pak musí výrazně veřejně působit alespoň na úrovni města, nejlépe na úrovni regionální.

4. SENÁTNÍ OBVOD Č. 15 PELHŘIMOV

4.1 PROFIL SENÁTNÍHO OBVODU

Senátní obvod č. 15 Pelhřimov leží v západní části Českomoravské vrchoviny. Jeho severní část koresponduje s hranicemi okresu Pelhřimov, nicméně senátní obvod pokračuje dál

směrem na jih a zahrnuje ještě zhruba dvě třetiny území sousedního okresu Jindřichův Hradec.⁹⁴ Podle počtu registrovaných voličů obvodu se na volebních výsledcích podílejí oba okresy přibližně rovným dílem, 53,5 % voličů pochází z okresu Pelhřimov a zbylých 46,5 % voličů z okresu Jindřichův Hradec. Na charakteristice obvodu se tak projevuje každý z okresů přibližně z jedné poloviny.

Celková rozloha obvodu č. 15 zahrnuje celé území pelhřimovského okresu o rozloze 1 290 km² a převážnou většinu okresu jindřichohradeckého, který je s 1 944 km² územně největším okresem v republice, tzn. volební obvod dohromady okupuje přibližně 2 500 km². Území senátního obvodu má geograficky podlouhlý tvar, takže zatímco v severní části má krajina spíše podhorský charakter, na jižním okraji je reliéf jen mírně zvlněný. I nadmořská výška, na severu mezi 550 až 600 m n. m., směrem k jihu pozvolna klesá až ke 400 m n. m. Pelhřimovský okres se rozkládá na hlavním evropském rozvodí, jež od sebe dělí úmoří Černého a Severního moře. Přesto se zde nevyskytují žádné významné vodní toky, snad s výjimkou pramene Želivky. V jižní části senátního obvodu v okrese Jindřichův Hradec je nejdůležitější řekou Lužnice a její přítok Nežárka, která protéká jeho okresním městem. Specifickým rysem jindřichohradeckého okresu jsou rozsáhlé soustavy rybníků, jejichž počet se na celém jeho území pohybuje kolem 2,5 tisíce a které zabírají asi 6 % plochy okresu.⁹⁵ Rozsáhlost vodních ploch má sekundárně vliv i na podnebí regionu.

Celkový počet obyvatel obvodu č. 15 tvoří asi 132 tisíc lidí, kteří žijí ve 193 městech a obcích. Velikost obcí, která v regionu drtivě převažuje a je pro něj zcela typická, jsou malé vesnice do tisíce obyvatel.⁹⁶ V obvodě se dále nachází 19 obcí ve střední kategorii od tisíce

⁹⁴ Senátní obvod č. 15 se tedy skládá z území, která náleží ke dvěma odlišným krajům. Zatímco okres Pelhřimov se řadí ke kraji Vysočina, okres Jindřichův Hradec je součástí Jihočeského kraje.

⁹⁵ Značný počet rybníků se ale nachází v blízkosti Třeboně, která je součástí sousedního senátního obvodu č. 14 České Budějovice.

⁹⁶ V okrese Pelhřimov zaujímá kategorie nejmenších obcí 90% ze všech obcí, v okrese Jindřichův Hradec pak 85 % ze všech obcí.

do pěti tisíc obyvatel⁹⁷ a čtyři velká města nad pět tisíc obyvatel, z pelhřimovského okresu se jedná o Humpolec, Pacov a Pelhřimov, z okresu jindřichohradeckého pouze o okresní město Jindřichův Hradec. Hustota zalidnění je vzhledem k velké rozloze území poměrně nízká a pohybuje se kolem 52 obyvatel na km².

Charakteristika obvodu z ekonomického hlediska ukazuje, že 11,6 % ekonomicky aktivních obyvatel je zapojeno v zemědělství, lesnictví nebo rybolovu, 42,2 % ekonomicky aktivních obyvatel se podílí na průmyslu⁹⁸ a stavebnictví a zbylých 46,2 % se zabývá službami. Průměrná mzda tamních obyvatel byla při srovnání s celorepublikovým průměrem výrazně nižší a postupem času dokonce nabrala klesající tendenci z původních 85 % na 80 % hodnoty celostátního průměru. Míra nezaměstnanosti se ale dlouhodobě drží pod průměrem republiky, v roce 1996 v obvodě existovalo 2,1 % nezaměstnaných a v roce 2002 jen 4,6 % nezaměstnaných.

Sociální profil senátního obvodu z hlediska vzdělanosti obyvatel vykazuje poměrně nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných občanů, kterých bylo v roce 2001 evidováno pouhých 5,1 %, ačkoli Jindřichův Hradec je univerzitním městem se sídlem Fakulty Managementu VŠE v Praze. Základní školou či učňovským oborem naopak ukončilo své vzdělání asi 55 % obyvatel. Náboženské vyznání obyvatel je evidentně silnější v pelhřimovském okrese, ve kterém se nachází 46 % věřících. Naopak okres Jindřichův Hradec vykazuje míru religiozity velice blízkou právě republikovému průměru a stahuje tak míru náboženské víry v senátním obvodě na 40,8 %. Intenzita konfese se v politické orientaci voličů projevuje pouze u voličů pelhřimovského okresu, kteří výrazněji preferují volbu křesťanských demokratů. Jinak se ale politické naladění voličů obou okresů příliš neliší. Obecně je nakloněno spíše doleva, což dokazují nadprůměrné zisky sociálních demokratů i komunistické strany v poslaneckých volbách.

⁹⁷ Z těchto 19 obcí ve velikosti mezi tisícem a pěti tisíci obyvateli leží 8 na území okresu Pelhřimov a 11 na území okresu Jindřichův Hradec.

⁹⁸ Okres Pelhřimov je znám především strojírenstvím (Agrostroj Pelhřimov, a.s.) a spotřebním průmyslem (Škrobárna Pelhřimov a.s., Pivovar POUTNÍK Pelhřimov, Spojené kartáčovny a.s. SPOKAR Pelhřimov). V okrese Jindřichův Hradec má dlouholetou tradici především zpracovatelský průmysl, konkrétně potravinářský (AGRO-LA s.r.o. Jindřichův Hradec), textilní (JITKA a.s. Jindřichův Hradec), dřevozpracující, strojírenský apod.

Tabulka 5: Profil okresů v obvodě č. 15 Pelhřimov

	PE		JH	
	1996	2002	1996	2002
Počet obcí	120	120	106	106
do 999	107	108	90	90
1000 - 4999	10	9	13	13
nad 5000	3	3	3	3
Počet obyvatel	74 062	72 589	93 931	92 846
0 - 14 let	13 051	11 412	17 613	15 161
15 - 64 let	50 406	50 068	63 742	64 828
nad 65 let	10 605	11 109	12 576	12 857
průměrný věk	38,0	39,7	37,0	38,8
Míra nezaměstnanosti¹	2,6	3,8	1,5	5,6
Průměrná mzda²	8 114	13 025	8 427	12 834
Politická orientace³				
ODS 29,6% x 24,5%	24,6	22,2	25,8	22,3
ČSSD 26,4% x 30,2%	26,2	31,6	26,3	34,8
KSČM 10,3% x 18,5%	12,2	19,5	12,7	19,6
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	11,9	15,3	8,9	11,6
SPR-RSČ 8,0%	8,5		8,9	
ODA 6,4%	6,2		8,9	

	PE	JH
	2001	2001
Rozloha okresu (km²)	1 290	1 944
zemědělská půda	793	923
Hustota zalidnění (ob. / km²)	56	48
Vzdělání (%)		
základní	54,4	55,6
úplné střední s maturitou	20,1	18,8
vyšší odborné a nástavbové	2,9	2,3
vysokoškolské	5,1	5,0
Zdravotní péče (lékař / 1000 ob.)	2,9	3,0
Hospodářství		
zemědělství, lesnictví, rybolov	12,3	10,7
průmysl a stavebnictví	42,0	42,4
obchod, doprava a další ⁵	30,7	30,7
ostatní služby ⁶	15,0	16,2
Náboženské vyznání⁷		
věřící	46,2	34,5
ateisté	39,7	54,3

¹ ∅ ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² ∅ ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (∅ PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ veřejná správa, zdravotnictví, školství

⁶ pohostinství, ubytování, služby pro podniky, výzkum, vývoj,...

⁷ ∅ ČR v r. 2001: 32,1 x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz

Tabulka 6: Profil obvodu č. 15 Pelhřimov

	Senátní obvod č. 15	
	1996	2002
Počet obyvatel	83 304	82 012
0 - 14 let	15 173	13 156
15 - 64 let	56 609	56 934
nad 65 let	11 522	11 922
průměrný věk	37,5	39,3
Míra nezaměstnanosti¹	2,1	4,6
Průměrná mzda²	8 260	12 936
Politická orientace³		
ODS 29,6% x 24,5%	25,2	22,5
ČSSD 26,4% x 30,2%	26,3	33,1
KSČM 10,3% x 18,5%	12,4	19,5
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	10,5	13,6
SPR-RSČ 8,0%	8,7	
ODA 6,4%	7,5	

	č. 15
	2001
Počet registrovaných voličů	108 464
okres Pelhřimov	58 010
okres Jindřichův Hradec	50 454
Vzdělání (%)	
základní	55,0
úplné střední s maturitou	19,5
vyšší odborné a nástavbové	2,6
vysokoškolské	5,1
Náboženské vyznání⁵	
věřící	40,8
ateisté	46,5

¹ ∅ ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² ∅ ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (∅ PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ ∅ ČR v r. 2001: 32,1% x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz a vlastní výpočet

4.2 SENÁTNÍ VOLBY 1996

4.2.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

Senátní obvod č. 15 nabídnul voličům relativně široký výběr ze šesti kandidátů. S výjimkou jednoho neparlamentního subjektu, konkrétně Strany Zelených, prezentovalo svoje kandidáty pět hlavních parlamentních politických stran. Dva ze všech šesti kandidátů přitom byli nestraníci.

Vládní občanská demokracie vyslala do volebního boje svého bývalého poslance Jana Litomiského, který disponoval osobní vazbou k regionu volebního obvodu, protože s rodinou trvale žil v domě po svých prarodičích ve vesnici Vyskytná nedaleko Pelhřimova. Silně křesťansky založený Jan Litomiský vstoupil po Sametové revoluci 1989 do Křesťanskodemokratické strany, občanským demokratem se stal až v okamžiku sloučení stran vládní koalice ODS-KDS. Proti němu postavila sociální demokracie silného soupeře ztělesněného osobou nestraníka Milana Štěcha, jenž zastával funkci místopředsedy ČMKOS a funkci člena představenstva v odborových svazích KOVO. Milan Štěch sice nemohl nabídnout osobní vazbu k volebnímu obvodu, protože pocházel a trvale bydlel v Českých Budějovicích, což je mimochodem velkoměsto jihočeského regionu nepřilíživě vzdálené od jindřichohradeckého okresu. Štěchovy nedostatky způsobené tímto slabým vztahem k volebnímu obvodu však mohla dostatečně vybalancovat přední pozice v odborovém hnutí. Dvě menší strany tehdejší vládní koalice vybíraly své kandidáty mezi regionálními osobnostmi, tzn. kandidáty, již byli veřejně známí uvnitř senátního obvodu. Křesťanští demokraté nominovali do voleb Petra Kesla, který dlouhodobě žil a působil jako ředitel Školského úřadu v Pelhřimově. Kandidát ODA Miloslav Paulík naopak bydlel v Kamenici nad Lipou, kde se po zvolení do místního zastupitelstva v roce 1992 aktivně podílel na politickém životě města. Za svým zaměstnáním přitom vyjížděl do sousedního okresu, konkrétně přímo do Jindřichova Hradce a působil zde od roku 1992 na veřejně dobře viditelné pozici ředitele Státního hradu a zámku Jindřichův Hradec. Osobnost s dobrou znalostí prostředí obvodu dokázali zvolit i komunisté, když do boje o senátorský post nominovali středoškolského učitele Václava Štěpána z Humpolce, který zároveň disponoval zkušeností z dlouholeté politické činnosti v místním zastupitelstvu. Profese učitele však nemohla bezpečně zajistit Václavu Štěpánovi širší známost jeho osoby za hranicemi města Humpolec, otázkou zůstalo nakolik mu pomůže členství v KSČM.

Kompletní seznam kandidátů obsahoval ještě poslední jméno kandidáta Petra Kocha, nestraníka nominovaného zelenými. Nicméně samotný fakt, že k jeho osobě nebyla šance získat více informací, než jeho trvalé bydliště v notně vzdálené Praze a povolání soukromého podnikatele, jasně naznačovalo, že jeho šance na úspěch byly mizivé.

Tabulka 7: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodu č. 15 Pelhřimov

č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. příslu. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Petr Koch 52 SZ BEZPP Praha 10	nezjištěno	soukromý podnikatel v menší firmě	žádná	žádný
2	Václav Štěpán 56 KSČM KSČM Humpolec	Vysoká škola zemědělská v Praze (Ing.)	učitel na Střední zeměděl. škole v Humpolci	člen zastupitelstva: Humpolec (5 let)	žije zde, pracuje a politicky působí
3	Miloslav Paulík 53 ODA ODA Kamenice nad Lipou	FF UK v Praze, obor dějiny umění (PhDr.)	ředitel Státního hradu a zámku v JH	člen zastupitelstva: Kamenice n.Lipou (4 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
4	Milan Štěch 43 ČSSD BEZPP České Budějovice	střední průmyslová škola	místopředseda ČMKOS, člen představenstva Odborových svazů KOVO	žádná	dlouhodobě bydlí a pracoval v sousedním regionu
5	Jan Litomiský 53 ODS ODS Vyskytná	Vysoká škola zemědělská (Ing.)	poslanec ČNR a PS PČR, zeměděl. inženýr	poslanec (6 let), předseda MNV Pelhřimov (1990)	žije zde a zastupoval Jihočeský kraj v PS PČR
6	Petr Kesl 51 KDU-ČSL KDU-ČSL Pelhřimov	vysoká škola (Mgr.)	ředitel Školského úřadu Pelhřimov	žádná	žije zde a pracuje

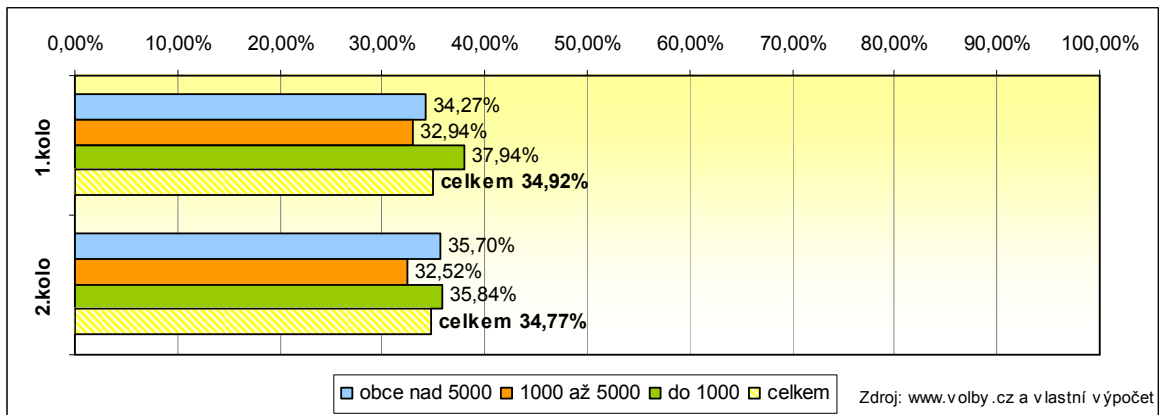
4.2.b REGISTROVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

Rozložení registrovaných voličů mezi tři vymezené velikostní kategorie obcí bylo více méně vyvážené. Celkových 105 577 registrovaných voličů (resp. 105 606 voličů ve druhém kole) bylo téměř shodným podílem rozděleno mezi velikostní kategorie obcí. Střední obce disponovaly 30,6 % voliči obvodu a vesnice 28,9 % voliči obvodu, o něco vyšší počet voličů ve výši 40,5% kumulovala čtyři velká města Jindřichův Hradec, Pelhřimov, Humpolec a Pacov. Všechny tři skupiny obcí tedy promlouvaly do výsledku voleb přibližně stejnou váhou.

Z hlediska volební účasti se senátní obvod č. 15 nijak nevymykal celorepublikovým nízkým číslem, která vykazovala, že se k senátním volbám vypravila zhruba jen třetina voličů. Zajímavostí ale je, že místní volební účast byla v prvním a druhém kole velice

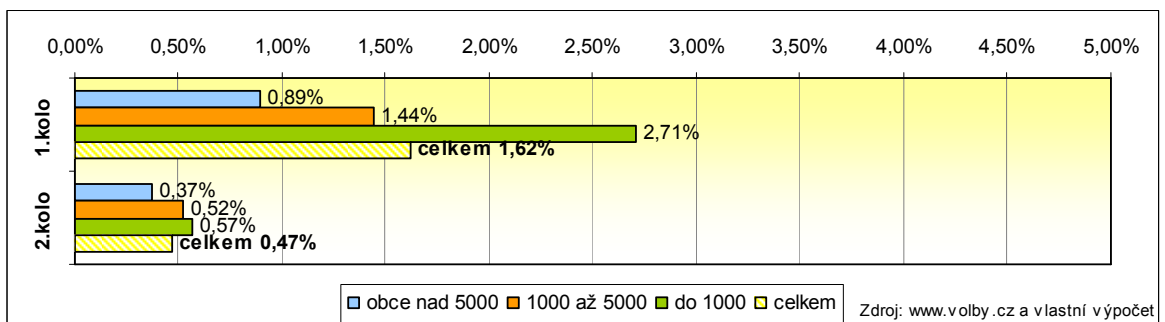
vyrovnaná a blížila se 35 %. Z hlediska volebního obvodu jako celku došlo ve druhém kole jen k zanedbatelnému poklesu míry volební účasti o 0,15 %. V prvním kole byly nepatrně aktivnější voliči v nejmenších obcích, nicméně ve druhém kole tato aktivita venkova zeslábla a klesla na úroveň velkých měst, ve kterých volební účast naopak mírně vzrostla. Nejnižší volební účast se po obě kola udržela ve středních městech od tisíce do pěti tisíc obyvatel.

Graf 19: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

Nezkušenost s volbami do Senátu se projevila i v celostátním navýšení počtu neplatných hlasů. V prvním kole narostl podíl neplatných hlasů až k hodnotě 1,6 %. Na tomto vysokém čísle se podepsali především voliči na venkově, kde neplatné hlasy dosáhly úrovně 2,7 %. Ve druhém kole, v němž voliči prováděli volební akt snadnou technikou prostého výběru jednoho ze dvou kandidátních lístků, poklesla míra neplatných hlasů na standardní hodnotu 0,5 %.

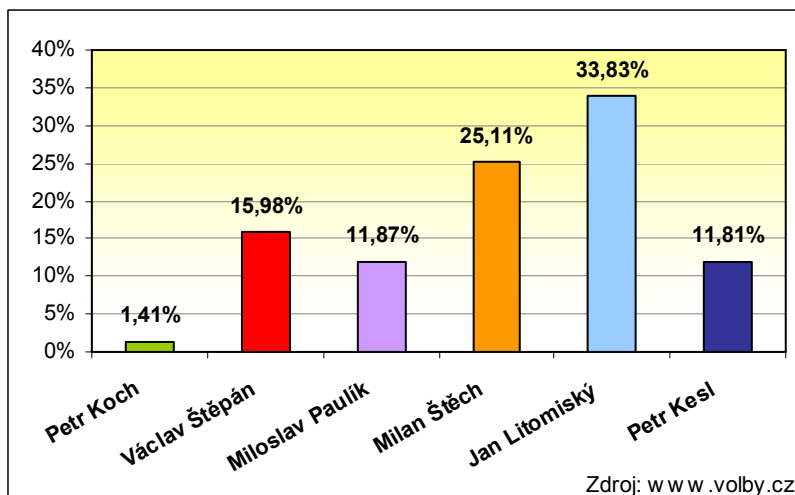
Graf 20: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

4.2.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Výsledky volebního klání v pelhřimovském obvodu neurčily jméno konečného vítěze a nového „majitele“ křesla v horní komoře Parlamentu, protože se žádnému z kandidátů nepodařilo získat nadpoloviční většinu platných hlasů. Přesto poměrně přesvědčivě určily dva favority voleb, kteří se vzájemně utkali ve druhém kole. V pořadí třetí a následující kandidáti poměrně výrazně zaostali za druhým postupujícím, a proto nelze hovořit ani o dramatickém souboji o účast ve druhém kole. Do čela voleb se postavil občanský demokrat Jan Litomiský se ziskem 33,8 % hlasů, na druhém místě skončil kandidát nominovaný sociální demokracií a zároveň vysoký odborový funkcionář Milan Štěch se ziskem 25,1 % hlasů. V pořadí třetí se umístil komunistický kandidát Václav Štěpán, který dosáhl na necelých 16% hlasů. Čtvrté a páté místo od sebe dělil minimální rozdíl hlasů v hodnotě 0,06 %, což reálně představovalo pouhých 200 voličů. Poslední šesté místo patřilo Petru Kochovi, který obdržel zanedbatelných 1,4 % platných hlasů.

Graf 21: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 15 Pelhřimov

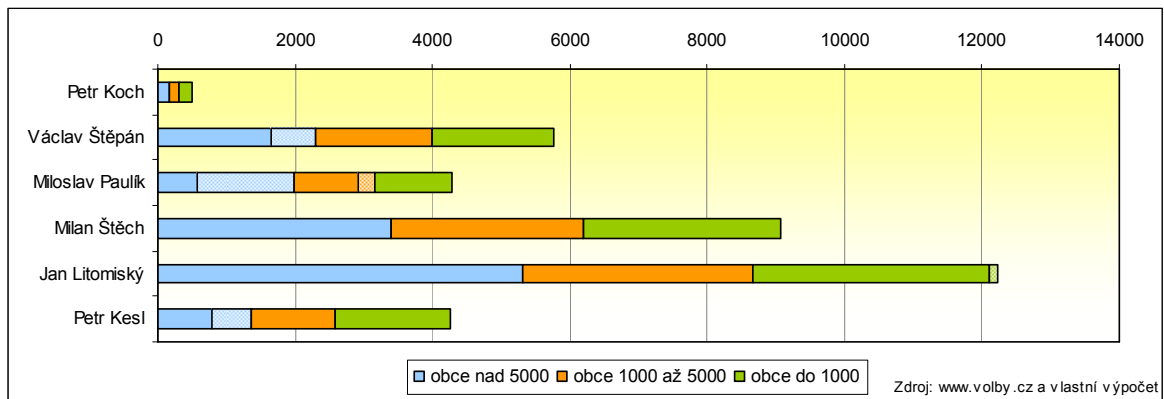

Vítěz prvního kola Jan Litomiský jasně dominoval ve všech kategoriích obcí. Největší náskok oproti druhému Milanu Štěchovi mu zajistila velká města, kde kandidát ODS Litomiský dokázal získat o 1 905 hlasů více. Z celkového hlediska si Jan Litomiský nejlépe vedl právě ve velkých městech, ve kterých obdržel nadprůměrných 36,5 % hlasů. Ještě ve středních městech se dokázal udržet v relativně jasném vedení nad ostatními kandidáty. Nejslabším bodem Litomiského se stal venkov s obcemi do tisíce obyvatel, kde získal 31,7 % hlasů a nejmenší náskok na ostatní uchazeče.

O mnoho vyšší podporu si Litomiský připsal v jedné z nejmenších obcí, konkrétně v obci svého trvalého bydliště Vyskytná, kde se jeho na stranu postavilo 44,7 % jeho

spoluobčanů. Nicméně na konečném výsledku neměl úspěch v domácí obci prakticky žádný vliv, neboť ve Vyskytné se i za vysoce nadprůměrné volební účasti dosahující téměř 50 % tamních voličů rozdělovalo mezi všechny kandidáty pouze 226 platných odevzdaných hlasů.

Graf 22: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

Milan Štěch, který obsadil druhé místo, si naopak lépe vedl v malých městech a vesnicích, což lze přičíst jeho funkci v celostátní odborové organizaci a politicky levicové orientaci. Procentuelně nejvyšší zisky mu přinesly obce střední kategorie ve výši 26,7 % hlasů, naopak nejnižší podporu zaznamenal ve velkých městech.

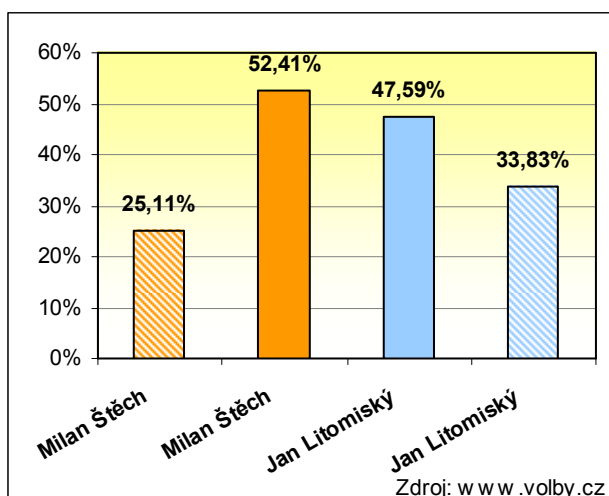
Při zanedbání kandidáta Petra Kocha, který se umístil na chvostu výsledkové listiny s mizivým počtem hlasů, zbyli tři nepostupující kandidáti Václav Štěpán, Miloslav Paulík a Petr Kestl. Srovnání jejich výsledků v rámci jednotlivých skupin obcí názorně ukazuje rozložení jejich voličské podpory. Kandidát a člen KSČM Václav Štěpán se mohl opřít o disciplinovaný komunistický elektorát a rozvětvenou síť stranických organizací KSČM ve městech i na vesnicích. Proto bodoval ve všech velikostních skupinách obcí a dosáhl v nich velice vyrovnaného zisku hlasů. Nicméně ve velkých městech se k Václavu Štěpánovi výrazně přiblížil kandidát ODA Miloslav Paulík, kterému na dosažení Štěpána ve velkých městech chybělo jen 294 hlasů tamních voličů. Dobrou pozici Paulíka v kategorii velkých měst zajistil vysoký zisk hlasů v Jindřichově Hradci, kam Paulík dojížděl za prací a zastával funkci ředitele Státního hradu a zámku Jindřichův Hradec. Paulíkův úspěch v okresním městě byl natolik velký, že pokud by jindřichohradecké hlasy neobdržel, pak by to tak zamíchalo s celkovým pořadím a Miloslav Paulík by se propadl až na předposlední místo. Do jeho volebního výsledku se tedy silně promítlo právě postavení známé a populární osobnosti u místních občanů, kterou získal díky své viditelné profesi a práci ve prospěch rozvoje města.

Na vesnicích zase Václavu Štěpánovi vážně konkuroval lidovecký kandidát Petr Kesl, který na komunistu Štěpána ztrácel pouhých 82 hlasů. Důvod vyšší podpory křesťanského demokrata na venkově lze úspěšně hledat v socioekonomických podmínkách pelhřimovského senátního obvodu, který je regionem s nadprůměrnou mírou náboženského vyznání obyvatel. Ve středních obcích mezi třemi neúspěšnými kandidáty jasněji dominoval Václav Štěpán a o vyrovnané zisky se dělili Miloslav Paulík s Petrem Keslem. V případě kandidáta ODA Paulíka však opět sehrála roli jeho osobnost, protože poměrně vysoký zisk hlasů si v kategorii středních obcí připsal díky Kamenici nad Lipou, ve které bydlel a zasedal v místním zastupitelském sboru.

4.2.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

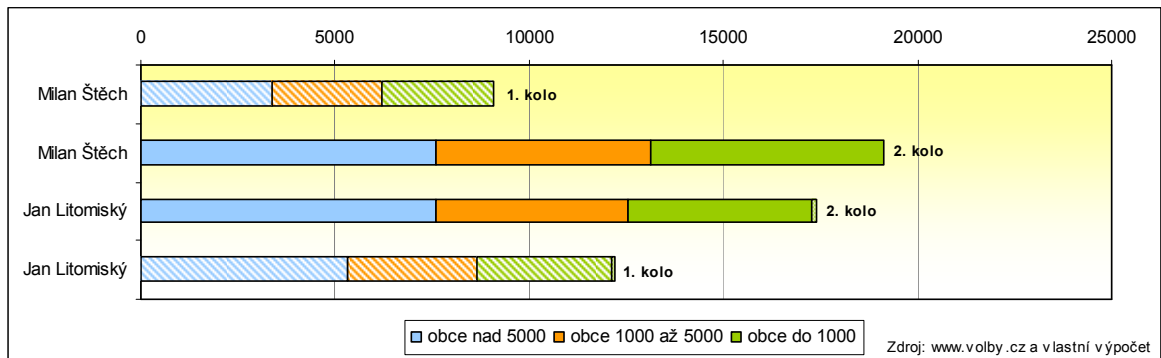
Uzavřené druhé kolo voleb, ve kterém se utkali v souboji *face-to-face* pouze dva kandidáti z kola prvního, vyústilo ve zcela opačný závěr, než se dal předpokládat z výsledků prvního kola voleb. Ačkoli do druhého kola nastupoval jako favorit občanský demokrat Jan Litomiský, nakonec podlehl svému protivníkovi za sociální demokracii Milanu Štěchovi v poměru 47,6 % ku 52,4 % platných hlasů. Na konto odboráře Štěcha tedy přibylo za téměř identické volební účasti jednou tolik hlasů, kolik jich obdržel v první kole voleb. Lze tedy spekulovat o tom, které voliče dokázal přitáhnout na svoji stranu. Největší potenciál se přitom skrýval v aktivním voličstvu, které ztratilo svého preferovaného kandidáta v prvním kole. Nicméně určitá část těchto „zklamaných“ voličů se pravděpodobně rozhodla druhého kola se nezúčastnit, a pak do voleb museli zasáhnout i voliči, kteří nehlasovali v kole prvním.

Graf 23: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 15 Pelhřimov

Nárůst hlasů u obou kandidátů v jednotlivých velikostních skupinách obcí přibližně odpovídal přelivu hlasů podle stranické příslušnosti, který korespondoval s tehdejší politickou situací ve znesvářené vládní koalici. Na stranu Milana Štěcha pravděpodobně přibyly levicové hlasy Václava Štěpána jako kandidáta KSČM a většina středopravicových hlasů Petra Kesla z KDU-ČSL. Naopak na stranu Jana Litomiského se početně připsaly hlasy kandidáta ODA Miloslava Paulíka, možná zeleného Petra Kocha a díky jeho náboženské víře i části voličů křesťanské demokracie. Odchytky v přelivu hlasů mohly být způsobeny mnoha faktory jako např. nedisciplinovaným elektorátem, jiným složením voličů či změnou volební účasti v různých kategoriích obcí (ve druhém kole se lehce navýšila volební účast ve velkých městech, ve středních městech stagnovala a na venkově zaznamenala lehký pokles).

Graf 24: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

Největšího nárůstu hlasů dosáhl Milan Štěch ve velkých městech, když k původním 3 399 hlasů dokázal připojit další 4 185 hlasů. Ačkoli v kategorii velkých měst nakonec těsně prohrál s Janem Litomiským, nárůst hlasů městského obyvatelstva byl v jeho případě skutečně extrémní. Oproti Štěchovi si kandidát ODS připsal k původním velkoměstským ziskům pouhých 2 309 hlasů, tzn. o polovinu méně. Jasnou porážku Litomiskému připravily nejmenší vesnice, ve kterých měli v prvním kole voleb silné postavení právě kandidáti komunistů a křesťanských demokratů, jejichž hlasy se pravděpodobně přelily do podpory středolevého kandidáta Milana Štěcha. Podobný trend, jen v menší intenzitě, nastoupil i v obcích střední velikosti.

Senátorské křeslo ve volebním obvodě č. 15 nakonec získal Milan Štěch a to právě díky volebním pravidlům absolutně většinového dvoukolového systému. V podmínkách relativně většinového systému typu FPTP by totiž křeslo připadlo vítězi prvního kola voleb Janu Litomiskému. Na zvolení Milana Štěcha senátorem se podílel souběh několika

činitelů. V prvním kole se pravděpodobně jednalo o koexistenci faktoru jeho osobnosti jako takové, odvíjející se od pozice místopředsedy odborových svazů a jeho všeobecné známosti u veřejnosti, a od faktoru stranické podpory sociální demokracie. Ve druhém kole pak patrně převážil stranický faktor, od kterého se primárně odvíjel přeliv hlasů od voličů, jejichž preferovaný kandidát vypadnul v prvním kole.

4.2.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ JINDŘICHŮV HRADEC

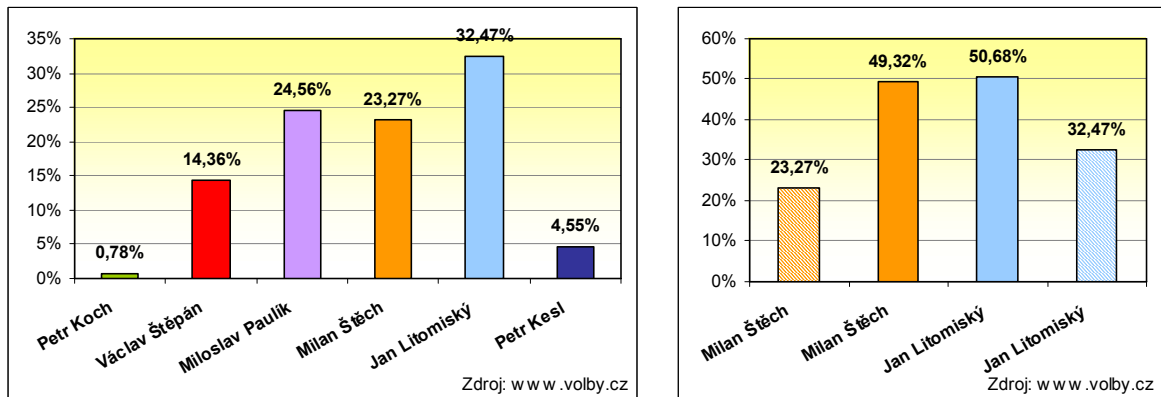
Okresní město Jindřichův Hradec zahrnovalo v době konání senátních voleb 1996 celkem 17 313 registrovaných voličů (resp. 17 325 registrovaných voličů v kole druhém) a představovalo tak na počet obyvatel největší město volebního obvodu č. 15. Míra volební účasti se nijak nevymykla průměru volebního obvodu a dosahovala hodnot 33,5 % v prvním kole a 33,9 % v kole druhém. Politická orientace města na základě tehdejších výsledků poslaneckých a komunálních voleb vykazovala směr spíše pravicový. Nadprůměrnými výsledky se zde mohli pochlubit občanští demokraté, nicméně relativně vysokými zisky hlasů disponovala i krajně levicová komunistická strana. Zatímco sociální demokracie se udržela v mezích své průměrné podpory, křesťanští demokraté se v Jindřichově Hradci propadli do nízkých čísel volebních zisků.

Podmínky volebního klání navíc ovlivnila skutečnost, že jeden z kandidátů dojížděl do města za zaměstnáním, které zviditelnilo jeho osobnost u místní veřejnosti. Jednalo se o člena a kandidáta ODA Miloslava Paulíka, který už čtvrtým rokem zastával pozici ředitele Státního hradu a zámku Jindřichův Hradec, hlavního turistického lákadla města. Dokončení komplexní sedmnáctileté rekonstrukce hradního objektu, nové nápady a jeho veřejná prezentace zvyšovaly atraktivitu pro turisty a sekundárně tak zlepšovaly podmínky pro rozvoj samotného města. Žádný z ostatních kandidátů podobně blízkou vazbou ke městu nedisponoval.

Na základě těchto skutečností se výsledky prvního i druhého volebního kola v Jindřichově Hradci výrazně lišily od celkových výsledků za senátní obvod. První místo bylo beze změny obsazeno Janem Litomiským, což u kandidáta pravicové strany a bývalého poslance v pravicově laděném městě nebylo velkým překvapením. Druhé místo však obsadil Miloslav Paulík, který dokázal porazit Milana Štěcha a odsunout jej až na třetí místo v pořadí. Duel druhého kole by se tak v Jindřichově Hradci odehrál ve zcela odlišném složení protivníků, kdy by se proti sobě postavili dva pravicoví kandidáti, Litomiský z ODS

versus Paulík z ODA. Zůstalo tak otevřenou otázkou, jaký výsledek by tento *face-to-face* zápas přinesl, kdo by dokázal přilákat na svoji stranu více voličů zbylých po neúspěšných kandidátech, popř. kdo by dostal k volbám více nových voličů. Výsledky prvního kola dále ukázaly výraznou ztrátu kandidáta KDU-ČSL Petra Kesla, kterému odevzdali jindřichohradečtí voliči pouhých 4,6 % hlasů.

Graf 25: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Jindřichův Hradec

Druhé kolo, kterého se na základě celkových výsledků senátního obvodu zúčastnili kandidáti Jan Litomiský a Milan Štěch, dopadlo v Jindřichově Hradci opět odlišně a nekorespondovalo s konečným výsledkem voleb. Velice těsným vítězem druhého kola se totiž stal občanský demokrat Jan Litomiský, který porazil Milana Štěcha o 80 hlasů (1,4 % hlasů). Přesto dokázal s 50,7 % hlasy překročit hranici nadpoloviční většiny platných hlasů. Kdyby výsledek voleb závisel pouze na městě Jindřichův Hradec, pak by na senátorské křeslo za obvod č. 15 usedl právě Jan Litomiský.

Příčina odlišného volebního chování jindřichohradeckých voličů byla patrně ovlivněna několika skutečnostmi. Mezi první lze zařadit politickou orientaci města, které se profilovalo spíše pravicovým směrem a nízkou podporou lidovců. Poměrně slabé zisky KDU-ČSL byly pravděpodobnou příčinou výsledku druhého kola, protože k Milanu Štěchovi se nedostal uspokojivý nárůst hlasů. Příbytek voličů hlasujících ve druhém kole pro Štěcha tak byl limitován na přeliv hlasů od komunistického elektorátu. Naopak Jan Litomiský se mohl opřít o část silného pravicového elektorátu velice úspěšného Miloslava Paulíka. Druhým faktorem, jenž zapůsobil na výslednou podobu voleb, byla osobnost Miloslava Paulíka, kterého občané města znali díky dobře vykovávané profesi ředitele místního hradu a zámku. Tento fakt se projevil v rapidně vyšší podpoře v porovnání se zbytkem volebního obvodu. Na závěr lze poznamenat, že v případě Miloslava Paulíka hrála jeho stranická příslušnost k ODA spíše marginální roli, ačkoli podpora ODA napříč

proběhlými poslaneckými a komunálními volbami byla v Jindřichově Hradci lehce nadprůměrná, rozhodně nedosahovala takto širokého elektorátu.

■ PELHŘIMOV

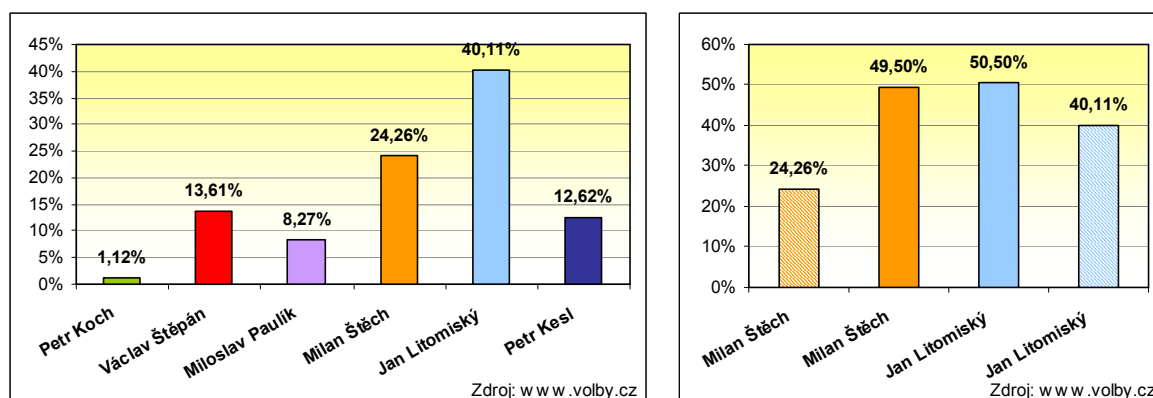
Další okresní město volebního obvodu Pelhřimov se velikostí zařadilo na druhé místo hned za Jindřichův Hradec. Do senátních voleb evidovalo 12 738 voličů (resp. 12 715 voličů pro druhé kolo). Volební účast města Pelhřimov lze hodnotit jako mírně nadprůměrnou, když v prvním kole dosáhla hodnoty 36,1 % a ve druhém kole dokonce 38,7 %. Politická orientace města podle poslaneckých voleb konaných v létě téhož roku nebyla nijak extrémně vyhraněná a v podstatě kopírovala celostátní průměrné zisky hlavních politických stran. Mírný náskok se projevil jen u ČSSD a KDU-ČSL, což v prostředí s nízkou průměrnou mzdou a vysokou mírou nábožensky věřících obyvatel není překvapující. Politickou orientaci lze vyčíst především z komunálních voleb konaných v roce 1994, kdy místní úrovni jasně zvítězila křesťanská demokracie následovaná sociálními demokraty. Širokou voličskou základnu KDU-ČSL ve městě potvrzují data pelhřimovského okresu, jež oproti celostátnímu průměru vykazují vysoká čísla nábožensky věřících občanů. Pozice občanských demokratů na úrovni města Pelhřimov naopak spíše zaostávala.

Jako domácí kandidát vstupoval do voleb v Pelhřimově člen křesťanských demokratů Petr Kesl, který zastával pozici ředitele Školského úřadu Pelhřimov. Jeho nesporným kladem bylo samotné členství v KDU-ČSL, které mu zajišťovalo zisk hlasů lidoveckého elektorátu. Na druhou stranu nebyla Keslova profese natolik výrazná, aby vytvořila širší povědomí o jeho osobě u pelhřimovské veřejnosti, a navíc se Petr Kesl nezapojoval ani do místní politiky. Jeho největším problémem se ale stal jeho soupeř Jan Litomiský, který se mu v Pelhřimově postavil jako téměř domácí kandidát. Občanský demokrat a původně člen KDS Jan Litomiský totiž bydlel se svojí rodinou, která byla velice silně nábožensky založená, ve vesnici velice blízko okresního města. Jeho manželka dokonce pracovala na pelhřimovské Farní charitě. S připočtením politické zkušenosti Jana Litomiského s šestiletým poslaneckým mandátem, díky kterému se stal v Pelhřimově dobře známou osobností, vyrostl lidoveckému kandidátovi Petru Keslovi v jeho domácím městě velice silný protivník.

Výsledky pelhřimovských voleb z hlediska pořadí kandidátů nepřinesly žádné radikální změny. K výměně pozic došlo jen v zadní části výsledkové listiny, když Petr Kesl odsunul Miroslava Paulíka na předposlední páté místo. Z pohledu procentuálního množství

získaných hlasů se ale pelhřimovské volby od celkových výsledků lišily mnohem výrazněji. Jan Litomiský jako vítěz prvního kola voleb dokázal přesáhnout hranici 40 % hlasů od pelhřimovských voličů, naopak druhý Milan Štěch obdržel jen 24,3 % hlasů. I třetí komunistický kandidát Václav Štěpán zůstal se ziskem 13,6 % hlasů pod svým průměrným výsledkem za volební obvod. Na čtvrtém místě se usadil domácí kandidát Petr Kesl, který sice obdržel procentně více hlasů, nicméně jeho podpora v domácím a nábožensky založeném prostředí nebyla příliš přesvědčivá. Hluboko za svým průměrným ziskem skončil kandidát ODA Miloslav Paulík. Nadprůměrné zisky Litomiského a Kesla lze vysvětlit existencí širokého, křesťansky naladěného elektorátu. Pelhřimovští voliči vyznávající křesťanské hodnoty si byli dobře vědomi náboženské víry Jana Litomiského. Proto došlo ke tříštění hlasů křesťansky orientovaného elektorátu, který se z části přiklonil na stranu bývalého člena KDS a recipročně tak ubral hlasy lidoveckému kandidátovi Petru Keslovi.

Graf 26: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Pelhřimov

Duel druhého kola mezi Janem Litomiským a Milanem Štěchem ani v Pelhřimově senátorské křeslo pro Štěcha nepotvrdil, neboť podobně těsným způsobem jako v Jindřichově Hradci zvítězil Jan Litomiský, tentokrát s náskokem pouhých 49 hlasů (1 % hlasů). Při srovnání příbytku hlasů obou finalistů v druhém kole zaznamenal o mnoho větší nárůst Milan Štěch, nicméně na vítězství v Pelhřimově nedosáhl. Na svoji stranu Štěch pravděpodobně přetáhl levicové hlasy po neúspěšném komunistickém kandidátovi Štěpánovi a lidovecké hlasy Petra Kesla. Podporu Janu Litomiskému pravděpodobně vyjádřili pravicoví voliči ODA. Hlasy dalších křesťanskodemokratických voličů už na svoji stranu patrně nepřitáhl.

Volební chování v Pelhřimově bylo částečně ovlivněno sociálními podmínkami uvnitř pelhřimovského okresu, jenž vykazoval vyšší míru nábožensky věřících a zároveň nižší

příjmy obyvatel, a sekundárně politickou náklonností směrem ke křesťanskodemokratickým stranám a stranám levého středu. Významným faktorem působícím na volební chování byly i osobnostní charakteristiky jednotlivých kandidátů. Pelhřimov se stal názorným příkladem toho, že k volebnímu úspěchu nestačí trvalé bydliště a zaměstnání v dané obci, jak je patrné z výsledků Petra Kesla. Důležitým atributem kandidátovi osobnosti je povědomí občanů o jeho aktivní činnosti směřující k veřejnosti samotné, což lze vyčíst z úspěchu bývalého poslance Jana Litomiského nebo Milana Štěcha ve vysoké pozici konfederace odborových svazů.

■ HUMPOLEC

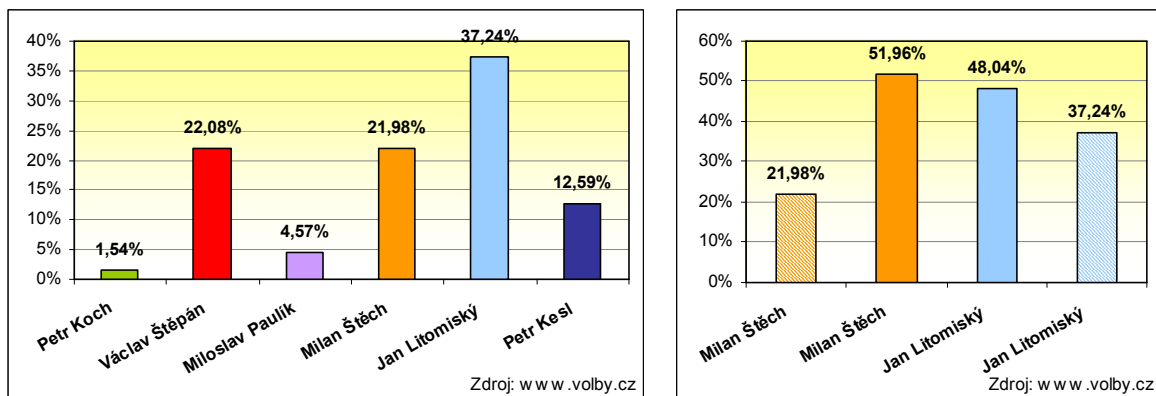
Město Humpolec leží v severní části pelhřimovského okresu přímo u exitu 90 dálnice D 1 v oblasti Vysočiny a představuje třetí největší město senátního obvodu č. 15. V době voleb čítal 8 684 voličů (resp. 8 631 voličů ve druhém kole), ze kterých se k volbám dostavilo 34,1 % a ve druhém kole 36,6 %. Aktuální politická orientace města odečtená z jarních voleb do Poslanecké sněmovny roku 1996 byla nakloněna levicovým silám v podobě ČSSD a KSČM, naopak pravicové strany ODS a ODA ztrácely. Lehce nadprůměrné zisky obdržela i křesťanská demokracie. Na komunální úrovni však působilo mírně odlišné politické klima. Vedle silného postavení místních komunistů se prosadily i pravicové strany ODS a ODA a dobře si vedly i obě strany apelující na nábožensky orientované voliče KDU-ČSL a KDS. Přičemž již není nutné připomínat, že Vysočina je typickým místem s vyšší mírou nábožensky věřících obyvatel.

Do voleb v Humpolci se jako domácí kandidát postavil komunista Václav Štěpán, který byl tamním středoškolským pedagogem a ve svém volném čase se již pátým rokem podílel na politickém životě města z pozice člena humpoleckého zastupitelstva. Jako člen komunistické strany se mohl opřít o její místní členskou základnu ve městě a především o její poměrně široký a disciplinovaný elektorát.

Výsledková listina voleb v Humpolci zcela zamíchala pořadí kandidátů oproti celkovým výsledkům ve volebním obvodě. Stejně umístění si udrželi jen Jan Litomiský na prvním místě a Petr Koch na místě posledním. V pořadí ostatních kandidátů nezůstal kámen na kameni. Na druhé místo se probojoval komunista Václav Štěpán, ačkoli třetího Milana Štěcha překonal o pouhé 3 hlasy. Přesto by s Janem Litomiským vytvořil dvojici, která by se ve druhém kole voleb utkala o senátorské křeslo. Relativně stabilní postavení si udržel lidovecký kandidát Petr Kesl, přesto určitě nedostal maximum hlasů od místního

křesťansky orientovaného elektorátu a lze uvažovat o ztrátě části jeho hlasů ve prospěch bývalého člena KDS Jana Litomiského. S extrémně nízkou podporou v hodnotě 4,6 % hlasů skončil Miloslav Paulík, ačkoli jeho strana ODA měla ve městě rozhodně vyšší přízeň voličů. Jeho slabá podpora byla patrně způsobena tím, že Paulík více působil v jindřichohradeckém okrese - Humpolci notně vzdálenému, a proto se pravděpodobně přiklonilo pravicové voličstvo ODA na stranu kandidáta občanských demokratů pocházejícího nedaleko od Pelhřimova.

Graf 27: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Humpolec

Druhé kolo opět rozhodl velice malý rozdíl hlasů. Tentokrát však dokázal inkriminovaných 123 hlasů získat Milan Štěch a v Humpolci si připsal vítězství. Největší podporu mu jako levicovému kandidátovi patrně vyjádřil početný komunistický elektorát Václava Štěpána.

I v Humpolci ovlivnila chování voličů a výslednou podobu hlasování kombinace faktorů. Na jedné straně působila stranická příslušnost kandidáta ve spojení s politickou orientací města a mírou silného či slabého postavení místních stranických organizací. Na straně druhé působila osobnost kandidáta jako taková, včetně jeho vztahu k danému městu a především k profesní a politické činnosti.

■ KAMENICE NAD LIPOU

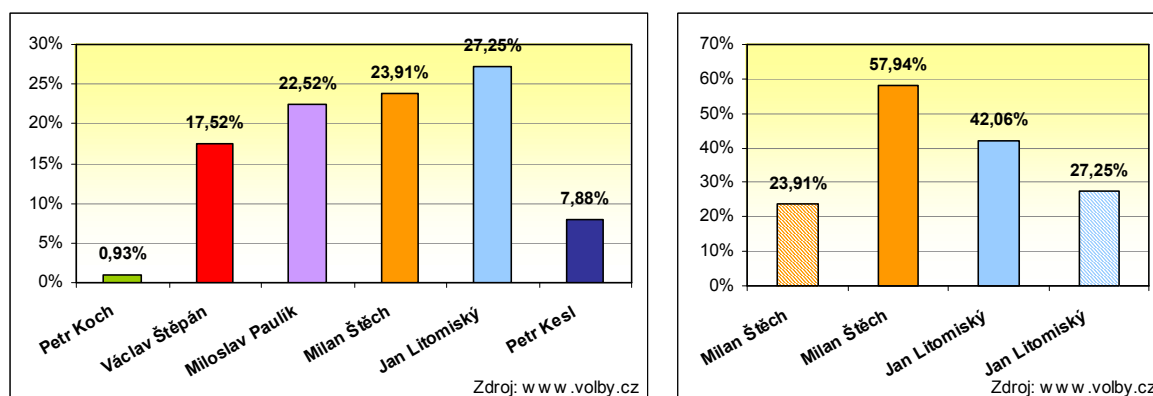
Městečko Kamenice nad Lipou se nachází přibližně v místě geografického středu volebního obvodu č. 15. Administrativně se řadí do okresu Pelhřimov, nachází se však v blízkosti okresu jindřichohradeckého. V době konání voleb město sdružovalo 8 684 voličů (resp. 8 631 voličů ve druhém kole). Míra volební účasti se držela na nízké, ale pro senátní volby standardní hodnotě 34,1 % v prvním kole a 36,6 % v kole druhém. Z červnových poslaneckých voleb 1996 byla čitelná pouze silnější podpora komunistů, kterou potvrzovaly volby do kamenického zastupitelstva. Na komunální úrovni byla

překvapují absence sociálních demokratů a vysoké zisky pravicové ODS a ODA. Silnější postavení na úrovni města zastávali také lidovci.

Domácím kandidátem v Kamenici nad Lipou byl Miloslav Paulík, který profesně velice výrazně působil v Jindřichově Hradci. V Kamenici měl se svojí rodinou trvalé bydliště a už čtvrtým rokem se zapojoval do místního politického života jako člen zastupitelského sboru. Jeho role v městě se tedy lišila od jeho pozice v Jindřichově Hradci, ale i zde byl známou osobností angažující se ve veřejných záležitostech města. Ostatní kandidáti ke Kamenici žádný bližší vztah neměli.

Podoba výsledkové listiny nabyla podle očekávání odlišného charakteru od celkového pořadí kandidátů v rámci obvodu. Na druhou stranu v případě domácího Miloslava Paulíka se dalo předpokládat lepší umístění, než nakonec získal. Byl totiž předstižen jak Janem Litomiským z ODS tak Milanem Štěchem z ČSSD, ačkoli na druhé místo Milana Štěcha ztrácel Paulík pouze 15 hlasů (1,4 % hlasů).

Graf 28: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Kamenice nad Lipou

Volební klání ve druhém kole dokázal v Kamenici nad Lipou úspěšně vybojovat Milan Štěch nominovaný sociálními demokraty. Nárůst jeho hlasů, díky kterému se ze ztrátového druhého místa vyšvihl do jasných vítězství s podporou 57,9 % voličů, byl skutečně rapidní. Za předpokladu, že do druhého kola přišli většinou voliči z kola prvního, pak by Štěchův velký nárůst hlasů nevykompenzovaly pouze komunističtí voliči, dokonce ani s přispěním lidoveckých voličů. Dá se proto předpokládat, že početný elektorát domácího kandidáta Miloslava Paulíka nebyl tvořen výhradně pravicovými, stranicky hlasujícími voliči, ale i těmi, kteří volili Paulíka na základě známosti jeho osoby. Druzí jmenovaní se pak ve druhém kole pravděpodobně přiklonili k volbě kandidáta levého středu Milana Štěcha. Na odchylky v přelivu hlasů jistě zapůsobila i vyšší míra volební účasti.

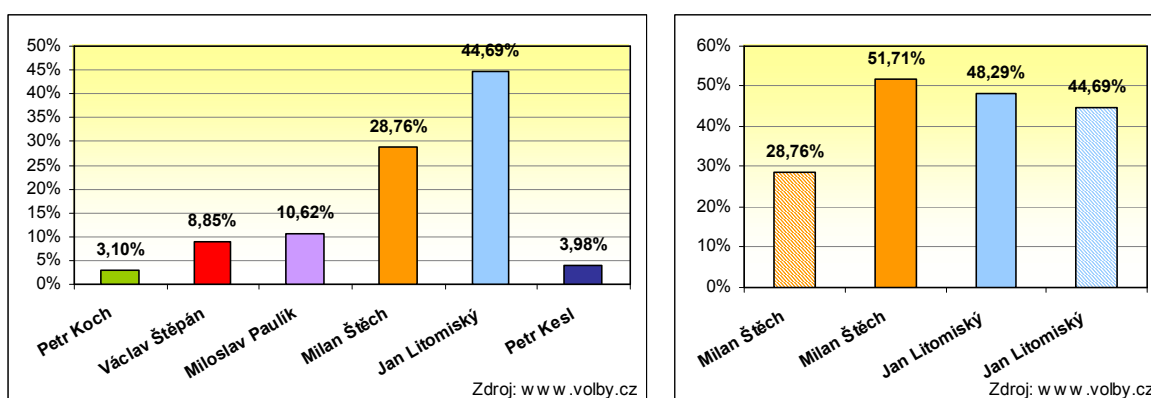
I v Kamenici nad Lipou se jako relevantní rys kandidáta prokázal jeho vztah k danému místu a čím těsnější tento vztah byl, tím se pro kandidáta jevil jako výhodnější. Jako příklad lze uvést Miroslava Paulíka, který v Kamenici sice bydlel a podílel se na komunální politice, nicméně většinu svého času trávil ve svém zaměstnání mimo město v sousedním okrese. Jeho podpora v rezidentním městečku sice byla relativně vysoká, nicméně nakonec stačila až na třetí místo.

■ VYSKYTNÁ

Vesnička Vyskytná, která se nachází asi 10 km východním směrem od Pelhřimova, se 475 voliči registrovanými do obou volebních kol řadila do kategorie nejmenších obcí. Ve vesnici se ale k volbám dostavilo vysoce nadprůměrných 49,5 % voličů v prvním kole a ve druhém kole ještě o 2 voliče více, tzn. míra volební účasti dosáhla 50 %. Na základě výsledků poslaneckých voleb v obci převážila politická orientace směřující k levému středu a křesťanským hodnotám, tedy k vyšší podpoře ČSSD a KDU-ČSL. Na komunální úrovni stranická základna hlavních politických stran vesměs chyběla. Většinovou podporu získala kandidátka KDS a zbytek tvořili nezávislí kandidáti.

První kolo voleb ve Vyskytné opanoval domácí kandidát Jan Litomiský se ziskem 44,7 % hlasů, který na svoji stranu strhl většinu voličů křesťanských demokratů, což jasně prokázaly mizivé zisky lidovce Petra Kesla v hodnotě 4 % hlasů. Všichni ostatní kandidáti za Janem Litomiským zaostali s relativně velkými ztrátami. Slušné postavení si ale dokázal udržet Milan Štěch, který své druhé místo potvrdil podporou 28,8 % voličů.

Graf 29: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Vyskytná

Do druhého kola vstupoval ve Vyskytné jako jasný favorit domácí Jan Litomiský. Nicméně realita výsledků druhého kola se otočila v jeho neprospěch a v souboji *face-to-face* prohrál s Milanem Štěchem o 8 voličských hlasů (3,4 % hlasů). Na výsledku druhého kola voleb se

celkem podílelo 68 hlasů, tzn. právě o 8 platných hlasů více v kole prvním. Zatímco na stranu Štěcha se postavilo téměř dvakrát tolik voličů, Litomiský si navíc připsal pouhých 12 hlasů a jeho podpora v podstatě stagnovala na původní hodnotě.

Porážka Litomiského ve vesnici jeho trvalého bydliště pro něj byla jistě nepříjemným překvapením. Nicméně koresponduje s tvrzením, že k zisku absolutně většinové podpory a vítězství kandidáta je zapotřebí jeho blízký vztah k danému místu, který zahrnuje i jeho aktivní činnost v místě bydliště směřující k obci a k místní veřejnosti. Jan Litomiský, i přes trvalé bydliště a křesťanskou víru, nedokázal ve Vyskytné uspět. Jako člen Poslanecké sněmovny pravděpodobně neměl dostatek času setrvávat v obci a věnovat se chodu obecních záležitostí.

4.3 SENÁTNÍ VOLBY 2002

4.3.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

Po uplynutí šestiletého funkčního období se ve volebním obvodě č. 15 v roce 2002 konaly další senátní volby, které z pohledu složení kandidátů ve zmenšeném měřítku zrcadlily seznam uchazečů do voleb 1996. Významný rozdíl představovalo právě zmenšení celkového počtu nominovaných, který se snížil na pouhé čtyři kandidáty. Bez povšimnutí není možné ponechat skutečnost, že tři z nich kandidovali i v minulém volebním období. Z hlediska volebního procesu tak byly nastaveny poměrně příznivé podmínky pro odpovědnou volbu, protože nízký počet kandidátů omezoval rozptýl voličských hlasů a dlouhodobá znalost uchazečů o post senátora, popř. sledování jejich činnosti v obvodě, usnadňovala kvalifikované rozhodování voličů.

Do čela seznamu nominovaných se postavil Milan Štěch, který se po výkonu šestiletého funkčního období senátora rozhodl opět kandidovat a obhájit svůj mandát. I tentokrát byl Štěch nominován ČSSD, nikoli už jako nestraník a místopředseda odborové organizace, ale jako sociální demokrat a předseda ČMKOS. Hlavním soupeřem mu byl opět občanský demokrat Jan Litomiský, který po dobu šesti let působil v regionu jako vedoucí oddělení státní sociální podpory na Okresním úřadě v Pelhřimově. Třetím, kdo se rozhodl zopakovat svoji kandidaturu byl člen KSČM Václav Štěpán z Humpolce, který ke své dlouholeté politické činnosti v rámci zastupitelstva města přidal ještě působení v zastupitelstvu kraje Vysočina. Jedinou novou tvář voleb 2002 v obvodě č. 15 se stal kandidát US-DEU Jaroslav Holík, bývalý vynikající hokejista klubu Dukla Jihlava a člen reprezentačního týmu, se kterým v roce 1972 dosáhl na titul mistra světa v ledním hokeji. Po ukončení

aktivní závodní kariéry se stal hokejovým trenérem a v roce 1998 také městských zastupitelem v Jihlavě. Nicméně sepětí jeho osobnosti se sousedním jihlavským regionem nemohlo mít pozitivní efekt na přilákání širšího záběru elektorátu.

Tabulka 8: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodu č. 15 Pelhřimov

č. Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluř. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1 Milan Štěch 48 ČSSD ČSSD České Budějovice	střední průmyslová škola	předseda ČMKOS a senátor	senátor (6 let)	reprezentuje obvod v Senátu PČR
2 Jaroslav Holík 60 US-DEU US-DEU Jihlava	Fakulta tělesné výchovy a sportu UK v Praze (Mgr.)	hokejový trenér	člen zastupitelstva: Jihlava (4 roky)	žije, pracuje a politicky působí v sousedním regionu
3 Jan Litomiský 59 ODS ODS Vyskytná	Vysoká škola zemědělská (Ing.)	vedoucí oddělení státní sociální podpory na OÚ Pelhřimov	poslanec (6 let), předseda MNV Pelhřimov (1990)	žije zde, pracuje a zastupoval Jihočeský kraj v PS PČR
4 Václav Štěpán 62 KSČM KSČM Humpolec	Vysoká škola zemědělská v Praze (Ing.)	učitel na Střední zeměděl. škole v Humpolci	člen zastupitelstva: Humpolec (11 let), kraj Vysočina (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí

4.3.b REGISTROVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

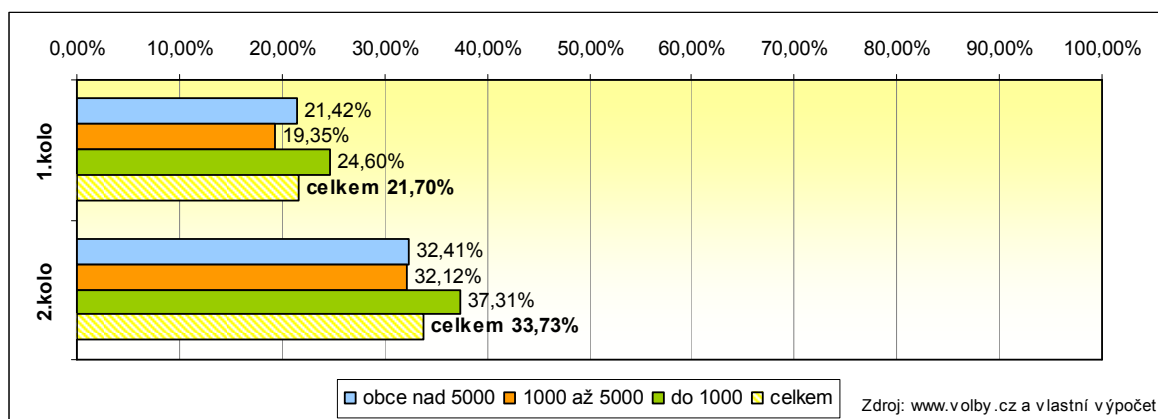
Distribuce registrovaných voličů do třech skupin obcí zařazených podle velikosti se od voleb v roce 1996 změnilo jen v řádu desetinných čísel. Proto lze zopakovat předchozí závěr, že všechny tři kategorie obcí se podílely na výsledku voleb přibližně stejným dílem, snad jen s mírně větší vahou kategorie velkých měst nad pět tisíc obyvatel, která i nadále zahrnovala čtyři města Jindřichův Hradec, Pelhřimov, Humpolec a Pacov.

O velké odlišení od předchozích senátních voleb se v obvodu č. 15 postarala míra volební účasti. Z vyrovnané hodnoty z roku 1996 kolem 35 % aktivních voličů v obou kolech hluboce klesla až na alarmujících 21,7 %. K senátním volbám se tedy vypravila zhruba pětina voličů. Ve druhém kole, jež probíhalo současně s volbami do místních zastupitelstev obcí, se míra volební účasti vrátila do normálu o hodnotě 33,7 %. Největší aktivitu přitom projeví voliči na venkově.

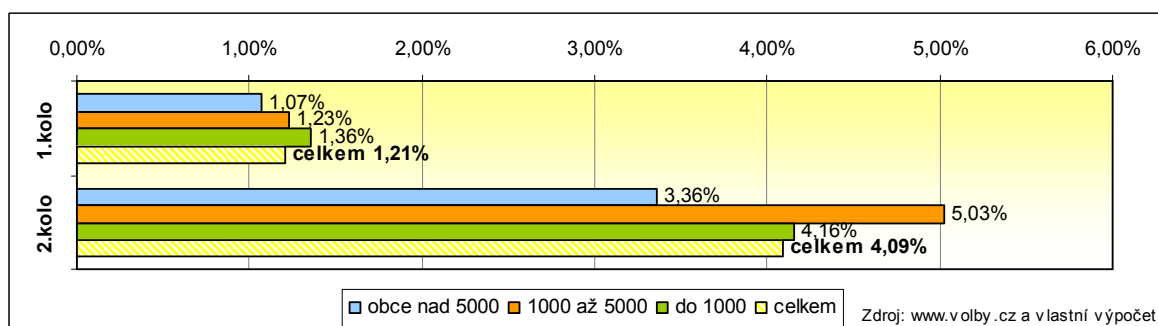
Senátní obvod č. 15 vedle nízké volební účasti prokázal i poměrně vysokou mírou neplatných hlasů. Ačkoli už místní voliči měli zkušenost s hlasováním podle pravidel absolutně většinového dvoukolového systému, přesto vyprodukovali poměrně vysokou hodnotu 1,2 % neplatných hlasů, o kterou se opět v největším rozsahu zasloužili voliči z nejmenších vesnic. Druhé volební kolo pokles neplatných hlasů nepřineslo, naopak

zaznamenalo prudký nárůst, jenž se zastavil na extrémní hodnotě 4,1 % neplatných hlasů. Příčinu vysokého procenta neplatných hlasů lze opět hledat v souběhu senátních voleb s volbami komunálními. Hlasování do dvou různých zastupitelských orgánů najednou, které proběhlo na základě odlišných volebních pravidel majoritního a proporčního principu, zmátlo některé voliče a podpořilo trend růstu neplatných hlasů.

Graf 30: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodech č. 15 Pelhřimov

Graf 31: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodech č. 15 Pelhřimov

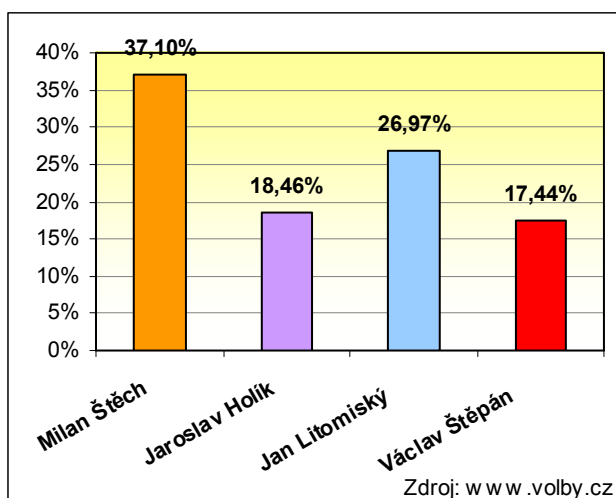

4.3.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Po vyhodnocení výsledků senátních voleb 2002 v obvodech č. 15 bylo zřejmé, že o konečném vítězi opět rozhodne druhé kolo, protože žádný z kandidátů nedokázal překročit hranici 50 % a jednoho hlasu. Do druhého kola tak postupovali dva kandidáti, kteří poměrně přesvědčivě porazili dva zbývající soupeře. První místo prvního kola opanoval Milan Štěch, sociální demokrat obhajující senátorský mandát, kterého se ujal po vítězných volbách 1996. Na druhém místě s relativně velkým odstupem skončil kandidát ODS Jan Litomiský se ztrátou vysokých 2 353 hlasů (10,1 % hlasů). O trochu nižší odstup od druhého místa si udrželi Jaroslav Holík z US-DEU a komunistický kandidát Václav Štěpán.

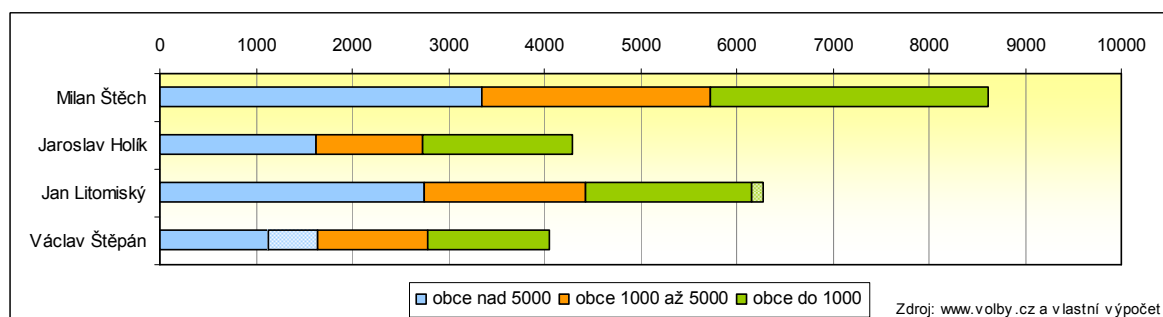
Právě tyto dva kandidáty od sebe dělil jen minimální rozdíl 237 hlasů (1 % hlasů), kterým Holík odsunul Štěpána na čtvrté místo.

Graf 32: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 15 Pelhřimov

Milan Štěch dokázal zabodovat ve všech kategoriích obcí. Nejnižší hodnotu 35,8 % získaných hlasů obdržel ve velkých městech. Právě kategorie velkých měst nahrávala Janu Litomiskému, díky které se mu podařilo přiblížit se Štěchovým ziskům a snížit jeho náskok na 607 hlasů. Ve středních městech a na vesnicích už byly rozdíly v počtech hlasů výraznější. Mezi nízkou podporou Jana Litomiského na vesnicích se vyjímal jeho domácí obec, která by ho 51,5 % hlasů zvolila senátorem hned v prvním kole voleb.

Graf 33: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

Těsný souboj v prvním kole proběhl až o třetí a čtvrté místo mezi Jaroslavem Holíkem z US-DEU a Václavem Štěpánem z KSČM. Jejich dílčí zisky hlasů z jednotlivých kategorií obcí byly velice podobné. Ve velkých městech získal Štěpán jen o 28 hlasů více než Holík, k čemuž mu navíc pravděpodobně pomohlo domácí město Humpolec, kde Štěpán obdržel vysoký podíl hlasů. Ve středních městech se situace opakovala a komunista Štěpán zvítězil

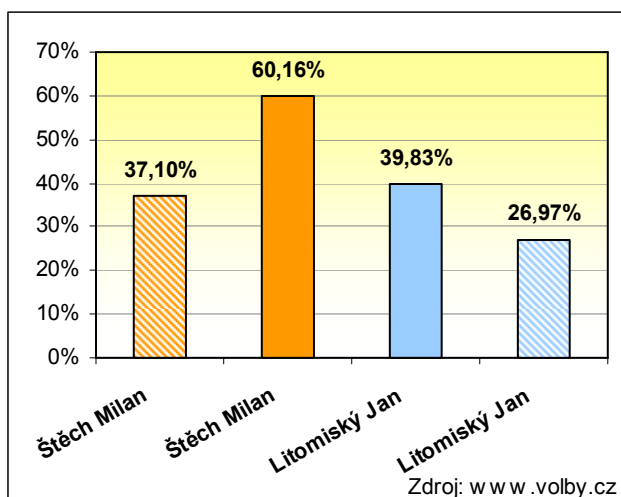
nad Holíkem pouhými 23 hlasy. Nicméně 288 voličů z venkova dalo přednost Jaroslavu Holíkovi a ten se tak nakonec s mírným nárůstkem umístil na celkovém třetím místě.

Vyrovnaná podpora komunistického kandidáta Václava Štěpána svědčila o dobré síti stranických základů KSČM ve všech velikostech obcí. Poněkud překvapivá byla rovnoměrná podpora u Jaroslava Holíka z US-DEU, který se jistě nemohl spolehnout na tak početný a disciplinovaný stranický elektorát. Holíkova popularita patrně pramenila z jeho sportovních úspěchů v hokeji, které jej v obvodě prezentovaly jako aktivní a akceschopnou osobnost.

4.3.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

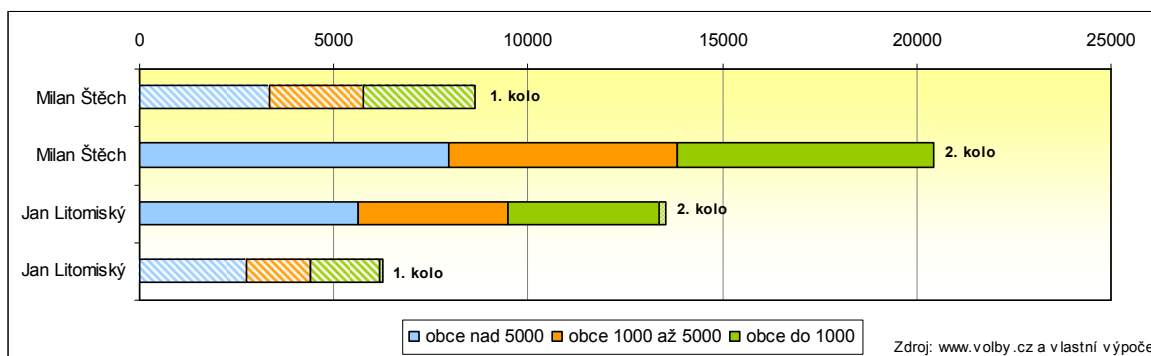
Výsledky druhého kola uspořádaného po čtrnáctidenní pauze potvrdily umístění kandidátů z kola prvního. S naprosto přesvědčivým nárůstkem v podobě 60,2 % hlasů získal Milan Štěch první místo a prodloužil tak svůj senátorský mandát o další šestileté funkční období.

Graf 34: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 15 Pelhřimov

Při sledování nárůstu hlasů je evidentní, že si oba kandidáti připsali největší objemy hlasů ve velkých městech. Nicméně mezi Štěchem a Litomiským se projevil znatelný rozdíl mezi celkovými nárůsty hlasů. Zatímco Milan Štěch oproti prvnímu kolu získal navíc 11 805 hlasů, Jan Litomiský si připsal pouze 7 257 hlasů. Sledování přelivu hlasů mezi kandidáty druhého kola je obtížné kvůli vysokému nárůstu volební účasti. Volby do obecních zastupitelstev totiž přilákaly do volebních místností voliče, kteří se prvního kola nezúčastnili. Lze ale předpokládat, že se na stranu sociálnědemokratického kandidáta Milana Štěcha přiklonil početný levicový elektorát KSČM. Naopak Jan Litomiský pravděpodobně přitáhl pravicové voliče kandidáta US-DEU Jaroslava Holíka.

Graf 35: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

K obhájení senátorského křesla ve volební obvodě č. 15 Milanu Štěchovi jistě pomohlo šestileté funkční období, ve kterém se zajímal o veřejností sledovanou problematiku zaměstnanosti (především ze strany zaměstnanců) a problematiku sociálního zabezpečení a důchodového pojištění, navíc ve spojení s jeho nově povýšenou pozicí do funkce předsedy ČMKOS. Jeho činnost mu tak zajistila dostatečnou mediální prezentaci a vstup do povědomí široké veřejnosti. Vedle známé postavy Milana Štěcha k jeho úspěchu přispělo i členství v ČSSD, neboť volební obvod č. 15 vykazoval orientaci směřující spíše k levému středu politického spektra. Jan Litomiský, jenž se po dobu šesti let zapojil do státní správy uvnitř volebního obvodu a opustil parlamentní politiku, pravděpodobně upadl u obyvatel obvodu v zapomnění, což je patrné z jeho výrazného poklesu počtu hlasů v porovnání s volbami 1996.

4.3.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ HUMPOLEC

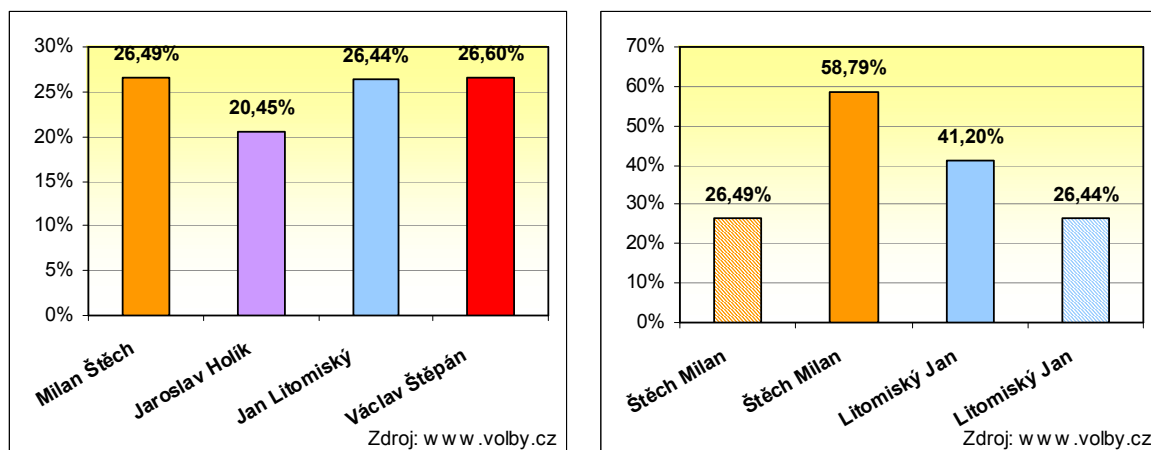
O výsledku voleb 2002 v Humpolci, třetím největším městě volebního obvodu č. 15, mělo možnost rozhodnout celkem 8 843 voličů (resp. 8 842 voličů ve druhém kole). Do volebních místností se jich ale dostavila jen velice malá část, protože v prvním kole se volební účast propadla na 22,2 % a ve druhém kole stoupla díky souběhu senátních voleb s komunálními na hodnotu 31 %. Politická orientace města se vyprofilovala výrazně levicovým směrem, což potvrzují nadprůměrné zisky hlasů komunistické strany jak v červnových poslaneckých volbách tak ve volbách komunálních.

Domácím kandidátem ve městě byl komunistka Václav Štěpán, který se o zisk senátorského křesla pokoušel už před šesti lety. Mezitím posílil svoji známost ve městě, protože vedle prodloužení svého působení v městském zastupitelstvu v roce 2000 úspěšně kandidoval i

do zastupitelstva kraje Vysočina. V Humpolci tak nastoupil jako velice silný kandidát, který se mohl opřít o početné voličstvo výrazně levicově orientovaného města.

První kolo se v Humpolci odehrálo v duchu těsného souboje tří kandidátů, o jejichž pořadí nakonec rozhodli skutečně jednotliví voliči. Na první místo se díky zisku 515 hlasů (26,6 % hlasů) probojoval domácí kandidát Václav Štěpán, ale jeho náskok na druhého Milana Štěcha tvořily pouhé 2 platné hlasy (0,1% hlasů) a na třetího Jana Litomiského 3 platné hlasy (0,2 % hlasů). Vyrovnané zisky těchto tří kandidátů jen z povzdálí sledoval poslední kandidát Jaroslav Holík. Podle humpoleckých výsledků měli do druhého kola postoupit dva levicoví kandidáti, komunista Václav Štěpán a sociální demokrat Milan Štěch. O rezultátu tohoto levicového souboje lze spekulovat jen v mezích přelivu hlasů pravicových voličů, jejichž kandidáti vypadli v prvním kole. S velkou pravděpodobností by se pravicový elektorát přiklonil k volbě menšího zla v podobě kandidáta levého středu Milana Štěcha, aby zamezil reprezentaci svého obvodu komunistou Štěpánem.

Graf 36: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Humpolec

Výsledky druhého kola, které proběhlo za účasti sociálního a občanského demokrata, přinesly přesvědčivé vítězství Milana Štěcha. Ten porazil občanského demokrata Jana Litomiského v poměru 58,8 % ku 41,2 % hlasů. Milan Štěch měl jako levicový kandidát v krajně levicovém městě bezesporu větší šance přilákat na svoji stranu širší elektorát než pravicový kandidát ODS. Vedle stranické příslušnosti ale k vítězství Štěcha jistě přispěla i jeho vysoká pozice v celostátní odborové organizaci a známost jeho osobnosti díky šestiletému působení v Senátu. Pro zvolení Milana Štěcha tak bylo nakloněno hned několik faktorů, které vzájemnou kombinací vyústili v jeho jasné vítězství.

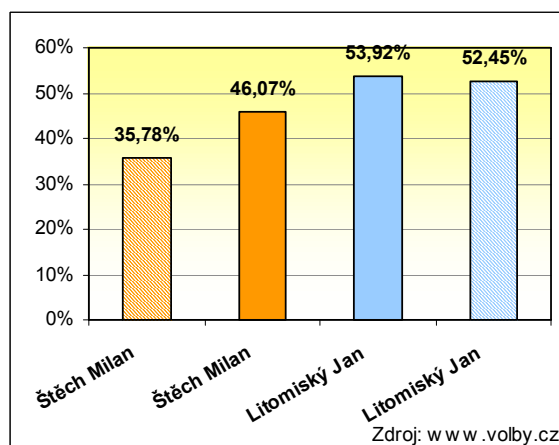
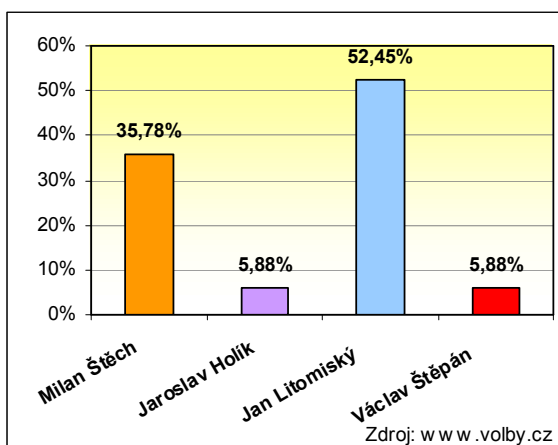
■ VYSKYTNÁ

Obec Vyskytná ležící v blízkosti Pelhřimova sdružovala v době konání senátních voleb 2002 celkem 512 voličů. Podobně jako v minulých volbách se prezentovala vysokou volební účastí, když v prvním kole přišlo do volebních místností 39,8 % voličů a ve druhém kole dokonce až 58,4 % voličů - díky souběhu senátních voleb s komunálními. Politická orientace vesnice zůstala v podstatě beze změny. I nadále si vyšší podporu místních obyvatel v poslaneckých volbách udržela sociální demokracie a částečně i křesťanská demokracie. Na obecní úrovni však zanikla KDS a do komunálních voleb nastoupila pouze místní sdružení nezávislých kandidátů.

Jako domácí kandidát ve Vyskytné nastoupil do voleb, stejně jako v roce 1996, občanský demokrat Jan Litomiský. Bývalý poslanec, který neuspěl v minulých senátních volbách, se po dobu šestiletého senátního období věnoval práci ve státní správě v Pelhřimově a v porovnání s časy jeho poslaneckého funkčního období určitě trávil více času ve své domovské obci.

Výsledková listina ve Vyskytné potvrdila kandidaturu místního rezidenta. Jan Litomiský ve své vesnici získal dokonce nadpoloviční většinu hlasů v hodnotě 52,5 %, tzn. že se zde stal okamžitým vítězem bez konání dalšího kola voleb. Jan Litomiský, o kterém byla známá jeho náklonnost ke křesťanství k sobě jistě přitáhl křesťansky orientované voliče, protože kandidát KDU-ČSL v obvodě č. 15 pro volební rok 2002 chyběl. Na druhém místě se umístil bývalý senátor a sociální demokrat Milan Štěch, který ve Vyskytné obdržel solidních 35,8 % hlasů. Další dva kandidáti se propadli na samé dno výsledkové listiny a díky shodným ziskům po 12 hlasech pro každého (5,9 % hlasů) se dělili o třetí a čtvrté místo.

Graf 37: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 v obci Vyskytná

Jako favorit nastupoval do druhého kola ve svém domácím prostředí Jan Litomiský, nicméně podobně tomu bylo i před šesti lety, kdy přesto utrpěl porážku od Milana Štěcha. V roce 2002 si ale Jan Litomiský dokázal ve Vyskytné udržet celkem pohodlnou vedoucí pozici a zvítězil se ziskem 53,9 % hlasů. Nárůst hlasů pro senátora Milana Štěcha ve výši 62 hlasů se pravděpodobně zakládal na přelivu hlasů od komunistických voličů a především voličů nově příchozích do druhého kola. Jan Litomiský nárůst o 51 hlasů ve druhém kole patrně zakládal na zisku pravicové části voličstva po neúspěšném kandidátovi US-DEU a rovněž na nově příchozích voličích.

Drtivé vítězství Jana Litomiského hned v prvním kole v jeho domácí obci a jasné vítězství i ve druhém kole ukázalo skutečnost, že přítomnost kandidáta v místě bydliště a veřejná činnost jsou pro jeho následný úspěch velice prospěšným atributem jeho osobnostní charakteristiky.

5. SENÁTNÍ OBVOD Č. 51 ŽDĀR NAD SÁZAVOU

5.1 PROFIL SENÁTNÍHO OBVODU

Senátní obvod č. 51 Žďár nad Sázavou se nachází ve východní části Českomoravské vrchoviny a jen s nepatrnou odchylkou kopíruje hranice stejnojmenného okresu. Konkrétně

zahrnuje celé území okresu Žďár nad Sázavou a velice úzký severozápadní pás území okresu Brno-venkov,⁹⁹ který je tvořen pouze 24 obcemi nepřesahující počet 700 obyvatel.¹⁰⁰ Z hlediska celkového počtu registrovaných voličů v obvodě jich 96,6 % pochází právě z okresu Žďár nad Sázavou a zbylé 3,4 % voličů ze

sousedního okresu Brno-venkov. Geografická a socioekonomická charakteristika senátního obvodu č. 51 je proto v podstatě ztotožnitelná s charakteristikou žďárského okresu. Statistické údaje okresu Brno-venkov se podílejí na profilu senátního obvodu jen nepatrným zlomkem.

Celková rozloha obvodu č. 51 je jen o málo vyšší než rozloha 1 672 km² okresu Žďár nad Sázavou. Území je tvořeno vrcholovou částí Českomoravské vrchoviny s průměrnou nadmořskou výškou 560 m n. m. a zahrnuje horní toky řek Sázavy, Oslavy, Svratky a

⁹⁹ Senátní obvod č. 51 svým geografickým vymezením většinou náleží ke kraji Vysočina, nicméně zahrnutím části okresu Brno-venkov zasahuje i do Jihomoravského kraje.

¹⁰⁰ Nejmenší obcí okresu Brno-venkov řadící do obvodu č. 51 je Říkonín s 32 obyvateli a největší Doubavník, který dohromady čítá 668 obyvatel.

Chrudimky, které rozvádí vodu do dvou moří, tzn. že územím prochází hlavní evropské rozvodí dělicí od sebe úmoří Černého a Severního moře.

Celkový počet obyvatel obvodu č. 51 zahrnuje přibližně 120 tisíc obyvatel žďárského okresu a necelé 4 tisíce obyvatel okresu Brno-venkov, kteří žijí dohromady ve 199 městech a vesnicích. Pro tento obvod jsou typické malé vesnice do tisíce obyvatel, které reprezentují přes 90 % všech obcí obvodu. Do kategorie velkých měst nad pět tisíc obyvatel spadají čtyři města ze žďárského okresu, Bystřice nad Pernštejnem, Nové Město na Moravě, Velké Meziříčí a Žďár nad Sázavou. Hustota zalidnění obvodu 74 obyvatel na km² nepatří zrovna mezi vysoké.¹⁰¹

Ekonomický profil obvodu č. 51 vykazuje 9,6 % ekonomicky aktivních obyvatel v zemědělství, lesnictví a rybolovu a asi 45,4 % v průmyslu a stavebnictví.¹⁰² Obě sféry přitom zaznamenávají sestupnou tendenci, zemědělství poněkud rapidní, průmysl pozvolnou. Rozdílná situace panuje u rostoucí terciální sféry, v rámci které se 55 % ekonomicky aktivních obyvatel zabývá službami. Průměrná mzda v obvodě č. 51 zaostává za celorepublikovým průměrem a postupem času se pomyslné nůžky mezi mzdou v obvodě a průměrem republiky rozevírají, z rozdílu 12 % v roce 1996 na 18 % v roce 2002. Jistý vývoj v průběhu doby zaznamenala míra nezaměstnanosti, která se nejprve držela nad celorepublikovým průměrem, nicméně do roku 2002 zpomalila růst a hodnotou 7,6 % nezaměstnaných zůstala pod průměrem republiky.

Sociální skladbu obyvatelstva obvodu z hlediska vzdělání tvoří 5,9 % vysokoškolsky vzdělaných oproti asi 52,4 % obyvatel se základním vzděláním či vyučením bez maturity. Obvod je typický vyšší mírou náboženského vyznání, ke kterému se hlásí asi 56,2 % obyvatel, což je hodnota vysoce přesahující republikový průměr. Obecná politická orientace obvodu podle výsledků všeobecných voleb do Poslanecké sněmovny PČR pak nepřekvapí tím, že straní spíše křesťanským (lidovým) stranám a levému středu,¹⁰³ tzn. tradiční nadprůměrné zisky pro křesťanské a sociální demokraty.

¹⁰¹ Okres Brno-venkov disponuje téměř dvojnásobně vyšší hustotou zalidnění, nicméně jeho podíl na senátním obvodě jen tak malý, že je tato skutečnost zanedbatelná.

¹⁰² Z průmyslových odvětví jednoznačně převládá strojírenská výroba, které se věnují podniky jako ŽDAS a.s. Žďár nad Sázavou, TOKOZ a.s. Žďár nad Sázavou, PBS a.s. Velká Bíteš, KABLO ELEKTRO a.s. Velké Meziříčí, DRAKA KABELY s.r.o. Velké Meziříčí, MEDIN a.s. Nové Město na Moravě apod. Svě místo má ale i průmysl potravinářský (POEX Velké Meziříčí a.s., LACKRUM Velké Meziříčí, s.r.o.) a drogistický (ALPA a.s. Velké Meziříčí).

¹⁰³ Mírně odlišná je situace v okrese Brno-venkov, kde vyšší zisky hlasů připadají i krajní levici reprezentované komunistickou stranou.

Tabulka 9: Profil okresů v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

	ZR		BK			ZR 2001	BK 2001
	1996	2002	1996	2002			
Počet obcí	175	174	188	187			
do 999	160	161	139	136			
1000 - 4999	11	9	44	46			
nad 5000	4	4	5	5			
Počet obyvatel	119 983	119 218	179 766	183 721			
0 - 14 let	24 476	20 937	32 189	29 647			
15 - 64 let	81 249	82 652	121 379	127 510			
nad 65 let	14 258	15 629	26 198	26 564			
průměrný věk	35,9	37,8	38,1	39,4			
Míra nezaměstnanosti¹	4,1	7,6	2,4	7,9			
Průměrná mzda²	8 512	13 344	8 743	14 464			
Politická orientace³							
ODS 29,6% x 24,5%	20,3	16,9	23,0	20,0			
ČSSD 26,4% x 30,2%	29,0	33,0	22,5	28,9			
KSČM 10,3% x 18,5%	9,8	17,7	11,9	20,3			
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	16,5	19,6	14,2	18,2			
SPR-RSČ 8,0%	7,4		9,7				
ODA 6,4%	7,4		7,0				
Rozloha okresu (km²)					1 672	1 108	
zemědělská půda					938	625	
Hustota zalidnění (ob. / km²)					71	144	
Vzdělání (%)							
základní					52,3	54,5	
úplné střední s maturitou					19,4	19,6	
vyšší odborné a nástavbové					2,7	2,5	
vysokoškolské					5,9	6,0	
Zdravotní péče (lékař / 1000 ob.)					2,8	1,7	
Hospodářství							
zemědělství, lesnictví, rybolov					9,8	4,8	
průmysl a stavebnictví					45,5	43,3	
obchod, doprava a další ⁵					28,6	33,4	
ostatní služby ⁶					16,1	18,5	
Náboženské vyznání⁷							
věřící					56,6	45,2	
ateisté					32,0	45,3	

¹ Ø ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² Ø ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (Ø PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ veřejná správa, zdravotnictví, školství

⁶ pohostinství, ubytování, služby pro podniky, výzkum, vývoj.

⁷ Ø ČR v r. 2001: 32,1 x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz

Tabulka 10: Profil obvodu č. 51 Žďár nad Sázavou

	Senátní obvod č. 51			č. 51 2001
	1996	2002		
Počet obyvatel	122 047	121 445		
0 - 14 let	24 742	21 238		
15 - 64 let	82 634	84 200		
nad 65 let	14 670	16 007		
průměrný věk	36,0	37,9		
Míra nezaměstnanosti¹	4,0	7,6		
Průměrná mzda²	8 520	13 383		
Politická orientace³				
ODS 29,6% x 24,5%	20,4	17,0		
ČSSD 26,4% x 30,2%	28,8	32,9		
KSČM 10,3% x 18,5%	9,9	17,9		
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	16,4	19,6		
SPR-RSČ 8,0%	7,5			
ODA 6,4%	7,4			
Počet registrovaných voličů			96 427	
okres Žďár nad Sázavou			93 098	
okres Brno-venkov			3 329	
Vzdělání (%)				
základní			52,4	
úplné střední s maturitou			19,4	
vyšší odborné a nástavbové			2,7	
vysokoškolské			5,9	
Náboženské vyznání⁵				
věřící			56,2	
ateisté			32,5	

¹ Ø ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² Ø ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (Ø PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ Ø ČR v r. 2001: 32,1% x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz a vlastní výpočet

5.2 SENÁTNÍ VOLBY 1996

5.2.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

Seznam uchazečů o křeslo senátora nominovaných do voleb zahrnoval jména celkem šesti uchazečů usilujících o zisk senátorského křesla. Vedle čtyř kandidátů hlavních parlamentních stran se jednalo o dva kandidáty malých neparlamentních subjektů, jednoho stranického a jednoho bezpartijního. Mezi nominovanými výrazně převážily osobnosti, které aktivně působily v okresním městě Žďáru nad Sázavou, bezesporu největším městě volebního obvodu. Volební soutěž tedy probíhala výhradně mezi regionálně známými osobnostmi, které nebyly nuceni čelit tlaku všeobecně známého protikandidáta.

Občanští demokraté nominovali do volebního boje Miroslavu Němcovou, majitelku knihkupectví a radní ve Žďáře nad Sázavou. Opoziční sociální demokraté vsadili také na kandidáta z okresního města, který ve Žďáře nad Sázavou původně zastával funkci tajemníka Okresního úřadu a posléze pracoval jako ředitel tamního obchodního domu. Stanislav Kopal z ČSSD se po odchodu z Okresního úřadu roku 1994 také zapojil do komunální politiky a stal se členem místního zastupitelského sboru. Ze Žďáru nad Sázavou vybrali svého kandidáta také křesťanští demokraté, kteří nakonec nominovali Jiřího Šenkýře. Ten byl v prostředí volebního obvodu dobře známou osobností díky dlouholetému výkonu funkce místostarosty Žďáru nad Sázavou již od roku 1990. K úspěchu mu navíc nahrávala jeho stranická příslušnost ke KDU-ČSL, protože obvod č. 51 vykazoval vysokou míru nábožensky věřících občanů ve výši 56,2 % obyvatel. Největší souboj se tedy dal očekávat mezi třemi kandidáty hlavních stran na české politické scéně ODS, ČSSD a KDU-ČSL.

Celkový počet kandidátů ale zahrnoval ještě tři další jména. Prvním z nich byl komunistický kandidát Bohumil Kotlán, který byl svým bydlištěm, učitelskou profesí a členstvím v místním zastupitelstvu svázán s Bystřicí nad Pernštejnem. Bystřice nad Pernštejnem se jako místo podnikatelské činnosti měla pravděpodobně stát odrazovým můstkem i pro kandidáta Moravskoslezské koalice a člena HSMS Jaromíra Lavického, který však trvale bydlel v Brně-Černovicích. Dostatek informací k jeho osobě však nebyl k dispozici. Poslední kandidát Zdeněk Vyhlídal se zapsal na volební seznam nominovaných jako jediný bezpartijní a nezávislý kandidát, jenž byl částečně znám napříč regionem jako žďárský literární kritik a spisovatel.

Tabulka 11: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodu č. 51 Žďár nad Sázavou

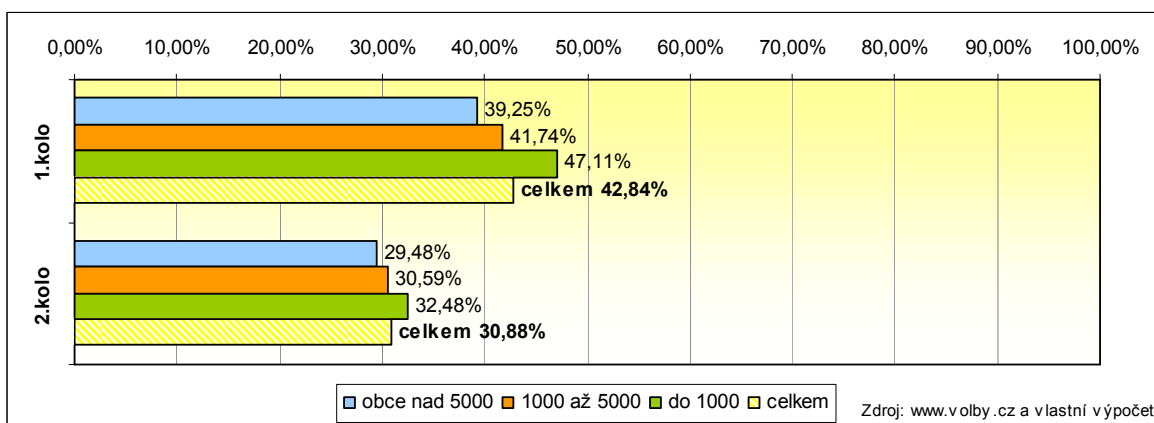
č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluř. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Bohumil Kotlán 54 KSČM KSČM Bystřice nad Pernštejnem	vysoká škola technického směru (Ing.)	učitel na Střední odb. škole zeměděl.- technické v Bystřici n.P.	člen zastupitelstva: Bystřice n. P. (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
2	Stanislav Kopal 53 ČSSD ČSSD Žďár nad Sázavou	vysoká škola technického směru (Ing.)	ředitel obchod. domu ve Žďáře n.S., (dříve tajemník MÚ Žďár n.S.)	člen zastupitelstva: Žďár n.S. (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
3	Jiří Šenkýř 44 KDU-ČSL KDU-ČSL Žďár nad Sázavou	Fakulta elektrotechnická VUT v Brně, tech.kybernetika; postgraduál: ČVUT v Praze (Ing.)	místostarosta Žďáru n. S., (dříve tajemník OÚ ve Žďáře n.S., vedoucí údržby NC strojů v podniku Žďas)	místostarosta ve Žďáře nad Sázavou (6 let)	žije zde, pracuje a politicky působí
4	Zdeněk Vyhliďal 62 NEZ BEZPP Žďár nad Sázavou	vysoká škola humanitního typu (PhDr.)	literární historik a spisovatel	žádná	žije zde a pracuje
5	Miroslava Němcová 43 ODS ODS Žďár nad Sázavou	Střední zemědělská a technická škola v Havlíčkově Brodě	majitelka knihkupectví ve Žďáře n.S., (dříve odborná referentka ČSÚ)	členka zastupitelstva a rady: Žďár n.S. (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
6	Jaromír Lavický 40 MSLK 96 HSMS Brno-Černovice	vysoká škola (Ing.)	pravděpodobně podnikatel v malé firmě v Bystřici nad Pernštejnem	žádná	pravděpodobně zde podniká

5.2.b REGISTRUVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

Senátní obvod Žďár nad Sázavou specifickým způsobem distribuoval své voliče mezi jednotlivé velikostní kategorie obcí. Z celkových 93 821 voličů (resp. 93 651 voličů ve druhém kole) jich 45 % obývalo čtyři velká města Žďár nad Sázavou, Nové Město na Moravě, Velké Meziříčí a Bystřici nad Pernštejnem. Dalších 40 % voličů bydlelo ve žďárských vesničkách do tisíce obyvatel a zbývajících 15 % voličů žilo ve středně velkých obcích. Velká města a venkov se tak na celkovém výsledku voleb podílely zhruba stejnou dvou pětinou, naopak střední obce disponovaly mnohem menším vlivem ve formě necelé jedné pětiny.

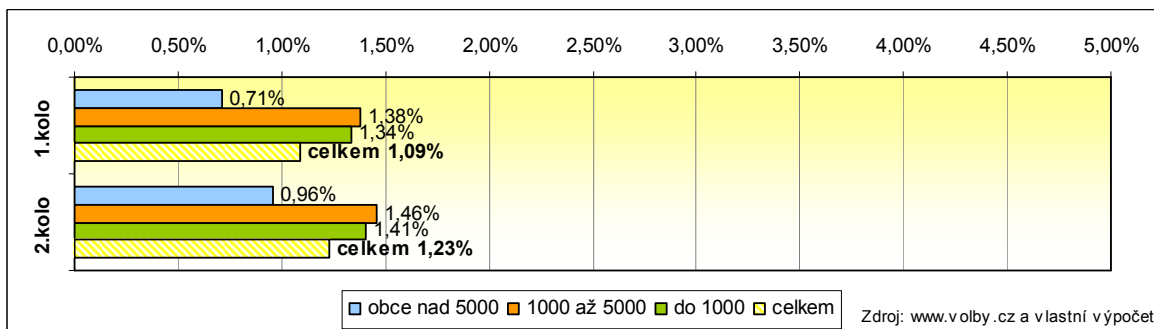
Dalším specifikem žďárského obvodu byla míra volební účasti, která ze zkoumaných voleb v roce 1996 dosahovala nejvyšších čísel. V prvním kole přišlo do volebních místností 42,8 % voličů. Nejaktivnější skupinou přitom byli obyvatelé nejmenších vesnic, jejichž míra volební účasti v prvním kole vykazovala hodnotu 47,1 %. Ve druhém kole už volební účast sledovala celkový pokles na 30,9 %.

Graf 38: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Ke své vysoké volební účasti v prvním kole přidal volební obvod č. 51 i nízký počet neplatných hlasů ve výšce 1,1 %. Nicméně ve žďárském obvodě nenásledoval ve druhém kole jejich obvyklý pokles, ale naopak nárůst na hodnotu 1,2 % hlasů. Největší podíl na neplatných hlasech měly obce střední a malé velikosti. Velká města naopak stahovala průměrnou hodnotu neplatných hlasů dolů.

Graf 39: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

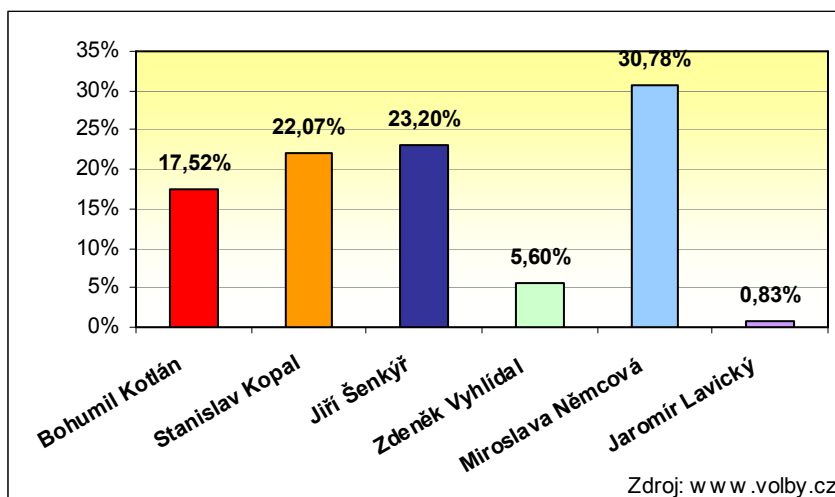

5.2.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Zveřejnění výsledků po ukončení dvoudenního hlasování potvrdilo, že se za čtrnáct dní musí uspořádat druhé kolo voleb, jež s konečnou platností určí jeho vítěze senátorem, který bude po dobu šesti let reprezentovat žďárský obvod. Postupovou pozici si jasným prvním místem za zisk 30,8 % hlasů zajistila občanská demokratka Miroslava Němcová. Ostatní kandidáty za sebou nechala v hlubokém závěsu, když na ni druhý nejúspěšnější kandidát ztrácel 3 004 hlasy (7,6 % hlasů). O druhé místo se vůbec strhl celkem dramatický boj, který nakonec skončil ve prospěch křesťanského demokrata Jiřího Šenkýře. Se třetím nepostupovým místem se tak musel smířit Stanislav Kopal z ČSSD, kterému by na vyšší

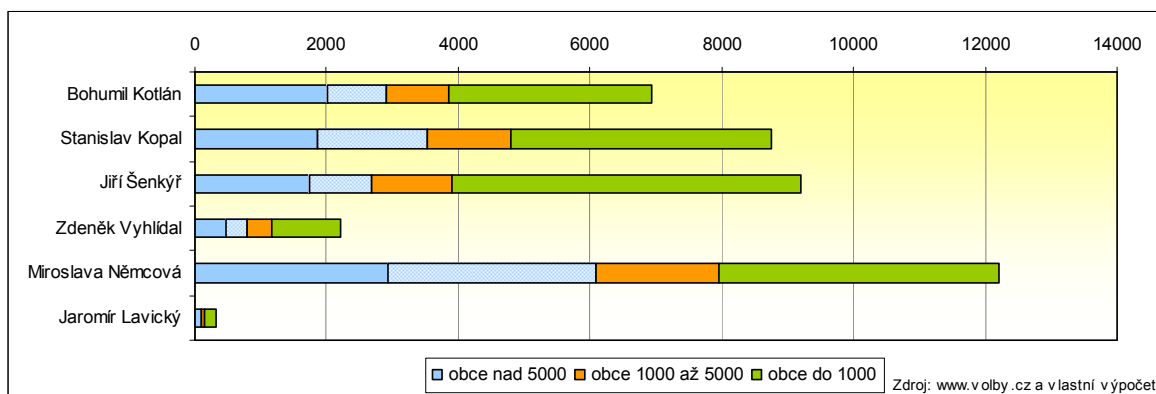
příčku stačilo pouhých 448 hlasů (1,1 % hlasů). Čtvrté místo, tentokrát už s větší ztrátou, připadlo na základě získaných 17,5 % hlasů komunistovi Bohumilu Kotlánovi. Na posledních místech skončili nezávislý Zdeněk Vyhlídal a člen moravskoslezského hnutí Jaromír Lavický. Jejich celkové zisky hlasů však byly na hranici relevantnosti, v případě Lavického dokonce až za hranici relevantnosti.

Graf 40: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Vítězka Miroslava Němcová slavila úspěch ve všech kategoriích obcí a na své konto si připisovala velké zisky hlasů. Nejvyšší sumu hlasů jí nepochybně přinesla velká města nad pět tisíc obyvatel v hodnotě 6 086 hlasů, přičemž větší polovina z nich pocházela z domácího města Žďáru nad Sázavou. Velice zajímavý souboj z perspektivy velikostních kategorií obcí přinesl souboj Šenkýře a Kotlána o druhé místo a o postup do dalšího kola voleb. Sociální demokrat Stanislav Kotlán dokázal nad Šenkýřem přesvědčivě zvítězit ve velkých městech. Při bližším pohledu je evidentní, že vítězství mu zajistilo jeho domácí město Žďár nad Sázavou. Ten byl domovským městem i pro Jiřího Šenkýře, nicméně Šenkýř si ze Žďáru odnesl výrazně nižší počet hlasů. V obcích střední velikosti už byla jejich podpora velice vyrovnaná a v nejmenších vesnicích se obrátila ve prospěch Jiřího Šenkýře. Dominantní postavení lidoveckého kandidáta na venkově nepředstavovalo na Vysočině žádné velké překvapení, neboť se jednalo o oblast s vysokým počtem religiózních obyvatel žijících především na vesnicích. Jiří Šenkýř načerpal na venkově celkem 5 286 hlasů, kterými v této kategorii obcí předstihl dokonce i první Miroslavu Němcovou. Venkovské hlasy tedy rozhodly o postupu Jiřího Šenkýře do druhého volebního kola.

Graf 41: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

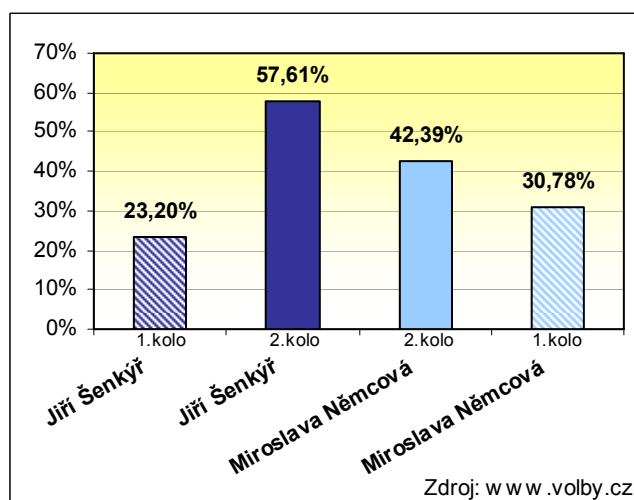

Při zanedbání dvou kandidátů na pátém a šestém místě, kteří obdrželi minimální zisky hlasů, zbyl komunistický kandidát Bohumil Kotlán. Jeho podpora napříč skupinami obcí byla relativně vyrovnaná, i když nejvyšší počet hlasů získal od venkovských voličů. Rovnoměrná podpora komunistického kandidáta svědčila o rozvětvené síti organizací KSČM na místní úrovni.

5.2.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

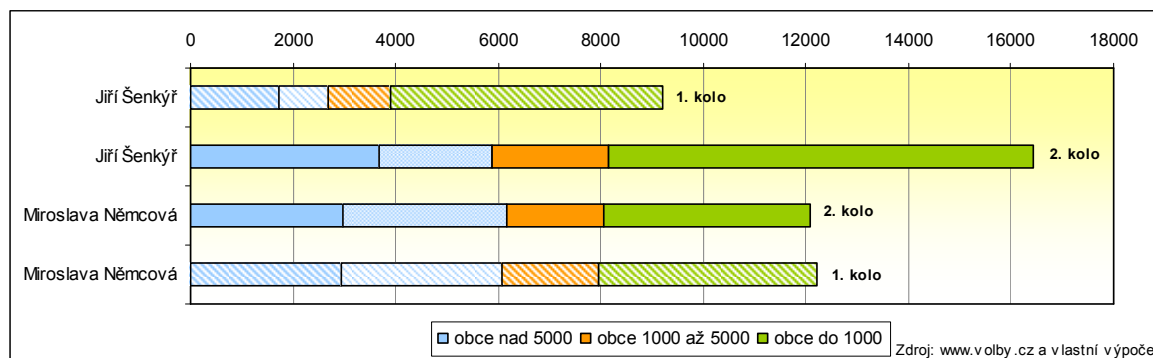
Souboj *face-to-face* ve druhém kole voleb mezi Miroslavou Němcovou z ODS a Jiřím Šenkýřem z KDU-ČSL jakoby zapomněl výsledky prvního kola a zcela pohltit vedoucí postavení Miroslavy Němcové. Jako vítěz z rozhodujícího kola voleb vyšel Jiří Šenkýř s pohodlnou nadpoloviční většinou ve výši 57,6 % hlasů. Zatímco Šenkýř na svoji stranu přilákal téměř dvojnásobek voličů oproti prvnímu kolu, Němcová skončila dokonce v záporných číslech. To vše za výrazného poklesu volební účasti.

Graf 42: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Z letného pohledu je evidentní, že ve druhém kole voleb Jiří Šenkýř významně rostl, zatímco Miroslava Němcová stagnovala či dokonce ztrácela. Největší přírůstek v hodnotě 3 174 hlasů si Jiří Šenkýř připsal ve velkých městech, ve kterých nebyl v prvním kole zrovna úspěšný. Oproti němu získala Miroslava Němcová ve velkých městech navíc jen 99 hlasů. Extrémní situace nastala na venkově, kde se na stranu Šenkýře postavilo dalších 2 989 voličů, zatímco Miroslava Němcová zde 212 voličů ztratila.

Graf 43: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Přeliv hlasů u Miroslavy Němcové tedy evidentně nenastal, protože žádné další voliče získat nedokázala - s nadsázkou by se dalo hovořit spíše o odlivu hlasů. Naopak u kandidáta KDU-ČSL Jiřího Šenkýře lze o přelivu voličů uvažovat. Podporu ve formě volebních hlasů mu pravděpodobně projevila část elektorátu sociální demokracie a komunistů, kteří tak vyjadřovali negativní hlas vůči pravicové občanské demokratce Němcové. Největší vliv na zvolení křesťanského demokrata Jiřího Šenkýře ale patrně nesla právě jeho stranická příslušnost v souvislosti se socioekonomickými podmínkami volebního obvodu, tzn. především s vysokou mírou nábožensky orientovaných obyvatel. Prosazení vlivu stranického zázemí kandidáta bylo ve volbách 1996 ve žďárském obvodě způsobeno absencí silné a všeobecně známé osobnosti, která by svým charismatem alespoň částečně dokázala přebít vliv stranickosti.

5.2.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ ŽĎÁR NAD SÁZAVOU

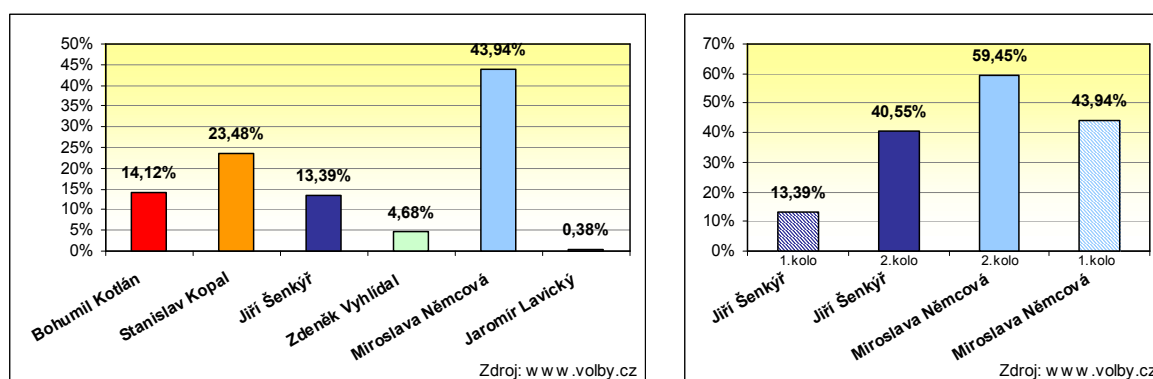
Okresní město Žďár nad Sázavou tvoří nejlidnatější město celého volebního obvodu č. 51. V termínu senátních voleb evidovalo 17 954 voličů (resp. 17 975 voličů do druhého kola). V prvním kole se do volebních místností dostavilo pro na senátní volby nadstandardních 40,3 % voličů, ve druhém kole voleb už jen 30,4 % voličů. Politická orientace Žďáru se podle posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996 vyprofilovala směrem

k výrazné podpoře umírněné levice, tzn. k podpoře sociálních demokratů. Na místní úrovni ale byli velice úspěšní občanští demokraté, částečně i lidovci a komunisti.

Volební chování ve Žďáru bylo značně ovlivněno tím, že zde kandidovaly hned čtyři domácí osobnosti, mezi nimi občanská demokratka Němcová, lidovec Jiří Šenkýř, sociální demokrat Stanislav Kopal a nezávislý Zdeněk Vyhlídal. Všichni z nich ve Žďáře trvale bydleli, pracovali a s výjimkou posledně jmenovaného se také zapojovali do místní politiky. Vliv na volební chování měl bezesporu i fakt, že po boku místních kandidátů nestanula žádná osobnost známá napříč veřejností, a proto se mohli voliči ve Žďáře soustředit na charakteristiky domácích kandidátů.

Výsledky voleb ve městě přinesly dominantní postavení Miroslavy Němcové, která se stala se ziskem 43,9 % hlasů jasnou favoritkou, na čemž se ve velké míře podílela možnost opřít se o místní silnou stranickou organizaci ODS. Druhé místo obsadil kandidát ČSSD Stanislav Kopal, jenž dokázal velkým rozdílem 672 hlasů porazit komunistického kandidáta Bohumila Kotlána a dokonce o 724 hlasů domácího křesťanského demokrata Jiřího Šenkýře.

Graf 44: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Žďár nad Sázavou

Druhé kolo ve Žďáře nad Sázavou svým průběhem ani výsledkem nekorespondovalo s celkovým vyústěním těchto senátních voleb. Miroslava Němcová si dokázala udržet své dominantní postavení z prvního kola a v poměru 59,5 % hlasů ku 40,5 % hlasů Jiřího Šenkýře zvítězila. Z hlediska počtu hlasů ale na konto Němcové přibylo oproti prvnímu kolu pouze 67 hlasů. Mnohem mohutnější přeliv hlasů zaznamenal Jiří Šenkýř, pro kterého pravděpodobně hlasovala část sociálnědemokratického a část komunistického elektorátu.

Z hlediska chování voličů je zajímavý nízký zisk domácího kandidáta Jiřího Šenkýře, který ve Žďáře dokonce už šestým rokem vykonával úřad místostarosty města. Dalším zajímavým rysem těchto městských voleb je stagnace Miroslavy Němcové ve druhém kole,

kteřou podpořili pouze její straničtí příznivci z prvního kola. I výsledky ostatních kandidátů napovídají tomu, že ve Žďáře nad Sázavou absentovala silná osobnost se všeobecnou či alespoň regionální veřejnou známostí a popularitou, která by na svoji stranu přitáhla širší elektorát včetně nestabilních a přelétavých voličů. Ve Žďáře tak hlasování proběhlo přednostně podle stranického klíče.

■ BYSTŘICE NAD PERNŠTEJNEM

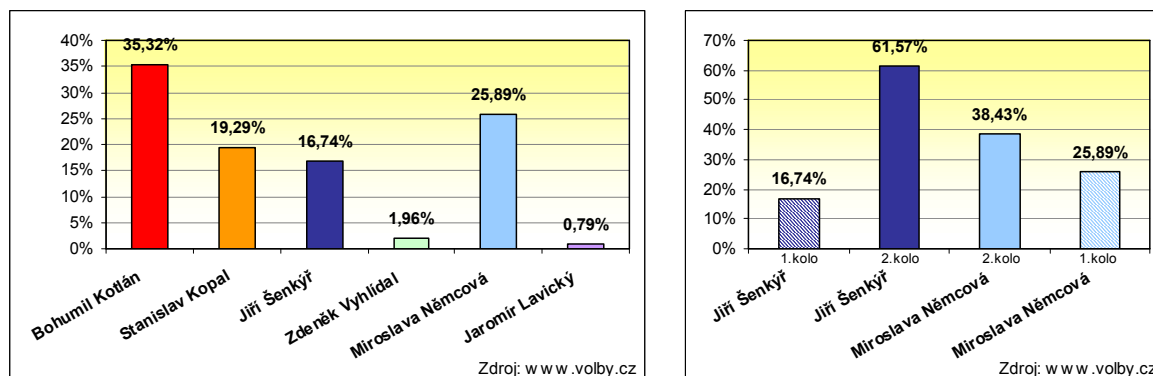
Město Bystřice na Pernštejnem, které se proslavilo právě pohádkovým hradem Pernštejn, se nachází na severovýchodě volebního obvodu č. 51. Podle počtu obyvatel se řadí v kategorii velkých měst na poslední čtvrté místo. Během konání voleb město zahrnovalo 6 849 voličů (resp. 6 844 voličů ve druhém kole). K historicky prvním senátním volbám v rámci České republiky se vypravilo 37,4 % voličů, ve druhém kole však aktivita voličů poklesla na míru 25,8 % volební účasti. Bystřice nad Pernštejnem bylo levicově orientované město, které v červnových poslaneckých volbách vyjádřilo vysokou podporu sociální demokracii. Na místní úrovni převažovali nezávislí kandidáti, z celostátních stran však si drželi silné postavení především komunisté, částečně i občanskí demokraté a lidovci.

Mezi šesti nominovanými do senátních voleb pocházel pouze jediný kandidát Bohumil Kotlán z právě z Bystřice nad Pernštejnem. V místě svého trvalého bydliště pracoval jako místní učitel na střední zemědělsko-technické škole a druhým rokem zasedal v zastupitelstvu města. Jako člen komunistické strany se v Bystřici navíc mohl opřít o její poměrně silnou stranickou základnu.

Výsledky po prvním kole odhalily specifičnost bystřických voleb. První místo totiž zcela suverénně opanoval právě domácí kandidát Bohumil Kotlán se ziskem 35,3 %. Druhá Miroslava Němcová na něj ztrácela 240 hlasů (9,4 % hlasů). Volby v Bystřici by tak do druhého kola poslaly velice zajímavou dvojici protivníků, která by se skládala z občanské demokratky a komunisty. Spekulace o výsledku tohoto duelu v levicově orientovaném městě se odvíjí především od osobnosti domácího kandidáta KSČM. Pokud by byl Bohumil Kotlán ve městě znám jako člověk bez extrémně levicových názorů, tzn. jako dostředivá a populární osobnost, pak by možná dokázal získat hlasy bystřických voličů sociální demokracie a levicově orientovaných lidoveckých voličů. Další navazující spekulace lze postavit na přístupu místních obyvatel k okresnímu městu, tzn. zda by se projevila rivalita mezi městy a zda by Bystřice chtěla prosadit svého kandidáta na úkor kandidáta

z okresního Žďáru nad Sázavou. V případě krajně levicových názorů Bohumila Kotlána ve straně by se od něj bystřičtí nekomunističtí voliči pravděpodobně distancovali a nedopustili by, aby je reprezentoval extrémně levicový komunistický kádr.

Graf 45: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Bystřice nad Pernštejnem

Na základě celkových výsledků za volební obvod ale Bohumila Kotlána vystřídal Jiří Šenkýř, který do druhého kola postupoval s 16,7 % hlasů až ze čtvrtého místa. Na svoji soupeřku Miroslavu Němcovou tedy výrazně ztrácel. Nicméně nakonec souboj dvou žďárských osobností dopadl ve prospěch původního outsidera Jiřího Šenkýře, který dokázal přilákat více než dvojnásobek voličů oproti prvnímu kolu voleb. Lidovecký kandidát s dominantním ziskem 61,6 % hlasů tak naprosto převálcoval občanskou demokratku Němcovou, která si oproti prvnímu kolu polepšila o pouhých 12 hlasů. Miroslavu Němcovou tak přišli v drtivé většině podpořit jen voliči občanské demokracie. Přeliv voličů byl výrazněji vidět pouze u Jiřího Šenkýře, kterého pravděpodobně podpořili někteří sociálnědemokratičtí a komunističtí voliči. Volební chování v Bystřici nad Pernštejnem se začalo v situaci absence domácí osobnosti a absence jiné všeobecně známé osobnosti řídit podle stranického klíče.

5.3 SENÁTNÍ VOLBY 2002

5.3.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

Volby 2002 nepřinesly v senátním obvodě č. 51 z hlediska počtu nominovaných příliš velkou změnu, protože došlo k poklesu pouze o jednoho kandidáta. Voliči tak mohli vybírat mezi pěti uchazeči o senátorský post, přičemž seznam jmen nominovaných sliboval napínavý volební souboj. Zajímavou skutečností byla absence kandidáta sociální demokracie, která ve žďárském obvodě nedokázala postavit dostatečně silného stranického

kandidáta a vyjádřila svoji podporu bývalému členovi KSČ, který se rozhodl kandidovat jako nezávislý.

Obhájit svůj mandát měl v úmyslu Jiří Šenkýř, jenž zvítězil v minulých volbách a měl za sebou výkon šestiletého senátorského období, během kterého se stal předsedou klubu senátorů KDU-ČSL. Nicméně jeho pozice byla ohrožena silným soupeřem v osobě Josefa Novotného, kandidáta SNK ED z Bystřice nad Pernštejnem, který byl dobře znám napříč regionem jako charakterní osobnost usilovně bojující proti konzumaci alkoholu na veřejných prostranstvích města, proti hracím automatům apod. Do komunální politiky se Josef Novotný zapojil hned roku 1990 a od roku 1994 vykonával funkci starosty Bystřice nad Pernštejnem, v roce 2000 se navíc stal zastupitelem za kraj Vysočina. Další relevantní kandidát, který mohl promluvit do výsledků voleb byl nezávislý kandidát, původně člen komunistické strany a dnes nestraník Jan Dřínek, jemuž vyjádřila podporu sociální demokracie. Jan Dřínek ze Žďáru nad Sázavou byl na území okresu dobře známou osobností díky postu okresního starosty Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. Potenciál jeho osobnosti proto umožňoval přitáhnout k sobě hlasy levicových voličů a také hlasy členů hasičských sborů - v okrese dosti početných.

Do volební soutěže o senátorský post se ale zapojili ještě další dva kandidáti s poměrně silnou oporou ve svých stranách, i když jejich osobnostní charakteristiky za třemi výše zmíněnými kandidáty pokulhávaly. Občanští demokraté nominovali Miroslava Sedlaříka, který se svojí rodinou žil a podnikal v obci Doubravník nedaleko Bystřice nad Pernštejnem. Podnikatelská činnost ve firmě v oboru stavebnictví a zahraničního obchodu však byla jedinou jeho aktivitou v obvodě, na místním ani krajském politickém životě se nijak nepodílel. Proto se nedala očekávat větší známost a širší podpora jeho osoby ve vzdálenějších místech volebního obvodu, především v okresním městě Žďáru nad Sázavou. Šestici kandidátů uzavřel nestraník Alois Koukola z Velké Bíteše, kterého do voleb nominovali komunisté. I v jeho případě se jednalo o osobnost dobře známou v rámci svého domovského města, neboť byl zaměstnán jako pedagog na středním odborném učilišti a po čtyři roky zastával funkci bítešského místostarosty.

Tabulka 12: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodu č. 51 Žďár nad Sázavou

č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluš. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Miroslav Sedlařík 56 ODS ODS Doubravník	vysoká škola, obor stavební inženýrství (Ing.)	majitel firmy v oboru stavebnictví INSEKs.r.o. a v zahr. obchodu	žádná	žije zde a podniká
2	Jiří Šenkýř 50 KDU-ČSL KDU-ČSL Žďár nad Sázavou	Fakulta elektrotechnická VUT v Brně, tech.kybernetika; postgraduál: ČVUT v Praze (Ing.)	senátor	senátor (6 let)	žije zde a reprezentuje obvod v Senátu PČR
3	Josef Novotný 50 SNK ED SNK ED Bystřice nad Pernštejnem	Fakulta elektrotechnická VUT v Brně (Ing.)	starosta Bystřice n.P., (dříve ředitel divize Nedvědice s.p. MEZ Brno, technik v uran. dolech Dolní Rožínka)	člen zastupitelstva a starosta: Bystřice n.P. (12 a 8 let), člen zastupitelstva: kraj Vysočina (2 roky)	žije zde a výrazně politicky působí
4	Jan Dřínek 58 NK BEZPP Žďár nad Sázavou	Střední odborná škola požární ochrany	místopředseda v pobočce Hasič. vzájem. pojišťovny a.s. ve Žď. n.S., okresní starosta Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska ve Žď. n. S.	žádná	žije zde a pracuje
5	Alois Koukola 57 KSČM BEZPP Velká Bíteš	Fakulta strojní VUT v Brně (Ing., CSs.)	pedagog na střed.odb. učilišti (dříve vedoucí konstrukčního oddělení v První brněn. strojárně ve Velké Bíteši)	místostarosta Velké Bíteše (4 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí

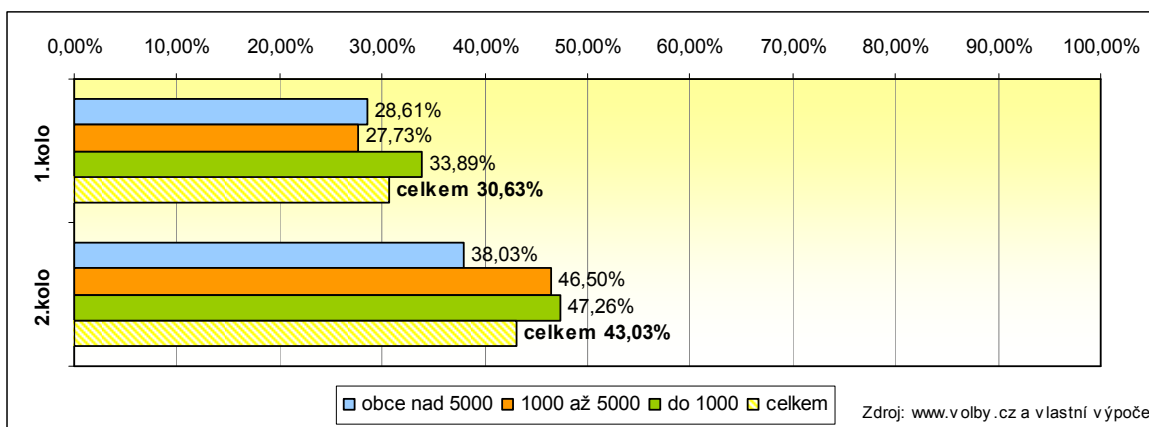
5.3.b REGISTROVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

Po dobu uplynutí šestiletého funkčního období se složení voličů v obvodu č. 51 změnilo jen minimálně. Počet registrovaných voličů se pro volby 2002 lehce zvýšil na celkových 97 507 voličů (resp. 97 513 voličů ve druhém kole) a jejich rozložení mezi tři velikostní kategorie obcí zůstalo prakticky beze změny. Ze 45 % žili voliči ve velkých městech, ze 40 % v nejmenších vesnicích a zbylých 15 % voličů se nacházelo v obcích střední velikosti.

I míra volební účasti obyvatel žďárského obvodu se nadále držela na horní hranici celostátního průměru. V prvním kole se do volebních místností dostavilo 30,6 % voličů, přičemž jako nejaktivnější se opět projeví obyvatelé venkova. Ve druhém kole míra volební účasti výrazně narostla na 43 % a to díky souběhu senátních voleb s populárnějšími

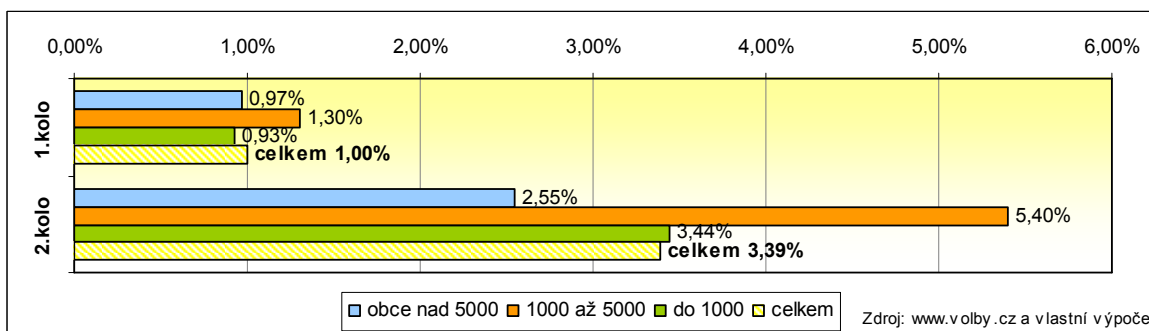
volbami do obecních zastupitelstev. V nejmenších vesnicích přitom míra volební účast dosáhla až na hodnotu 47,3 %.

Graf 46: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Vysoká účast se však evidentně podepsala na vysoké míře neplatných hlasů. V prvním kole se z celkových hlasů objevilo 1% těch neplatných, ale ve druhém kole už to bylo 3,4 % neplatných hlasů. Sladit dva odlišné volební principy do dvou odlišných reprezentativních sborů nejlépe zvládli obyvatelé velkých měst. Nicméně na vesnicích se voliči potýkali s většími problémy, neboť obce střední velikosti vykázaly vysokou hodnotu 5,4 % neplatných hlasů.

Graf 47: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

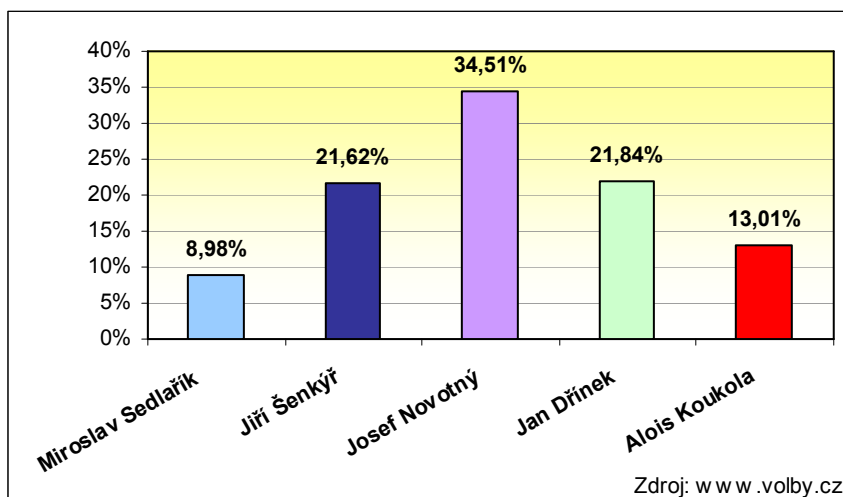

5.3.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Výsledky voleb 2002 se nesly v duchu voleb předcházejících. Nevyprodukovaly okamžitého vítěze voleb, ukázaly jasně vedoucího kandidáta s velkou převahou hlasů a zároveň těsný souboj dvou kandidátů o druhé postupové místo. Neohroženým favoritem voleb se stal starosta Bystřice nad Pernštejnem Josef Novotný se ziskem 34,5 % hlasů, jenž vysoce převyšoval všechny své volební soupeře. Druhé místo nakonec uhájil s 21,8 %

hlasů nezávislý kandidát a hasič Jan Dřínek, který pouhými 65 hlasy (0,2 % hlasů) odsunul na třetí místo bývalého senátora Jiřího Šenkýře obhajujícího svůj šestiletý mandát. Pro Šenkýře tak skončila možnost znovu usednout do senátorského křesla. Na čtvrtém místě skončil komunistický kandidát Alois Koukala a až poslední místo zbylo na občanského demokrata Miroslava Sedlařika.

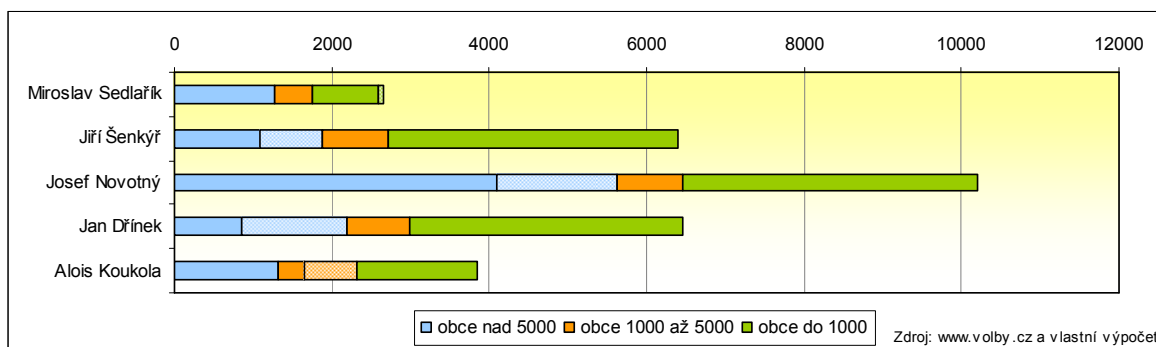
Graf 48: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Při detailním pohledu na výsledky leadera prvního volebního kola Josefa Novotného je patrné, že dokázal zvítězit ve všech třech velikostních kategoriích obcí. Nejvyšší sumu hlasů na jeho konto připsala velká města, ve kterých prakticky neměl konkurenci. Vyrovnanější situace nastala ve středních a malých obcích, ale i zde dokázal Novotný uhájit své vítězství. Soupeři mu v těchto dvou velikostních skupinách obcí vyrostli v kandidátech Janu Dřínkovi, který své zisky hlasů opíral především o členy místních hasičských sborů, a Jiřímu Šenkýřovi, jemuž členství v KDU-ČSL zajistilo podporu nábožensky orientovaného venkova. Souboj Dřínka se Šenkýřem tak nakonec rozhodla velká města, přesněji řečeno pro oba domácí Žďár nad Sázavou, jenž dal zelenou právě Janu Dřínkovi. Podobně jako před šesti lety Jiří Šenkýř ve Žďáru tratil.

Komunistický kandidát Alois Koukala si napříč kategoriemi obcí držel vyváženou podporu, za kterou vděčil kvalitní síti stranických základů KSČM. Poslední Miroslav Sedlařík prohrál ve všech třech skupinách obcí a rozhodně si nedokázal udržet místní elektorát občanských demokratů. Jeho zisky hlasů byly naprosto nesrovnatelné se zisky jeho spolustranícké kolegyně Miroslavy Němcové, která usilovala o senátorský mandát v roce 1996.

Graf 49: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

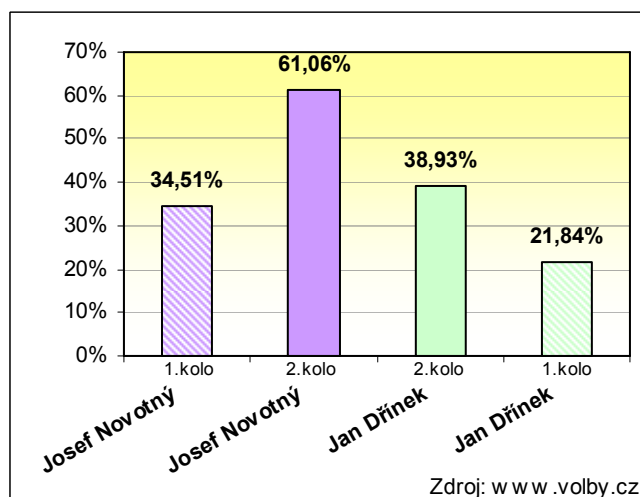

Neúspěch kandidáta ODS tak svědčí o ne zrovna šťastném výběru uchazeče o post senátora, kterého určilo stranické vedení občanských demokratů. Už jen jeho bydliště a podnikatelská činnost v Doubravniku naznačovaly, že v notně vzdáleném Žďáru nad Sázavou nebude dobrým lákadlem pro místní voliče.

5.3.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

Duel druhého kola, který proběhl mezi Josefem Novotným z SNK ED a nezávislým kandidátem Janem Dřínkem, jen potvrdil výsledky prvního volebního kola. Z hlediska počtu hlasů si oba kandidáti připsali na svá konta více než dvojnásobky svých původních zisků, na čemž se nepopíratelně podepsala zvýšená volební účast ve druhém kole. Přesto dokázal Josef Novotný opět s významnou převahou ve výši 61,1 % hlasů zvítězit a jako nezpochybnitelný vítěz voleb se mohl ujmout výkonu senátorského mandátu.

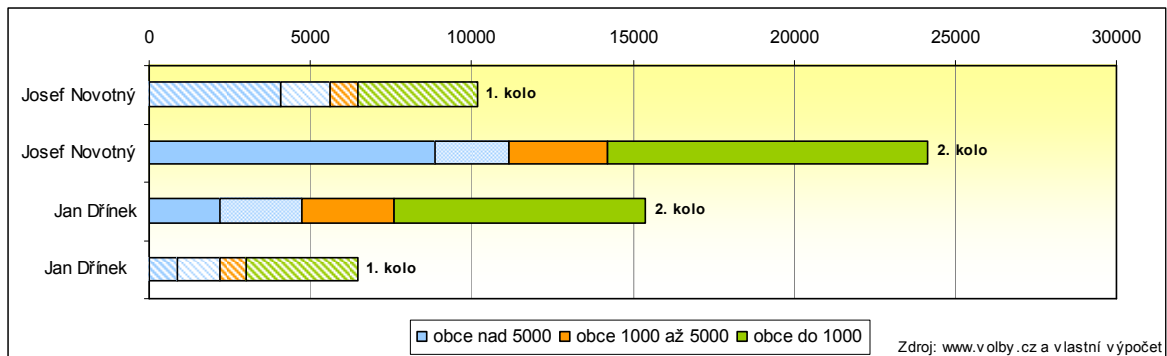
Graf 50: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Z dílčích volebních výsledků v rámci tří velikostních kategorií obcí se Josef Novotný jako vítěz prosadil ve velkých, středních i malých obcích. Přesto v obcích střední velikosti a v nejmenších vesnicích našel v Janu Dřínkovi relativně silného protivníka. Největší

nárůsty hlasů oběma kandidátům poskytl právě venkov - kde současně nejvýrazněji vzrostla volební účast - Novotnému ve výši 6 244 hlasů a Dřínkovi ve výši 4 350 hlasů. Rozhodující slovo voleb tedy vyřkla velká města, jež se jednoznačně přiklonila na stranu Josefa Novotného a vyjádřila mu o 6 420 hlasů vyšší podporu než Janu Dřínkovi.

Graf 51: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

Hodnocení přelivu voličů mezi tyto dva kandidáty, kteří nebyli členy žádné silné celostátní politické strany, se jeví jako obtížnější, protože se nelze opřít o ustálený vzor stranického chování voličů. Na druhou stranu byla evidentní středopravicová orientace Josefa Novotného a levicová orientace Jana Dřínka. Protože se jednalo o silné osobnosti, volební chování ve druhém kole záviselo na komplexním profilu obou kandidátů, nejen na jejich politické orientaci, ale i na charismatu, známosti u místní veřejnosti či na kvalitě předvolební kampaně.

Ze dvou kandidátů se veřejnosti patrně lépe prezentoval Josef Novotný, který byl znám napříč regionem díky jeho aktivním krokům ve prospěch Bystřice z funkce starosty města. Mezi veřejností se prosadil jako charismatická a charakterní osobnost s energií jednat a prosazovat nové věci v zájmu etických hodnot. Navíc jako kandidát za SNK ED skrýval potenciál být volen širokým spektrem voličů, včetně voličů křesťansky orientovaných.

5.3.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ ŽĎÁR NAD SÁZAVOU

Město Žďár nad Sázavou představovalo i v roce 2002 nejlidnatější město volebního obvodu č. 51, které během šesti let navýšilo počet voličů na hodnotu 18 943 (resp. 18 934 ve druhém kole voleb). Míra volební účasti žďárských voličů se v obou kolech držela hluboko pod průměrem senátního obvodu, když v prvním kole dosahovala 27,7 % a v kole druhém 36,1 %. V poslaneckých volbách byla i nadále nejvíce preferovanou stranou sociální

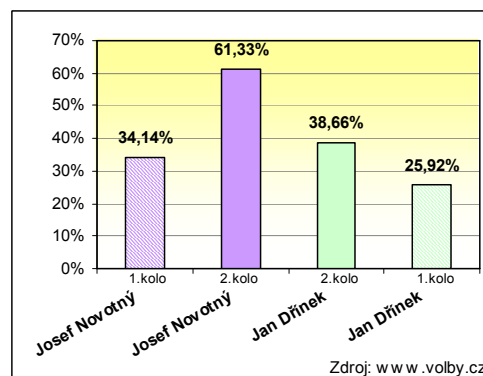
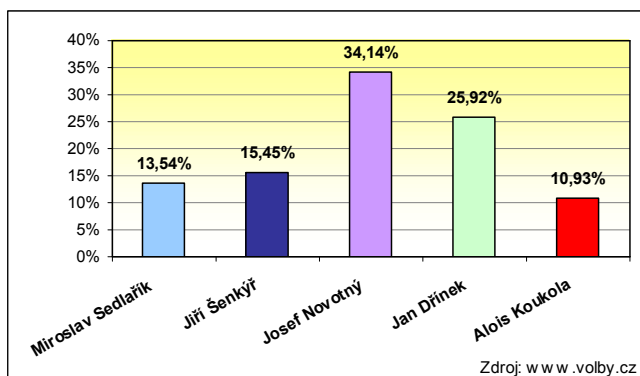
demokracie. Na komunální úrovni se nejsilněji projevovali místní občanští demokraté, nicméně konkurenci začali nacházet ve výrazně posílených sociálních demokratech.

Ve Žďáru nad Sázavou vstupovali do voleb dva domácí kandidáti. První byl bývalý senátor za KDU-ČSL Jiří Šenkýř, jenž se pokoušel o obhajobu svého mandátu. Druhým domácím kandidátem byl nezávislý Jan Dřínek, okresní starosta hasičského sdružení. Jednalo se tedy o kandidáty, kteří neměli oporu v některé ze silnějších žďárských stranických organizací.

Voliči ve Žďáru nakonec rozdali svoje hlasy mezi kandidáty téměř bez ohledu na přítomnost místních osobností. První místo usurpoval Josef Novotný z Bystřice nad Pernštejnem s dostatečnou oporou 34,1 % hlasů. Na druhém místě skončil Jan Dřínek, domácí kandidát, který si ve Žďáru připsal 25,9 % hlasů a výrazně tak předstihl kandidáta na třetím místě. To patřilo bývalému senátorovi Jiřímu Šenkýřovi, který se ani v domácím prostředí Žďáru nad Sázavou neblýskl žádným oslnivým ziskem hlasů, naopak s 15,5 % procentuálně klesl pod svůj celkový podíl hlasů za volební obvod. Podporu mu pravděpodobně vyjádřil jen elektorát lidovců, který byl konkrétně ve Žďáru poměrně limitovaný.

Naopak Miroslav Sedlařík z ODS si ve Žďáru oproti svým celkově chabým ziskům polepšil. Ačkoli nebyl domácím kandidátem a pocházel ze vzdálené obce Doubravník, mohl se ve Žďáře opřít o silnou stranickou organizaci. Na druhou stranu jeho podpora zdaleka nedosahovala velikosti občanskodemokratického elektorátu, který fungoval v komunálních volbách. Voliči občanských demokratů ve Žďáru tak dali jasně najevo svůj nesouhlas s výběrem osoby kandidáta ODS a část z nich se pravděpodobně nechala přetáhnout na stranu Josefa Novotného.

Graf 52: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Žďár nad Sázavou

Výsledky druhého kola ve Žďáru nad Sázavou se procentuálně téměř přesně shodovaly s celkovými výsledky voleb. Josef Novotný si připsal konečných 61,3 % hlasů a přesvědčivě zvítězil. Jana Dřínka za sebou zanechal s vysokým rozdílem 1 491 hlasů.

Vliv domácí osobnosti na chování voličů ve Žďáru nad Sázavou nebyl nikterak silný. V určité míře se projevil v prvním kole ve prospěch Jan Dřínka, ve druhém kole ho však domácí prostředí nepodrželo. Na rozhodování voličů ve druhém kole se opět podílela politická orientace kandidátů a jejich osobnostní charakteristika. Ačkoli stranické hlasování voličů bylo do určité míry limitováno tím, že oba uchazeči kandidovali jako nezávislí (resp. jeden jako člen SNK ED a druhý čistě nezávislý kandidát) a nikoli ostře politicky vyhranění. Navíc díky soupeření dvou silných a regionální známých osobností byl prostor pro ovlivnění volebního chování ponechán právě charakteru a schopnostem kandidátů, tzn. jejich osobnostním profilům.

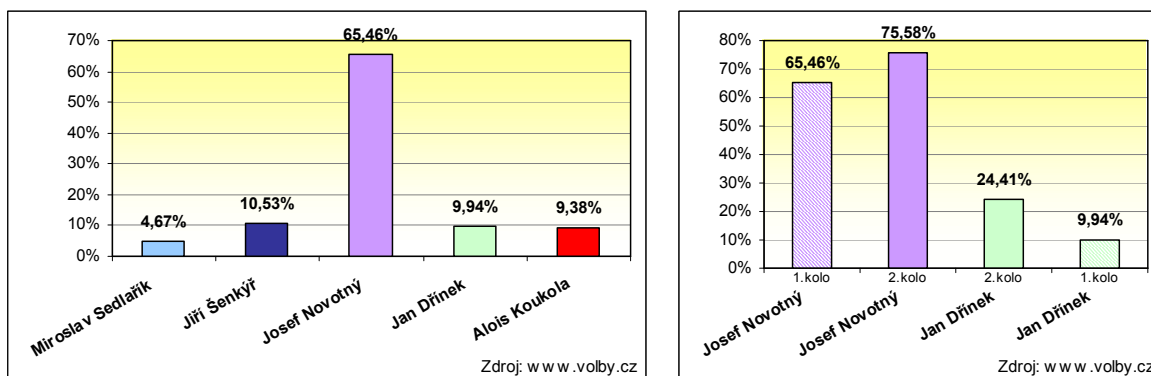
■ BYSTŘICE NAD PERNŠTEJNEM

Město Bystřice nad Pernštejnem jako čtvrté největší město volebního obvodu evidovalo pro tehdejší senátní volby 7 104 voličů (resp. 7 109 voličů pro druhé kolo). Volební účast zde byla zaznamenána ve vyšší míře než u okresního Žďáru nad Sázavou. V prvním kole se do volebních místností dostavila téměř přesná třetina voličů v hodnotě 33,3 % a ve druhém kole se míra volební účasti zvýšila až na 44 %. Politická orientace města se i nadále profilovala směrem k levému středu politického spektra. Na komunální úrovni výrazně převažovala místní nezávislá sdružení. Slabost ODS potvrdily volby do městského zastupitelstva 2002, ve kterém občanské demokraty převládala nejen nezávislá sdružení, ale i KSČM a KDU-ČSL.

V Bystřici nad Pernštejnem lákal do volebních místností tamní voliče domácí kandidát Josef Novotný, který již osmým rokem zastával úřad starosty města. Navíc se v roce 2000 zapojil i do regionální politiky poté, co byl zvolen za člena zastupitelského sboru kraje Vysočina.

Výsledková listina mluvila za své hned v prvním kole voleb, když zveřejnila zisk Josefa Novotného ve výšce 65,5 % hlasů. A Bystřice by tak svého starostu zvolila senátorem hned v prvním kole voleb a to zcela zřetelnou nadpoloviční většinou hlasů. Ostatní čtyři kandidáti se dělili o zbylých 34,5 % hlasů. Nejhuře z nich dopadl občanský demokrat se ziskem pouhých 4,7 % hlasů, což odpovídalo slabé pozici ODS ve městě.

Graf 53: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Bystřice nad Pernštejnem

Druhé kolo voleb proběhlo ve stejném duchu jako kolo předcházející. Favorit voleb, o jehož vítězství v Bystřici nemohl snad nikdo pochybovat, navýšil svoji podporu o dalších 735 hlasů a se ziskem 75,6 % hlasů zvítězil.

Volební chování bystřických voličů bylo v relativně velké míře poznamenáno účastí místního kandidáta, který ve městě aktivně působil a dlouhodobě se podílel na místním a nově i regionálním politickém životě. Domácí osobnost, která měla efekt na výsledek místních voleb, byla mezi veřejností široce známou, populární a uznávanou autoritou.

■ VELKÁ BÍTEŠ

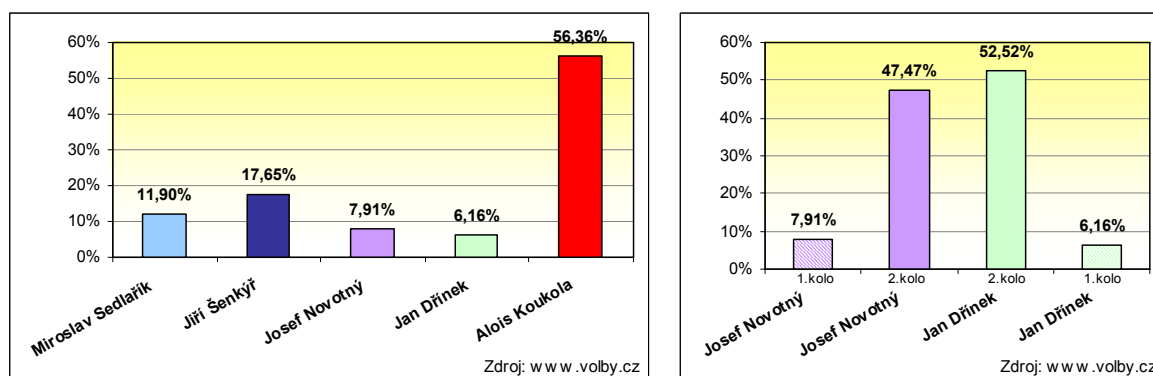
Město Velká Bíteš, které leží na exitu 162 dálnice D 1, se nachází v jihovýchodním koutu senátního obvodu. Svým počtem obyvatel se řadí do kategorie obcí střední velikosti. V době senátních voleb 2002 město registrovalo 3 772 voličů (resp. 3 780 voličů pro druhé kolo), z nich se však k volbám v prvním kole dostavilo jen 32,4 %. Ve druhém kole se míra volební účasti alespoň částečně zvýšila na 36,1 %, nicméně její nárůst způsobený shodným termínem senátních voleb s volbami komunálními byl spíše nižšího charakteru. Politická profilace města se výrazně orientovala do levé části politického spektra, což se projevilo ve vysoké podpoře sociálních demokratů a také komunistů. Na úrovni města se vedle silného postavení místní ČSSD a KSČM prosadila také KDU-ČSL.

Do volebního klání v Bíteši nastupoval jako domácí kandidát komunisty Alois Koukola, který ve Velké Bíteši dlouhodobě bydlel a pracoval na místním středním odborném učilišti. Ve městě byl známou osobou, protože již čtvrtým rokem vykonával funkci velkobítešského místostarosty.

Zveřejnění výsledků prvního kola vytvořilo z Velké Bíteše skutečně raritní případ. Favorit voleb Josef Novotný se totiž umístil až na čtvrtém, předposledním místě se ziskem pouhých 7,9 % hlasů. Do čela voleb se postavil domácí kandidát Alois Koukola, který se

mohl opřít nejen o domácí prostředí, ale také o silnou místní komunistickou organizaci. To vše dohromady mu vyneslo dokonce nadpoloviční většinu ve výši 56,4 % hlasů a Velká Bíteš by Aloise Koukolu zvolila senátorem hned v prvním kole voleb. Druhé místo s rapidně nižším ziskem hlasů obdržel bývalý senátor a především křesťanský demokrat Jiří Šenkýř.

Graf 54: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Velká Bíteš

Velká Bíteš ale dovedla překvapit i v druhém kole voleb, neboť z tamního hlasování vyšel jako vítěz Jan Dřínek. Jeho výsledný zisk ze souboje *face-to-face* s Josefem Novotným sice nebyl extrémně vysoký, ale 52,5 % hlasů jej nepochybně postavilo na vítězný stupínek.

Průběh senátních voleb včetně celkového výsledku šel ve Velké Bíteši proti proudu voleb napříč celým senátním obvodem. Na chování voličů v Bíteši měla velký vliv kandidatura domácího Aloise Koukoly, který byl ve městě poměrně známou osobností a navíc byl členem tamní silné komunistické strany. Jiří Šenkýř, který skončil na druhém místě, se zase mohl opřít o silné postavení místních lidovců a relativně širokého křesťanský orientovaného voličstva. O důvodech extrémně nízké podpory pro kandidáta SNK ED Josefa Novotného lze jen spekulovat. Ve spojitosti s velkým úspěchem domácího kandidáta připadá jako jedna z možností patriotické cítění velkobítešských obyvatel.

■ DOUBRAVNÍK

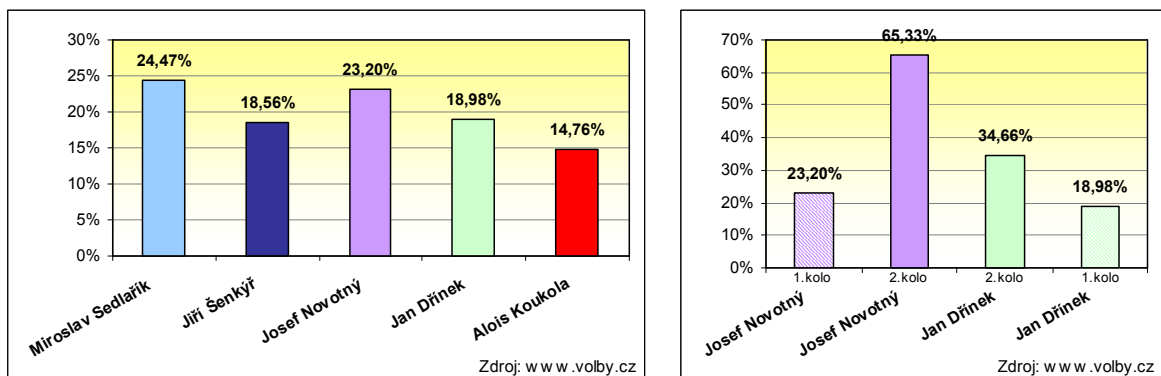
Obec Doubravník, jež leží asi 15 km jihovýchodně od Bystřice nad Pernštejnem, spadá do nejmenší kategorie vesnic do tisíce obyvatel. V roce 2002 během konání senátních voleb čítala celkem 668 voličů, kteří se však voleb v příliš vysokém počtu nezúčastnili. Do prvního kola se aktivně zapojilo 35,6 % voličů, s připočtením jednoho neplatného hlasování se tak nakonec mezi kandidáty rozdělovalo pouhých 237 hlasů. Míra volební účasti ve druhém kole sice navýšila na 48,8 %, současně s ní i počet neplatných hlasů na 16, tzn. že o místním vítězi rozhodovalo rovných 300 hlasů. Politický profil této malé

vesnice na základě poslaneckých voleb nevykazoval žádnou výraznější orientaci. Podíly hlasů odevzdané hlavním politickým stranám v podstatě kopírovaly jejich celostátní průměry. Na komunální úrovni působili sociální demokraté, komunisté a občanskí demokraté.

Specifikem tamních senátních voleb byla kandidatura Miroslava Sedlaříka z ODS, který v Doubravníku žil se svojí rodinou a stál v čele úspěšné podnikatelské firmy. V tak malé obci byl jistě velmi dobře známou osobou, ačkoli se nijak nezapojoval do veřejných obecních záležitostí.

Hned výsledky prvního kola voleb potvrdily, že pochází ze Sedlaříkova domovského prostředí. Na prvním místě se umístil právě rezident Doubravníku Miroslav Sedlařík se ziskem 24,5 % hlasů. Nicméně jeho vítězství nebylo příliš přesvědčivé, protože v těsném závěsu 3 hlasů se za ním držel starosta blízké Bystřice nad Pernštejnem Josef Novotný. Souboj *face-to-face* místního podnikatele s nedalekým populárním starostou města by byl jistě zajímavý, leč z hlediska potenciálního zisku hlasů zanedbatelný.

Graf 55: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 v obci Doubravník

Výsledky druhého kola už korespondovaly s celkovým výsledkem, i v Doubravníku Josef Novotný jasně porazil hasiče Jana Dřínka ziskem 65,3 % hlasů.

Kandidatura místního občana, se kterým se obyvatelé Doubravníku potkávali v obci, měla nepochybně vliv na jejich volební chování. Nicméně osobnost Miroslava Sedlaříka, kromě jeho známosti napříč vesnicí a dobrým výsledkům v jeho podnikatelské činnosti, pro místní občany žádný další benefit nepřinášela. Slabší provázanost s místním životem lze pozorovat na těsném volebním výsledku. Sedlařík sice dokázal zvítězit, ale na záda mu dýchal populární starosta z nedalekého velkého města Bystřice nad Pernštejnem, který se velice aktivně angažoval v bystřickém veřejném životě a snažil se vytvářet příznivější podmínky pro rozvoj města a tamní společnosti. Miroslav Sedlařík byl z tohoto hlediska

pasivním občanem, který se zajímal o své vlastní záležitosti. K lepšímu výsledku by mu proto možná dopomohlo zapojení do komunální politiky.

6. SENÁTNÍ OBVOD Č. 54 ZNOJMO

6.1 PROFIL SENÁTNÍHO OBVODU

Senátní obvod č. 54 Znojmo je situován v západním cípu jihomoravského regionu. Jeho hranice kopírují stejnojmenný okres, aniž by zasahovaly do sousedních okresů a regionů.

V podstatě tak představuje mezi senátními obvody raritní případ, kdy je senátní obvod tvořen územím jediného okresu. Charakteristiku senátního obvodu je proto možné plně ztotožnit s profilem znojmského okresu.

Celková rozloha obvodu č. 54 zahrnuje 1 637 km². Západní část území je charakteristická pahorkatou krajinou, jež se rozkládá v podhůří Českomoravské vrchoviny. Naopak východní část má ráz nížiny, který jí dává prostředí Jarovické tabule, a nabízí velice úrodné černoze. Celé území obvodu spadá do povodí nejdůležitější řeky regionu Dyje, na které byla vystavěna Vranovská přehrada za účelem zásobování okresu Znojmo a části sousedního okresu Třebíč vodou a z důvodu regulace toku řeky.

Senátní obvod na svém území sdružuje přibližně 112 tisíc obyvatel, kteří žijí v rámci 144 měst a vesnic. Dominantní postavení zaujímají nejmenší obce do tisíce obyvatel, které se vyskytují ve vysoké počtu 125 vesnic. Zatímco velká města nad pět tisíc obyvatel jsou zastoupena jen Moravským Krumlovem a okresním městem Znojmo. Hustota osídlení je srovnatelná se žďárským obvodem č. 51 a dosahuje hodnoty 70 obyvatel na km².

Hospodářství obvodu se ve větší míře soustředí na primární socioekonomickou sféru, jelikož zemědělská půda v obvodě tvoří 69 % území okresu. V sektoru zemědělství, lesnictví nebo rybolovu se pohybuje 11,4 % ekonomicky aktivních obyvatel, 37,4% ekonomicky aktivních v průmyslu¹⁰⁴ a stavebnictví a zbývajících 51,2 % ve službách. Průměrná mzda znojmského okresu je v porovnání s republikovým průměrem výrazně nižší, v roce 2002 nedosahovala ani celých 80 % průměrné mzdy na úrovni republiky. Míra nezaměstnanosti naopak vysoce převyšuje republikový průměr, v roce 2002 dosahovala 13 % nezaměstnaných. Její příčinou je poměrně nízký podíl průmyslu, nedostatek velkých

¹⁰⁴ Ve znojmském okrese se jedná především o potravinářský a nápojový průmysl (Znojmia Znojmo, ZNOVÍN Znojmo a.s., MONA Znojmo s.r.o.), v menší míře i o strojírenství (TOS Znojmo a.s.).

podniků a vyšší poměr sezónních prací v zemědělství a stavebnictví, po kterých v zimních měsících rapidně klesá poptávka.

Sociální skladba obyvatelstva z hlediska vzdělanosti vykazuje nejnižší úroveň ze všech předchozích okresů a volebních obvodů. Vysokoškolského vzdělání dosáhlo pouze 4,6 % místních obyvatel. Střední školu s maturitou nebo vyšší odborné vzdělání získalo 19,1 % obyvatel a 57,6 % obyvatel ukončilo vzdělání základní školou nebo výučním listem. Znojemský obvod disponuje nadprůměrnou mírou religiozity, jelikož se k víře hlásí 41,2 % obyvatel obvodu oproti průměru 32,1 % věřících na úrovni republiky. Politická orientace obvodu na základě výsledků poslaneckých voleb ukazuje levicové naladění místního elektorátu. Nejmenší přízni se v tomto obvodě těší občanství demokraté s podprůměrnými zisky hlasů. Sociální a křesťanští demokraté se drží v hodnotách jejich republikového průměru. Nadprůměrně dobře si ale na Znojemsku vedou komunističtí reprezentanti.

Tabulka 13: Profil obvodu č. 54 Znojmo

ZN = č. 54			ZN = č. 54	
	1996	2002	2001	
Počet obcí	143	144	Rozloha okresu (km²)	1 637
do 999	124	125	zemědělská půda	1 133
1000 - 4999	17	17	Hustota zalidnění (ob. / km²)	70
nad 5000	2	2	Vzdělání (%)	
Počet obyvatel	112 420	112 281	základní	57,6
0 - 14 let	21 754	18 699	úplně střední s maturitou	17,0
15 - 64 let	76 023	78 869	vyšší odborné a nástavbové	2,1
nad 65 let	14 643	14 713	vysokoškolské	4,6
průměrný věk	36,5	38,3	Zdravotní péče (lékař / 1000 ob.)	2,8
Míra nezaměstnanosti¹	5,7	13,0	Hospodářství	
Průměrná mzda²	8 403	12 948	zemědělství, lesnictví, rybolov	11,4
Politická orientace³			průmysl a stavebnictví	37,4
ODS 29,6% x 24,5%	22,8	18,1	obchod, doprava a další ⁵	33,8
ČSSD 26,4% x 30,2%	25,3	27,2	ostatní služby ⁶	17,4
KSČM 10,3% x 18,5%	15,0	29,2	Náboženské vyznání⁷	
KDU-ČSL ⁴ 8,1% x 14,3%	10,5	13,8	věřící	41,2
SPR-RSČ 8,0%	7,6		ateisté	50,0
ODA 6,4%	6,0			

¹ Ø ČR v r. 1996: 3,5% a r. 2002: 9,2%

² Ø ČR v r. 1996: 9 684 Kč a r. 2002: 16 212 Kč

³ pol. strana (Ø PS PČR 1996 x 2002)

⁴ 2002: součástí Koalice s US-DEU

⁵ veřejná správa, zdravotnictví, školství

⁶ pohostinství, ubytování, služby pro podniky, výzkum, vývo.

⁷ Ø ČR v r. 2001: 32,1 x 59,0%

Zdroj: www.czso.cz

6.2 SENÁTNÍ VOLBY 1996

6.2.a CHARAKTERISTIKA NOMINOVANÝCH KANDIDÁTŮ

V prvních senátních volbách se v rámci znojemského obvodu č. 54 utkalo o hlasy voličů celkem osm kandidátů. Z tohoto skutečně vysokého počtu měli voliči na výběr mezi čtyřmi kandidáty parlamentních stran, dvěma kandidáty malých neparlamentních stran a dvěma nezávislími kandidáty bez stranické příslušnosti. Tři nominovaní pobývali a pracovali mimo volební obvod a pět ostatních působil v regionu volebního obvodu, nejčastěji přímo v okresním městě Znojmo. Profily jednotlivých uchazečů o senátorský post byly značně heterogenní. Mezi kandidáty se objevily osobnosti známé výhradně v rámci volebního obvodu, ale i mimo volební obvod, osobnosti bez politické zkušenosti, ale i kandidáti se zkušenostmi z komunální politiky nebo dokonce z politiky na parlamentní úrovni.

Tehdy nejsilnější vládní strana ODS zvolila jako svoji reprezentantku Drahoslavu Šindelářovou ze Znojma, která dříve zastávala funkci vedoucí kulturního odboru Okresního úřadu Znojmo. V době příprav na volby se ale živila jako majitelka menší firmy. Kandidát sociální demokracie Miloslav Rychtecký byl také soukromým podnikatelem a majitelem menší firmy ve Znojmě, dva roky se navíc podílel na politickém životě města jako člen místního zastupitelstva. Menší vládní koaliční partner KDU-ČSL nominoval ve znojemském obvodě Milana Špačka, ředitele Dětského centra Znojmo a dřívějšího dětského lékaře ve znojemské nemocnici, který se rovněž jako člen tamního zastupitelstva zapojoval do politického řízení města. Komunistická strana vybrala jako svého nejlepšího kandidáta inženýra Ludvíka Hekrleho, který taktéž trvale bydlel ve Znojmě a celý svůj život pracoval v oblasti bankovníctví, v době voleb konkrétně v Komerční bance. Nicméně žádnou politickou zkušeností nedisponoval.

Z malých neparlamentních stran vsadilo hnutí Nezávislí na bezpartijní kandidátku a přednostku Okresního úřadu ve Znojmě Miluši Říčkovou a Moravskoslezská koalice nominovala chirurga se soukromou praxí Pavla Hálu z Brna. Dvě výraznější osobnosti se ve znojemském obvodě prezentovaly jako nezávislí kandidáti bez stranické příslušnosti. Prvním z nich byl Jaroslav Šabata, který se narodil ve znojemské obci Dolenice, nicméně následně se usadil v moravské metropoli Brně. Šabata jako bývalý disident, mluvčí Charty 77, spoluzakladatel HOS a zakladatel Občanského fóra v Brně byl charismatickou osobností s politicky levicovou orientací a křesťanským cítěním. V 90. letech se nejprve stal poslancem Sněmovny lidu Federálního shromáždění jako člen OH, po dva roky působil

jako ministr bez portfeje ve vládě Petra Pitharta a v roce 1992 zastával funkci poradce předsedy Federálního shromáždění Michala Kováče. Po vzniku samostatné České republiky působil jako publicista, politolog, kritický analytik a komentátor Lidových novin, k tomu přednášel na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Druhý z nezávislých kandidátů právník Jan Kryčer měl také dlouholeté zkušenosti z vysokých pater politiky, protože po dobu šesti let reprezentoval Jihomoravský kraj v České národní radě a následně v Poslanecké sněmovně PČR. Jeho handicapem bylo trvalé bydliště na území sousedního kroměřížského okresu. Oba nezávislí kandidáti byli jistě osobnostmi s velkými zkušenostmi a schopnostmi pohybovat se ve vysoké politice, nicméně jejich mizivý vztah ke znojemskému obvodu a malé povědomí o jejich činnosti u místního obyvatelstva hovořilo v jejich neprospěch.

Tabulka 14: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodě č. 54 Znojmo

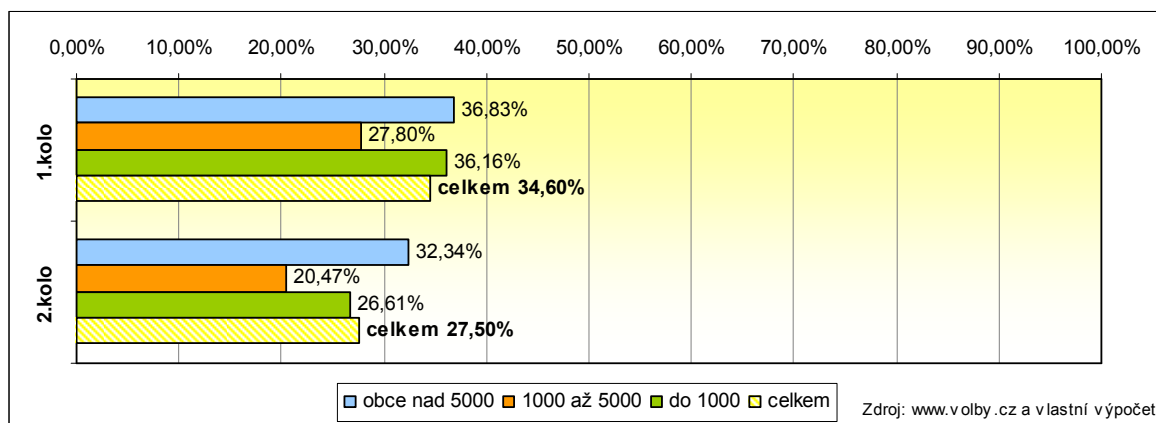
č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluš. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Jaroslav Šabata 69 NK BEZPP Brno	FF MU v Brně, obor filozofie, historie a psychologie (PhDr.)	publicista, krit. analytik a komentátor LN, politolog, VŠ pedagog FSS MU v Brně	poradce předsedy PS PČR L.Zaoralka, ministr bez portfeje (2 roky), poslanec SL FS (1 rok), poradce předsedy FS M.Kováče	narodil se zde v obci Dolenice a působí v sousedním regionu
2	Miloslav Rychtecký 53 ČSSD ČSSD Znojmo	střední škola s maturitou	soukr. podnikatel v menší firmě ve Znojmě	člen zastupitelstva: Znojmo (2 roky)	žije zde, podniká a politicky působí
3	Ludvík Hekrle 55 KSČM KSČM Znojmo	Fakulta řízení a plánování nár. hospodářství, VŠE v Praze (Ing.)	ved. pracovník poboček různých finanč. zařízení, např. KB	žádná	žije zde a pracuje
4	Jan Kryčer 41 NK BEZPP Zástřizly	Právnická fakulta MU v Brně (JUDr.)	právník Svazu čes. a morav. byt. družstev; právník Úřadu pro zastup. státu ve věcech majetkových	poslanec ČNR a PS PČR zvolený za Jihomoravský kraj (6 let)	žije, pracuje a politicky působí v sousedních regionech
5	Drahlava Šindelářová 56 ODS ODS Dobšice	vysoká škola humanitního zaměření (PhDr.)	podnikatelka v malé firmě, (dříve vedoucí kulturního odboru OÚ ve Znojmě)	žádná	žije zde a pracuje
6	Miluše Říčková 45 NEZ BEZPP Znojmo	vysoká škola, právnícká fakulta (JUDr.)	přednostka Okresního úřadu ve Znojmě	žádná	žije zde a pracuje
7	Pavel Hála 53 MSLK 96 HSMS Brno	vysoká škola, lékařská fakulta (MUDr.)	chirurg se soukromou praxí	žádná	žije a pracuje v sousedním regionu
8	Milan Špaček 44 KDU-ČSL KDU-ČSL Znojmo	Lékařská fakulta MU v Brně (MUDr.)	ředitel Dětského centra ve Znojmě, (dříve pediatr v nemocnici ve Znojmě)	člen zastupitelstva: Znojmo (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí

6.2.b REGISTRUVANÍ VOLIČI A JEJICH VOLEBNÍ ÚČAST

V době prvních senátních voleb sdružoval volební obvod č. 54 celkem 85 503 registrovaných voličů (resp. 85 681 voličů ve druhém kole voleb), z nichž vysokých 38 % kumulovala pouze dvě velká města nad pět tisíc obyvatel, 22 % voličů pak bydlelo v obcích od tisíce do pěti tisíc obyvatel a na venkově žilo zbývajících 40 % voličů. Přibližně se tak na volebních výsledcích ze dvou pětin podílela města Znojmo a Moravský Krumlov na jedné straně a na straně druhé nejmenší vesnice, menší vliv na výsledek voleb ve výši asi jedné pětiny si připsaly obce střední velikosti.

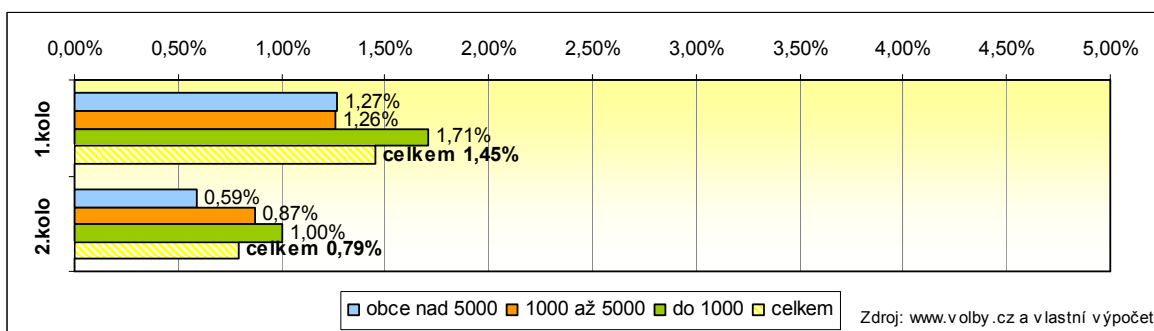
Ani znojemský obvod se nevyhnul nízké volební účasti, která provázela volby do Senátu ve všech regionech republiky. Konkrétní míra volební účasti v obvodě č. 54 dosáhla hodnoty 34,6 %, přičemž výrazně nižší aktivita se projevila u voličů z měst a vesnic střední kategorie. Podobně tomu bylo i ve druhém kole, kde průměrná volební účast klesla na 27,5 % a viditelný propad postihl především střední obce, ze kterých se do volebních místností vypravilo pouze 20,5 % voličů.

Graf 56: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

I ve znojemském obvodě se projevila celostátní fenomén zvýšeného počtu neplatných hlasů, který doprovázel historicky první volby do Senátu pod pravidly absolutně většinového dvoukolového systému. Průměrná míra neplatných hlasů z prvního kola se ustálila na hodnotě 1,5 %, na kterou vyrostla kvůli vysokému počtu neplatných hlasů z nejmenších vesnic. Ve druhém kole pak hladina neplatných hlasů ve všech kategoriích obcí poklesla na průměrnou hodnotu 0,8 %.

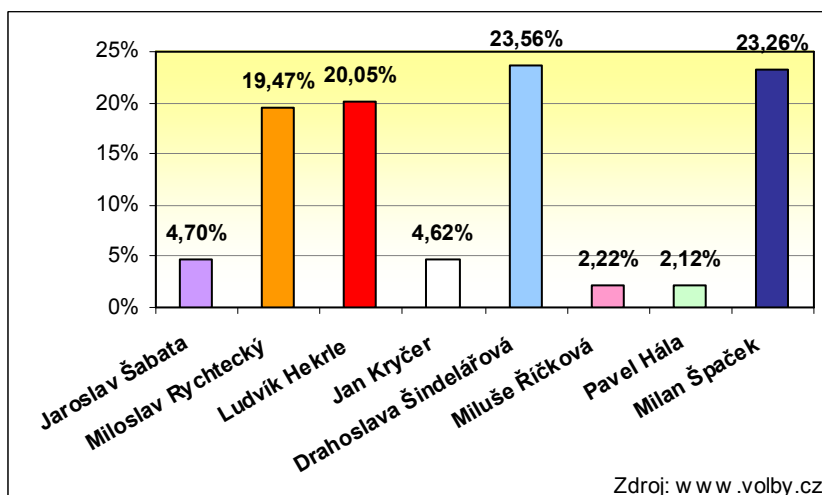
Graf 57: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodech č. 54 Znojmo

6.2.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Vysoký počet nominovaných kandidátů rozdělily výsledky na dvě poloviny. Čtyři z kandidátů obdrželi relativně solidní zisky hlasů v rozmezí 19 % až 24 %. Zbylí čtyři kandidáti se propadli na dno výsledkové listiny a ani jeden z nich nedokázal překročit hranici dvou tisíc hlasů. V případě Jaroslava Šabaty a Jana Kryčeera se jejich podpora pohybovala v intervalu 4 % a 5 %, v případě Miluše Říčkové a Pavla Hály mírně překračovala 2 %. Součet hlasů všech těchto čtyř kandidátů nedosahoval na zisk ani jednoho z první čtveřice, a proto lze považovat jejich kandidaturu na nerelevantní a téměř bezvýznamnou.

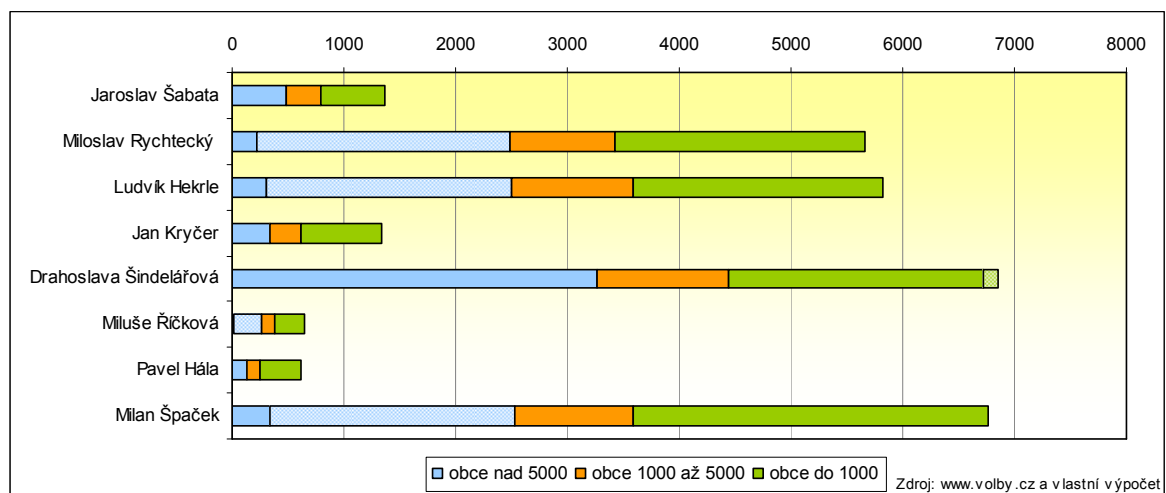
Graf 58: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodech č. 54 Znojmo

První kolo volebního závodu těsně vyhrála občanská demokratka Drahoslava Šindelářová. Svým ziskem 23,6 % hlasů jen taktak unikla Milanu Špačkovi z KDU-ČSL, jenž prohrál o pouhých 87 hlasů (0,3 % hlasů). Těsný souboj mezi místní podnikatelkou a místním uznávaným lékařem sliboval dramatický a napínavý průběh druhého volebního kola.

Kandidáti na třetím a čtvrtém místě se od vedoucí dvojice mírně vzdálili, nicméně o to vyrovnanější výsledky měli mezi sebou. Lepší kondici nakonec prokázal komunistický kandidát Ludvík Hekrl s celkovými 20,1 % hlasů, který přilákal o 170 voličů (0,6 % hlasů) více než sociální demokrat Miloslav Rychtecký. Obvod č. 54 touto volbou prokázal existenci poměrně širokého levicového elektorátu, který se však roztříštil mezi dva kandidáty. V případě nominace pouze jedné levicové osobnosti - spíše člena sociální demokracie jako dostředivého reprezentanta - by takový kandidát měl s vysokou pravděpodobností potenciál atakovat první dvě postupová místa do druhého kola voleb. Za připomenutí jistě stojí existence nepříznivých ekonomických podmínek ve znojenském obvodě v podobě vysoké nezaměstnanosti a nízké průměrné mzdy.

Graf 59: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

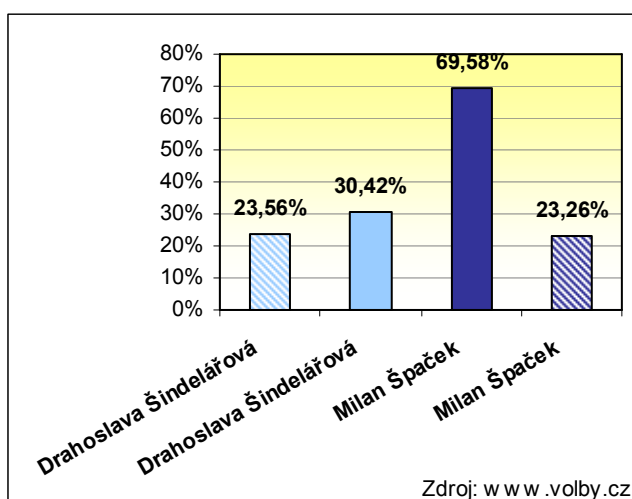
Podobně jako ve žďárském obvodě č. 51 se vedoucího postavení ujala žena a členka občanské demokracie. Drahoslavu Šindelářovou podpořila především velká města Moravský Krumlov a Znojmo, ze kterých načerpala největší náskok na druhého Milana Špačka. Ředitel znojenského Dětského centra Milan Špaček ve velkých městech tak úspěšný nebyl, naopak v nich jen těsně zvítězil nad komunistou Hekrlem a sociálním demokratem Rychteckým. Ti se Špačkem drželi krok i ve městech střední kategorie. Rozhodnutí o konečném pořadí přinesl až venkov, který se naprosto zřetelně vyslovil pro Milana Špačka. Převaha lidoveckého kandidáta v jihomoravských vesnicích, které vykazují vysokou míru nábožensky věřících se dala částečně očekávat. Každopádně zisky venkovských hlasů znamenaly pro Milana Špačka výraznou vzpruhu, která ho vynesla do těsné blízkosti prvního místa. Obce střední a malé velikosti nakonec rozhodly i o pořadí

kandidátů na třetím a čtvrtém místě, kde si kandidát KSČM Hekrle připisoval mírně vyšší zisky než sociální demokrat Rychtecký.

6.2.d KONEČNÉ VÝSLEDKY PO DRUHÉM KOLE VOLEB

I v případě průběhu a výsledků druhého volebního kola lze vytvořit paralelu s volebním obvodem č. 51 a Miroslavou Němcovou, která jako favoritka prvního kola nedokázala navýšit zisky svých hlasů. Stejný problém postihl ve znojenském obvodě č. 54 Drahoslavu Šindelářovou, která velice podobně stagnovala na podpoře udělené v prvním kole voleb. Celkové výsledky druhého kola pak znamenaly jednoznačné vítězství Milana Špačka opřené o 69,6 % hlasů.

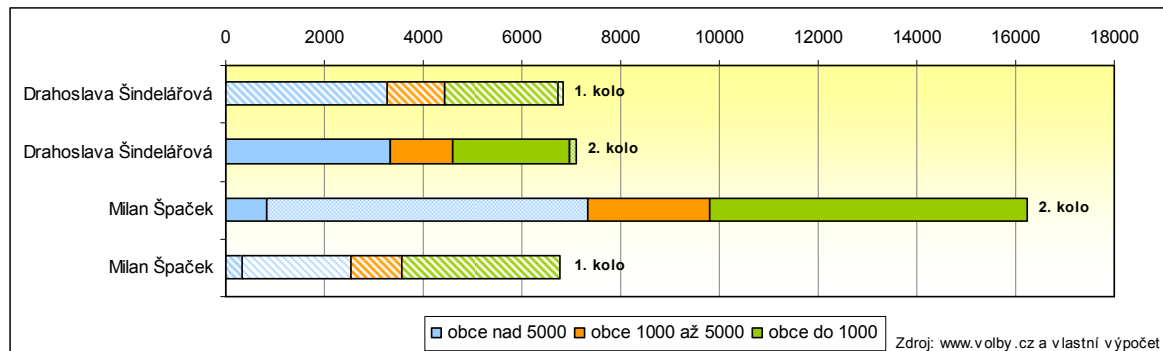
Graf 60: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 54 Znojmo

Rapidní nárůst hlasů ve druhém kole zaznamenal křesťanský demokrat Milan Špaček. Nejmarkantnější rozdíl v jeho podpoře se projevil ve velkých městech, odkud si odnesl téměř trojnásobek hlasů získaných v prvním kole voleb. Nápadně posílil i ve středních obcích a v nejmenších vesnicích, když v obou těchto kategoriích své zisky ve druhém kole navýšil na více než dvojnásobek oproti prvnímu kolu voleb. Ve všech třech kategoriích si Milan Špaček připsal navíc o 9 486 hlasů, což je v porovnání s nárůstem 256 hlasů Drahoslavy Šindelářové skutečně extrémní rozdíl. Přeliv hlasů ve prospěch Milana Špačka obstarala s vysokou pravděpodobností část levicových voličů ČSSD a KSČM, kteří tak vyjadřovali nesouhlas se členkou občanské demokracie a v podstatě volili negativním hlasem proti Drahoslavě Šindelářové. Určitou část stranického elektorátu, která se rozhodla podruhé se už k volbám nedostavit, mohli nahradit buď voliči čtyř zbývajících kandidátů nebo zcela noví voliči, kteří se naopak nezúčastnili kola prvního. Drahoslavu Šindelářovou

ve druhém kole podpořilo opět jen limitované pravicové voličstvo, a proto na svého maxima hlasů dosáhla vlastně už v prvním kole voleb.

Graf 61: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

Do senátorského křesla za obvod č. 54 na šestileté funkční období usedl Milan Špaček z KDU-ČSL. Senátních voleb se sice zúčastnily dvě osobnosti se zkušenostmi z vysokých pater politického života, nicméně jejich známost v regionu byla velice slabá či upadla v zapomnění. Volební klání tak probíhalo především mezi regionálními osobnostmi, které aktivně působily přímo ve znojenském okrese. Díky absenci výrazné dostředivé osobnosti, která by byla extrémně populární či charismatická, že by k sobě dokázala přitáhnout voliče napříč politickým spektrem, se ke slovu dostala i stranická příslušnost kandidátů a stranická orientace místních voličů.

6.2.e VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ ZNOJMO

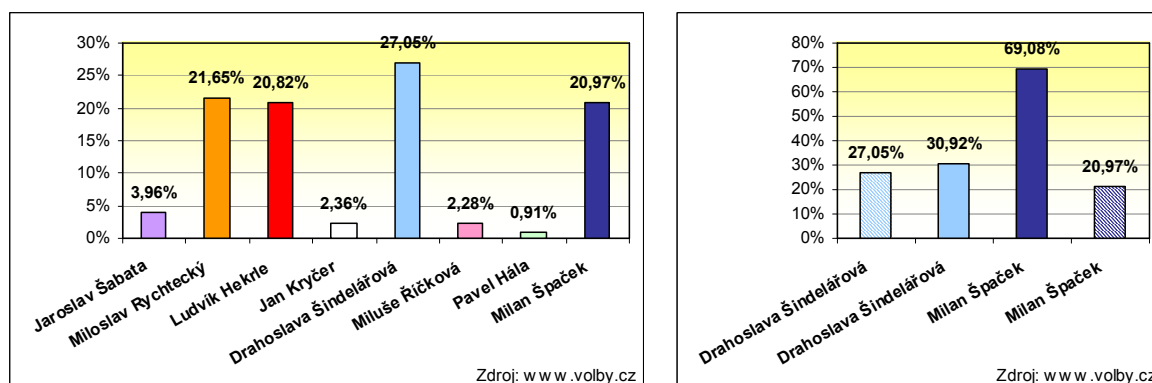
Okresní město Znojmo se nachází na jihu volebního obvodu v blízkosti rakouských hranic. Znojmo představuje jediné město v celém okrese přesahující deset tisíc obyvatel. V době senátních voleb evidovalo 28 343 voličů (resp. 28 537 voličů pro druhé kolo). Volební účast znojenských voličů se držela na horní hranici průměru za celý senátní obvod, když se do volebních místností dostavilo 37,4 % voličů v prvním kole a 33,1 % voličů v kole druhém. Z hlediska politického ovzduší se Znojmo profilovalo jako pravicové město, což je evidentní z vyšší podpory pravicové ODS a ODA v poslaneckých volbách 1996 i z komunální úrovně, na které byla místní organizace ODS v nejsilnějším postavení. Nicméně poměrně silnou stranickou organizaci měla ve Znojmě i KSČM a ČSSD, naopak slabší byli křesťanští demokraté.

Protože senátní volby 1996 v obvodě č. 54 opanovaly regionální osobnosti, většina z nich byla spojena právě s centrálním městem znojenského okresu. Ve Znojmě se tak utkali

čtyři, resp. pět domácích kandidátů. Bezpartijní Miluše Říčková za hnutí Nezávislí a komunista Ludvík Hekrle ve městě trvale bydleli a pracovali. Sociální demokrat Miloslav Rychtecký a křesťanský demokrat Milan Špaček přidali k trvalému bydlišti a zaměstnání ve Znojmě ještě dvouletou činnost v místním zastupitelstvu. Pátou byla míněna Drahoslava Šindelářová z ODS, která bydlela ve vesnici Dobšice, jež velice těsně přiléhá ke Znojmě.

Výsledková listina ve Znojmě byla v podstatě zmenšeným zrcadlem celkových výsledků za senátní obvod. Na prvních čtyřech místech s významnými zisky hlasů skončili čtyři domácí kandidáti. Další čtyři, včetně znojemské přednostky okresního úřadu Miluše Říčkové, absolutně propadli. Ze čtyř vedoucích kandidátů se nejlépe umístila členka občanské demokracie Drahoslava Šindelářová, která se ve Znojmě mohla opřít o silnou stranickou organizace ODS a její široký elektorát. Další tři místa v pořadí od sebe dělily jen minimální počty hlasů. Druhé místo získal sociální demokrat Miloslav Rychtecký, který měl za zády také poměrně silnou stranickou organizaci a navíc se angažoval jako zastupitel města. Třetí místo obsadil Milan Špaček, ačkoli místní podpora KDU-ČSL nebyla příliš silná. Milan Špaček tento nedostatek ve městě vykompenzoval svojí osobností, neboť jako dětský lékař a ředitel Dětského centra ve Znojmě měl mezi obyvateli dobrou reputaci. Na čtvrtém místě skončil komunista Ludvík Hekrle, opět podpořen místní silnou stranickou organizací.

Graf 62: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Znojmo

Ve druhém kole voleb dominoval Milan Špaček, když své zisky z prvního kola navýšil o dalších 4 284 hlasů, zatímco nárůst Drahoslavy Šindelářové zůstal u pouhých 269 hlasů. Pokud se vezme v úvahu pokles volební účasti a záměna nových voličů za ty, kteří se rozhodli nejít k druhému kole voleb, pak musel Milan Špaček přetáhnout na svoji stranu téměř všechny voliče, již v prvním kole nevolili Drahoslavu Šindelářovou. S převahou výrazné nadpoloviční většiny ve výši 69,1 % hlasů pak Milan Špaček ve Znojmě zvítězil.

Volební chování ve Znojmě nebylo ovlivněno jen domovským prostředím kandidátů, což je evidentní z neúspěchu bezpartijní Miluše Říčkové nominované hnutím Nezávislí. Do výsledku volebního klání se vedle osobnostních rysů kandidátů, z nichž patrně největší dojem a vážnost vyvolávala profese lékaře Milana Špačka, výrazněji prosadila i stranická příslušnost kandidátů.

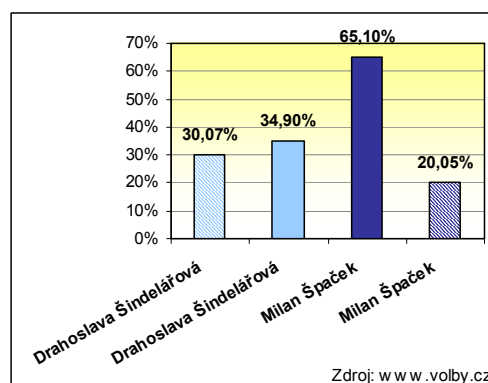
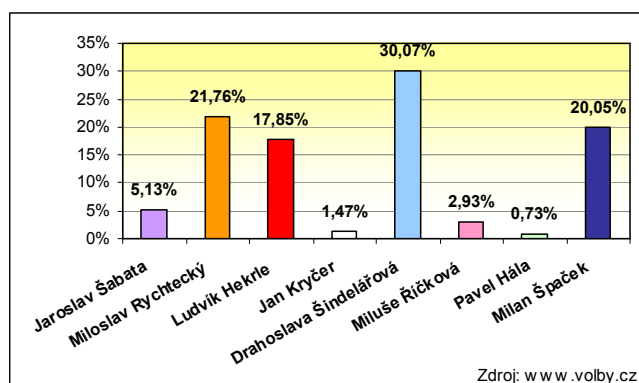
■ DOBŠICE

Obec Dobšice, která se rozkládá na toku řeky Dyje, přiléhá na jihovýchodě ke městu Znojmo. Z hlediska velikosti se řadí k obcím střední velikosti od tisíce do pěti tisíc obyvatel. Na podzim roku 1996 sdružovala celkem 1 641 voličů pro senátní volby (resp. 1 637 voličů pro druhé kolo). Volební účast v Dobšicích klesla na velice nízkou hodnotu 25,4 % v prvním kole a 22,3 % v kole druhém. Politická orientace obce na základě voleb do Poslanecké sněmovny nevykazovala žádnou výraznou profilaci města jedním směrem, pouze lehce převažovala náklonnost voličů k sociální demokracii, tzn. k levému středu politického spektra. Na komunální úrovni drtivě převažovali nezávislí kandidáti a z celostátních stran si stáli nejlépe komunisté. Na úrovni obce však existovala i stranická organizace ODS a ČSSD.

Prostředí vesničky Dobšice bylo domovským zázemím pro Drahoslavu Šindelářovou, která v obci trvale bydlela. Za prací ale vyjížděla do blízkého Znojma, původně na pozici státní úřednice Okresního výboru, posléze za soukromým podnikáním.

První kolo voleb v Dobšicích reflektovalo přítomnost obyvatelky vesnice mezi nominovanými a Drahoslava Šindelářová se s 30,1 % hlasů postavila do čela výsledkové listiny. Nicméně její podpora nebyla příliš přesvědčivá, protože ještě další tři kandidáti obdrželi solidní zisky hlasů.

Graf 63: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Dobšice

Ve druhém kole voleb už Dobšice Drahoslavu Šindelářovou nepodržely a jasnou většinou 65,1 % hlasů se obyvatelé obce přiklonili ke křesťanskému demokratu Milanu Špačkovi ze Znojma. Šindelářová ve druhém kole opět nedokázala navýšit svoje zisky hlasů z prvního kola. Příčinu tohoto volebního chování v Dobšicích je možné hledat v několika různých důvodech. Drahoslava Šindelářová byla spojena s Dobšicemi výhradně svým trvalým bydlištěm, za prací dojížděla do blízkého Znojma, a na úrovni své domovské obce se ani nezapojovala do místní politiky. Navíc určitou roli pravděpodobně sehrála i osobnost jejího rivala ve druhém kole voleb, jenž zastával veřejností vysoce uznávanou lékařskou profesi. Milan Špaček působil jako zkušený pediatr a zastával post ředitele Dětského centra ve Znojmě, a navíc disponoval alespoň dvouletou zkušeností z komunální politiky. Na výsledku voleb se pravděpodobně výrazněji podílela i stranická příslušnost kandidátů, která měla vliv na pevný elektorát komunistické strany a sociálních demokratů, který v nabídce občanské demokratky a lidovce nevybíral čistě pravicového kandidáta a upřednostnil spíše středového uchazeče.

■ DOLENICE

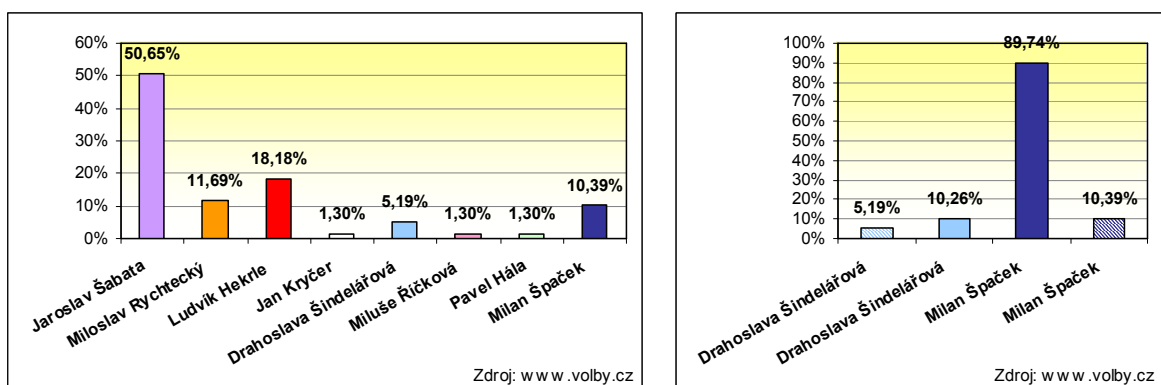
Vesnička Dolenice se nachází asi 25 km severovýchodním směrem od Znojma. Nejbližší město v jejím okolí je 5 km vzdálená Miroslav. Svým počtem obyvatel se řadí do poslední kategorie sdružující obce nejmenší velikosti. V době senátních voleb 1996 v ní žilo pouze 132 voličů, kteří se k prvnímu kolu vypravili v poměrně hojném zastoupení. Míra volební účasti prvního kola dosahovala 59,1 % hlasů, ve druhém kole ale zaznamenala propad na 29,6 %. Na základě červnových voleb do Poslanecké sněmovny roku 1996 byli obyvatelé obce notně nakloněni politické levici a to především levici krajní, kterou představovala KSČM. Na komunální úrovni působili výhradně nezávislí kandidáti.

Specifikem voleb v malé vesničce Dolenice byla kandidatura Jaroslava Šabaty, který se zde narodil a vyrostl. V době konání voleb už ale ve vesnici dlouhodobě nežil, protože se usadil v Brně. Jaroslav Šabata byl muž s bohatou minulostí, charismatem a především velkými zkušenostmi. V 60. letech byl hlavní postavou reformního proudu KSČ, po Pražském jaru byl ze strany vyloučen a na konci 80. letech se stal jediným mluvčím Charty 77 z moravského Brna. Na počátku 90. let ještě vykonával dobře viditelné veřejné funkce poslance a ministra, později poradce předních politiků. V roce 1996 se ale zcela stáhl z veřejného života a působil jako filosof, politolog a komentátor Lidových novin s levicovým cítěním. Jeho generace ho pro jeho celoživotní činnost vnímala jako silnou

osobnost, postupem času se však vytratil z veřejného povědomí. Obyvatelé jeho rodné obce, kteří s ním přišli do osobního kontaktu, však jeho osobnost vnímali odlišně.

Výsledky senátních voleb potvrdily, že Jaroslav Šabata byl silnou osobností, na kterou Dolenice nezapomněly. A navíc jeho levicová orientace korespondovala s politickou náladou místního prostředí. Na základě zisku 50,7 % hlasů by rodák Jaroslav Šabata byl ve vesničce zvolen hned v prvním kole voleb. Ostatní kandidáti získali minimum hlasů. Jediným životaschopným kandidátem se stal komunista Ludvík Hekrlé, což odpovídalo politické orientaci obce.

Graf 64: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Dolenice

Do druhého kola tedy postupovala Drahoslava Šindelářová z ODS se ziskem 4 hlasů a Milan Špaček z KDU-ČSL s 8 hlasy. Zajímavostí byl rapidní pokles volební účasti, který byl patrně spojen s nepostoupením domácího kandidáta Šabaty do druhého kola. Už politické ovzduší v obci napovídalo, který z kandidátů zvítězí a kdo bude poraženým. S absolutní převahou 89,7 % tak zvítězil Milan Špaček. Drahoslava Šindelářová nedokázala ani v Dolenicích navýšit ve druhém kole svůj zisk a stagnovala na původních 4 hlasech z prvního kola.

Do volebního chování obyvatel Dolenic se velice významně promítla osobnost Jaroslava Šabaty, který se v této obci narodil. Ačkoli zde již po dlouhou dobu nebydlel, dolenická veřejnost v něm viděla silnou osobnost s bohatou minulostí a zkušenostmi, které uchovávala ve svém paměti. Tento přístup byl pravděpodobně spojen se skutečně malou velikostí vesnice Dolenice a určitou hrdostí být rodnou obcí regionálně významné protirežimní osobnosti 70. a 80. let.

6.3 SENÁTNÍ VOLBY 2002

6.3.a CHARAKTERISTIKA KANDIDÁTŮ NOMINOVANÝCH DO VOLEB

Druhé volby se ve znojemském obvodu konaly za účasti sedmi kandidátů a oproti předchozím volbám se tak jejich počet snížil pouze o jednoho. Seznam kandidátů na jednu stranu odhaloval absenci občanských demokratů, jejichž kandidát odstoupil v samých počátcích volební kampaně, a na druhou stranu překvapil kandidaturou hned dvou komunistů, z nichž jeden vystupoval jako nezávislý kandidát. Ukázal také, že se do volebního souboje rozhodli znovu zapojit dva kandidáti z minulých voleb 1996. Ale především obsahoval jméno Vladimíra Železného, mediálně velice dobře známé osobnosti.

Bývalý senátor Milan Špaček, který před šesti lety úspěšně prošel volbami, se opět v barvách KDU-ČSL pokoušel obhájit svůj senátorský mandát. Politické činnosti se zaměřením především na problematiku zdravotnictví se věnoval po dobu šesti let nejen v Senátu, ale i ve znojemském zastupitelstvu a od roku 2000 dokonce i v zastupitelstvu Jihočeského kraje. Proti němu se však v obvodu vynořil velice silný soupeř v osobě Vladimíra Železného. Navíc v době před volbami ležel Milan Špaček v nemocnici; nemohl se tedy zapojit do své volební kampaně a čelit tlaku volebního týmu Železného. Generální ředitel společnosti CET 21 provozující soukromou televizi TV NOVA Vladimír Železný se stal ústřední postavou znojemských voleb. Na této skutečnosti nic nezměnilo ani jeho trvalé bydliště v notně vzdálené Praze a v podstatě nulový vztah k volebnímu obvodu. Jediná vazba k jihomoravskému regionu byl nákup vinic a zahájení podnikatelské činnosti ve vinařství v Mikulově, městě sousedního břeclavského regionu. Za favorita voleb byl Železný navíc poklán v době, kdy byl trestně stíhán a na základě mezinárodní arbitráže měl odstavený majetek z důvodu neplacení dluhů.

Šance ostatních kandidátů na vítězství se tak snížily na minimum, protože se vesměs jednalo o osobnosti známé pouze napříč znojemským regionem, které měly na volební kampaň k dispozici, v porovnání s Vladimírem Železným, silně limitované finanční prostředky. Sociální demokracie vybrala jako svého nejlepšího kandidáta Oldřicha Kraipla, který dlouhodobě pracoval na pozici primáře očního oddělení ve znojemské nemocnici a stal se ve svém oboru uznávaným specialistou. Navíc od roku 1994 nepřetržitě zasedal ve znojemském zastupitelstvu a aktivně se podílel na politickém životě města. Ve Znojmě a jeho okolí byl jistě známou postavou, která disponovala schopnostmi získat si část levicových voličů. Komunistická strana vsadila na zkušeného Ludvíka Hekrleho, jež se

účastnil již předchozích voleb v roce 1996 a který ke svým kvalitám přidal dvouleté členství v jihočeském krajském zastupitelstvu. Do voleb však zasáhl další člen KSČM, který se rozhodl kandidovat samostatně jako nezávislý i přes nesouhlas stranického vedení. Svoji kandidaturou totiž Jiří Moravec ohrožoval svého spolustraníka Ludvíka Hekrleho tříštěním hlasů komunistického voličstva mezi dva komunistické uchazeče o senátorský post. Jiří Moravec dlouhodobě bydlel ve Znojmě a působil na postu ředitele společnosti Znojmie (Fruta) Znojmo - jedním z mála velkých podniků v celém obvodě. K tomu po dobu osmi let zasedal ve znojemském zastupitelstvu.

Tabulka 15: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodě č. 54 Znojmo

č.	Jméno kandidáta věk voleb. str. pol. přísluš. trvalé bydliště	Vzdělání	Profese	Politická zkušenost	Vztah k obvodu
1	Ludvík Hekrle 63 KSČM KSČM Znojmo	Fakulta řízení a plánování nár. hospodářství, VŠE v Praze (Ing.)	ved. pracovník poboček různých finanč. zařízení, např. KB	člen zastupitelstva: Jihomoravský kraj (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
2	Jaromír Morávek 53 KONS KONS Branišovice	MU v Brně, biologie a biochemie; Vysoká škola zemědělská v Brně (Ing.)	soukr. podnikatel a ředitel firmy Farmconsulting s.r.o. v oblasti zeměd., ekon. a práv. poradenství v Branišovicích, předseda Svazu vlastníků půdy a soukromých rolníků ČR	poradce na Ministerstvu zemědělství ČR, člen zastupitelstva: Branišovice (8 let)	žije zde, podniká a politicky působí
3	Oldřich Kraipl 65 ČSSD ČSSD Znojmo	Lékařská fakulta MU v Brně (MUDr.)	primář očního oddělení Nemocnice Znojmo	člen zastupitelstva: Znojmo (8 let)	žije zde, pracuje a politicky působí
4	Milan Špaček 50 KDU-ČSL KDU-ČSL Znojmo	Lékařská fakulta MU v Brně (MUDr.)	ředitel Dětského centra ve Znojmě, (dříve dětský lékař v nemocnici ve Znojmě)	člen zastupitelstva: Znojmo (8 let), Jihočeský kraj (2 roky)	žije zde, pracuje a politicky působí
5	Růžena Šalomonová 48 NK BEZPP Znojmo	vysoká škola, pedagogická fakulta (Mgr.)	předsedkyně oblast. a kraj. rady Českomor. odbor. svazu pracovníků školství, (dříve učitelka na ZŠ)	žádná	žije zde a pracuje
7	Vladimír Železný 57 NEZ BEZPP Praha	FSV UK obor sociologie a publicistika, doktorát: soc. vědy (PhDr.)	gen. ředitel společ. CET 21 (soukr. televize TV NOVA); mluvčí vlády ČR a poradce premiéra v roce 1991	poradce premiéra P. Pitharta v roce 1991	podniká ve vinařství v sousedním regionu
8	Jiří Moravec 45 NK KSČM Znojmo	Pedagogická fakulta MU v Brně (Mgr.)	ředitel společnosti Znojmie (Fruta) Znojmo, (dříve region. ředitel Harvard. burzovní společnosti)	člen zastupitelstva: Znojmo (8 let)	žije zde, pracuje a politicky působí

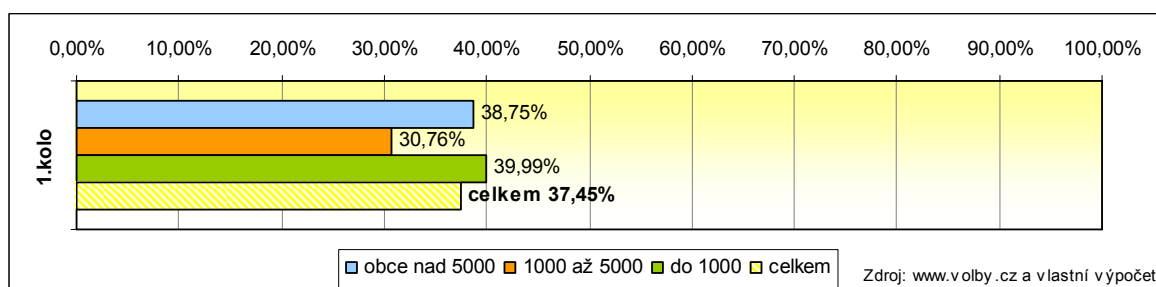
Předposledního kandidáta nominovala neparlamentní Konzervativní strana. Jiří Morávek, který zastával silně antikomunistické a antibolševické názory, směřoval svoji činnost k zemědělské oblasti. Postupně prošel funkcemi poradce na ministerstvu zemědělství a ředitele Agropodniku, nakonec založil firmu Farmconsulting s.r.o. v Branišovicích a soukromě podnikal v oboru zemědělského, ekonomického a právního poradenství. V obci Branišovice, kde zároveň bydlel, byl už v roce 1994 zvolen do místního zastupitelstva a od té doby se stal jeho trvalým členem. Poslední nezmíněnou uchazečkou o mandát v horní komoře parlamentu byla znojemská bezpartijní a nezávislá kandidátka Růžena Šalomonová. Z původní profese učitelky na základní škole se stala aktivní odborovou funkcionářkou v pozici předsedkyně krajské jihomoravské rady Českomoravského odborového svazu pracovníků školství.

6.3.b REGISTRovaní voliči a jejich volební účast

Z hlediska voličů vstupoval obvod č. 54 do senátních voleb 2002 jen s minimálními změnami podmínek oproti roku 1996. Demografickým růstem za šest let navýšil počet obyvatel a celkem evidoval 89 888 voličů. Jejich distribuce mezi tři velikostní kategorie obcí zůstala prakticky stejná. I nadále se na volebních výsledcích podílela ze dvou pětín dvě velká města Znojmo a Moravský Krumlov, ze dvou pětín venkov a ze zbylé pětiny obce střední velikosti.

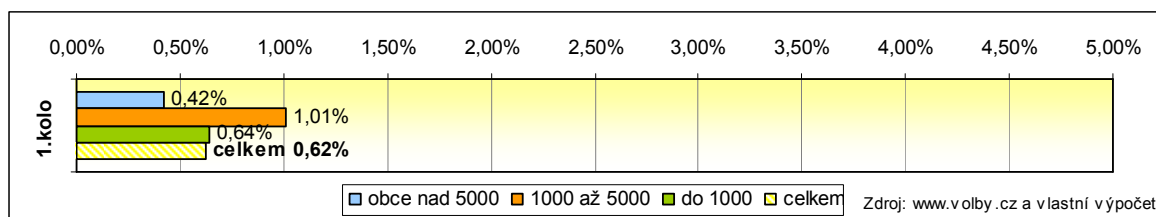
Míra volební účasti se oproti předcházejícím volbám lehce zvýšila na 37,5 % a v porovnání s ostatními volebními obvody, ve kterých se v roce 2002 konaly senátní volby, se držela v nadprůměru. Nejvyšší volební aktivitu přitom projeví voliči na venkově, kteří se do volebních místností dostavili v hojném počtu téměř 40 %. Trend navýšení míry volební účasti v souvislosti se shodným termínem druhého kola senátních voleb a voleb komunálních ve znojenském obvodu už nebylo možné zachytit, protože druhé kolo voleb se zde jednoduše nekonalo.

Graf 65: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

Tuto skutečnost reflektuje i míra neplatných hlasů. V prvním kole, které probíhalo bez narušení jinými volbami, se neplatné hlasy udržely na standardní hodnotě 0,6 %.

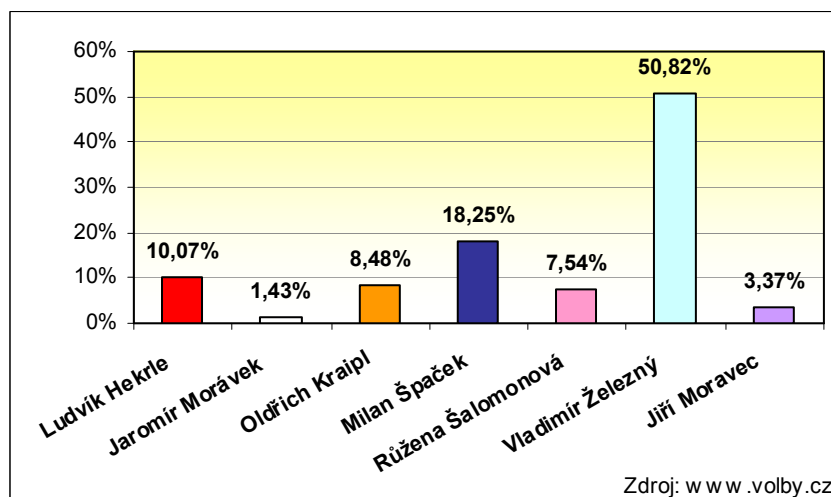
Graf 66: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

6.3.c VÝSLEDKY VOLEB PO PRVNÍM KOLE

Ačkoli ve volbách o senátorský mandát usilovalo sedm kandidátů a v běžných podmínkách by se oprávněně předpokládalo rozptýlení hlasů, k tříštění podpory mezi kandidáty tentokrát nedošlo. Specifikem znojemských senátních voleb 2002 se podle očekávání stal nezávislý kandidát Vladimír Železný. Právě jemu se podařilo na svoji mediálně velice dobře známou tvář z televizní obrazovky strhnout nadpoloviční většinu voličů znojemského obvodu. Se ziskem 50,8 % hlasů tak dokázal překročit požadovanou hranici absolutní většiny platných hlasů a byl zvolen senátorem hned v prvním kole voleb.¹⁰⁵ Ze zbylých šesti kandidátů nedokázal ani jediný překročit hranici 20 % hlasů. Nejlépe si z nich vedl bývalý senátor Milan Špaček, který se snažil obhájit svůj mandát. Intervence Vladimíra Železného do znojemského volebního obvodu, mu však jeho snahu překazila.

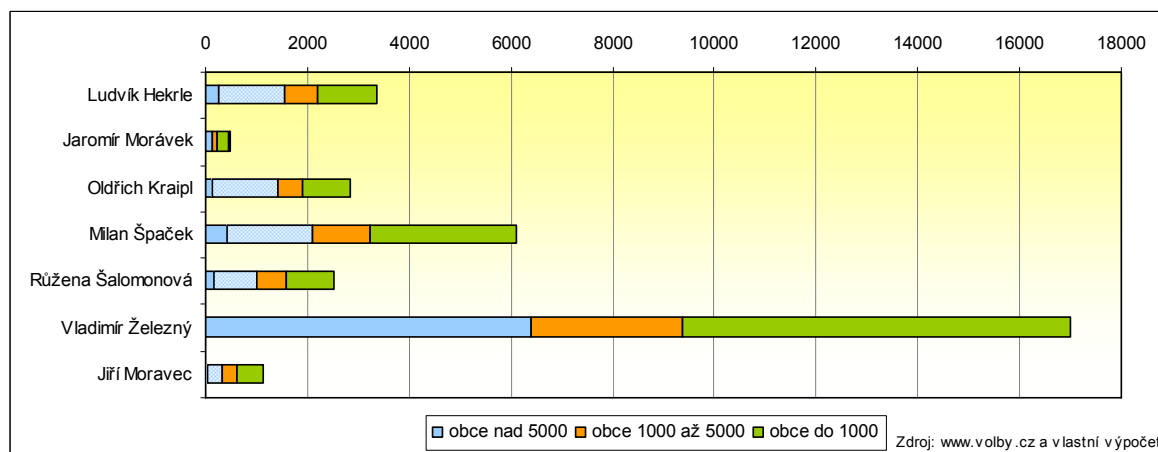
Graf 67: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 54 Znojmo

¹⁰⁵ Vladimír Železný byl v roce 2004 zvolen českým reprezentantem do Evropského parlamentu. Z důvodu výkonu funkce europoslance se musel vzdát senátorského křesla a na jeho post byly v mimořádném termínu na podzim roku 2004 vypsány doplňovací volby. V těch se podařilo zvítězit Milanu Špačkovi z KDU-ČSL. Šestileté funkční období si tak Vladimír Železný zkrátil na pouhé dva roky.

Na základě dílčích výsledků lze konstatovat, že Vladimír Železný dokonale opanoval všechny tři velikostní kategorie obcí. Největší podíl hlasů mezi všemi kandidáty ve výši 53,3 % hlasů dokázal usurpovat na venkově. Ačkoli všichni ostatní kandidáti měli k regionu bližší vztah, zisky z jejich domovských obcí zdaleka nedosahovaly na výšku podpory Vladimíra Železného.

Graf 68: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

Volební chování voličů znojmského senátního obvodu bylo jednoznačně ovlivněno kandidaturou mediálně velice dobře známé osobnosti Vladimíra Železného. Jeho moderní a osobní předvolební kampaň dokázala zmobilizovat voliče a dokonale připomenout mediální obraz Železného jako ředitele TV NOVA, který pozorně a ochotně naslouchá přáním svých diváků a snaží se je vyplnit k jejich spokojenosti. Jeho bezesporu charismatická a populistická osobnost, navíc mediálně známá ve všech koutech republiky a napříč věkovým i vzdělanostním průřezem společnosti, se stala pro všechny ostatní kandidáty v obvodě č. 54 nepřekonatelnou překážkou v cestě k senátorskému křeslu.

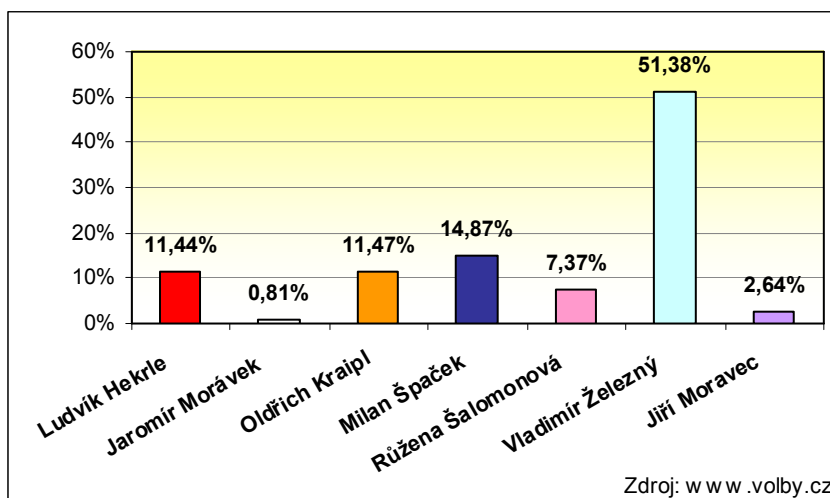
6.3.d VOLEBNÍ VÝSLEDKY VE VYBRANÝCH OBCÍCH

■ ZNOJMO

Město Znojmo za uplynutí šesti let téměř nezměnilo počet svých obyvatel. V roce 2002 Znojmo evidovalo 28 849 voličů, z nichž do volebních místností zamířilo téměř 40 % - u senátních voleb velice solidní míra volební účasti. V poslaneckých volbách 2002 se Znojmo projevilo jako ryze levicové město, když odevzdalo více hlasů sociální demokracii a dokonce i komunistům než občanským demokratům. Na komunální úrovni se nejsilněji prosadili místní komunisté a křesťanští demokraté, kteří za sebou nechali ODS i ČSSD.

Ve Znojmě jako ve svém domácím městě kandidovalo celkem šest z osmi nominovaných, tzn. kromě pražského Vladimíra Železného a Jaromíra Morávka z jedné vesnice na Znojmsku. Ačkoli někteří z nich byli ve městě váženými osobnostmi v profesním životě (např. lékaři Oldřich Kraipl z ČSSD a Milan Špaček z KDU-ČSL) nebo se podíleli na veřejném životě členstvím v městském či krajském zastupitelstvu (všichni kromě Růženy Šalomonové), na charisma, popularitu a velice dobrou předvolební kampaň Vladimíra Železného zkrátka nestačili.

Graf 69: Výsledky 1. kola voleb v roce 2002 ve městě Znojmo

Výsledky senátních voleb zrcadlily celkové výsledky za celý obvod. Vladimír Železný zde dokázal přilákat 51,7 % voličů a všechny ostatní kandidáty zatlačil pod hranici 15 % hlasů.

■ BRANIŠOVICE

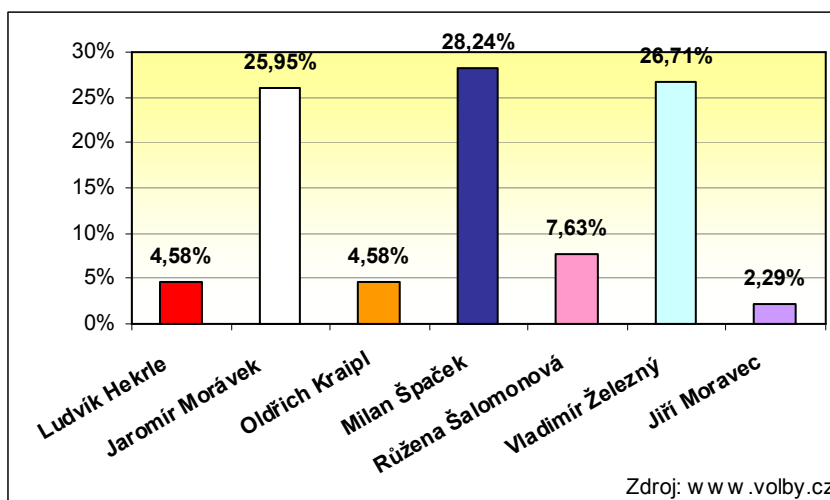
Obec Branišovice leží severovýchodním směrem od Znojma ve vzdálenosti asi 30 km a nachází se v blízkosti okresu Břeclav. Svoji velikosti spadá do třetí kategorie nejmenších obcí do tisíce obyvatel. V době konání senátních voleb 2002 sdružovala 413 voličů. Míra volební účasti byla v porovnání s ostatními znojmskými vesnicemi nízká a dosahovala pouze 31,7 %. Politicky se Branišovice naprosto jednoznačně profilyovaly k levé polovině politického spektra a vysoce podporovaly umírněnou i krajní levici zosobněnou kandidáty sociální demokracie a komunistů. Na komunální úrovni dominovala místní nezávislá sdružení a své zastoupení v místní stranické organizaci měli občanští demokraté.

Specifikem voleb v Branišovicích byl Jaromír Morávek, který ve vesnici bydlel a podnikal v oblasti zemědělského, ekonomického a právního poradenství. Zároveň zastával funkci předsedy Svazu vlastníků půdy a soukromých rolníků České republiky a také již osmým

rokem zasedal v branišovickém zastupitelském sboru. Ve vesnici tedy trávil většinu svého času a aktivně se podílel na jejím veřejném životě.

Výsledková listina v Branišovicích odpovídala místním specifickým podmínkám, protože v čele voleb nestal Vladimír Železný. Ještě větším překvapením ale bylo vítězství bývalého senátora Milana Špačka s 28,2 % hlasů. V těsném závěsu na druhém místě skončil Vladimír Železný, na kterého ztrácel domácí kandidát Jaromír Morávek pouze jediný hlas a vysloužil si tak třetí místo. Ostatní kandidáti zůstali s minimální podporou na dně výsledkové listiny.

Graf 70: Výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obci Branišovice

Hlasy branišovických občanů tak byly rozděleny mezi domácí a známé osobnosti v podstatě rovným dílem, protože velice nízký počet voličů zkrusoval výsledné pořadí, o kterém rozhodoval skutečně každý jednotlivý hlas. Na volební chování v Branišovicích zapůsobila kandidatura místního podnikatele, stejně jako mediálně známá tvář Vladimíra Železného a lidoveckého kandidáta Milana Špačka v nábožensky silněji orientovaném regionu.

7. SYNTÉZA POZNATKŮ Z JEDNOTLIVÝCH VOLEBNÍCH OBVODŮ

Na základě vyhodnocení celkových výsledků sledovaných voleb ve čtyřech vymezených volební obvodech po dvě volební období v letech 1996 a 2002 lze konstatovat, že jasnou výhodou disponovali kandidáti se stranickou příslušností k některé z hlavních politických stran. Kandidáti ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM (v roce 1996 lze zahrnout i kandidáty ODA a v roce 2002 US-DEU) si v drtivé většině případů rozdělili čelní pozice. Nezávislí

kandidáti a kandidáti malých neparlamentních regionálních stran skončili bez stranického zázemí s minimem získaných hlasů na samém dně výsledkové listiny. Stranická příslušnost kandidátů hrála roli na úrovni regionu i na úrovni jednotlivých měst a ovlivňovala celkové výsledky voleb v souvislosti se socioekonomickými podmínkami a politickou orientací v dané oblasti či obci. Na Znojemsku a Žďársku, tj. v regionech se silnou religiozitou a nepříliš příznivou ekonomickou situací, tak skončil kandidát KDU-ČSL ve třech případech ze čtyř na druhém místě. Výjimkou byly volby 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou, ve kterém nastoupili dva silní, regionálně známí kandidáti a lidoveckého uchazeče o senátorský mandát odsunuli až na třetí pozici. Neotřesitelným postavením disponovali kandidáti KDU-ČSL na znojemském a žďárském venkově se silnou náboženskou orientací, pomine-li se anomální situace ve volbách 2002 v obvodě č. 54 Znojmo s kandidaturou mediálního magnáta Vladimíra Železného. Naopak na Strakonicku a Pelhřimovsku se o první a druhé místo ve všech čtyřech konaných volbách v letech 1996 a 2002 dělili občanští a sociální demokraté. Lidovci ve volbách 1996 v těchto dvou obvodech sice své kandidáty postavili, ale jejich výsledky nenaznačovaly výrazný úspěch. Do voleb 2002 pak KDU-ČSL přenechala kandidaturu uchazečů ve strakonickém i pelhřimovském obvodě svému koaličnímu partnerovi US-DEU. Nepříliš vysokou míru náboženského vyznání obyvatel tak nahradila spíše levicová orientace, když napříč všemi čtyřmi volbami v obvodech č. 12 Strakonice a č. 15 Pelhřimov obsadili třetí či čtvrtá místa kandidáti KSČM.

Nepřehlédnutelné výjimky, které nekorespondují s tendencí profitu kandidátů ze stranické příslušnosti k celostátně silné politické straně, reprezentovali dva kandidáti. Prvním z nich byl Vladimír Železný, který jako nestraničný kandidát za hnutí Nezávislí v obvodě č. 54 Znojmo dokázal získat hned v prvním kole voleb 2002 nadpoloviční většinu platných hlasů. Druhou výjimkou byl člen SNK ED a starosta Bystřice nad Pernštejnem Josef Novotný, který s jasnou převahou zvládl obě volební kola v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou v roce 2002. Oba dva kandidáti totiž představovali extrémně silné a charismatické osobnosti, v případě Železného napříč celou českou veřejností a v případě Novotného napříč volebním regionem.

Evaluace voleb z hlediska dílčích výsledků odvozených od kritéria velikosti obcí vyústila do obecného trendu, v rámci kterého pravicoví kandidáti bodovali především ve větších městech, levicoví kandidáti dosahovali velice vyvážené podpory napříč obcemi všech velikostí a lidovečtí kandidáti si získali přízeň skupiny nejmenších obcí. Z hlediska

konečného objemu získaných hlasů v jednotlivých kategoriích obcí hrála svoji roli distribuce voličů v každém z volebních obvodů. Největší podíl městských voličů ze sledovaných obvodů a tedy největší množstevní zisky hlasů nabízela města obvodu č. 12 Strakonice, kde městští voliči tvořili zhruba polovinu ze všech voličů v obvodě. Naopak největší podíl venkovských voličů a dobrou příležitost k zisku velké sumy hlasů pro křesťanskodemokratické kandidáty poskytoval obvod č. 51 Žďár nad Sázavou i obvod č. 54 Znojmo, kde dvě pětiny voličů žily v malých obcích. Objektivnější posouzení proto vychází z poměření procentních zisků kandidátů v rámci jednotlivých velikostních kategorií měst a obcí.

Pravicoví kandidáti ODS našli největší oporu v hlasech voličů spadajících do kategorie velkých měst do pěti tisíc obyvatel a do kategorie středních obcí od tisíce do pěti tisíc obyvatel. V prvním kole dokázali statečně odolávat konkurenci ostatních protivníků i v malých obcích a držet s nimi krok. Nicméně prorazit i ve druhém kole voleb se pro ně stal nepřekonatelný problém, který se odvíjel od neschopnosti přilákat širší okruh voličů než v prvním kole. Protikandidát v duelu druhého kola dokázal vždy oslovit více voličů a nakonec pokořit občanského demokrata i ve velkých městech.¹⁰⁶ V rámci osmi zkoumaných voleb postupoval občanský demokrat do druhého kola čtyřikrát z prvního a dvakrát z druhého místa. Kandidáti ODS tedy celkem šestkrát nastupovali do souboje *face-to-face* druhého kola, ale ani v jednom případě nedokázali zvítězit. Ve čtyřech volebních kláních podlehl sociálním demokratům a ve dvou kandidátům křesťanské demokracie. V případě nastavení volebních pravidel v duchu relativně většinového systému typu FPTP, by se čtyři kandidáti ODS stali senátory. V zákonně zakotveném volebním systému absolutně většinového dvoukolového hlasování ale neproměnila ODS ani jednu svoji kandidaturu v reálný zisk senátorského křesla.

Levicoví kandidáti se mohli opřít o rovnoměrně rozprostřenou podporu voličů ve všech třech velikostních kategoriích obcí, přičemž slabou tendenci širší podpory prokázala malá města a vesnice. Ve všech případech s výjimkou znojemských jednokolových voleb 2002, kdy byli do voleb současně nominováni kandidáti ČSSD a KSČM, obdrželi dohromady takové množství hlasů, jež by v prvním kole pohodlně stačilo na vedoucí postavení a

¹⁰⁶ V rámci šesti případů, kdy se kandidáti ODS zúčastnili druhého kola voleb, pouze ve dvou dílčích výsledcích zvládli překonat svého protivníka. V kategorii velkých měst ve volbách 1996 v obvodu č. 15 Pelhřimov se proti Milanu Štěchovi z ČSSD dokázal postavit Jan Litomiský, i když jen velice těsným rozdílem 50,1 % ku 49,9 %. Ve skupině středních obcí zabodoval Pavel Pavel a porazil Pavla Rychetského ziskem 52,5 % hlasů ve volbách 2002 v obvodě č. 12 Strakonice.

zajistilo by postup levicového kandidáta do rozhodujícího kola voleb. Relativně stabilní zisky hlasů levicových kandidátů se do jisté míry odrážely v podprůměrných socioekonomických podmínkách všech zkoumaných obvodů. Podpora komunistů pak byla zakotvena v solidní síti stranických organizací, kterou KSČM disponovala až po nejnižší úroveň, tzn. po místní úroveň v jednotlivých městech a obcích. Úspěch komunistických kandidátů byl ale limitován obecnou nepřijatelností komunistů, kteří sice měli své zastoupení v Poslanecké sněmovně, ale vždy hráli roli opozice bez reálných vyhlídek na zapojení do vládní koalice. Ve všech osmi zkoumaných volbách byl kandidátům KSČM odepřen postup do druhého kola. Lze jen spekulovat, zda důvodem byla jejich návaznost na vedoucí stranu lidově demokratického režimu KSČ či pouze nedostatečně silné osobnosti kandidátů. Evidentně nejsilnější postavení zastávali ve znojemském obvodě č. 54, kde se v obou volebních kláních umístili na celkovém třetím místě. Přesto se vyskytly případy na úrovni obcí, kde komunističtí kandidáti dokázali prorazit a umístit se v čele místní výsledkové listiny. Nicméně jejich úspěch nebyl závislý čistě na stranické příslušnosti a politické orientaci města, určitou roli zde sehrála i kandidátova osobnost vázaná úzkým vztahem k danému městu. Město žďárského obvodu č. 51 Bystřice nad Pernštejnem ve volbách 1996 zvolila jako vítěze prvního kola místního učitele a zastupitele Bohumila Kotlána. Ve městě Humpolec v obvodě č. 15 zvítězil ve volbách 2002 rovněž učitel a humpolecký i krajský zastupitel Václav Štěpán. A ve Velké Bíteši ve žďárském obvodě č. 51 se stal dokonce absolutně většinovým vítězem taktéž učitel a velkobítešský místostarosta Alois Koukola. Kandidáti ČSSD jako reprezentanti umírněné levice měli o mnoho výhodnější postavení. Navíc při postupu do druhého kola dokázali snadněji přitáhnout levicový elektorát KSČM a navýšit tak své zisky hlasů. Z osmi zkoumaných volebních klání se sociální demokraté probojovali do druhého kola celkem čtyřikrát a čtyřikrát také dokázali zvítězit a připsat si senátorský mandát. Jednalo se přitom o volby 1996 a 2002 v obvodě č. 12 Strakonice a v obvodě č. 15 Pelhřimov.

Na křesťanskodemokratické kandidáty čekal největší balík hlasů v nejmenších obcích třetí velikostní kategorie. Právě v menších obcích se totiž koncentrovalo obyvatelstvo s vyšší mírou religiozity, které preferovalo kandidáty KDU-ČSL. Tento trend byl sledovatelný napříč všemi čtyřmi volebními obvody, zvýšeně však v obvodech č. 12 Strakonice a č. 15 Pelhřimov, které obecně vykazují nižší míru náboženského vyznání obyvatel. Z tohoto důvodu je viditelnější podpora lidovců na venkově, protože obyvatelé měst silněji inklinují k ateizmu. Naopak ve žďárském a znojemském obvodě na Moravě je míra religiozity vyšší

i mezi městským obyvatelstvem, a proto se zde nevyskytly tak markantní diference mezi velikostními kategoriemi obcí. Právě obvody č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo se staly v roce 1996 baštou lidoveckých kandidátů, kteří ve druhém kole dokázali porazit kandidáty ODS a stali se senátory. V roce 2002 však nezvládli silnou konkurenci a své úřady museli přenechat kandidátům nominovaným SNK ED a hnutím Nezávislí.

Stranická příslušnost kandidátů se tedy ukázala jako velice důležitá, ale rozhodně se nestala zárukou úspěchu a vítězství. Průběh volebního klání v jednomandátových obvodech s sebou přinesl silnou personalizaci voleb. Voliči tak vybírají z kandidátů jednoho jediného, který bude reprezentovat senátní obvod v horní komoře parlamentu, a proto kladou důraz i na osobnost uchazeče jako takovou a na jeho charakteristické rysy. Na základě šetření se jako významný atribut kandidátovi osobnosti projevila všeobecná veřejná známost jeho osoby. V případě, že se na kandidátní listině objevila silná osobnost, která byla veřejnosti mediálně známá z parlamentní či vládní politiky nebo společensky vysoce postavených funkcí, pak ostatní regionální kandidáti neměli větší šance na úspěch. Nejkriklavější důkaz poskytl znojemský volební obvod v roce 2002, když mediální boss TV Nova Vladimír Železný získal absolutní většinu hlasů hned v prvním kole. Železnému a jeho předvolebnímu týmu se navíc podařilo vyvolat zdání o náklonnosti k vinařství podepřené nákupem nedalekých vinic a zahájení podnikatelské činnosti, ačkoli reálně mezi ním a regionem Znojemska žádný bližší vztah v podstatě neexistoval. V obvodě č. 12 Strakonice v roce 1996 kandidovaly dokonce dvě všeobecně známé osobnosti, Pavel Rychetský za ČSSD a František Benda za ODS, a volby 1996 se tak v podstatě staly záležitostí právě těchto dvou mužů. Vítěz tohoto duelu pak po uplynutí šestiletého funkčního období opět úspěšně prošel volbami a v roce 2002 byl podruhé zvolen senátorem. Podobně se v sousedním obvodě č. 15 Pelhřimov dokázal prosadit šéf odborářů Milan Štěch. Silnou a charismatickou osobností byl i kandidát na senátora kníže Karel Schwarzenberg, kterého jako nestraníka nominovala US-DEU, tzn. že i bez opory v jedné z velkých stran českého politického spektra přitáhnul poměrně vysoký počet voličů obvodu č. 12 Strakonice v roce 2002.

Při absenci kandidatury silné, charismatické a mediálně známé osobnosti přichází ke slovu kandidáti známí napříč regionem volebního obvodu. Je naprosto logické, že pokud voliči vybírají jednoho kandidáta, pak chtějí vědět, komu dávají svůj hlas, aby „nekupovali zajíce v pytli“. Jasnou výhodou kandidáta je proto jeho regionální známost a povědomí místní

veřejnosti o činnosti, kterou vykonává. Čím větší má daný kandidát vztah k volebnímu obvodu, čím větší má znalost o místním prostředí a životních podmínkách a především čím více se podílí na rozvoji daného regionu, tím větší se mu otevírají šance k volebnímu úspěchu. Výstižný příklad regionálně známé osobnosti předvedl ve volbách 2002 ve žďárském obvodě č. 51 kandidát SNK ED Josef Novotný. Jako populární a novátorský starosta Bystřice nad Pernštejnem, který svůj úřad zastával už osmým rokem, a nově i krajský zastupitel na Vysočině byl známý skutečně v celém regionu. O tom svědčí i fakt, že s převahou zvítězil i v okresním městě Žďáru nad Sázavou, ačkoli to bylo domácí město dvou dalších regionálně silných osobností, na jedné straně bývalého senátora Jiřího Šenkýře z KDU-ČSL, jenž obhajoval výkon svého mandátu, a na straně druhé nezávislého kandidáta s podporou ČSSD Jana Dřínka, který se jako starosta hasičů opíral o členstvo hasičských sborů.

Patrně pod tlakem personalizovaných voleb, jež vyžadují známost kandidáta ve volebním obvodě, došlo během šestileté pauzy mezi dvěma volebními termíny k poměrně výrazné distinkci z hlediska politické zkušenosti kandidátů. Ve volbách 1996 konaných ve čtyřech zkoumaných obvodech kandidovalo celkem 28 uchazečů o senátorský mandát, přičemž největší podíl z nich (42 % kandidátů) zabírali kandidáti bez jakékoli politické zkušenosti, celkem 11 kandidátů (40 %) se zapojovalo do politiky na úrovni města či obce a 5 kandidátů (18 %) mělo zkušenost s parlamentní či vládní politikou. Oproti tomu v roce 2002 výrazně poklesl počet kandidátů bez politické zkušenosti (28 % kandidátů). Z celkových 21 kandidátů se 10 nominovaných (48 %) podílelo na komunální nebo krajské politice a 5 uchazečů (24 %) pojila zkušenost s politikou na úrovni parlamentu nebo vlády.

V souvislosti s komunální politikou vyvstal fenomén tzv. domácího města či domácí obce, který je vymezen bližším vztahem kandidáta ke konkrétnímu místu. V domácím městě či obci tedy kandidát může mít své trvalé bydliště nebo zaměstnání, může zasedat v místní zastupitelstvu nebo vykonávat funkci starosty. Dalo by se proto očekávat, že kandidát je ve svém městě či obci dobře známou osobností, což determinuje jeho vítězství. Nicméně na základě podrobných výsledků z jednotlivých měst a obcí ve zkoumaných obvodech se ukázalo, že domácí kandidát není pravidelným vítězem ve svém domovském prostředí. Kandidáti, kteří založili svůj vztah k obci pouze na základě trvalého bydliště a výrazněji se neangažovali vůči veřejnému životu v obci, v drtivé většině případů neuspěli. Naopak kandidáti podílející se na místním politickém životě nebo kandidáti s profesní činností,

která napomáhá rozvoji místní společnosti, končili na solidních místech výsledkové listiny. Vzorový příklad fenoménu domácího města připravily mj. volby 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou. Přímo v okresním městě Žďáru nad Sázavou měl trvalé bydliště bývalý senátor Jiří Šenkýř z KDU-ČSL, který znovu usiloval o získání svého mandátu. Ačkoli byl ve Žďáře rezidentem a navíc známou osobností, přesto skončil až na třetím místě s obrovskou ztrátou na vedoucího Josefa Novotného z SNK ED. Obyvatelé Žďáru patrně nabyli dojmu, že Jiří Šenkýř nedostatečně pracuje ve prospěch jejich města a regionu. Naopak Josef Novotný zažil ve svém domácím městě Bystřici nad Pernštejnem jako tamní dlouhodobý starosta fenomenální úspěch v prvním i druhém kole, který procentuálně vysoce převyšoval celkové zisky hlasů v rámci volebního obvodu. Narozdíl od žďárských projevíli bystřičtí voliči velkou spokojenost s činností svého starosty a dali mu zřetelný signál, koho si přejí na postu senátora a reprezentanta jejich regionu.

Závěrem lze stanovit, že na celkové výsledky má vliv celý komplex a vzájemná koexistence několika faktorů. Do výsledků voleb se promítají socioekonomické a politické podmínky daného volebního obvodu, stranická příslušnost kandidáta, jeho osobnost a charakterové vlastnosti, známost napříč širokou veřejností či veřejností v regionu volebního obvodu a v neposlední řadě i aktivní činnost směřující k regionu a k místní veřejnosti.

ZÁVĚR

Volby do Senátu Parlamentu České republiky potvrdily svoji předpokládanou specifičnost, jež se projevila na základě stanoveného cíle práce, kterým bylo provedení detailního analytického šetření v rámci celkem osmi volebních klání, jež se odehrály ve volebních obvodech č. 12 Strakonice, č. 15 Pelhřimov, č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo v řádných volebních termínech let 1996 a 2002. Specifika senátních voleb reprezentovala velká personalizace voleb kladoucí důraz na osobnosti kandidátů včetně jejich stranické příslušnosti a rozsahu známosti napříč veřejností, dále časová heterogenita volebních termínů projevující se odlišnou politickou a společenskou atmosférou a především unikátnost každého z volebních obvodů v rovině počtu nominovaných kandidátů, v rovině zastoupení politických stran či nezávislých kandidátů i v rovině samotné socioekonomické struktury a politické orientace obvodu.

Mikroanalýza na úrovni každého ze čtyř zkoumaných volebních obvodů ukázala relevantnost stranické příslušnosti uchazečů o senátní mandát. Kandidáti, kteří se mohli opřít o nominaci některé ze silných parlamentních stran, především ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, se umísťovali na předních pozicích. Naopak nezávislí kandidáti a kandidáti malých neparlamentních či regionálních stran se ve většině případů kumulovali na chvostu výsledkové listiny s mizivou podporou od voličů. Úspěšnost stranických kandidátů navíc ve většině případů korespondovala se socioekonomickými podmínkami a politickou orientací regionu volebního obvodu. Proto se kandidátům KDU-ČSL vedlo lépe na Žďársku a Znojmsku, které vykazují výrazně vyšší míru religiozity. Naopak na Strakonicku a Pelhřimovsku byli křesťanskodemokratičtí kandidáti předstížení občanskými a sociálními demokraty a částečně i komunisty. V roce 2002 nakonec přenechala KDU-ČSL tyto dva obvody svému koaličnímu partnerovi US-DEU a své vlastní stranické kandidáty vůbec nepostavila.

Proti trendu výhodnosti stranické příslušnosti k některé z celostátně silných politických stran se postavily dvě výjimky zosobněné nestraníkem nominovaným hnutím Nezávislí Vladimírem Železným a Josefem Novotným z SNK ED. Vladimír Železný totiž dokázal zvítězit hned v prvním kole voleb ziskem nadpoloviční většiny všech platných odevzdaných hlasů, stal se absolutním vítězem a okamžitým senátorem v roce 2002 za obvod č. 54 Znojmo. Josef Novotný sice nezvítězil v prvním kole voleb, nicméně v obou kolech dominoval nad ostatními kandidáty a stal se v roce 2002 přesvědčivým vítězem

v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou. Oporu silné politické strany v jejich případě nahradila síla, charisma a hlavně všeobecná známost jejich osobnosti ať už napříč celou českou veřejností či napříč regionem volebního obvodu.

Vyhodnocení dílčích výsledků voleb dle velikostních kategorií obcí naznačilo obecný trend, který s mírnými odchylkami postupoval všemi volebními obvody i oběma volebními dobami. Pravicoví kandidáti ODS si nejširší podporu drželi ve velkých městech nad pět tisíc obyvatel a ve středních obcích od tisíce do pěti tisíc obyvatel. Závažným problémem občanských demokratů, na který měla vliv politická atmosféra na úrovni vlády roku 1996 i roku 2002, byla neschopnost dostatečně navýšit okruh voličů ve druhém kole voleb a konkurovat tak svému protivníkovi v souboji *face-to-face*. Z tohoto důvodu se ani jedinému ze šesti postupujících kandidátů ODS do druhého kola nepodařilo proměnit svoji kandidaturu ve vítězství. Levicoví kandidáti disponovali velice vyváženou podporou napříč všemi velikostními skupinami obcí, lehce vyšší podporu jim projevoval venkov. Do poměrně stabilního postavení levice se patrně promítaly socioekonomické podmínky všech zkoumaných volebních obvodů, které vzhledem k celostátnímu průměru vykazovaly podprůměrné hodnoty. Sociální demokraté jako kandidáti umírněné levice byli schopni přitáhnout širší okruh voličů než krajně levicoví kandidáti KSČM. Zatímco komunisté se dokázali prosadit jen na úrovni několika konkrétních měst či obcí, sociální demokraté nastoupili celkem čtyřikrát do duelu druhého kola proti kandidátovi ODS a pokaždé nad ním zvítězili. Na obě volební období tak ČSSD opanovala senátorská křesla reprezentující strakonický a pelhřimovský volební obvod. Kandidáti lidovců se opírali především o podporu voličů z nejmenších obcí do tisíce obyvatel. Právě na venkově se totiž kumulovalo křesťansky orientované obyvatelstvo. Prostředí s vyšší mírou religiozity nahrávalo kandidátům KDU-ČSL, což dokumentuje lidovecký zisk dvou senátorských mandátů ve žďárském a znojenském volebním obvodě z roku 1996. V roce 2002 se ale křesťanští demokraté neubránili konkurenci silných osobností a boj o senátorské křeslo prohráli.

Stranická příslušnost k některé z hlavních politických se tedy ukázala jako relevantní faktor, nicméně nikoli jako rozhodující proměnná zajišťující úspěch a vítězství. Na základě existence jednomandátových volebních obvodů a vzniklé personalizace voleb se jako významné kritérium prosadila osobnost kandidáta, jeho charakterové vlastnosti, zkušenosti a schopnosti. V rámci osmi zkoumaných volebních klání se vždy nejúspěšněji prosadil kandidát se všeobecnou známostí napříč celostátní veřejností, nejlépe prostřednictvím

masmédií. Modelový příklad vlivu mediální známosti předvedl obvod č. 54 Znojmo ve volbách roku 2002, ve kterých se stal absolutně většinovým vítězem generální ředitel TV NOVA Vladimír Železný. Muž, jehož tvář se pravidelně objevovala ve většině domácností na televizních obrazovkách a který reálně žádným bližším vztahem ke Znojmsku nedisponoval, dokázal navodit atmosféru zájmu o region volebního obvodu a získat si důvěru znojmských voličů.

V případě, že silná a mediálně známá osobnost mezi nominovanými uchazeči chyběla, pak se zvyšovaly šance na zvolení u kandidátů známých uvnitř regionu volebního obvodu. V souvislosti s kandidaturou regionálních osobností se vynořil i fenomén tzn. domácího prostředí, tedy města nebo obce, ke kterým má kandidát užší osobní vztah vzniklý narozením, trvalým bydlištěm, zaměstnáním či zapojením se do místního politického života. Jak na úrovni regionu tak na úrovni měst a obcí se ukázalo, jak důležitá je aktivní činnost kandidáta směrem k rozvoji daného území a místní veřejnosti prováděná prostřednictvím politické funkce či vykonávané profese. Relevantnost zapojení se do místního politického života dobře dokumentuje komparace dvou volebních období oddělených šestiletou pauzou, která odkryla výrazné diference z hlediska politických zkušeností kandidátů. V roce 2002 se totiž výrazně snížil počet uchazečů kandidujících bez jakékoli politické zkušenosti (z 42 % na 28 % kandidátů), naopak počet kandidátů s politickou zkušeností z komunální, krajské (od roku 2000) a parlamentní úrovně nabral tendenci růstu. Čím větší tedy měl daný kandidát vztah k volebnímu obvodu, čím větší měl znalost o místním prostředí a životních podmínkách a především čím více se podílel na rozvoji daného regionu, tím větší se mu otvíraly šance k volebnímu úspěchu.

První ze stanovených hypotéz práce tedy nebyla přesvědčivě potvrzena. Rozhodujícím faktorem volebního chování se sice nestala výlučně politická příslušnost kandidáta k určité politické straně, ale zároveň se rozhodujícím faktorem nestala ani osobnost a individuální kvality daného kandidáta. Tyto dva faktory totiž ve většině případů nelze oddělit, protože fungují v kooperaci a vzájemném souladu. Přesto se objevily výjimečné situace, ve kterých byla stranická příslušnost potlačena extrémně silnými a charismatickými osobnostmi kandidátů Vladimíra Železného a Josefa Novotného.

Druhá hypotéza byla podle výsledků provedené analýzy naplněna ve smyslu navýšení počtu kandidátů s politickou zkušeností na místní či regionální úrovni, kteří byli nominováni ve druhém volebním období v roce 2002 oproti volbám roku 1996. S tím se zároveň projevil trend poklesu počtu kandidátů bez jakékoli politické zkušenosti. Na místě

je však polemizovat s druhou částí této hypotézy, protože i roce 1996 tvořili podstatnou část uchazečů nominovaných politickými stranami kandidáti z řad komunálních politiků či členi politických stran, již pocházeli, žili či pracovali v regionu volebního obvodu. Výjimku tvořili pouze tři kandidáti, ve strakonickém obvodě Pavel Rychetský z ČSSD a František Benda z ODS, v pelhřimovském obvodě pak místopředseda ČMKOS Milan Štěch nominovaný ČSSD.

Na volební chování a celkové výsledky senátních voleb tedy nepůsobily jednotlivé faktory odděleně, ale ve vzájemné koexistenci a kooperaci. Na volebních výsledcích se tak podílelo působení socioekonomických a politických podmínek daného volebního obvodu, stranická příslušnost kandidáta, jeho osobnost a charakterové vlastnosti, veřejná všeobecná či regionální známost a samozřejmě i aktivní činnost směřující k regionu a k místní veřejnosti.

RESUMÉ

Analýza osmi senátních voleb (provedená ve čtyřech vymezených volebních obvodech č. 12 Strakonice, č. 15 Pelhřimov, č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo v rámci dvou řádných volebních termínů v roce 1996 a 2002) ukázala, že na výsledky voleb působil celý komplex faktorů a jejich vzájemná koexistence. Prvním z nich byla stranická příslušnost kandidáta k některé z hlavních politických stran. Kandidáti ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM se v drtivé většině případů umístili na předních pozicích, zatímco nezávislí kandidáti a kandidáti malých regionálních stran skončili na samém dně výsledkové listiny. Úspěch stranických kandidátů částečně ovlivňovaly i socioekonomické podmínky a politická orientace v dané oblasti. Například v silně religiózních obvodech č. 51 Žďár nad Sázavou a č. 54 Znojmo se snadněji prosazovali kandidáti KDU-ČSL, naopak v obvodech č. 12 Strakonice a č. 15 Pelhřimov bez vyšší míry nábožensky orientovaného obyvatelstva obsazovali přední místa kandidáti ODS, ČSSD a KSČM. Kandidáti KDU-ČSL byli v těchto obvodech přestíženi komunisty, tzn. náboženskou vírou obyvatel převážila spíše levicová orientace voličů. Nicméně v roce 2002 se objevily dvě výjimky, které výhodnost stranické příslušnosti potlačily svojí silnou, charismatickou a veřejně dobře známou osobností.

Hodnocení voleb z hlediska dílčích výsledků podle velikosti obcí vyústilo do následujícího obecného trendu. Pravicoví kandidáti ODS měli největší oporu ve voličích z kategorie velkých měst do pěti tisíc obyvatel a z kategorie středních obcí od tisíce do pěti tisíc obyvatel. Občanští demokraté ale měli problém s druhým kolem voleb, protože nebyli schopni rozšířit okruh svých voličů z prvního kola. V rámci osmi sledovaných voleb tak postoupilo šest kandidátů ODS do druhého kola, ale všech šest bylo poraženo a ODS nezískala ani jediný mandát. Levicoví kandidáti měli rovnoměrnou podporu voličů ve všech třech kategoriích obcí, s mírně vyšší podporou na venkově. Sociální demokraté jako kandidáti umírněné levice byli úspěšnější než krajně levicoví kandidáti KSČM. Ve druhém kole navíc dokázali snadněji přitáhnout levicové voliče, jejichž preferovaný kandidát vypadl v kole prvním. Do druhého kola postoupili kandidáti ČSSD čtyřikrát a čtyřikrát také zvítězili a obdrželi senátorské křeslo. Lidovečtí kandidáti měli nejsilnější postavení na venkově, tj. ve třetí kategorii nejmenších obcí do tisíce obyvatel, protože v těchto obcích se koncentrovalo obyvatelstvo s vyšší mírou religiozity. Kandidáti KDU-ČSL se stali senátory ve dvou případech.

Vedle stranické příslušnosti hrála velkou roli i veřejná známost osoby kandidáta. Největší výhodou byla mediální známost z parlamentní či vládní politiky nebo ze společensky vysoce postavených funkcí. Při absenci všeobecně známého kandidáta měli největší šanci na úspěch kandidáti známí napříč regionem volebního obvodu. Jako důležitá kritéria se přitom projevila aktivní činnost kandidáta směrem k regionu a místní veřejnosti a politická zkušenost kandidátů, ať už s politikou na komunální, krajské nebo parlamentní úrovni. Čím větší měl kandidát vztah k volebnímu obvodu, čím větší měl znalost o místním prostředí a čím aktivněji se zapojoval do rozvoje daného regionu, tím se mu otevíraly větší šance na volební úspěch.

Závěrem lze shrnout, že do celkových výsledků voleb se promítaly socioekonomické a politické podmínky daného volebního obvodu, stranická příslušnost kandidáta, jeho osobnost a charakterové vlastnosti, známost napříč širokou veřejností či veřejností v regionu volebního obvodu a v neposlední řadě i aktivní činnost směřující k regionu a k místní veřejnosti.

SUMMARY

The analysis of eight senatorial elections (carried out in four delimited election districts: district № 12 – the area of Strakonice, district № 15 – the area of Pelhřimov, district № 51 – the area of Žďár nad Sázavou and district № 54 – the area of Znojmo in the framework of two regular election terms in the years 1996 and 2002) has shown that the election results were influenced by the whole complex of factors and their mutual co-existence. The first among the factors was a party affiliation of the candidate to one of the main political parties. The candidates of the Civic Democratic Party (ODS), the Czech Social Democratic Party (ČSSD), the Christian and Democratic Union – Czech People's Party (KDU-ČSL) and the Communist Party of Bohemia and Moravia (KSČM) have - in an overwhelming majority of cases - placed in the leading positions, while independent candidates and the candidates of small regional parties ended up at the very bottom of the result list of candidates. The success of the party candidates was also partially influenced by the socio-economic circumstances and the political orientation of the population in the given area. For example, it was much easier for the candidates of the KDU-ČSL to win recognition in the strongly religious districts, districts № 51 (Žďár nad Sázavou) and № 54 (Znojmo), on the contrary the candidates of the ODS, ČSSD and KSČM placed at the leading positions in districts № 12 (Strakonice) and № 15 (Pelhřimov) - areas without a higher rate of religiously oriented population. The candidates of the KDU-ČSL were outrun by communists in these districts, which means that religious belief among the population was replaced by rather a left-wing orientation of the electorate. Nevertheless, there occurred two exceptions in 2002, when the advantage of a party affiliation was suppressed by a strong charismatic and publicly well-known personality.

The evaluation of the elections - from the point of view of partial results according to the size of municipalities - has resulted in the following general trend. Right-wing candidates of the ODS found their greatest support among the electorate from the category of large towns with the population under five thousand inhabitants and from the category of medium size municipalities with the population from one thousand to five thousand inhabitants. The civic democrats, however, faced a problem in the second round of the elections, because they were not able to extend the circle of their voters from the first round. In the framework of the eight monitored elections, six candidates of the ODS moved forward to the second round, but all of them were defeated and the ODS did not get even

one mandate. Left-wing candidates enjoyed a well-proportioned support among the voters in all the three categories of municipalities, with a slightly higher support in the rural areas. The social democrats - as candidates of a moderate left-wing party - were more successful than the extremely leftist candidates of the KSČM. Moreover, in the second round they were better at attracting the leftist voters, whose preferred candidate dropped out in the first round. The candidates of the ČSSD moved forward to the second round four times, and they were victorious also four times and gained a chair in the Senate. Candidates of the People's Party had the strongest position in the rural areas, i.e. in the third category of the smallest municipalities with the population up to one thousand inhabitants, because in these municipalities there was concentrated the population with a higher rate of religious belief. The candidates of the KDU-ČSL became senators in two cases.

Besides party affiliation, popularity of the candidate among the public also played an important role. The greatest advantage was the popularity in the media resulting from the parliamentary or governmental politics or from highly prominent posts in the society. When there was no publicly known candidate, the highest chance for a success got candidates well-known crosswise of the region in the election district. In this case among important criteria ranked frequent activities of the candidate towards the region and the local public as well as political experience of the candidates with political trends on either communal, regional or parliamentary levels. The closer the candidate's relation to the election district, the deeper his knowledge of the local milieu, and the more actively he became involved in the development of the given region, the higher chances for his success in the elections.

In conclusion we can say that the overall results of the elections reflected the socio-economic and political circumstances of the given election district, the candidate's party affiliation, his personality and characteristic features, his popularity among the general public or the public in the area of the election district, and - last but not least - his active part in public life directed towards the region and the local public.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Profil okresů v obvodě č. 12 Strakonice.....	65
Tabulka 2: Profil obvodu č. 12 Strakonice	65
Tabulka 3: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodě č. 12 Strakonice	67
Tabulka 4: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodě č. 12 Strakonice	79
Tabulka 5: Profil kresů v obvodě č. 15 Pelhřimov	91
Tabulka 6: Profil obvodu č. 15 Pelhřimov	91
Tabulka 7: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodě č. 15 Pelhřimov	93
Tabulka 8: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodě č. 15 Pelhřimov	108
Tabulka 9: Profil okresů v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	117
Tabulka 10: Profil obvodu č. 51 Žďár nad Sázavou.....	117
Tabulka 11: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	119
Tabulka 12: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	128
Tabulka 13: Profil obvodu č. 54 Znojmo	139
Tabulka 14: Charakteristika kandidátů v roce 1996 ve volebním obvodě č. 54 Znojmo	141
Tabulka 15: Charakteristika kandidátů v roce 2002 ve volebním obvodě č. 54 Znojmo	152
Tabulka 16: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 12 Strakonice	190
Tabulka 17: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 12 Strakonice	190
Tabulka 18: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 15 Pelhřimov	190
Tabulka 19: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 15 Pelhřimov	190
Tabulka 20: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	191
Tabulka 21: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	191
Tabulka 22: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 54 Znojmo	191
Tabulka 23: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 54 Znojmo.....	191
Tabulka 24: Výsledky voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	192
Tabulka 25: Výsledky voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	192
Tabulka 26: Výsledky voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	192
Tabulka 27: Výsledky voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	193
Tabulka 28: Výsledky voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	193
Tabulka 29: Výsledky voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	193
Tabulka 30: Výsledky voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo	193
Tabulka 31: Výsledky voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo	194

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice.....	68
Graf 2: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	69
Graf 3: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 12 Strakonice.....	69
Graf 4: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	70
Graf 5: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 12 Strakonice.....	71
Graf 6: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	72
Graf 7: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Strakonice.....	74
Graf 8: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Písek	75
Graf 9: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Třebohostice	77
Graf 10: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice.....	80
Graf 11: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	80
Graf 12: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 12 Strakonice.....	81
Graf 13: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	82
Graf 14: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 12 Strakonice.....	83
Graf 15: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice	84
Graf 16: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Strakonice.....	85
Graf 17: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Písek	86
Graf 18: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 v obci Blatná	88
Graf 19: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	94
Graf 20: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	94
Graf 21: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 15 Pelhřimov	95
Graf 22: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov.....	96

Graf 23: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 15 Pelhřimov	97
Graf 24: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	98
Graf 25: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Jindřichův Hradec	100
Graf 26: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Pelhřimov	102
Graf 27: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Humpolec	104
Graf 28: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Kamenice nad Lipou	105
Graf 29: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Vyskytná.....	106
Graf 30: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	109
Graf 31: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov	109
Graf 32: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 15 Pelhřimov	110
Graf 33: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov.....	110
Graf 34: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 15 Pelhřimov	111
Graf 35: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov.....	112
Graf 36: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Humpolec	113
Graf 37: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 v obci Vyskytná.....	114
Graf 38: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	120
Graf 39: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	120
Graf 40: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	121
Graf 41: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	122
Graf 42: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	122
Graf 43: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	123
Graf 44: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Žďár nad Sázavou	124
Graf 45: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Bystrice nad Pernštejnem.....	126
Graf 46: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	129
Graf 47: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	129
Graf 48: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	130
Graf 49: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou.....	131
Graf 50: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	131
Graf 51: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou	132
Graf 52: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Žďár nad Sázavou	133
Graf 53: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Bystrice nad Pernštejnem.....	135
Graf 54: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 ve městě Velká Bíteš	136
Graf 55: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 2002 v obci Doubravník.....	137
Graf 56: Míra volební účasti v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo	142
Graf 57: Míra neplatných hlasů v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo	143
Graf 58: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 54 Znojmo	143
Graf 59: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo.....	144
Graf 60: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 v obvodě č. 54 Znojmo	145
Graf 61: Celkové výsledky 2. kola voleb v roce 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo.....	146
Graf 62: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 ve městě Znojmo	147
Graf 63: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Dobšice.....	148
Graf 64: Výsledky 1. a 2. kola voleb v roce 1996 v obci Dolenice	150
Graf 65: Míra volební účasti v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo	153
Graf 66: Míra neplatných hlasů v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo	154
Graf 67: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obvodě č. 54 Znojmo	154
Graf 68: Celkové výsledky 1. kola voleb v roce 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo.....	155
Graf 69: Výsledky 1. kola voleb v roce 2002 ve městě Znojmo	156
Graf 70: Výsledky 1. kola voleb v roce 2002 v obci Branišovice.....	157

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

FPTP	Systém prvního v cíli (<i>First Past The Post</i>)
STR	Strakonice
PI	Písek
PT	Prachatice
ZR	Žďár nad Sázavou
BK	Brno-venkov
PE	Pelhřimov
JH	Jindřichův Hradec
ODS	Občanská demokratická strana
ODA	Občanská demokratická aliance
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Česká strana lidová
ČSSD	Česká sociálně demokratická strana
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KSČ	Komunistická strana Československa
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa
ČSNS	Česká strana národně sociální
NEZ	Nezávislí
NK	Nezávislý kandidát
US-DEU	Unie svobody - Demokratická unie
BEZPP	Bezpartijní
ČSFR	Československá federativní republika
ČMKOS	Českomoravská konfederace odborových svazů
HSMS	Hnutí za samosprávnou Moravu a Slezsko
MSLK_96	Moravskoslezská koalice ČMUS, HSMSMNSJ a MNS (Českomoravská unie středu, Moravská národní strana a Moravané)
KONS	Konzervativní strana

OCSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (Organization for Security and Co-operation in Europe)
MNV	Městský národní výbor
HOS	Hnutí za občanskou svobodu
KDS	Křesťanskodemokratická strana
SNK	Sdružení nezávislých kandidátů
OH	Občanské hnutí

POUŽITÁ LITERATURA

PRAMENY

TIŠTĚNÉ

- *Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992*, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb.
- *Zákon č. 247/1995 Sb. ze dne 27. září 1995, o volbách do Parlamentu České republiky.*

NOVINY

- *Českobudějovické listy. 1996. Benda se chce vrátit k vědě. Českobudějovické listy, 4.7.1996.*
- *Listy Písecka. 1996. Rád bych pokračoval v načaté práci. Listy Písecka, 19.7.1996.*
- *Listy Prachaticka. 1996. Představujeme kandidáty: Ing. František Benda, CSc. (ODS). Listy Prachaticka. 27.9.1996.*
- *Listy Písecka. 1996. Kandidáti do Senátu, obvod č. 12. Listy Písecka, 1.10.1996.*
- *Listy Strakonicka. 1996. Kandidáti do Senátu se představují: JUDr. Elvíra Tomášková (Nezávislý kandidát). Listy Strakonicka, 15.10.1996.*
- *Listy Strakonicka. 1996. Kandidáti do Senátu se představují: Mgr. Vítězslava Baborová (KSČM). Listy Strakonicka, 26.9.1996.*
- *Listy Strakonicka. 1996. Kandidáti do Senátu se představují: Místostarosta Strakonice Ing. Jan Žák. Listy Strakonicka, 17.10.1996.*
- *Blesk. 1996. Kotas se utká s Bendou a Rychetským. Blesk, 2.9.1996.*
- *Právo. 2002. Senátní obvod č. 12. Právo, 24.10.2002.*
- *Cisler, Josef - Zuranová, Jana. 2002. Vlastenectví pro něj není pouhá fráze. Haló noviny, 9.8.2002.*
- *Zemské noviny. 1996. Setkání ředitelů školských úřadů není akcí proti ministerstvu. Zemské noviny, 16.5.1996.*
- *Telegraf. 1996. Koaliční kandidáti se nebudou napadat. Telegraf, 23.9.1996.*
- *Listy Pelhřimovska. 1996. Zajímavosti největšího volebního obvodu. Listy Pelhřimovska, 9.11.1996.*

- Jíra, Jiří. 2002. *Z radnice vedou cesty do velké politiky i zpátky k profesi*. Mladá fronta Dnes, 21.3.2002.
- Mladá fronta Dnes. 2002. *Profily kandidátů*. Mladá fronta Dnes, 22.10.2002.
- Svoboda, J. 2002. *Jaroslav Holík kandiduje do senátu*. Mladá fronta Dnes, 16.10.2002.
- Ketnerová, Markéta. 2000. *Nad pěší zónou dál visí otazníky*. Mladá fronta Dnes, 28.4.2000.
- Telegraf. 1996. *Rozhodne každý hlas, miní kandidát*. Telegraf, 30.10. 1996.
- Mladá fronta Dnes. 1996. *Města nehodlají o volbách zakazovat alkohol*. Mladá fronta Dnes, 29.4.1996.
- Blažek, Tomáš. 2002. *Už se rýsují jména kandidátů do senátu*. Mladá fronta Dnes, 2.7.2002.
- Lidové noviny. 2002. *Proti odboráři Štěchovi bude na Pelhřimovsku stát hokejista Holík*. Lidové noviny, 21.8.2002.
- Noviny Žďárska - Vysočina. 2002. *Volby do senátu 2002*. Noviny Žďárska - Vysočina. 22.10.2002.
- Mladá fronta Dnes. 2002. *Kandidáti usilující o zvolení v obvodu číslo 5*. Mladá fronta Dnes, 25.10.2002.
- Právo. 2002. *Senátní obvod č. 51*. Právo, 25.10.2002.
- Pavelková, Andrea. 2003. *Bývalý disident Jaroslav Šabata nyní radí šéfovi poslanecké sněmovny*. Mladá fronta Dnes, 29.3.2003.
- Mladá fronta Dnes. 2004. *Intelektuálně trpím, říká bývalý disident*. Mladá fronta Dnes, 12.11.2004.
- Právo. 2002. *Volební obvod 54*. Právo, 24.10.2002.
- Střechová, Gabriela. 2002. *Šalomonová: Stát likviduje malé školy*. Rovnost - Brněnský a Jihomoravský deník, 4.4.2002.
- Mladá fronta Dnes. 2002. *Znojmo: Ředitel Znojmie chce být senátorem*. Mladá fronta Dnes, 24.4.2002.
- Pavelková, Andrea - Ustohalová, Jana. 2002. *Vladimír Železný šokoval Znojmo*. Mladá fronta Dnes, 21.8.2002.

- Kubita, Jan - Šídlo, Jindřich. 2002. *Volba senátorů rozhodne i o prezidentovi*. Mladá fronta Dnes, 25.10.2002.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Norfolk Island Government. 2001.
<http://www.norfolk.gov.nf/assembly.htm>
- Assemblée Nationale. 2008.
<http://www.assemblee-nationale.fr/english/index.asp>
- Český statistický úřad. 2006 - Volební server.
www.volby.cz
- Český statistický úřad. 2008.
www.czso.cz
- Senát Parlamentu České republiky. 2008.
www.senat.cz
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 2008.
www.psp.cz
- Ústavní soud České republiky. 2004
<http://www.concourt.cz/>
- Osobní stránky senátora Ing. Josefa Kalbáče. 2008
<http://kalbac.kdu.cz/default.htm>
- Česká advokátní komora. 2007
<http://www.advokatni-komora.cz>
- Základní škola Dukelská, Strakonice II. 2007
<http://www.dukelska.strakonice.cz/>
- Návrh poslance Sněmovny národů Aleše Muchy na volbu prezidenta ČSFR.
http://www.psp.cz/eknih/1992fs/tisky/t0047_00.htm
- Občanská demokratická strana. 1991-2007.
<http://www.ods.cz/>
- Oficiální stránky senátora Karla Schwarzenberga. 2004-2005.
<http://www.karelschwarzenberg.cz/>

- Kurzy.cz, Finanční portál pro odborníky i laiky. 2000-2008.
<http://rejstrik-firem.kurzy.cz/rejstrik-firem/>
- Český rozhlas 7 - Radio Praha. 1996-2008. Kinský a Pezoldová budou chtít od ministra Dostála peníze za údajné urážky. 28.1.2004.
<http://www.radio.cz/cz/zpravy/49957>
- Čtenáři i-dnes: Do senátu patří Fischer. 20. srpna 1999.
http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=990812_170019_domac_i_lsd
- Česká zemědělská akademie v Humpolci, střední škola. 2007.
<http://www.sos-humpolec.cz/index.php?id=3>
- Osobní stránky senátora Milana Štěcha. 2008.
<http://www.milanstech.cz/?id=zivotopis>
- Vyšší odborná škola a Střední odborná škola zemědělsko-technická Bystřice nad Perštejnem. 2007.
<http://www.szesby.cz/infozam.php?zamestnanec=kotlan>
- Antonín Kaška, umělecká agentura, Jindřichův Hradec. 2007.
<http://www.akaska.cz/?page=115>
- Oficiální stránky hradu a zámku Jindřichův Hradec. 2008.
<http://www.zamek-jindrichuvhradec.eu/historie/>
- Obec spisovatelů. 2001-2008.
<http://www.obecspisovatelu.cz/clenstvo.htm>
- Obrys-kmen. Týdeník pro literaturu a kulturu. 2001-2008.
<http://www.obrys-kmen.cz/index.php?rok=2005&cis=05&cl=04>
- Rada pro rozhlasové a televizní vysílání. 1999-2008.
http://archiv.rrtv.cz/slozeni_rady/zivotopisy2003.html?jmeno=senkyr
- Žďárský deník. cz. Kučerová, Jitka. Nad Žďárem zazní nové zvony. 1.11.2007.
http://zdarsky.denik.cz/zpravy_region/zvony_zdar20071101.html
- Osobní stránky Miroslavy Němcové. 2006.
<http://www.miroslavanemcova.cz/zivotopis.html>
- Osobní stránky senátora Josefa Novotného. 2008.
<http://www.novotnyjosef.cz/aboutme.htm>

- Tripos - občanské sdružení, Požáry.cz. 2007.
http://www.pozary.cz/clanek.asp?id_clanku=2081
- Tomáš Vlček, Totalita.cz. 1998-2008.
http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_sabataj.php
- Klub KSČM zastupitelů Jihomoravského kraje. 2007.
<http://www.klubkscm-zjmk.cz/profil-hekrle.htm>
- Sdružení nestraníků. 2002-2006.
<http://www.nestranici.cz/cv-krycer.php>
- Osobní stránky senátora MUDr. Milana Špačka. 2006.
<http://spacek.kdu.cz/zivotopis.htm>
- Konzervativní strana. 2007.
<http://www.konzervativnistrana.cz/sksmain/osobnosti/zivmor.htm>
- Infocentrum českých sportovců, Sportovci.cz. 2002-2006.
http://www.sportovci.cz/php/sportovec.php?sid=004000865&zobrazit=0_3
- CS magazín. Český a slovenský zahraniční časopis. 2007.
<http://www.csmagazin.com/200411/view.php?article=articles/cs041181>. [htm](#)
- Znojensko.cz, Regionální portál. 2006.
<http://www.znojensko.cz/nazory.php?idi=2323>
<http://www.znojensko.cz/zajimavosti.php?idi=2594>
- Osobní stránky Vladimíra Železného. 2008.
<http://www.vladimirzelezny.com/>
- Idnes.cz, Znojmia zahájila výkup okurek. 8.7.2001.
http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A010708_170426_brno_zpravy_max
- Konkurzní noviny. Podivné hospodaření. 4.4.2003.
<http://www.konkursni-noviny.cz/clanek.html?ida=538>

LITERATURA

NEPERIODICKÁ

- Alexander, Gerard. 2004. *France: Reform-mongering Between Majority Runoff and Proportionality*. p. 209-221.

- in: Colomer, Josep M. (ed.). 2004. *Handbook of Electoral System Choice*. Hamshire, New York, Palgrave McMillan.
- Colomer, Josep M. 2004. *Western Europe: General Overview*. p. 179-208.
in: Colomer, Josep M. (ed.). 2004. *Handbook of Electoral System Choice*. Hamshire, New York, Palgrave McMillan.
 - Cox, Gary W. 1997. *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. New York, Cambridge University Press.
 - Duverger, Maurice. 1978. *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. London, Cambridge University Press.
 - Farrel, David M. 2001. *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. New York, Palgrave.
 - Fiala, Jiří. 2004. *Kritická interpretace „zákonů“ o vlivu volebních systémů na stranické systémy*. str. 51-65.
in: Novák, Miroslav - Lebeda, Tomáš (a kol.). 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
 - Fisichella, Dominico. 1984. *The Double-Ballot System as a Weapon against Anti-System Parties*. p. 181-189.
in: Lijphart, Arend - Grofman, Bernard. 1984. *Choosing an Electoral System. Issues and Alternatives*. New York, Praeger Publishers.
 - Chytilík, Roman - Šedo, Jakub (eds.) 2004. *Volební systémy*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita v Brně.
 - Chytilík, Roman. 2007. *Zkoumání většinových volebních systémů*. Disertační práce. Brno, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně.
 - Klíma, Michal. 2003. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha, Radix, spol. s.r.o.
 - Lebeda, Tomáš. 2004. *Stručný přehled volebních systémů*. str. 19-43.
in: Novák, Miroslav - Lebeda, Tomáš (a kol.). 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

- Lebeda, Tomáš. 2007. *Volební pravidla pro prezidentské volby*. s. 27-61.
in: Novák, Miroslav - Brunclík, Miloš (eds.). 2007 *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha, Dokořán.
- Lijphart, Arend. 1984. *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven, London, Yale University Press.
- Lijphart, Arend. 1998. *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945 – 1990*. New York, Oxford University Press.
- Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, SLON.
- Perottino, Michel. 2005. *Francouzský politický systém*. Praha, SLON.
- Reynolds, Andrew - Reilly, Ben. 2002. *The International IDEA Handbook of Election System Design*. Stockholm, IDEA.
- Rose, Richard. 2000. *International Encyclopedia of Elections*. Washington, Congressional Quarterly Press.
- Sartori, Giovanni. 1976. *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. New York, Cambridge University Press.
- Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha, SLON.
- Shugart, Matthew Soberg - Carey, John M. 2003. *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. New York, Cambridge University Press.
- Šulcová, Pavlína. 2007. *Lesk a bída izraelské volební reformy z roku 1992 – parlamentní nebo prezidentský systém?* s. 63-77.
in: Novák, Miroslav - Brunclík, Miloš (eds.). 2007. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha, Dokořán.
- Taagepera, Rein - Shugart, Matthew Soberg. 1989. *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven, Yale University Press.

- Vodička, Karel - Cabada, Ladislav. 2003. *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Praha, Portál.
- Kysela, Jan. 2004. *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha, Eurolex Bohemia.
- Kysela, Jan. 2003. *Senát - očekávání a skutečnost aneb šestiletá bilance*. s. 266-286.
in: Kysela, Jan (ed.). 2003. *Deset let Ústavy České republiky. Východiska, stav, perspektivy. Sborník příspěvků*. Praha, Eurolex Bohemia.
- Šanc, David. 2006. *Menšinový koaliční kabinet V. Klause 1996-1998?: vznik, charakteristika, příčiny pádu*. s. 628-641.
in: Němec, Jan - Šůstková, Markéta (eds.). 2006. *III. Kongres českých politologů. Olomouc 8.-10.9.2006*. Praha - Olomouc, Česká společnost pro politické vědy.
(<http://www.cspv.cz/dokumenty/kongres2006/HP%2024/David%20Sanc.pdf>)

PERIODICKÁ

- Benoit, Kenneth. 2006. *Duverger's Law and Study of Electoral Systems*. French Politics. No. 4, pp. 69-83.
- Blais, André - Indridason, Indrihi H. 2007. *Making Candidates Count: The Logic of Electoral Alliances in Two-Round Legislative Elections*. The Journal of Politics, Vol. 69, No. 1, pp. 193-205.
- Blais, André - Carty. R. K. 1991. *The Psychological Impact of Electoral Laws: Measuring Duverger's Elusive Factor*. British Journal of Political Science, Vol. 21, No. 1., pp. 79-93.
- Lebeda, Tomáš. 2001. *Hlavní proměnné proporčních volebních systémů*. Sociologický časopis 37, č. 4, str. 425 – 448.
- Kysela, Jan. 2001. *Glosa k výhledům regionální reformy Senátu*. Politologický časopis, č. 1, s. 64-74.
- Filip, Jan. 2003. *K historii Senátu: Od jeho zřízení až po ustavení*. Časopis Senát. č. 1, s. 22-24.
- Mlejnek, Josef jr. 2002. *Senátní volby – otazníky nad smyslem druhé komory zůstávají*. Centrum pro studium demokracii a kultury, Revue Proglas, (<http://www.cdkbrno.cz/rp/clanky/80/komentar-senatni-volby-otazniky-nad-smyslem-druhe-komory-zustavaji/?PHPSESSID=c>)

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

TÉMA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Článek 18 Ústavy České republiky zakotvuje, že „volby do Senátu se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásady většinového systému.“ Stanovení majoritního principu pro obsazování horní komory parlamentu je v českém prostředí výjimkou mezi všemi zbývajících typy voleb, jež se řídí výhradně proporční logikou (jedná se o volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, krajské a komunální volby a volby do Evropského parlamentu). Pokud se k odlišnému mechanismu ustavování Senátu, především od nejostřeji sledovaných voleb prvního řádu do Poslanecké sněmovny, připočítají další faktory jako nízká oblíbenost Senátu u veřejnosti, diskuze o transformaci či úplném zrušení Senátu, neustále se snižující volební účast a v neposlední řadě i obtížná metodologická uchopitelnost zkoumání, pak je výsledkem současná situace na trhu odborných politologických prací, kde je problematice senátních voleb věnován pouze marginální prostor.

Konkrétně se pro senátní volby užívá tzv. uzavřený dvoukolový volební systém, který umožňuje zvolení kandidáta hned v prvním kole při zisku minimálně 50% a jednoho hlasu z celkového počtu hlasujících voličů. V případě, kdy žádný kandidát tuto hranici nepřekročí, utkají se ve druhém kole voleb o přízeň voličů dva nejméně úspěšnější kandidáti z kola prvního. Protože je tento systém v praxi nejčastěji užíván pro prezidentské volby, označují jej někteří autoři za tzv. prezidentský dvoukolový systém. Při aplikaci tohoto systému na ustavování celé horní komory legislativního orgánu se tak s nadsázkou může hovořit o volbě 81 senátorů jako o „volbě 81 prezidentů“ ve vlastních volebních obvodech. Obměna senátorů navíc funguje na principu rotace - každé dva roky se konají volby pro obsazení jedné třetiny senátních mandátů. Z této skutečnosti vyplývají specifika českých senátních voleb, kterými jsou velká personalizace voleb, časová heterogenita konání voleb a unikátnost každého volebního obvodu v rovině počtu nominovaných kandidátů, v rovině zastoupení politických stran či nezávislých kandidátů i v rovině samotné socioekonomické struktury obvodu.

CÍLE A HYPOTÉZY PRÁCE

Cílem diplomové práce je provedení detailní analýzy voleb a volebního chování do Senátu PČR ve čtyřech volebních obvodech, které zde proběhly v letech 1996 a 2002. Práce se zaměří na volební obvody: (a) č. 12 Strakonice, (b) č. 15 Pelhřimov, (c) č. 51 Žďár nad

Sázavou, (d) č. 54 Znojmo právě z důvodu zjednodušení nastíněné komplikovanosti komplexního zkoumání senátních voleb. Díky zúžení rozsahu zkoumání se práce může zaměřit a analyzovat regionální specifika v rámci každého volebního obvodu. Výběr konkrétních volebních obvodů byl určen na základě kritérií časového souběhu voleb v letech 1996 a 2002, prostorové blízkosti, podobné struktury obvodů z hlediska velikosti obcí a socioekonomických ukazatelů a osobní známosti prostředí.

Práce bude směřovat k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. (1) Rozhodujícím faktorem volebního chování v rámci voleb do Senátu PČR není politická příslušnost kandidáta, ale individuální kvality jeho osobnosti. (2) Kandidáti se rekrutují z řad komunálních a krajských politiků daného volebního obvodu, zvláště pak ve druhém volebním období. V prvním období, tedy ve volbách roku 1996, se o mandáty ucházeli především kandidáti nominovaní politickými stranami z centrální úrovně bez osobního vztahu k volebnímu obvodu.

STRUKTURA PRÁCE

Obsah diplomové práce bude rozdělen do dvou hlavních částí (teoretické a analytické) a závěru. První část práce představí dvoukolový většinový volební systém jako teoretický koncept. Zaměří se na základní mechanismus tohoto volebního systému, jeho účinky na stranický systém a na volební chování, jeho pozitiva a negativa z hlediska různých autorů. Uvede také příklady zemí, ve kterých byl pro ustavování státních orgánů aplikován uzavřený dvoukolový systém. V rámci první části také stručně zobrazí podobu Senátu jako horní komory Parlamentu České republiky a jeho postavení v prostředí českého politického systému. Zdůrazní především základní principy senátních voleb na základě příslušného zákona, Zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky.

Druhá část práce pak bude koncentrovat svoji pozornost na čtyři vybrané volební obvody, ve kterých podrobně analyzuje volby do Senátu a volební chování v letech 1996 a 2002. Nejprve objasní profil jednotlivých volebních obvodů jako takových, tj. přiblíží jejich historický vývoj, sociální a ekonomické podmínky, demografickou situaci, míru religiozity a také tradiční politickou orientaci obvodu. Následně se zaměří na samotné senátní volby. V rámci dvou volebních období zhodnotí celostátní situaci na politické scéně, ve které senátní volby probíhaly a uvede výsledky voleb, jež se konaly ve stejném roce (volby do PS PČR 1996 a 2002, souběh voleb do obecních zastupitelstev s druhým kolem senátních voleb). V rámci volebních obvodů podá individuální charakteristiku jednotlivých

kandidátů, analyzuje výsledky voleb prvního i druhého kola a neopomene sledovat volební účast v obou kolech voleb.

METODOLOGICKÝ RÁMEC

Na základě stanovených cílů postupuje práce pomocí kvantitativních metod. K analýze profilu vybraných volebních obvodů a výsledků voleb využije prostorově a časově agregovaná data Českého statistického úřadu. Pro získání informací především k charakteristikám kandidátů využije analýzu dokumentů, tzn. celostátního a regionálního tisku. Práce se zaměří na systematickou komparaci čtyř vybraných senátních volebních obvodů v České republice. Využije kombinaci synchronní a diachronní komparace, kdy porovná výsledky voleb a volebního chování ve čtyřech volebních obvodech v rámci dvou volebních období, konkrétně v letech 1996 a 2002.

OSNOVA PRÁCE:

Úvod

Většinový volební systém

- základní mechanismus
- účinky na stranický systém a na volební chování, pozitiva a negativa z hlediska různých autorů
- praktické příklady užití

Senát Parlamentu České republiky

- stručná podoba Senátu a jeho postavení v českém bikamerálním prostředí
- základní principy senátních voleb podle Zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky

Volební obvod č. 12 Strakonice

- profil volebního obvodu
- senátní volby 1996
- senátní volby 2002

Volební obvod č. 15 Pelhřimov

- profil volebního obvodu
- senátní volby 1996
- senátní volby 2002

Volební obvod č. 51 Žďár nad Sázavou

- profil volebního obvodu
- senátní volby 1996
- senátní volby 2002

Volební obvod č. 54 Znojmo

- profil volebního obvodu

- senátní volby 1996
- senátní volby 2002

Syntéza poznatků z jednotlivých volebních obvodů

Závěr

LITERATURA A ZDROJE:

Prameny:

Ústava České republiky

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů

Literatura:

Farrell, David. 2001. *Electoral systems: a comparative introduction*. Houndmills: Palgrave.

Chytilík, Roman; Šedo, Jakub eds. 2004. *Volební systémy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav.

Klíma, Michal. 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.

Klokočka, Vladimír. 1991. *Politická reprezentace a volby v demokratických systémech*. Praha: Aleko.

Kysela, Jan. 2004. *Dvoukomorové systémy: teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů*. Praha: Eurolex Bohemia.

Lijphart, Arend. 1984. *Democracies: patterns of majoritarian nad konsensus government in twenty-one countries*. New Haven: Yale University Press.

Lijphart, Arend. 1984. *Choosing an electoral systém: issues and alternatives*. New York, London: Praeger.

Matějů, Petr; Vlachová, Klára. 2000. *Nerovnost, spravedlnost, politika: Česká republika 1991 – 1998*. Praha: SLON.

Novák, Miroslav; Lebeda, Tomáš a kol. 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

Reynolds, Andrew; Reilly, Ben; Ellis, Andrew. 2002. *Electoral System Design: the New IDEA Handbook*. Stockholm: IDEA. (<http://www.idea.int/publications/esd/index.cfm>)

Rose, Richard. 2000. *International Encyclopedia of elections*. London: Macmillan.

Rose, Richard; Munro, Neil. 2003. *Elections and parties in new European democracies*. Washington D.C.: CQ Press.

Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Taagepera, Rein; Shugart, Matthew. 1989. *Seats and votes: the effects and determinants of electoral systems*. New Haven: Yale University Press.

Tištěné zdroje:

Politologický časopis

Sociologický časopis

Parlamentní zpravodaj

celostátní a regionální tisk

Internetové zdroje:

<http://www.volby.cz>

Volební server Českého statistického úřadu

<http://www.czso.cz>

Český statistický úřad

<http://www.senat.cz>

Senát Parlamentu České republiky

<http://www.cepsr.com>

Středoevropské politické studie, Mezinárodní politologický ústav MU v Brně

<http://www.cvvm.cas.cz/>

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR

SEZNAM PŘÍLOH

1. Rozložení voličů dle velikosti obcí	190
1.1 Volební obvod č. 12 Strakonice	190
1.2 Volební obvod č. 15 Pelhřimov	190
1.3 Volební obvod č. 51 Žďár nad Sázavou	191
1.4 Volební obvod č. 54 Znojmo	191
2. Výsledky voleb dle velikosti obcí	192
2.1 Volební obvod č. 12 Strakonice	192
2.2 Volební obvod č. 15 Pelhřimov	192
2.3 Volební obvod č. 51 Žďár nad Sázavou	193
2.4 Volební obvod č. 54 Znojmo	193

PŘÍLOHY

1. ROZLOŽENÍ VOLIČŮ DLE VELIKOSTI OBCÍ

1.1 VOLEBNÍ OBVOD Č. 12 STRAKONICE

Tabulka 16: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 12 Strakonice

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	57 576 54,7%	18 385 17,5%	29 391 27,9%	105 352
vydané obálky	19 451 52,8%	6 261 17,0%	11 093 30,1%	36 805
platné hlasy	19 278 53,8%	6 134 17,1%	10 453 29,1%	35 865

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	58 077 54,9%	18 368 17,4%	29 383 27,8%	105 828
vydané obálky	19 637 56,2%	5 928 17,0%	9 388 26,9%	34 953
platné hlasy	19 540 56,2%	5 896 17,0%	9 325 26,8%	34 761

Tabulka 17: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 12 Strakonice

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	60 275 55,0%	19 347 17,6%	30 053 27,4%	109 675
vydané obálky	14 660 53,5%	4 706 17,2%	8 058 29,4%	27 424
platné hlasy	14 505 53,5%	4 636 17,1%	7 970 29,4%	27 111

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	60 309 55,0%	19 351 17,6%	30 083 27,4%	109 743
vydané obálky	20 437 51,2%	7 308 18,3%	12 193 30,5%	39 938
platné hlasy	19 428 51,8%	6 777 18,1%	11 303 30,1%	37 508

1.2 VOLEBNÍ OBVOD Č. 15 PELHŘIMOV

Tabulka 18: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 15 Pelhřimov

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	42 810 40,5%	32 257 30,6%	30 510 28,9%	105 577
vydané obálky	14 672 39,8%	10 625 28,8%	11 574 31,4%	36 871
platné hlasy	14 530 40,2%	10 466 29,0%	11 128 30,8%	36 124

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	42 747 40,5%	32 324 30,6%	30 535 28,9%	105 606
vydané obálky	15 261 41,6%	10 511 28,6%	10 944 29,8%	36 716
platné hlasy	15 197 41,6%	10 452 28,6%	10 878 29,8%	36 527

Tabulka 19: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 15 Pelhřimov

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	44 185 40,7%	33 107 30,5%	31 145 28,7%	108 437
vydané obálky	9 466 40,2%	6 406 27,2%	7 663 32,6%	23 535
platné hlasy	9 359 40,3%	6 322 27,2%	7 555 32,5%	23 236

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	44 207 40,8%	33 110 30,5%	31 147 28,7%	108 464
vydané obálky	14 326 39,2%	10 635 29,1%	11 620 31,8%	36 581
platné hlasy	13 609 40,1%	9 711 28,6%	10 633 31,3%	33 953

1.3 VOLEBNÍ OBVOD Č. 51 ŽDĀR NAD SÁZAVOU

Tabulka 20: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	41 474 44,2%	13 877 14,8%	38 470 41,0%	93 821
vydané obálky	16 278 40,5%	5 792 14,4%	18 124 45,1%	40 194
platné hlasy	16 151 40,7%	5 706 14,4%	17 783 44,9%	39 640

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	41 331 44,1%	13 874 14,8%	38 446 41,1%	93 651
vydané obálky	12 184 42,1%	4 244 14,7%	12 487 43,2%	28 915
platné hlasy	12 055 42,2%	4 179 14,6%	12 304 43,1%	28 538

Tabulka 21: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	43 453 44,6%	14 390 14,8%	39 664 40,7%	97 507
vydané obálky	12 432 41,6%	3 990 13,4%	13 444 45,0%	29 866
platné hlasy	12 304 41,6%	3 937 13,3%	13 316 45,1%	29 557

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	43 434 44,5%	14 410 14,8%	39 669 40,7%	97 513
vydané obálky	16 517 39,4%	6 700 16,0%	18 747 44,7%	41 964
platné hlasy	15 852 40,1%	5 918 15,0%	17 804 45,0%	39 574

1.4 VOLEBNÍ OBVOD Č. 54 ZNOJMO

Tabulka 22: Rozložení voličů dle velikosti obcí 1996 v obvodě č. 54 Znojmo

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	32 971 38,6%	18 604 21,8%	33 928 39,7%	85 503
vydané obálky	12 142 41,0%	5 173 17,5%	12 267 41,5%	29 582
platné hlasy	11 978 41,2%	5 096 17,5%	11 987 41,2%	29 061

2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	33 158 38,7%	18 604 21,7%	33 919 39,6%	85 681
vydané obálky	10 723 45,5%	3 811 16,2%	9 027 38,3%	23 561
platné hlasy	10 651 45,6%	3 767 16,1%	8 931 38,3%	23 349

Tabulka 23: Rozložení voličů dle velikosti obcí 2002 v obvodě č. 54 Znojmo

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem
registrovaní voliči	33 616 37,4%	20 201 22,5%	36 071 40,1%	89 888
vydané obálky	13 027 38,7%	6 214 18,5%	14 425 42,8%	33 666
platné hlasy	12 964 38,8%	6 148 18,4%	14 329 42,8%	33 441

2. VÝSLEDKY VOLEB DLE VELIKOSTI OBCÍ

2.1 VOLEBNÍ OBVOD Č. 12 STRAKONICE

Tabulka 24: Výsledky voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Elvíra Tomášková	841 + 178	252	347	1 618	4,8%	10,9%	3,3%
František Benda	5 815	1 841	2 028	9 684	30,2%	30,0%	19,4%
Miloslav Gebr	75 + 187	101	154	517	0,7%	2,3%	1,5%
Pavel Rychetský	4 822	1 467	2 465	8 754	25,0%	23,9%	23,6%
Vítěz. Baborová	1919 + 870	858	1 582	5 229	14,8%	13,8%	15,1%
Josef Kalbáč	1512 + 1171	1 153	2970 + 92	6 898	11,7%	18,5%	28,7%
Jan Žák	296 + 539	177	340	1 352	2,3%	8,5%	3,3%
Jiří Kotas	420 + 633	285	475	1 813	3,8%	7,8%	4,5%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
František Benda		5 815	1 841	2 028	9 684	30,2%	30,0%	19,4%
František Benda		8 829	2 758	3 766	15 353	45,2%	46,8%	40,4%
Pavel Rychetský		10 711	3 138	5 559	19 408	54,8%	53,2%	59,6%
Pavel Rychetský		4 822	1 467	2 465	8 754	25,0%	23,9%	23,6%

Tabulka 25: Výsledky voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 12 Strakonice

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Pavel Rychetský	4 455	1 267	2 196	7 918	30,7%	27,3%	27,6%
K. Schwarzenberg	3 145	1 151	2 075	6 371	21,7%	24,8%	26,0%
Zdeněk Prokopec	310 + 928	321	464	2 023	3,6%	3,7%	5,8%
Pavel Pavel	2575 + 1380	1 316	2 217	7 488	26,6%	28,7%	27,8%
Pavel Poláček	1 712	581	1 018	3 311	11,8%	12,5%	12,8%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Pavel Rychetský		4 455	1 267	2 196	7 918	30,7%	27,3%	27,6%
Pavel Rychetský		10 119	3 217	5 754	19 090	52,1%	47,5%	50,9%
Pavel Pavel		6598 + 2711	3 560	5 549	18 418	50,9%	42,0%	49,1%
Pavel Pavel		2575 + 1380	1 316	2 217	7 488	26,6%	28,7%	27,8%

2.2 VOLEBNÍ OBVOD Č. 15 PELHŘIMOV

Tabulka 26: Výsledky voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Petr Koch	165	141	203	509	1,1%	1,4%	1,8%
Václav Štěpán	1645 + 647	1 707	1 772	5 771	14,2%	22,1%	15,9%
Miloslav Paulík	585 + 1413	918 + 243	1 128	4 287	6,7%	24,6%	10,1%
Milan Štěch	3 399	2 794	2 878	9 071	23,4%	26,7%	25,9%
Jan Litomiský	5 304	3 358	3456 + 101	12 219	36,5%	32,1%	31,7%
Petr Kesl	798 + 574	1 205	1 690	4 267	8,0%	12,6%	15,2%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Milan Štěch		3 399	2 794	2 878	9 071	23,4%	26,7%	25,9%
Milan Štěch		7 584	5 543	6 015	19 142	49,9%	53,0%	55,3%
Jan Litomiský		7 613	4 909	4750 + 113	17 385	50,1%	47,0%	44,6%
Jan Litomiský		5 304	3 358	3456 + 101	12 219	36,5%	32,1%	31,7%

Tabulka 27: Výsledek voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 15 Pelhřimov

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Milan Štěch	3 353	2 379	2 890	8 622	35,8%	37,6%	38,3%
Jaroslav Holík	1 616	1 123	1 552	4 291	17,3%	17,8%	20,5%
Jan Litomiský	2 746	1 674	1742 + 107	6 269	29,3%	26,5%	23,7%
Václav Štěpán	1129 + 515	1 146	1 264	4 054	15,2%	26,6%	18,1%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Milan Štěch		3 353	2 379	2 890	8 622	35,8%	37,6%	38,3%
Milan Štěch		7 959	5 871	6 597	20 427	58,5%	60,5%	62,0%
Jan Litomiský		5 630	3 841	3897 + 158	13 526	41,4%	39,6%	37,7%
Jan Litomiský		2 746	1 674	1742 + 107	6 269	29,3%	26,5%	23,7%

2.3 VOLEBNÍ OBVOD Č. 51 ŽDĀR NAD SÁZAVOU

Tabulka 28: Výsledek voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Bohumil Kottlán	2021 + 899	927	3 097	6 944	14,9%	35,3%	16,3%
Stanislav Kopal	1857 + 1685	1 263	3 945	8 750	20,7%	23,5%	22,1%
Jiří Šenkýř	1735 + 961	1 216	5 286	9 198	19,3%	13,4%	21,3%
Zdeněk Vyhřídál	470 + 336	366	1 046	2 218	5,2%	4,7%	6,4%
Miroslava Němcová	2933 + 3153	1 875	4 241	12 202	32,7%	43,9%	32,9%
Jaromír Lavický	101	59	168	328	0,6%	1,0%	0,9%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Jiří Šenkýř		1735 + 961	1 216	5 286	9 198	19,3%	13,4%	21,3%
Jiří Šenkýř		3674 + 2196	2 297	8 275	16 442	55,3%	40,6%	55,0%
Miroslava Němcová		2965 + 3220	1 882	4 029	12 096	44,7%	59,5%	45,0%
Miroslava Němcová		2933 + 3153	1 875	4 241	12 202	32,7%	43,9%	32,9%

Tabulka 29: Výsledek voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 51 Žďár nad Sázavou

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Miroslav Sedlářík	1 285	466	848 + 58	2 657	10,4%	11,8%	6,5%
Jiří Šenkýř	1082 + 803	836	3 672	6 393	15,2%	15,5%	21,2%
Josef Novotný	4090 + 1528	848	3 735	10 201	41,0%	65,5%	21,5%
Jan Dřínek	854 + 1347	782	3 475	6 458	12,0%	25,9%	19,9%
Alois Koukola	1 315	328 + 677	1 528	3 848	10,7%	12,0%	56,4%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Josef Novotný		4090 + 1528	848	3 735	10 201	41,0%	65,5%	21,5%
Josef Novotný		8873 + 2263	3 052	9 979	24 167	69,0%	75,6%	51,6%
Jan Dřínek		2173 + 2543	2 866	7 825	15 407	23,4%	35,7%	48,4%
Jan Dřínek		854 + 1347	782	3 475	6 458	12,0%	25,9%	19,9%

2.4 VOLEBNÍ OBVOD Č. 54 ZNOJMO

Tabulka 30: Výsledek voleb 1996 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000
Jaroslav Šabata	489	299	579	1 367	4,1%	5,9%	4,8%
Miloslav Rychtecký	215 + 2265	941	2 236	5 657	14,2%	21,7%	18,5%
Ludvík Hekrlé	315 + 2178	1 093	2 241	5 827	20,8%	20,8%	21,5%
Jan Kryčér	334	282	727	1 343	2,8%	5,5%	6,1%
Drah. Šindelářová	3 260	1 184	2280 + 123	6 847	27,2%	23,2%	19,7%
Miluše Říčková	21 + 238	130	255	644	1,4%	2,3%	2,6%
Pavel Hála	130	119	367	616	1,1%	2,3%	3,1%
Milan Špaček	339 + 2194	1 048	3 179	6 760	22,4%	21,0%	20,6%

1.kolo	2.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000		
Drah. Šindelářová		3 260	1 184	2280 + 123	6 847	27,2%		23,2%	19,7%	30,1%
Drah. Šindelářová		3 331	1 282	2364 + 126	7 103	31,3%		34,0%	27,6%	34,9%
Milan Špaček		842 + 6478	2 485	6 441	16 246	66,1%	69,1%	66,0%	72,1%	
Milan Špaček		339 + 2194	1 048	3 179	6 760	22,4%	21,0%	20,6%	26,5%	

Tabulka 31: Výsledky voleb 2002 dle velikosti obcí v obvodě č. 54 Znojmo

1.kolo	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000	celkem	obce nad 5000	1000 až 5000	do 1000		
Ludvík Hekrlé	262 + 1300	641	1 167	3 370	16,3%	11,4%	10,4%	8,1%	
Jaromír Morávek	125	95	226 + 34	480	1,0%		1,6%	1,6%	26,0%
Oldřich Kraipl	133 + 1303	460	941	2 837	8,3%	11,5%	7,5%	6,6%	
Milan Špaček	427 + 1689	1 129	2 861	6 106	26,6%	14,9%	18,4%	20,0%	
Růž. Šalomonová	157 + 837	578	952	2 524	9,8%	7,4%	9,4%	6,6%	
Vladimír Železný	6 397	2 967	7 633	16 997	49,3%		48,3%	53,3%	
Jiří Moravec	34 + 300	278	515	1 127	2,1%	2,6%	4,5%	3,6%	